

JÜ HUA

人民

NÉP

领袖

VEZÉR

阅读

OLVASÁS

写作

ÍRÁS

鲁迅

LU XUN

差距

KÜLÖNBSÉG

革命

FORRADALOM

草根

KISEMBEREK

山寨

UTÁNZAT

忽悠

KAMUZÁS

KÍNA TÍZ SZÓBAN

m

Kína tíz szóban

Jü Hua

Magvető (2018)

Címke: Memoár, Történelem, Kína

KÍNÁBAN BETILTVA!

„Aki ma forradalmi bajtárs, holnap már osztályellenség.”

Hogyan készül a tökéletes tacepao? Hány óra kell egy betiltott regény lemásolásához? Mi köze Maónak a hamisított mobiltelefonokhoz? Rendhagyó útikalauzában Kína elmúlt negyven évének drasztikus változásain vezeti végig az olvasót Jü Hua. Tíz nagy témán keresztül beszél társadalomról, krízisről és a kulturális forradalom legsötétebb éveiről. A vezér, a nép, az olvasás, az írás vagy az utáncat fogalmát körüljáró fejezetek középpontjában a kisember áll, akinek sorsa „egyetlen éjszaka leforgása alatt száznyolcvan fokos fordulatot vehet”. A Kína tíz szóban memoár, politikai kommentár és látélet egy országról, amely egyszerre tűnik végtelenül távolinak és nagyon ismerősnek.

Jü Hua

Kína tíz szóban

Előszó a magyar kiadáshoz

Jü Hua a kulturális forradalom éveiben volt gyerek, egy olyan időszakban, amikor a könyveket kizárólag a tankönyvek és *Mao Zedong válogatott művei* jelentették. Iskolái elvégzése után a fogorvosi pályát rendelte neki az állam, ám nem lelte túl sok örömét a foghúzásban, és miután megkapta a hivatalos engedélyt, egy dél-kínai kisváros kulturális központjában helyezkedett el. Első novelláját a *Pekingi Irodalom* című folyóiratban publikálta a nyolcvanas évek elején, majd kísérletező prózájával hamar felhívta magára a figyelmet, és a kínai avantgárd mozgalom egyik vezéralakjává vált. A kilencvenes évek óta jelennek meg regényei, *Élni* című könyvéből Zhang Yimou készített filmet, amely az 1994-es cannes-i filmfesztiválról többek között a zsűri nagydíjával tért haza. *Testvérek* című nagyregénye 2010-ben jelent meg a Magvetőnél. A *Kína tíz szóban* című esszékötet Jü Hua második műve, amely magyarul is

napvilágot lát. A szerző már az első fejezet, a Nép (人民 rénmín) megírása után tisztában volt vele, hogy könyvét, amelyben olyan tiltott témákat érint, mint például a Tiananmen téri vérengzés, a Kínai Népköztársaságban nem publikálhatja. Az első kínai kiadás Tajvanon jelent meg 2010-ben, a könyvet azóta számos nyelvre lefordították. A kínai szavak átírásánál túlnyomórészt a nemzetközileg leginkább elterjedt pinyin átírást használtuk. A kötet végén táblázatban közöljük a pinyin és a – magyar olvasók számára talán egyelőre megszokottabb – magyaros átírású alakpárokat. A könyv a szerző jóvoltából jelenhet meg magyarul, Jü Hua ugyanis nagylelkűen lemondott a jogdíjáról.

A szerkesztő

ELŐSZÓ

Életem első munkáját 1978-ban kaptam meg, egy dél-kínai kisvárosban lettem fogorvos. Mivel én voltam a legfiatalabb a kórházban, a foghúzásokon kívül rám bíztak még valamit: nyaranként szalmakalappal a fejemen és orvosságosládával a hátamon végig kellett járnom a város gyárait és óvodáit, hogy beoltsam a munkásokat és a gyerekeket.

A Mao-éra alatt Kína szegény volt ugyan, de komoly közegészségügyi és járványmegelőzési hálózatot épített ki, az emberek ingyen kapták a legkülönbélebb védőoltásokat. És ebben lett szerepem nekem is, csak hogy akkoriban még nem voltak egyszer használatos tűk és fecskendők, a szűkös anyagi feltételek miatt újra meg újra használnunk kellett az eszközöket, ráadásul meglehetősen egyszerű és kezdetleges sterilizálást követően: miután kimostuk a használt tűket és fecskendőket, egyesével gézbe csavartuk őket, azután alumínium ételhordókba raktuk, és az egészet egy nagy wokba helyeztük. A wokba vizet öntöttünk, és felraktuk a brikettel fűtött tűzhelyre, ahol aztán két órán keresztül gőzöltük, akár a *mantout*.

A tűknek a többszöri használatától szinte kivétel nélkül kis kampóban végződött a hegyük, és míg viszonylag simán behatoltak a karba, kihúzáskor aprócska húsdarabot is kitéptek magukkal. Első nap egy gyárba mentem, ahol a munkások feltűrt ingujjal vártak az oltásra, egymás után nyújtották oda nekem a karjukat, és tűrték, hogy a kampós végű tű kitépjen egy aprócska darabot a húsból. Összeszorított foggal viselték a fájdalmat, legfeljebb egy kis szisszenés hagyta el a szájukat. Nem törődtem velük, azzal nyugtattam magam, hogy minden tű hegye kampós, korábban is kampós volt, ezért minden évben ilyen kampós tűkkel kapják az oltásokat, biztosan megszokták már. Csak hogy másnap, amikor egy óvodába kellett mennem, hogy három–hat éves gyerekeket oltsak be, már egészen más volt a helyzet, a gyerekek sírva fakadtak, és mivel a bőrük sokkal finomabb, nagyobb darabkát tépett ki a tű a húsból, és jobban is vérzett. A mai napig tisztán emlékszem a

képre: a gyerekek hangosan zokognak, ráadásul akik várnak a sorukra, még azoknál is hangosabban sírnak, mint akik már megkapták az oltást. Ekkor döböntem rá, hogy a gyerekeknek még a saját fájdalmuknál is jobban fáj mások fájdalmának látványa, és ennek az az oka, hogy a fájdalomtól való félelem magánál a fájdalomnál is rettenetesebb.

Nagyon megráztak a történetek, ráadásul tehetetlen voltam. Aznap, miután visszamentem a kórházba, nem kezdtem hozzá azonnal az eszközök elmosásához és a sterilizáláshoz, hanem kerestem egy köszörűkövet, és csak azután mostam el és sterilizáltam a tűket, hogy minden egyes tűhegyet kiegyenesítgettem és hegyesre köszörültem. Ám a sokéves használatból elfáradt az öreg tűk anyaga, két-három alkalom után ismét elgörbültek, így a tűhegyek kiegyengetése idővel napi foglalatosságommá vált, miközben a hosszuk napról napra láthatóan csökkent. Azon a nyáron minden este sötét volt már, mire végeztem és elindultam haza; az áztatástól és a köszörüléstől az ujjaimon vízhólyagok sorakoztak.

Később, valahányszor visszagondoltam, mindig rám tört a bűntudat, hiszen csak a gyerekek sírása ébresztett rá arra, hogy a munkásoknak is fájdalmat okoztam. De a gyerekek sírása előtt miért nem éreztem a munkások fájdalmát? Ha a másoknak beadott injekció előtt a saját karomba szúrtam volna egy ilyen kampós végű tűt, ami aztán az én véres húsomat tépte volna ki, akkor a gyerekek sírása és a munkások felszisszenése előtt megtudhattam volna, hogy milyen fájdalmas is valójában.

Mély nyomot hagyott bennem ez a felismerés, és írás közben makacsul velem is maradt az évek hosszú során. Csak akkor tapasztaltam meg valójában, hogy mi az élet és mi az alkotás, amikor a magaménak éreztem mások fájdalmát. Nincs kapocs a Földön, amely a fájdalomnál könnyebben tudna összekötni embereket, hiszen ez a kapocs a szív legmélyén gyökerezik. Amikor ebben a könyvben Kína fájdalmáról írok, valójában a magam fájdalmát írom le, mivel Kína fájdalma az én saját fájdalomom is.

„Ezt biz az istenek intézték így, szöve a vést a / földilakóknak, hogy legyen ének a messze jövőben”¹ – írta Homérosz, a vak görög költő az ókorban. Néhány száz évvel később a kínai filozófus,

Menciusz ezt mondta: „Az élet a gondból és szenvedésből fakad, a halál pedig a nyugalomból és boldogságból.”² Homérosz isteni ihletésre énekelte meg a dolgok kiszámíthatatlanságát és az emberi nyomorúságot; Menciusz az életből merített példákon keresztül mutatott rá, hogy gyakran a gond és a szenvedés az életben maradás záloga, míg a túlzott nyugalom és boldogság a végzethez vezethet. Homérosz és Menciusz különböző korokban és helyeken, más-más nézőpontból kiindulva hasonlóan pozitív és optimista eredményre jutott, ami napjainkban is átsegíthet különféle veszedelmeken: gondon és szenvedésen.

Réges-régen az itáliai költő, Dante írta le ezt a két egyszerű verssort: „S mint a nyílvevő fut, hogy célba vágjon, / mikor a húr még rezeg, amely kilőtte.”³ Hogy a sebességet érzékeltesse, Dante felcserélte az okot és az okozatot. A kínai társadalomban több mint harminc éve zajló gyors változásokkal kapcsolatban is sokszor az lehet az érzésünk, mintha az ok és az okozat a feje tetejére állt volna. Mindennapi életünkben eredmények tömkelege vesz körül minket, de csak nagy ritkán járunk a végére az eredetüknek. Ráadásul az eredmények gazként burjánzó sokaságában felbukkanó társadalmi ellentmondásokat és problémákat gyakran elfedi a gyors gazdasági fejlődés feletti örömünk és elégedettségünk. Az én dolgom itt az, hogy helyreállítsam a normális sorrendet, azaz felkutassam napjaink nagyszerű vívmányainak nyugtalanító kiindulási pontjait. De közben, míg a dolgok gyökerét próbálom felkutatni, elkerülhetetlenül bele kell botlanom különböző nehézségekbe, amelyeket Homérosz „vész”-nek, Menciusz pedig „gond”-nak és „szenvedés”-nek nevezett.

Ha korunk Kínájának mindenre kiterjedő jellemrajzát szeretném adni, igyekezetem sosem érne véget, és írásom hosszabbra nyúlna, mint az Ezeregyéjszaka meséi. Csakhogy én tömör és velős munkára törekszem, és elbeszélésemet a mindennapi életben hallott és látott mozzanatokból gyúrom össze. Életünk egyhangúnak és jelentéktelennek tűnhet, de a valóságban dolgok miriádja alkotja: végtelenül gazdag és izgalmas. Politika, történelem, gazdaság, társadalom, kultúra, emlékek, érzések, vágyak, titkok és még folytathatnánk a sort – mind-mind „belekotyog” a mindennapi

életünkbe. Az élet olyan, ahogy a szólás tartja a végtelen rengetegről: „Nagy erdőben sokféle madár él.”

A könyv írása közben úgy érzem magam, mint egy buszsofőr, aki mindig ugyanazon az úton halad, és a kiindulási pont és a végállomás is ugyanaz. Történetekkel bőségesen megrakott buszom a mindennapi életből indul, és miközben meg-megáll a politika, a gazdaság, a történelem, a kultúra, az emlékek, az érzések, a vágyak és a titkok egy-egy állomásánál, s elhalad néhány névtelen falu mellett, egyes történetek elmaradoznak, míg mások felkerülnek, hogy aztán e hosszú, fáradságos, hepehupás út végeztével visszaérkezzen oda, ahonnan elindult. Bízom benne, hogy időn és téren átívelő elbeszélésemben sikerül ötvöznöm a racionális elemzést, az érzelmi tapasztalást és a saját történeteimet; bízom benne, hogy munkám során sikerül e kaotikus kavalkádból kivezető tiszta és világos narratíva útját megtalálnom.

Hálás volnék, ha Homérosz csodálatos kifinomultsága és Menciusz fájdalmas bölcsessége vezetné lépéseimet ezen az úton.

2010. január 22.

NÉP

rénmín

Valahányszor leírom ezt a szót, elfog egy érzés, hogy valamit elrontottam, valami más, nem a „nép” áll a papíron. Lehunyom a szemem, de amikor kinyitom, látom, márpedig az van ott, és amikor ismét lehunyom, majd ismét kinyitom, már azt is egészen biztosan tudom, hogy nincs benne semmi hiba. Ez a szó már csak ilyen: hol idegen, hol ismerősebb.

Nem tudom, hogy a modern kínai nyelvben létezik-e még egy kifejezés, amely ennyire furcsán viselkedne, hogy bár mindenütt jelen van, az emberek mégis többnyire átnéznek rajta. Manapság Kínában csak a hivatalnokok veszik állandóan a szájukra, miközben a „nép” ritkán használja, mintha számukra már feledésbe is merült volna. Hála a pergő nyelvű hivatalnokoknak, ez a szó még mindig létezik.

Pedig régen fontos kifejezés volt. Országunk a „Kínai Népköztársaság” nevet kapta; Mao elnök gyakran mondogatta, hogy „a nép szolgálatában”; a legfontosabb napilap a *Renmin Ribao*, *A Nép Napilapja* volt, és mi, a nép egyszerű gyermekei is nap mint nap hangoztattuk, hogy „1949 óta a nép az úr”.

Gyerekkoromban a „nép”-et és „Mao elnök”-öt egyformán magasztos kifejezésnek tartottam, és amikor olvasni tanultam, az elsők között sajátítottam el mindkettőt, még mielőtt akár csak a nevemet vagy azt le tudtam volna írni, hogy „mama”. Ráadásul meg voltam róla győződve, hogy „a nép Mao elnök, Mao elnök a nép”.

Mindez a „kulturális forradalom” idején történt, és én roppant büszkén hirdettem a felfedezésem, de mindig csak kételkedő tekintetekkel találok, mintha mindenki valamiféle felsőbb

jóváhagyást hiányolt volna, de nyíltan senki nem mert szembeállni az állítással. Rendkívül óvatosak voltak akkoriban az emberek, hiszen egy rossz szó elég volt ahhoz, hogy ellenforradalmárnak kiáltsanak ki valakit, amivel az illető az egész családját is veszélybe sodorhatta. Amikor a szüleimnek a fülébe jutott, hogy mit terjesztek, hasonló képet vágtak, mint a többiek, s óvatoskodva, nagy körülményesen a tudomásomra hozták, hogy valószínűleg nincs abban semmi rossz, amit mondok, mégis jobb volna, ha magamban tartanám.

De hogy is köthettem volna csomót a nyelvemre, hiszen ez volt gyerekkorom legnagyobb felfedezése, amit újra meg újra szanaszét kürtöltem. Mígnem egy nap egy akkoriban népszerű jelmondatban bizonyosságra leltem: „Mao elnök a szívünkben él.” Tovább boncolgatva a mondatot arra jutottam: „Ha minden ember szívében ott van Mao elnök, akkor vajon mi lehet Mao elnök szívében? Hát mi más, mint az egész nép?” Ebből pedig egyenesen következik, hogy „a nép Mao elnök, Mao elnök a nép”.

A kétkedő arcok fokozatosan elmaradoztak, sőt idővel már voltak, akik egyetértően bólogattak, mások meg terjeszteni kezdték a gondolatomat. Legelőször a játszótársaim, de később a felnőttek is.

Amikor már túl sokan mondogatták, hogy „a nép Mao elnök, Mao elnök a nép”, kezdtem megérezni a veszélyt. A forradalom idején nem létezett szerzői jog, és nekem is rá kellett döbbernem, hogy én mint a mondat kitalálója csakhamar a feledés homályába merülök.

– Ezt én mondtam először – bizonygattam kitartóan.

Csakhogy ez senkit sem érdekelt, sőt végül már a társaim sem ismerték el, hogy én ötlöttem ki, és hiába volt minden heves érvelés és szánalmas könyörgés, csak csóválták a fejüket: – De hiszen ezt mindenki mondja.

Kezdtem nekikeseredni, de már késő volt, hiszen a mondatomat másokkal is megosztottam ahelyett, hogy örökre megtartottam volna csakis magamnak. Az utóbbi években a Nyugat döbbenetesen figyeli Kína elképesztő átalakulását. Az ország történelmében a hirtelen és gyökeres változások olyanok, akár a szecsuáni operában a színész arcán változó maszkok, és a mindössze harminc év alatt lezajló

metamorfózisban a mindent meghatározó politikát a pénz mindenhatósága váltotta fel.

Valamennyi nagyobb történelmi fordulathoz megvan a maga emblematikus eseménye, az 1989-es Tiananmen téri vérengzés is ilyen. A pekingi egyetem diákjai kiözönlöttek a campusról, és a Tiananmen téren gyülekezve demokratikus szabadságjogokat követeltek, de tüntettek a hivatali korrupció ellen is. Mivel a kormány határozottan elutasította a párbeszédet, a diákok éhségsztrájkba kezdtek, mire a városi lakosság is kivonult az utcára, hogy támogassa őket. A „demokratikus szabadságjogok” Peking lakosait akkoriban még nem különösebben hozták lázba, inkább a „le a korrupcióval” jelszó miatt csatlakoztak tömegesen a megmozduláshoz. Abban az időben a Deng Xiaoping által meghirdetett „reform és nyitás”-politika már a tizenegyedik évébe lépett, és bár a reformok hatalmas inflációt eredményeztek, a gazdaság fokozatosan növekedett, csakúgy, mint az életszínvonal, tulajdonképpen a nép volt mindennek a haszonélvezője; a kilencvenes években még nem zárták be tömegesen a csődbe ment gyárakat, ezért a rengeteg munkás sem vált még a reformok áldozatává. A társadalmi ellentétek sem éleződtek ki olyan mértékben, mint manapság, amikor az egész társadalom izzik az indulattól, bár már akkor is bőven akadtak sérelmek és panaszok, leginkább a magas beosztásban lévő káderek fiai és lányai miatt, akik az ország erőforrásait kihasználva hihetetlenül meggazdagodtak, és ez az elégedetlenség leginkább a „le a korrupcióval” jelszóban tudott kifejeződni. Ma már úgy látom, hogy a „hivatali visszaélés” akkoriban még csak keveseket érintett, és elenyészőnek tekinthető a mai nagymértékű, mindenhol burjánzó korrupcióval összevetve. Kínában a korrupció mértékének riasztó növekedése 1990-től a gazdaságéval vetekszik.

Az egész országon végigsöprő tömegmegmozdulást 1989. június 4-én hajnalban fegyverrel fojtották el. Októberben, amikor ismét elmentem a pekingi egyetemre, már egészen más kép fogadott. Miután leszállt az est, a Névtelen-tó partján andalgó szerelmespárok jelentek meg, a kollégiumokból madzsongkockák zörgése és angol szavak memorizálásának hangja szűrődött ki. Egyetlen nyár leforgása alatt minden megváltozott, mintha tavasszal

semmi sem történt volna. És ez a hatalmas kontraszt rávilágított egy nagy igazságra: a Tiananmen téri incidens, amely a kínaiak politika iránti szenvedélyének – vagy még inkább a kulturális forradalom alatt felgyülemlett politikai szenvedélynek – a kirobbanása volt, egyik pillanatról a másikra megszűnt létezni. A politika iránti szenvedélyt felváltotta a pénz iránti szenvedély, és a tömegek pénz utáni sóvárgása az 1990-es években természetesen a gazdaság fellendüléséhez vezetett.

Ezt követően teljesen új szavak borítottak el mindent, mint például: „netpolgár”, „részvényguru”, „pénzalap-befektető”, hírességek után koslató „fan”, „munkanélküli”, a városokba vándorló „parasztmunkás”, és folytathatnánk a sort, egyre apróbb darabokra szeletelve a már amúgy is teljesen kiüresedett „nép” fogalmát. A kulturális forradalom idején a „nép”-nek már nem is lehetett volna egyértelműbb jelentése, a „munkások, parasztok, katonák, értelmiségiek és kereskedők” összességére utalt, de a „kereskedő” természetesen nem üzletemberekre vonatkozik, hanem olyasvalakik gyűjtőneve, akik a kereskedelemben dolgoznak, mint például a bolti eladók. Az 1989-es Tiananmen téri incidens, az én meglátásom szerint, vízválasztónak számít a „nép” szó jelentésében, vagy úgy is fogalmazhatnánk, hogy ez az esemény a „nép” „átprogramozásához” vezetett, aminek következtében elveszítette eredeti jelentését, hogy a helyébe újak jöjjenek.

A kulturális forradalom óta eltelt több mint negyven évben a „nép” szó eredeti jelentése a kínai valósághoz igazodva kiüresedett. Olyan lett, mint egy „bábcég”, amelynek a neve alatt időről időre más cégek kerülnek be a tőzsdére az úgynevezett „backdoor listing” alapján.

1989 tavaszán Peking az anarchisták paradicsomának számított. A rendőrök hirtelen eltűntek, feladatukat az egyetemisták látták el a városi lakossággal karöltve. Peking valószínűleg sosem lesz még egyszer olyan, mint akkor. A közös célok és vágyak rendőrök nélkül is tökéletes rendet teremtettek a városban. Az utcán barátságos légkör uralkodott: a metrókon és a buszokon nem kellett jegy az utazáshoz, mindenki mosolygott, leomlottak az embereket elválasztó falak. Megszűntek az utcán oly gyakori veszekedések; a többnyire

pénzéhes árusok ingyen osztottak ételt és vizet a tüntetőknek; a nyugdíjasok csekélyke megtakarításaikból adományoztak az éhségstrájkot folytató diákoknak; sőt még a Tolvajok Egyesülete is kiadott egy nyilatkozatot, amelyben az állt, hogy átmenetileg mindenki hagyjon fel mindennemű fosztogatással... Pekingben akkor és ott valóban megvalósult a „testvér léssen minden ember” eszméje.

Aki élt valaha kínai városban, az egyvalamit egészen biztosan megtapasztalt: rengeteg az ember! Csakhogy ahhoz ott kellett lenni a Tiananmen téren, a tüntetők végeleáthatatlan tömegében, hogy az ember valóban megtapasztalhassa: Kína a világ legnépesebb országa! A Tiananmen teret nap nap után óriási embertömeg árasztotta el. Az ország minden részéről ideözönlő diákok a tér egyik szegletében vagy valamelyik utcasarkon mondták el beszédeiket, berekedhettek vagy elmehetett a hangjuk, de még akkor is kitartóan folytatták a mondandójukat. S a hallgatóság – férfiak, nők, öregek és gyerekek –, lehettek aszott vénségek vagy anyák karonülő gyermekükkel, a legnagyobb tisztelettel állták körül a kölyökarcú diákokat, gyakran kiforratlan beszédstílusuk dacára, és szüntelen bólogattak vagy lelkesen tapsoltak.

Voltak vicces pillanatok is. Egyik délután befészkeltem magam a Jianguomen úton lévő Kínai Társadalomtudományi Akadémia egyik homályos termébe, ahol a Fővárosi Értelmiségi Körök Szövetsége éppen összejövetelt tartott. Yan Jiaqire vártak, aki a Zhao Ziyang-féle szellemi műhely tagja volt. Amikor beléptem, észrevettem, hogy néhányan veszekednek az egyik újság főszerkesztő-helyettesével. Ez az újság nem sokkal azelőtt publikálta a Fővárosi Értelmiségi Körök Szövetsége nyilatkozatát, és az emberek amiatt veszekedtek, hogy túl hátul helyezkednek el a nyilatkozatot aláírók névsorában, noha az előttük felsoroltak között vannak náluk sokkal kevésbé ismertek. Kérdőre vonták hát a főszerkesztő-helyettest, hogy miként kerülhettek eléjük a teljesen ismeretlen nevek. És az a szerencsétlen hiába bizonygatta, hogy nem ő tehet a dologról, sőt még elnézést is kért, mégsem tudta lecsillapítani a körülötte méltatlankodókat. Csak Yan Jiaqi megjelenése vetett véget a bohózatba illő jelenetnek.

Ez volt az első és egyben utolsó alkalom, hogy láthattam Yan Jiaqit. Tisztán emlékszem az aznap délutáni jelenetre: amikor a

közismert politikus, Zhao Ziyang munkatársa, a neves tudós komoly arccal belépett a homályos terembe, egyszerűen mindenki lecsendesedett. Szomorú hírt hozott.

– Ziyang kórházba került – mondta halkan.

Azokban az időkben ha politikai körökből valaki kórházba került, az rendszerint vagy azt jelentette, hogy elveszítette a hatalmát, vagy azt, hogy el kellett bujdoskolnia. Így tehát abban a pillanatban, amint Yan Jiaqi bejelentette, hogy Zhao Ziyang kórházba került, a tágas termet megtöltő értelmiségiek számára rögtön nyilvánvalóvá vált, mi is történt valójában – néhányan azon nyomban csendben elszivárogtak, és nem sokkal később, mint őszi szélben a hulló falevelek, mindenki elszállingózott.

A Tiananmen téri incidenst követően Zhao Ziyang eltűnt a képből, és egészen 2005-ben bekövetkezett haláláig, amikor is a Xinhua Hírügynökség rövid közleményt adott ki, semmit nem lehetett tudni róla: „Zhao Ziyang elvtárs krónikus légúti, keringési és más betegségek miatt számos alkalommal kórházi kezelésre szorult, az utóbbi napokban állapota válságosra fordult, és a sürgősségi beavatkozások már nem jártak sikerrel. Január 17-én, nyolcvanöt éves korában hunyt el Pekingben.”

Kínában ennél rendszerint még egy nyugalmazott miniszter halálakor is jóval hosszabb hivatalos közleményt adnak ki. Bár néhai párt- és kormányzati vezetőről volt szó, nem ismertették az életútját, és arról sem írtak, hogy hol és mikor kerül sor a búcsúztatására. Csakhogy a pekingi Déli pályaudvaron néhány tiltakozó valahogyan mégiscsak kiderítette. Fogalmam sincs róla, hogy a „nép”-nek ez a leghátrányosabb helyzetű csoportja miféle csatornán keresztül értesülhetett az eseményről, mindenesetre szervezeten elmentek a búcsúztatásra, és bár megfelelő engedély hiányában a kapuban feltartóztatták őket a rendőrök, azért az épület előtt kifeszítettek egy molinót, amellyel Zhao Ziyang emléke előtt tisztelegtek.

Ezek a társadalom legalján élő tiltakozók a korrupció áldozatai. A legkülönbélebb méltánytalanságok és igazságtalanságok érték őket, s jöllehet kezdetben őszintén hittek a törvény erejében és abban, hogy a jog majd igazságot szolgáltat, de a rendszer korruptsága miatt idővel teljesen kilátástalan helyzetbe sodródtak. Ezért jönnek tiltakozni Pekingbe, naivan abban bízva, hogy egy nap valamelyik

magasabb beosztásban lévő, tisztességes vezető majd helyreállítja az igazságosságot. Ezeket az embereket Kínában „igazságügyi menekülteknek” nevezik.

Kínában létezik az igazságszolgáltatáson kívüli „fellebbezési” rendszer, amely a legkülönfélébb méltánytalanságokat elszenvedett emberek parányi megmaradt reményéből táplálkozva arra épít, hogy vannak még tisztességes hivatalnokok, akik helyre tudják állítani az igazságosságot. A kínai történelem régmúltba visszanyúló „erényes uralkodó” hagyományából merítkezik ez a felfogás, miszerint az emberek jobban hisznek egy tisztességes hivatalnok felbukkanásában, mint magában az igazságszolgáltatásban. Ezek a tiltakozók a teljes vagyonukat felélve mennek egyik helyről a másikra annak reményében, hogy egy nap egy tisztességes hivatalnok kinyújtja feléjük a kezét, és igazságot szolgáltat nekik. Egy hivatalos közlemény szerint 2004-ben Kínában az ilyesfajta esetek száma elérte a tízmilliót. E tiltakozók nyomorúságos élete tragikusabb, mint amit egyáltalán el lehet képzelni: éheznek, az utcán alszanak, a rendőrök, akár a koldusokat, mindenhol elzavarják őket, ráadásul a jobb sorban élő értelmiségiek szemében nem mások, mint elmebetegek.

És a „nép” e hátrányos helyzetű csoportjának tagjai 2005 januárjában fogták magukat, és elmentek Zhao Ziyang búcsúztatására, mert számukra Zhao Ziyang a „legigaztalanabbul meghurcolt” ember volt Kínában, olyasvalaki, akit még náluk is nagyobb igazságtalanság ért. Mert bár ők is rengeteget szenvedtek, de legalább van lehetőségük „fellebbezésre”, miközben Zhao Ziyang sehová sem fordulhatott igazságtételért.

Május végén visszatértem Zhejiangba, s miután elintéztem néhány családi ügyet, június 3-án délután vonatra szálltam, hogy visszamenjek Pekingbe. A „kemény-fekvős” hálókocsi felső priccsén fekvé hallgattam a vasút kerekének zakatolását; a vonatkocsiban felkapcsolták a lámpákat, tudtam, leszállt az est. A diákmegmozdulás akkor még maratoni hosszúságúnak tűnt számomra, és elképzelésem sem volt róla, hogy mikor ér majd véget. Csakhogy másnap kora reggel arra ébredtem, hogy a Pekinghez közeledő vonat hangszórója híreket sugároz: a bemondó

izgatott hangon bejelentette, hogy a hadsereg bevonult a Tiananmen térre.

Június 4-én, miután belelőttek a tömegbe, a pekingiek és a vidékiek egyaránt kezdték elhagyni a várost. Tisztán emlékszem a hatalmas emberáradatra, amely a pályaudvarról kifelé menet fogadott; amikor mindenki el akart menni, én épp akkor érkeztem meg. Hátamon a táskámmal, elveszetten küzdöttem ki magam a pályaudvar előtti térre, miközben folyamatosan bele-beleütköztem a befelé nyomuló emberekbe – ekkor már éreztem, hogy hamarosan én is ugyanezt fogom tenni.

Június 6-án, amikor elhatároztam, hogy újból elutazom, egy Sanghajba tartó vonaton tűz ütött ki, és emiatt a Peking–Sanghaj vonalon átmenetileg szünetelt a közlekedés, ezért döntöttem úgy, hogy először vonattal Wuhanba megyek, majd onnét hajóval utazom tovább Zhejiangba. Egy fizetett teherautó platóján ülve a Chang'an sugárúton a Pekingi pályaudvar felé tartottunk. A néhány napja még forrongó város elhagyatott és sivár képet mutatott: az utcán nemigen voltak járókelők, néhány kiégett kocsiból fekete füst szállt fel, és amikor áthaladtunk a Jianguomennél lévő felüljárón, az ott veszteglő tank fenyegető ágyúcsövével néztünk gyámoltalanul farkasszemet. A Pekingi pályaudvaron komoly erőfeszítés árán sikerült a jegypénztárhoz küzdenem magam, sőt még jegyet is kaptam, bár ülőhelyet nem lehetett már foglalni. Szigorú katonai ellenőrzésen kellett áthaladni, s csak azután engedtek be a pályaudvarra, miután megbizonyosodtak róla, hogy egyik képre sem hasonlítok a körözési listán.

Soha életemben nem utaztam ennyire tömött vonaton, az egész kocsit Pekingből menekülő diákok töltötték meg, egy gombostűt se lehetett volna leejteni, olyan sűrűn voltak az emberek. A baj az volt, hogy egy órával indulás után vécére kellett mennem, el is indultam, nyomakodtam előre, de félúton rá kellett jönnöm, hogy minden igyekezetem hiábavaló, mert a vécé is dugig volt emberekkel; valaki ordítva dörömbölt az ajtón, de válaszul szintén csak kiordítottak: „Nem tudjuk kinyitni!” Mit tehettem hát, három órán keresztül visszatartottam a vizelést, amikor is a vonat Shijiazhuangba érkezett. Ott leszálltam, kerestem egy vécét, elintéztem a dolgom, majd egy nyilvános telefonfülkéből felhívtam a helyi irodalmi folyóirat

főszerkesztőjét, hogy a segítségét kérjem – miután végighallgatott, csupán ennyit mondott: – Most mindenütt nagy a zűrzavar, ne menj sehova, inkább maradj itt, és írd nekünk valamit!

Így maradtam hát valamivel több mint egy hónapon keresztül Shijiazhuangban, próbáltam írni, de olyan zaklatott voltam, hogy a gondolataim állandóan elkalandoztak. Mindennap bemutatták a tévében azokat a körözött diákokat, akiket letartóztattak, ráadásul ez ment egész nap megállás nélkül, folyamatosan, amihez hasonlót csak az olimpia ideje alatt, az aranyérmes kínai sportolókról láttam. Távol az otthontól, egy idegen hotelszobában a letartóztatott diákok tétova tekintetét bámultam, és a bemondó izgatott hangját hallgattam – ekkor tapasztaltam meg, hogy mi a félelem.

Aztán egy nap teljesen megváltozott az adás a tévében, abbahagyták a letartóztatott diákok képeinek vég nélküli sugárzását, és eltűnt a bemondó diadalittas kommentárja is. És bár még folytak a letartóztatások, az adás menete visszatért a normális kerékvágásba: a jólét képeit vetítették az ország minden szegletéből. A bemondó, aki egy nappal korábban még a letartóztatott diákok bűnlajstromát olvasta fel túlfűtött szenvedéllyel, egy nappal később már országunk virágzó fejlődését dicsőítette átható örömmel. Ettől a naptól kezdve a Tiananmen téri incidens eltűnt a kínai médiából, ugyanolyan nyomtalanul, mint korábban Zhao Ziyang, még csak egy utalást sem lehetett találni sehol, mintha meg sem történt volna – fátylat borítottak rá. Sőt, mintha még azok is megfeledkeztek volna róla, akik 1989 tavaszán ott voltak a tüntetők között – talán az élet terhei miatt nem maradt idejük foglalkozni a múlttal. Húsz évvel később pedig, és bevallom, ez engem végtelenül zavar, a mai fiatalok közül már csak nagyon kevesen tudnak az 1989-es Tiananmen téri eseményekről, és még akiknek rémlik valami, azoknak is csupán homályos elképzeléseik vannak: – Állítólag sokan kivonultak az utcára.

Húsz év elillant egy szempillantás alatt, de meg vagyok róla győződve, hogy a történelmi emlékezet sokkal kevésbé illékony. Azok, akik részt vettek az 1989-es Tiananmen téri eseményekben, képviselhetnek ma bármilyen nézetet, az emlékéket már sosem tudják kitörölni a szívükből, mert mélyen beléjük vésődött.

Én ebből a kitörölhetetlen bevésődésből értettem meg pontosan, mit jelent a „nép”.

Ahhoz, hogy egy ember és egy szó egymásra találjon, szükség van valamilyen alkalomra. Hogy mit értek ezen? Egy ember az élete során rengeteg szóval találkozik, és míg vannak szavak, amelyeket az első pillanatban megért, sok olyan is akad, amelyek bár végigkísérik az egész életét, nehezen fedik fel valódi jelentésüket.

A „nép” számomra az utóbbi csoporthoz tartozik. Az elsők között tanultam meg leírni és elolvasni, folyton fel-felbukkan az életemben, ott van szem előtt, visszhangzik a fülemben, mégsem férközött be teljesen a szívembe. Így voltam ezzel egészen huszonkilenc éves koromig, amikor is egy nap, késő este végre megértettem ennek a nagy erejű szónak a lényegét. És amikor végre nem felszínesen, hanem a maga valóságában úgy igazán összetalálkoztam vele, és ez nem fonetikai, szociológiai vagy antropológiai, hanem mindenféle elmélettől és definíciótól mentes, emberi tapasztaláson alapuló valódi találkozás volt, akkor mondhattam végre magamnak: a „nép” nem üres frázis. Ekkor láttam, a maga valójában, hogy van vére és húsa, és szíve, ami hevesen dobog.

És a „nép” jelentését nem a Tiananmen téren tiltakozók hatalmas tömege értette meg velem, hanem egy apró kis epizód, amely május végén történt. Statárium volt már érvényben Pekingben, de a diákok és a lakosok, hogy megakadályozzák az állig felfegyverzett katonák bevonulását a térre, elbarikádozták a város legfontosabb közlekedési csomópontjait, a felüljárókat és a metrómegállókat.

Akkoriban Peking keleti részén, a Shilipu úton, a Lu Xun Irodalmi Akadémián laktam, és roskatag, nyekergő biciklimmal majdnem minden délben elkerekeztem a Tiananmen térre, s csak késő éjszaka vagy másnap hajnalban tértem vissza az iskolába.

1989-ben, május végén, Pekingben a nappalok nagyon melegek, de az éjszakák hűvösek voltak. Emlékszem, egyik délben csak egy rövid ujjú inget vettem fel, és mire rám esteledett, teljesen átfagytam, ráadásul miközben visszafelé tekertem, hideg szél csapdosta az arcomat, míg végül már minden porcikám reszketett, akár a rozoga biciklim alkatrészei. A sötét, kivilágítatlan utcákon csak a holdfény vezetett utamon. Egyre jobban átfagytam. A

Hujialouhoz közeledtem már, amikor alig érezhető meleg fuvallat szállt felém, a feketeségből érkezett, és egyre erősebben éreztem, ahogy tovább tekertem. Nem sokkal később éneklés hangjára és pislákoló fényre lettem figyelmes. Megdöbbentő jelenet tárult elém, miközben újra éreztem a fuvallat melegét: a kivilágított Hujialou felüljárónál, a hídon és a híd alatt több mint tízezer ember virrasztott, és a himnuszt énekelték buzgó szenvedéllyel:

...Építsünk együtt hús-vér valónkból Nagy Falat!
Ily nagy vészt még nem látott kínai nemzetünk,
minden egyes ember szíve felkiált majd.
Fel hát! Fel hát! Fel hát! Millióknak szíve egyként dobban...⁴

S bár nem voltak felfegyverkezve, mégis meg voltak róla győződve, hogy „vérükkel és húsuikkal” képesek feltartóztatni a katonákat és a tankokat. Belőlük áradt a meleg, az összegyűlt emberekből, mintha minden egyes ember egy-egy égő fáklya lett volna.

Életem fontos pillanata volt ez. Mindaddig kétségem sem volt afelől, hogy a fény tovább terjed a hangnál, a hang pedig az emberi test melegénél. De azon az estén, huszonkilenc éves koromban, rá kellett döbbernem, hogy tévedtem. Amikor összefog a nép, az emberek hangja a fénynél is tovább terjed, a testük melege pedig messzebbre jut a hangnál. Ekkor értettem meg, hogy mit is jelent valójában a „nép”.

2009. április 15.

VEZÉR

领袖

lǐngxiù

A „vezér”, az én értelmezésemben, különleges előjogokkal rendelkezik, például a nemzeti ünnepen csak ő integethet a Mennyei Béke kapujának mellvédje mögül a felvonuló tömegnek, miközben a többi vezetőnek nincs joga integetni, csak állni és tapsolni. És vajon ki más volna ez a vezér, mint Mao Zedong?

A kulturális forradalom éveiben Mao a megszokott katonazubbonyában gyakran állt a Mennyei Béke kapujának mellvédje mögött, és talán örömeiben, vagy csak mert túl nagy volt a meleg, le-levette a sapkáját, és azt lengette a felvonulók tömege felé. Mao legemlékezetesebb integetése azonban minden bizonnyal a Jangce átúszása után esett meg, amikor egy szál fürdőköpenyben, a hajó orrából üdvözölte a folyó két partján összegyűlt ujjongó tömeget.

Mao, a vezér személyiségében egységbe forrt a politikus kiszámítható komolysága és a költő öntörvényű szeszélyessége, ezért spontán akcióival nemegyszer borította fel az előre gondosan megtervezett programot.

A kulturális forradalom kezdetén megjelentek a tacepaók.⁵ Ezek az utcákat elborító falragaszok körülbelül akkorák voltak, mint egy hagyományos kínai ház ablaka, és néha két egymás alá helyezett lapból, de többségében ötből-hatból ragasztották össze őket. Minden bizonnyal ez volt a legeslegnagyobb kalligráfiakiállítás Kína történelme során, a csúf írásjegyek – mert igencsak elvéve ékelődött közéjük néhány szebben megírt szöveg – ellepték a

városokat, az utcákat és a sikátorokat. Az emberek meg-megálltak előttük, hogy elolvassák, s bár meglehetősen hasonló, forradalmi nyelvezettel íródott mind, de a rendszerint hatalmukat fitogtató hivatalnokokat teljes névvel emlegető kritikák mégis igencsak fellelkesítették az embereket.

A tacepaókon tulajdonképpen az elnyomottaknak a hatalmon lévő hivatalnokok elleni harca nyilvánult meg a maga kezdetleges formájában, és míg a kommunista párt Központi Bizottsága igyekezett ezt elfojtani, Mao Zedong nem vetette be legfelsőbb hatalmát a helyreigazításra, sőt mi több, az elnyomottakhoz hasonlóan, *Bombázzátok a főhadiszállásokat!* címmel ő is megírta a maga tacepaóját. Ebben a tacepaóban a párt Központi Bizottságán belül két főhadiszállást említett: egy proletárt és egy burzsoát. El lehet képzelni az emberek lelkesedését ezek után: mert mit is jelenthet, hogy a nagy vezér, Mao elnök maga is tacepaót ír? Csak egyvalamit, történetesen, hogy Mao elnök egy hajóban evez a tömegekkel! Ennek pedig magától értetődő következménye volt, hogy a „nagy proletár kulturális forradalom” pillanatok alatt fékezhetetlen futótűzként borította el egész Kínát.

Áttekintve Kína történelmét, akár arisztokrata családból, akár paraszti sorból származott valaki, amint császár lett belőle, nyomban magára öltötte a császártól elvárható gesztusokat és nyelvezetet. Mao volt az egyetlen kivétel, mert miután „vezér” lett, gyakran tért el az elvárt normáktól, zavarba hozva ezzel a körülötte lévő kommunista vezetőket. Mao nagyon értett a tömeg indulatának felszításához. A kulturális forradalom kezdeti időszakában gyakran jelent meg a Mennyei Béke kapujának mellvédje mögött, hogy a forradalmi diákság képviselőit és a forradalmi tömeget fogadja, amivel egyre nagyobb és nagyobb hullámokat kavart.

A Jangce átúszása is kitűnő példa a „vezér” különösképp viselkedésére. 1966. július 16-án Mao Zedong váratlanul megjelent Wuhanban egy folyóátúszó tömegrendezvényen, s a két parton álló tömeg mennydörgésszerű örömujjongásától és *A Kelet vörös* című daltól kísérvé, amely a megafonokból harsogott, a hetvenhárom éves Mao, dacolva a hullámokkal és az árral, körülbelül ötezer ember társaságában átúszta a Jangcét. A Maóval együtt tempózó emberek lelkesedése határtalan volt, még úszás közben is

szenvedélyesen kiabálták, hogy „Éljen soká Mao elnök!”, de mivel a Jangce hullámozott, a jelmondatkántálás közepette a folyó koszos vize belefolyt a szájukba, a gyomrukba, mégis, miután kiértek a partra, egyöntetűen bizonygatták, hogy a víz „édes, nagyon, de nagyon édes”. Miután Mao elnök átúszta a Jangcét, kimászott egy hajóra, fürdőköpenyt húzott, és elegánsan kiintegetett az emberek sűrű tömegének. De csak röviden integetett, azután bement a hajó kajütjébe átöltözni. A későbbi híryananyagokban azonban összevágták ezt a jelenetet, ezért tűnik úgy, mintha nagyon sokáig integetne az embereknek. A propagandaplakátokon pedig már egyenesen olyan, mintha Mao tíz éven át integetett volna folyamatosan, fáradhatatlanul.

Másnap a *Renmin Ribao* így írt róla: „Szeretett vezérünk, Mao elnök jó egészsége az egész kínai nép hatalmas boldogsága! Az egész világ forradalmi népeinek hatalmas boldogsága!” Mao pedig egy népi dallamra még verset is írt a Jangce átúszásáról: „Csak fújjon a szél, csapkodjon a hullám, / gyönyörűbb ez, mint sétálni az álmos / kertekben, mily üde, símogató.”⁶ És ez a vezér a maga spontánnak tűnő megnyilvánulásaival a kulturális forradalom őrző tébolyába taszította az országot. A Mao Jangce-átúszásáról készített dokumentumfilmet rendszeresen játszották Kínában és Kínán kívül egyaránt; az eseménynek emléket állító propaganda-plakátokkal pedig a városoktól a falvakig teletapasztották a falakat mindenfelé az országban. Ezeken a propagandaplakátokon a fürdőköpenyes Maót munkások, parasztok, a Népi Felszabadító Hadsereg katonái, diákok és kereskedelmi dolgozók veszik körül, Mao mosolyogva integet, a munkások, parasztok, katonák, diákok és kereskedelmi dolgozók pedig bátran és lelkesen tolonganak körülötte. Csak gondoljunk bele, melyik politikus volna képes fürdőköpenyben integetni a népnek? Mao, egyedül csak Mao volt képes erre.

Valójában nem sokat változott a viselkedése a Japán elleni háború időszakához képest, amikor a yan'ani barlangokban keservesen nehéz napokat élt át, csak hogy akkor még nem volt Kína vezére. Az öntörvényű Mao akkortájt egyszer interjút adott egy amerikai riporternek, és miközben Kína japánok elleni dicsőséges győzelmét jövendölte, végig a nadrágja ágyékrészénél matatott, bolhákra vadászva.

Mao, valahányszor feltűnt a kulturális forradalom kirobbanása után, mindig integetett, a kommunista párt többi vezetője ellenben ettől kezdve nem tapsolt többé, helyette könnyedén magasba lendítették jobb karjukat, mivel jobb kezükben szorongatták az *Idézetek Mao Zedong elnöktől* című kis könyvet, amit akkoriban mindenki csak „vörös könyvecske” néven emlegetett – így tulajdonképpen a „vörös könyvecske” nyitotta meg számukra is a lehetőséget, hogy integessenek. Bár természetesen sosem lendítették olyan magasra a karjukat, mint Mao, és kezük lengésének íve sem volt sosem akkora, mint Maóé.

A kulturális forradalom idején, amikor Mao nem volt jelen, a többi vezető a „vörös könyvecske” lengetésével üdvözölte a forradalmi tömeget. Ahogy manapság a híres filmcsillagok, akik smink nélkül meg sem jelennének nyilvánosan, akkoriban a kommunista párt vezetőit nem lehetett soha a „vörös könyvecske” nélkül látni, a „vörös könyvecske” volt az ő politikai sminkjük.

A Kínai Kommunista Pártot napjainkban a kollektív vezetés jellemzi, és amikor a Politikai Bizottság Állandó Bizottságának kilenc tagja egyszerre jelenik meg egy sajtótájékoztatón, mindannyian integetnek a riportereknek, a kezüket ugyanolyan magasan tartják, és az integetésük íve is egyforma. Ilyenkor mindig eszembe jut a Mennyei Béke kapujának mellvédje mögött álló Mao, milyen hatásos is volt, hogy míg mindenki más tapsolt, ő volt az egyetlen, aki integetett. A régi események fényében az az érzésem, hogy a mai Kínának többé nincs már „vezére”, csak vezetősége.

A valódi vezér, Mao Zedong halála után a mindenféle *shānzhài*-vezérek, vezér-utánszatok úgy bukkantak elő a semmiből, mint eső után a föld alól a bambuszrügyek. 1990 után például hihetetlenül divatba jöttek a szépségversenyek, amivel egy időben egymást érték a különböző „vezér”-címetért folyó vetélkedések: divat-, elegancia-, csáberő- és szépségvezért is választottak. A szépségversenyek pedig mindig igyekeztek valami újat hozni, valami sajátos tulajdonság köré felépíteni a „szépségek” versengését, mint például: az „Ezüsthajú szépségek versenye” a hatvan év felettieknek, a „Spicces szépségek versenye” a mértéktelenül italozó szépségeknek, a „Mesterséges szépségek versenye” pedig azoknak

adott lehetőséget a megmérettetésre, akik átestek valamilyen plasztikai műtéten, de folytathatnánk még a sort.

Mivel a „vezérek” versengését nem korlátozza semmi, ezért hihetetlen mennyiségben bukkannak fel az élet legkülönbébb területein. Ifjúsági és gyerekvezérek, a jövő vezérei; innovációs, ingatlan-, IT-, médiavezérek, az üzleti és a cégvilág vezérei, és így tovább... annyi a vezér manapság Kínában, hogy beleszédül az ember. És a „vezérek” számával természetesen a „vezérek” csúcstalálkozóinak száma is megszorodott: kereskedelmi vezérek csúcstalálkozója, üzleti vezérek csúcstalálkozója, médiavezérek csúcstalálkozója, és folytathatnánk ezt a sort is. És a vezér-utáztatoknak szervezett csúcstalálkozókon legalább olyan magasak az elvárások, mintha legalábbis G8-csúcstalálkozók volnának. De a „vezér”-választások még a földrajz és a technológia területeire is beszivárogtak, most már a különböző tájaknak, sőt még a lifteknek is vannak „vezérek”, ami jól jellemzi a Mao utáni Kínában uralkodó állapotokat. Sosem tudhatja az ember, hogy másnap Kína mely szegletében megválasztott „vezér” felbukkanására virrad fel a nap.

Ha abból rendeznénk versenyt Kínában, hogy az elmúlt harminc évben melyik szó vesztett leggyorsabban és legtöbbet az értékéből, akkor szerintem minden kétséget kizáróan a „vezér” kerülne ki győztesen.

A kulturális forradalom idején a „vezér” Mao elnök szinonimájaként szent és sérthetetlen szónak számított, vagy akár úgy is fogalmazhatnánk, hogy Mao elnök kizárólagos magántulajdonát képezte. Kinek is lett volna bátorsága akkoriban, akár csak álmában, magát „vezér”-nek titulálni, amikor ez Mao Zedongon kívül mindenki más számára tabu volt? Az igen kedvelt közhelyből, miszerint „az anyaföld szent és sérthetetlen”, gyakran vettük a szájunkra azt, hogy „szent és sérthetetlen”. A „vezér” szóra például egyértelműen ráillett, hogy „szent és sérthetetlen”, és ugyanez volt igaz a Mao vezetéknevre is.

A feleségem mesélte egyszer, hogy a kisvárosban, ahol felnőtt, a munkások szakszervezetének elnökét Maónak hívták, ezért mindenki csak „Mao elnök”-nek szólította, amire ő persze hallgatott is. Csakhogy ennek eredményeképpen a kulturális forradalom kezdetén azzal vádolták meg, hogy második Mao elnökként akarta

feltüntetni magát. Csak azért fizetett hát keserves árat ez a szakszervezeti vezető,

mert neki is Mao volt a vezetékneve. Könnyes szemmel igyekezett mentegetni magát az alaptalan vádak alól, mondván, hogy mások nevezték így, nem ő kérte, hogy így szólítsák.

– Attól, mert valaki így szólít, még nem kell hallgatnod is rá, de te nem ellenkeztél, szóval ellenforradalmár vagy! – hangzott a vádaskodó forradalmi tömeg válasza.

Gyerekkoromban nagyon el voltam keseredve amiatt, hogy „Jü”-nek és nem „Mao”-nak hívnak, sőt gyakran hibáztattam is magamban az apai és anyai felmenőimet, amiért valamelyikük vezetékneve nem „Mao”. Akkor még nem voltam tisztában vele, hogy a „Mao” név az átlag földi halandó számára „szent és sérthetetlen”, sőt nagy bajt is hozhat az ember fejére. Akkoriban volt még egy divatos metafora, mégpedig, hogy a Kommunista Párt a „nép anyja”. Ezen azért el kellett gondolkodnom, mert ha van anya, akkor kell hogy legyen apa is, de vajon ki lehet a kínai nép atyja? A válasz nyilvánvaló volt számomra, hát ki más, mint Mao elnök. Gyermeki logikámmal így gyártottam hát a Kínai Kommunista Pártból feleséget Maónak, ezek után viszont nem tudtam magyarázatot adni arra, hogy akkor Jiang Qing, Mao hivatalos, hűsvér felesége kicsoda? Akkoriban, a kulturális forradalom idején, „kis vörösgárdistaként” csak annyit tudtam, hogy férfi és nő egyenlő, és egy férfinak csak egy felesége lehet; fogalmam sem volt arról, hogy régen egy férfi több ágyast is tarthatott a felesége mellett, és az végképp meg sem fordult a fejemben, hogy, mint napjainkban, valakinek lehet szeretője vagy kitarthatja. Addig törtem a fejem, amíg már belefájdult, mégsem találtam elfogadható magyarázatot erre a dilemmára.

Kiskoromban Maón kívül még négy „vezérről” tudtam, de azok mind külföldiek voltak. Az elsős osztálytermünkben elöl, a tábla felett függött Mao Zedong portréja, míg a hátsó falon, szép rendben egymás mellett, Marx, Engels, Lenin és Sztálin képe sorakozott. Ők négyen – Marx, Engels, Lenin és Sztálin – voltak az első külföldiek, akiket életemben valaha láttam. Csodálkozva méregettük is az osztálytársaimmal Marx és Engels hosszú haját, hiszen akkoriban Kínában a nők is legfeljebb fülig érő, rövid frizurát viseltek, Marxnak

és Engelsnek pedig hosszabb volt a haja, mint bármelyik nőnek a városkánkban. Lenin és Sztálin frizurájáról azonban megállapítottuk, hogy „normális”, férfiakhoz illő. Akkoriban nekünk, gyerekeknek, a női és a férfinem közötti különbség legszembeütőbb jele a haj hosszúsága volt, és éppen ezért teljesen elképedtünk Marx és Engels frizuráján. Különösen Marx bozontos, göndör, a fülét teljesen eltakaró fürtjei váltottak ki csodálkozást belőlünk, mert a városkánkban csupán nőknél láttunk olyat, hogy a haj hol eltakarja, hol felfedi a fület. De Marx körszakálla elejét vette a nemét illető találgatásoknak. Mégis, az egyik osztálytársunk, figyelmen kívül hagyva a körszakáll létezését, egyszer csak nyilvánosan bejelentette: – Marx nő.

Nem sokon múlt, hogy ezért a kijelentéséért „kis ellenforradalmárnak” kiáltsák ki. Másokkal is megtörtént már. Például egy lány a második évfolyamról azért került a támadások keresztüzébe, és azért kellett „kis ellenforradalmárnak” neveznünk, mert összehajtogatta Mao arcképét, és így Mao arcán lett egy kereszt. A lány keserves sírás közepette, akadozó nyelvvel vallotta meg ellenforradalmi bűnét az iskola kritika–önkritika-nagygyűlésén.

A nagygyűlést követően az elsős tanárunk összeverbuválta az osztályt, és arra utasított minket, hogy fedjük fel a közöttünk bujkáló „kis ellenforradalmárokat”. Emlékeim szerint két gyereket jelentettek fel az osztálytársaim, az egyikük nevét sose hallottuk, de miután a tanár többször is rákérdezett, kiderült, hogy egy hároméves gyerekről van szó, a feljelentő szomszédjának a családjából. Az volt a bűne, hogy egyszer alkonyatkor ellenforradalmi kijelentést tett, miszerint „leáldozott a nap”. Akkoriban Mao Zedongot volt szokás a vörös naphoz hasonlítani, és éppen ezért nem lehetett csak úgy dobálózni a „nappal”, alkonyatkor például azt kellett mondani, hogy „nemsokára besötétedik”. De azzal, hogy ennek a kisfiúnak a száján az jött ki, hogy „leáldozott a nap”, mintha azt sugallta volna, hogy Mao Zedongnak áldozott le.

A második gyanúsított az az osztálytársunk volt, aki kijelentette, hogy Marx nő. Holtsápadtra vált, és amikor a tanár rákérdezett, hogy valóban tett-e ilyen

ellenforradalmi kijelentést, hangosan sírva fakadt, taknya-nyála egybefolyt, míg végül hüppögve és akadozva így szólt: – Mintha mondtam volna.

A tanár próbált mentőövet dobni neki: – Lehet, hogy mondtad, de lehet, hogy mégsem?

A fiú viszont teljesen megzavarodott a rémülettől, könnyein keresztül össze-vissza beszélt, s míg egyszer azt mondta, hogy mintha mondtam volna, a következő pillanatban már azt állította, hogy mintha mégse mondtam volna. Egészen a „feltáró” gyűlés végéig nem tudott szabadulni a „mintháitól”, de végül pont ezek a „minthák” mentették meg, és így nem lett további következménye a dolognak.

Kiskoromban egy ideig meg voltam róla győződve, hogy Mao Zedongnak „Mao elnök” a teljes neve. Akkoriban mindenki így használta, „Mao elnök”, ráadásul sokkal kedvesebben mondogatták az emberek, mint azt, hogy „apa” vagy „nagyapa”, különösebb tiszteletadás nélkül. Egészen odáig így ment ez, míg mindenféle skandálni nem kezdtek, hogy „Tízezer évig éljen Mao Zedong eszméje!”, és míg „A Kelet vörös, a nap felkelt, Kínában Mao Zedong megjelent” kezdetű dal nem zengett mindenféle szakadatlanul – csak ekkor értettem meg, hogy a „Mao elnök” valójában nem más, mint a vezetéknév és a hivatali rang, s a vezérünknek valójában Mao Ze-dong a teljes neve.

2009-ben a Sárkányhajó-ünnepen egy vicces álhír terjedt SMS-ben: „Xinhua Hírügynökség, Peking, május 28.: A Kínai Tudományos Akadémia sikeresen klónozta Mao Zedongot, és valamennyi élettani funkció tekintetében a legtokéletesebb eredményt sikerült elérniük. A sikeres klónozás híre heves reakciókat váltott ki világszerte. Obama késlekedés nélkül bejelentette, hogy az USA azonnali hatállyal visszavonja a »Taiwan Relations Act«-et, és kivonja Ázsiában állomásozó csapatait. A japán miniszterelnök még aznap parancsot adott a Jaszukuni-szentély lebombázására, és elismerte a Diaoyu-szigetek kínai fennhatóságát, 13 billió amerikai dollár jóvátétel kíséretében. Az Európai Unió nyilatkozatban feloldotta a kínai fegyverekre vonatkozó embargót. Medvegyev nyilvánosan elismerte, hogy a Nagy Hingan-hegységtől északra elterülő hárommillió négyzetkilométeres terület Kínához tartozik. Mongólia az ENSZ-nek

tett nyilatkozatában rögzítette, hogy mindig is Kína elválaszthatatlan részét képezte. Ma Yingjiu kijelentette, hogy mindenben követi a »szárazföld« intézkedéseit, és jelentkezett kutatónak a Nemzeti Kulturális és Történelmi Kutatóközpontba. Kim Dzsongil hivatalos táviratban közölte a Hatoldalú tárgyalásokon az észak-koreai képviselőkkel, hogy mindenben Mao elnök irányelveit kövessék. De gyors fordulat következett be országon belül is: Huszonnégy óra leforgása alatt a káderek, járási szint felett, összesen 980 billió *yuan* eből szerzett pénzt fizettek vissza; a magántulajdonban lévő vállalkozások maguk kezdeményezték államosításukat; egyetlen éjszaka leforgása alatt 25 millió szexmunkás tért jó útra; az ingatlanárak 60%-kal csökkentek; a tőzsde megugrott; és 1,3 milliárd kínai ember kezdte ismét énekelni a korszak legmeghatározóbb dalát: »A Kelet vörös, a nap felkelt, Kínában egy másik Mao Zedong megjelent«.

Ezzel a kis szövegbetoldással – miszerint az eredeti „Mao Zedong megjelent”-ből „egy *másik* Mao Zedong megjelent” lett – a népi humor feltámasztotta a harminc éve elhunyt vezért, aki az egész világon félelmet ébresztene, de leginkább a korrump kínai bürokraták rettennének meg, és ezáltal egy csapásra megoldódna Kína valamennyi történelmi, diplomáciai és belpolitikai problémája. Ami engem ebben az egészben a leginkább foglalkoztat, hogy milyen mélyebb társadalmi jelenségekre utalhat ez az elvadult fantazmagória. Az emberek elégedetlenségének kivételése lenne? A feléledő nacionalizmus iránti lelkesedés tanúbizonysága? Vagy csupán tréfa, amely görbe tükröt tart korunknak? Szerintem mindegyik benne van, és valószínűleg még ennél is sokkal több.

Elképesztő az a gazdasági csoda, amit Kína a Mao halálát követő harminc évben produkált, de az ára is elképesztő. 2010. július elején² a dél-afrikai világ bajnokságról indultam hazafelé a johannesburgi repülőtérrel, ahol a tax-free shop telis-tele volt vuvuzelával, darabja úgy száz *yuan* körüli összegbe került. Csak a hazaérkezésem után tudtam meg, hogy ezeknek a Kínában készült termékeknek az export-ára mindössze két *yuan* hat *jiao*, és ez a szánalmas ár már a környezetterhelést és más efféléket is magában foglalja. Egy zhejiangi vállalatnak tízmillió darab vuvuzela gyártásán csak valamivel több, mint egymillió *yuan* haszna van. Egy általam

igen nagyra becsült idősebb barátom ezt így magyarázta: a kínai modell száz *yuant* költ arra, hogy tíz *yuannal* emelkedjen a GDP-je. A környezetpusztítás, a morális hanyatlás, a szegények és a gazdagok közötti szakadék elmélyülése, a korrupció burjánzása – mindezek egyre jobban kiélezik az ellentéteket a mai kínai társadalomban.

Sokan sóvárogni kezdtek a rég letűnt Mao-éra után, de szerintem ez sokkal inkább nosztalgia, mintsem valódi vágy a visszatérésre. Mao idején szegényesek voltak az életkörülmények, és számos téren elnyomták az embereket, de nem volt ilyen kiterjedt és kíméletlen az életben maradásért vívott küzdelem, bár helyette ott volt a mindent átítató, üres osztályharc, de mivel akkoriban nem is léteztek valódi osztályok Kínában, ezért gyakran ez a harc is megragadt a jelszavak szintjén. Akkoriban mindenki egyformán szerényen öltözködött, lakott és étkezett, s aki meghúzta magát, az viszonylag békésen éldelegélhetett.

A mai Kínában azonban egészen más a helyzet, mert a kiélezett verseny és a rettenetes nyomás miatt rengetegen érzik úgy, mintha valódi háború dúlna. Az ilyesfajta társadalomban az erősebb felfalja a gyengét elve alapján az emberek egyre többször érvényesülnek gátlástalansággal és ügyeskedéssel, s míg a mértéktartó nemegyszer elbukik, a vakmerő sikeres lesz. Az értékszemléletben bekövetkezett változás és az anyagi javak újraelosztása társadalmi megosztottságot eredményezett, ami aztán különféle konfliktusokban öltött testet – Kínában ezáltal valóban megjelentek a különböző osztályok és az osztályharc.

Mao után Deng Xiaoping a tekintélyére támaszkodva le tudta vezényelni Kína „reform és nyitás”-politikáját, de idős korára szembesülnie kellett a gondolattal: a fejlődés következtében sokkal több probléma került felszínre, mint amennyi e fejlődés nélkül előjött volna. Lehet, hogy épp e társadalmi problémák miatt akarják állandóan „feltámasztani” Maót. Nemrég jelent meg az interneten egy nem reprezentatív közvélemény-kutatás eredménye arról a kérdésről, hogy „milyen lenne, ha Mao most feltámadna”. Az emberek 85%-a jónak gondolta, 10%-a rossznak, és csupán 5% nyilatkozott úgy, hogy nem volna különösebb hatással a világra és Kínára. Nem ismerem a közvélemény-kutatásban részt vevők

összetételének arányát, de ha abból indulunk ki, hogy kizárólag internethasználók vettek részt benne, akkor, gondolom, a többség fiatal lehet. A mai fiatalok meglehetősen keveset tudnak Maóról; hogy mégis tömegesen betagozódtak a „támasszuk fel Maót” sorba, azt sugallhatja, hogy „Mao feltámasztása” az általános társadalmi lelkiállapotot tükrözi. És ez a lelkiállapot meglehetősen összetett, különböző osztályok és társadalmi rétegek, eltérő gondolkodású és a legkülönbélebb sorsú emberek véleményéből áll össze, de egyvalami közös bennük: az elégedetlenség, ami miatt félig tréfásan, félig komolyan vissza akarják hozni az elhunyt Maót az életbe.

Egy internetes vitafórumon a „ha Mao ma feltámadna” témához valaki tréfásan ezt írta: „Mao Zedong kimászik az üvegkoporsójából, és a nap első sugaraiban kilép a mauzóleuma kapuján, megáll a lépcsőn, és végigpásztazza a számára oly ismerős, mégis idegen Tiananmen teret, amikor néhány turista észreveszi, s rögtön megrohanja: – Gu Yue, adjon nekünk egy autogramot! – kiáltják Mao Zedongnak.”

Gu Yue híres kínai színész, aki gyakran játssza Maót filmekben.

Kisiskolás koromban büszkén meg voltam róla győződve, hogy Kína a világ leghatalmasabb országa. Két dolog miatt vélekedtem így: 1. Kínát hatalmas vezér, Mao Zedong irányítja, miközben a négy külföldi vezér – Marx, Engels, Lenin és Sztálin – már mind meghalt; 2. Kínának a legnagyobb a népessége, és mint ahogy Mao elnök mondta: „Sok emberben nagy erő.”

Csakhowy amikor Mao elnök „három világ”-elmélete megjelent az újságokban és a rádióban, titkon nagyon elszomorodtam, mert sosem gondoltam volna, hogy Amerika és a szovjet revizionisták alkotják az első világot, Japán és Európa a másodikat, míg a mi óriási Kínánk, Ázsia és Afrika, valamint Latin-Amerika kis országai a harmadikat.

De hogyan is érthette volna meg egy hozzám hasonló tudatlan kölyök, hogy mily hatalmas tervek lakoznak Mao Zedong szívében? Mao nem elégedett meg a forradalom győzelmével Kínában, és nem elégítette ki, hogy a kínai nép vezére lett belőle, mert ő az egész világ kizsákmányoltjainak és elnyomottainak vezéri címére áhítozott. „Ahol kizsákmányolás van, ott ellentmondások is vannak; ahol

elnyomás van, ott ellenállás is van”, hirdette magabiztos lelkesedéssel. Ekkor már a világforradalom foglalkoztatta, az egész világ proletariátusát fel akarta szabadítani, és eszméje tettekben is testet öltött, hozzáfogott a forradalom exportálásához. Sok-sok év telt el azóta, és egy pillanatra félretéve, hogy pozitívak vagy negatívak az általa elért eredmények, egy dolgot mindenképpen lehet szögezni: a halálával nem szűnt meg eszméinek hatása, sőt épp ellenkezőleg, gondolatai napról napra egyre szélesebb körben terjednek a világban. Azt tapasztalom, hogy a világ különböző részein sokak számára már egyáltalán nem az a fontos, hogy mit tett; időtálló eszméje azonban, mint elhintett mag a világ földjében, újra meg újra szárba szökken.

2009. május 1-jén Bécsben nagyszabású felvonulást rendeztek, amelyen az osztrák résztvevők Marx, Engels, Lenin, Sztálin és Mao hatalmas portréit emelték a magasba. Ehhez hasonló jeleneteket gyakran látni Európa számos más városában is, ami arra utalhat, hogy Mao Zedong „feltámasztása” nem csupán a kínai társadalom lelkiállapotának helyi kivetülése, hanem globális jelenség. És ha ez valóban így van, vajon mire utalhat? Talán így tudnám a legegyszerűbben megmagyarázni: ha a világ beteg, forradalomra van szüksége, hasonlóan ahhoz, hogy amikor a test beteg, a gyulladás segíthet.

2008 novemberében egy íródelegáció tagjaként Nepálba utaztam. Nem sokkal előtte nyerte meg a parlamenti választásokat a Nepáli Kommunista Párt maoista szárnya, amelynek a vezetője, Pracsanda lett az új kormány miniszterelnöke. Csakhogy amikor ezeket a sorokat írom, Pracsanda már le is köszönt a posztjáról. A szemem előtt ismét megjelenik a kép: Pracsanda a miniszterelnöki fogadóteremben. Kissé oldalra dőlve, kemény hangon így szólt hozzánk: – A Nepáli Felszabadító Hadsereg tizenkilencezer katonájának sorsáról nekem kell gondoskodnom, és mindenképpen igazságos megoldást kell találnom.

Lehet, hogy épp a Nepáli Felszabadító Hadsereg és a kormányzati hadtest egybeolvasztásával kapcsolatos nehézségek vezettek odáig, hogy ennek a makacs vezetőnek el kellett hagynia a miniszterelnöki bársonyszéket.

Nepáli tartózkodásunk idején meglátogattuk a Nepáli Kommunista Párt (Maoista Centrum) irányítása alá tartozó Felszabadító Hadsereg főhadiszállását. Az ENSZ békefenntartó hadtestének táborán áthajtva érkeztünk meg. Bár meglehetősen zordak voltak a körülmények, és a seregek nem volt se muníciója, se fegyvere, a jövőjével kapcsolatos döntésre váró, fegyvertelen katonai alakulat soraiban mégis szigorú fegyelem uralkodott. A tábor területére belépve mozgalmas kép fogadott minket.

A barakkokban mintha gyerekkorom tantermeit láttam volna viszont: a falon Marx, Engels, Lenin, Sztálin és Mao arcképe függött, és mellettük természetesen Pracsandáé. Ahogy a kulturális forradalom idején Kínában, úgy itt, Nepálban, a maoista kommunista párt táborában is együtt mosolyogtak a falról Pracsandával kiegészülve, és ez itt is a mindennapi élet teljesen természetes részévé vált. A képek számának emelése ötről hatra mintha azt sugallta volna, hogy a forradalom lankadatlan.

Aznap este a Nepáli Kommunista Párt (Maoista Centrum) Felszabadító Hadseregének tisztjeivel mulatoztunk. Néhány kör alkohol elfogyasztása után mindannyian felálltunk, és rázendítettünk a kulturális forradalom idején Mao verséből⁸ született dalra, a *Hosszú menetelésre*. Mi kínaiul énekeltünk, a nepáli tisztek pedig nepáliul, és bár vélhetően egészen más gondolatok jártak a fejünkben, mégis mintha egy és ugyanazon nyelven daloltunk volna.

A kulturális forradalom idején Mao Zedongnak nemcsak a verseiből, hanem a mondásaiból is születtek dalok. Ezeket a dalokat énekelte felnőtt és gyerek, értelmiségi és írástudatlan, néptömegek és földbirtokosok, kulákok, ellenforradalmárok, „kártékony elemek” és „jobboldali elhajlók” – aki csak élt és mozgott, mindenki. Innen nézve Mao Zedong tulajdonképpen a kínai történelem legbefolyásosabb dalszövegírója.

Mao versei és mondásai életünk minden percében és szegletében jelen voltak. A várostól a faluig, a téglafalaktól a vályogházakig, az épületeken kívül és a falakon belül mindent beborítottak, csakúgy, mint Mao vörös naphoz hasonlóan ragyogó arcképei. „A forradalom nem díszebéd” – állt Mao mondása a tálkán, amelyből ettünk, és „Ittam a Changsha vizét, / ettem Wuhan halait” –

virítottak Mao verssorai a bögrén, amelyből ittunk. Mao Zedong versei és mondásai az élet valamennyi apró momentumát jelentőségteljessé tették, hiszen még a párnánkon is azt olvasgattuk, amikor álmra hajtottuk a fejünket, hogy „Soha ne feledd az osztályharcot!”, a takarónkon pedig ez állt: „Nagy szélben és hatalmas hullámokon bátran haladj előre!” De még a vécé falán is Mao stencilezett arcképe díszelgett, sőt a piszoárnál is Mao mondásaival néztünk farkasszemet. Mai fejemmel már egyértelműen úgy vélem, hogy legalább a két utóbbi helyen nem kellett volna ott lennie, de abban az időben valahogy ez senkinek sem tűnt fel.

– Mao elnök mindig velünk van – mondogatták az emberek.

És én el is hittem, hogy Mao Zedong minden pillanatban ott van velem. Örült, ha jót csináltam, és csalódott volt, ha valami rosszat tettem. Gyerekkorom legboldogabb pillanatai voltak, amikor vele álmodtam. Összesen háromszor jelent meg álmomban, egy alkalommal odajött hozzám, és kedvesen megsimogatta a fejem, sőt néhány mondattal is megörvendeztetett.

Ei lehet képzelni lelkesedésemet, izgatottan meséltem a társaimnak, hogy álmomban Maót láttam, aki megsimogatta a fejem, és beszélt is hozzám. Legnagyobb bánatomra azonban senki nem hitt nekem, és azt mondták, hogy csak kitaláltam az egészet: – Még hogy Mao elnök álmomban? Hogy került volna oda? És még beszélt is veled?

Most, visszagondolva, a társaimnak teljesen igazuk volt. A „Mao elnök mindig velünk van” csupán a kulturális forradalom által életre hívott szürreális valóság része volt: a mindenütt jelen lévő, sugárzó Mao Zedong-portrék, és mindent beborító, vörös Mao-idézetek. Mao Zedong hús-vér valósága ugyanakkor végtelenül elvont volt; ő maga csak szimbólumként létezett számunkra. A társaimnál jobban megfogalmazni sem tudtam a Mao és a köztem lévő távolságot, akkora volt, amit még álmomban sem lehetett áthidalni.

A kulturális forradalom idején a városkánkból egy ember eljutott egyszer Pekingbe – miután hazatért, azt híresztelte, hogy kezet fogott Mao Zedonggal, és örömkönyvek közepette még azt is terjesztette a helybeliek körében, hogy Mao ráadásul barátságosan meg is kérdezte, hogy hívják. Mindez talán négy másodpercig

tarthatott, amikor is valaki más ragadta meg Mao elnök kezét. – Bár lett volna legalább egyetlen másodperccel több – kesergett.

Ez az ember természetesen a városkánk hőse lett, én is gyakran láttam kifakult khaki katonai oldaltáskájával átszellemülten sétálgatni az utcán. Jobb kezét, amellyel megérintette Mao Zedong kezét, egy egész éven keresztül nem mosta meg, és ettől mintha valamivel vaskosabb lett volna a balnál, meg persze mocskos és fekete, akár egy medve mancsa. Akik ismerték, mind találtak rá alkalmat, hogy megrázzák medvemancsát, hogy utána megmámorosodva mondogathassák: – Kezet ráztam azzal a kézzel, amely Mao elnök kezét érintette.

Jóval később, már felnőttkoromban, amikor Kína más pontjain élő barátaimmal a kulturális forradalom idején történeteket osztottuk meg, gyakran felemlégettem ezt az esetet, míg végül rá kellett döbbernem, hogy ott, ahol a barátaim éltek, szintén volt ilyen ember, sőt néhol nem is csak egy. Ekkor kezdett felmerülni bennem a gyanú, hogy a városkánk hőse csak hancegett, hiszen akkoriban nem lehetett egyszerű kezet fogni Mao elnökkel. Valószínűleg a Tiananmen téren, a hatalmas, sűrű tömegbe ékelődve vehetett részt egy seregszemlén, és a távolból láthatta a Mennyei Béke kapujának mellvédje mögül integető Maót. Elmosódottan, csupán a távolból láthatta Mao kezét, miközben elképzelte, hogy kezet fog vele, és miután a városkánkban kételkedés nélkül mindenki elhitte neki, idővel már maga is igaznak vélte.

Akkoriban Mao Zedong óriási portréja, amelyen úgy tündökölt, mint a nap, ott függött a Mennyei Béke kapuján, és szemmel láthatóan meghaladta a kapu méretét. De szinte mindennap találkoztam tekintélyt parancsoló arcképével, és szinte mindennap énekeltem ehhez hasonló dalokat: „Szeretem a pekingi Tiananmen teret, / a Tiananmen teret, ahol felkel a nap, / Hatalmas vezérünk Mao elnök, / mutatja nekünk az előrevezető utat.”

Volt egy fényképem, amelyen úgy tizenöt éves koromban ott állok én is a téren, háttérben a Mennyei Béke kapuja, rajta kivehető Mao Zedong óriási portréja. Ez a fénykép azonban nem Pekingben készült, hanem a fővárostól több mint ezer *lire* lévő kisvárosban, egy fényképésznél. A helyiség, ahol akkor álltam, nem lehetett több

tizenöt négyzetméternél, és a Tiananmen tér valójában nem volt más, mint festett háttér. Mégis úgy tűnt, mintha valóban ott állnék a tér közepén, az egyetlen árulkodó jel csupán az volt, hogy rajtam kívül nincsenek a képen emberek.

Ez a fénykép a legnagyobb álmomat tükrözi, rengeteg Pekingben kívül élő sorstársaméval egyetemben. Akkoriban Kínában minden nagy- és kisvárosi fényképésznél volt Tiananmen-háttér, amely az emberek elérhetetlen vágyát testesítette meg. A Pekingben kívül élő rengeteg embernek a Mennyei Béke kapuja mintha Mao Zedong otthona lett volna, így a fénykép, amelynek a Tiananmen tér szolgáltatta a háttérét, mintha Mao elképzelt lakása előtt készült volna. Sajnos ennek a fényképnek azóta nyoma veszett.

A Mennyei Béke kapuja utáni vágyakozásomban valójában a Mao Zedong iránti csodálatom nyilvánult meg. A kulturális forradalom idején a nemzeti ünnepen minden évben készítettek egy dokumentumfilmet Maóról és a Tiananmen térről. Gyakran már a tél is beköszöntött, mire ezeket a mi kis városunkban is levetítették. Pufi vattakabátot öltöttem, és az esti, jeges szélben minden alkalommal elmentem a moziba, hogy a fűtetlen vetítőteremben végignézzem, ahogy az őszi Tiananmen téren Mao Zedong a Mennyei Béke kapujának mellvédje mögül integet az ünnepen felvonuló tömegnek.

A legmélyebb benyomást az tette rám, hogy miután leszállt az est, Mao Zedong és a többiek a Mennyei Béke kapujának mellvédje mögött ínycsiklandó harapnivalókkal és gyümölcsökkel roskadásig megrakott asztalhoz telepedtek, és ezt követően a teret tűzijáték borította nappali fénybe – gyerekként számomra ez volt a legérdekesebb jelenet. Akkoriban még az óév búcsúztatásakor is jó, ha néhány petárdát el tudtunk durrogtatni, ezért az égen pompázó töméntelen tűzvirág látványa – dacára, hogy csak a filmvászonon láthattam – teljesen magával ragadott.

Később a nemzeti ünnepről készült dokumentumfilmekben Kambodzsa eltávolított uralkodója, Norodom Szihanuk, és volt miniszterelnöke, Penn Nouth is megjelent Mao Zedong oldalán. Szihanuk széles mosollyal az arcán szemlélte az eseményeket, míg Penn Nouth félrebicsakló fejjel folyamatosan bólogatott, akár egy inga. Már akkoriban is igen jó képzelőerővel voltam megáldva, így Szihanuk és Penn Nouth szép fiatal feleségei rögvest rabul ejtették a

gondolataimat, s később is, valahányszor felbukkantak a nemzeti ünnepről készült dokumentumfilmekben, elégedetten nyugtáztam magamban, hogy végre akad valami igazán izgalmas ezekben a képsorokban. Ettől a pillanattól fogva már cseppet sem érdekelt a felvonulás, sőt az esti tűzijáték sem izgatott különösebben, kizárólag Szihanuk és Penn Nouth kötötte le a figyelmemet, akiket ekkoriban a világ két leginkább irigylésre méltó emberének véltem. Azzal voltam különösképpen elfoglalva, hogy Penn Nouthnak, aki még a fejét sem tudja egyenesen tartani, hogyan lehet ilyen csodaszép felesége, akár a virág és a jáde.

A Mao Zedonggal kapcsolatos emlékeim közül szobám plafonjának a képe maradt velem leghosszabb ideig. Apám évente cserélte az újságpapírt, amit egyrészt a por miatt, másrészt esztétikai megfontolásból tapasztott a plafonra, hiszen a házban, ahol akkoriban laktunk, látni lehetett a cserepeket a szobából, és az öreg újságpapírok alkotta réteg legalább az érzetét megadta a szigetelésnek. Így esett meg, hogy gyerek- és serdülőkorom egy része régi újságok alatt zajlott: a címsorokat még ki lehetett bogarászni az ágyon fekve, de a magasban lévő cikkeket már nem. A nemzeti ünnep napján kiadott újságokban az első oldalon szinte minden évben Mao Zedong hatalmas fényképe virított, amint a Mennyei Béke kapujának mellvédje mögött áll. Amikor Mao Zedong először jelent meg a plafonomon, Liu Shaoqi állt mellette; nem sokkal később Liu Shaoqi eltűnt, Lin Biao váltotta, de hamarosan Lin Biao is eltűnt Mao mellől; ezt követően egy Wang Hongwen nevezetű forradalmi lázadó bukkant fel mellette. A nemzeti ünnep alkalmából megjelenő egész oldalas fotón folyamatosan változtak az emberek Mao mellett, csak egyvalaki volt ugyanaz – maga Mao Zedong. A plafonomon lévő újságokból egy ideig végigkövethettem Mao öregedését is, de attól kezdve, hogy az egyik ünnepi kiadásban a fényképe helyett egy stilizált kép jelent meg, véget ért a plafonon az öregedés.

1976 szeptemberében, második középiskolás koromban, egyik reggel, mint bármelyik másik reggel, az óra elején vigyázzállásban elharsogtuk a tábla feletti Mao-portrénak: – Végtelen hosszú életet kívánunk hatalmas vezérünknek, Mao elnöknek!

Ezt követően ültünk csak le és fogtunk hozzá egy Mao Zedongról szóló szöveg hangos felolvasásához. Azokban az időkben mindenhol ugyanazokkal a szavakkal jellemezték Maót: „Egészségtől kicsattanó arc, és szikrázóan tündöklő szellem.”

Ez a néhány szavas jellemzés végigkísért kisiskolás koromtól egészen a középiskola második évfolyamáig anélkül, hogy akár csak egyetlen szó változott volna benne.

Épp amikor végeztünk Mao örök érvényű jellemzésével, hangos olvasásunkat az iskolarádió közleménye szakította félbe, miszerint minden diáknak és az egész tantestületnek az auditoriumban kell gyülekeznie, mert kilenc órakor fontos adást közvetítenek.

Ki-ki kézbe kapta a székét, és mindannyian elindultunk az auditorium felé. Miután az iskola ezernél is több tanára és diákja mind megérkezett és elhelyezkedett, körülbelül még fél órát kellett várnunk kilencig, amikor is a hangszórókból gyászzene hangzott fel. Rossz előérzetem támadt, mert abban az évben a Kínai Kommunista Párt két fontos vezetője – Zhou Enlai és Zhu De – is elhunyt, így nem először hallgattunk ilyen szomorú dallamot.

Amikor véget a hosszú, elnyújtott zene, a bemondó megtört hangon belekezdett a komótos felsorolásba: „A Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága, a Kínai Központi Katonai Bizottság, a Kínai Népköztársaság Államtanácsa, az Országos Népi Gyűlés, a Kínai Népi Politikai Tanácskozó Testület...”

Hosszú ideig tartott, mire az öt legmagasabb szintű állami szervezet felsorolása után elhangzott a „gyászjelentés” szó. A bemondó változatlanul megtörtén és komótosan beszélt: „A hatalmas vezér, a nagy tanító, a hatalmas parancsnok, a nagy kormányos...”. Ismét hosszú szünet előzte meg a bejelentést, hogy Mao Zedong elnök elhunyt, és még mielőtt a bemondó szomorúan befejezhette volna, hogy „83 éves korában”, éktelen zokogás rázta meg az auditoriumot. Vezetőnk halálhírére az én szememből is kibuggyantak a könnyek.

Sírtam én is, a többi ezer emberrel együtt, keserves és panaszos, kirobbanó és elfúló sírás visszhangzott a fülemben... Gondolataim elkalandoztak, és a fájdalom helyett sokkal inkább valamiféle bizarr érzés szegődött társamul. Ha csupán néhány ember sírt volna mellettem, egészen biztosan engem is letaglóz a

szomorúság, de mivel több, mint ezren zokogtak egyszerre, az egész jelenetet valahogy inkább abszurdnak éreztem. Soha életemben nem tapasztaltam a hangok ily mérhetetlen kavalkádját, ha a világ valamennyi állatfaja egyszerre üvöltött volna ott, a középiskolánk auditoriumában, akkor sem állt volna össze furcsább „kórus”, mint amit ez az ezernyi, zokogástól elfúló ember alkotott.

És ez a röpke gondolatfutam kis híján végzetesnek bizonyult rám nézve, mivel nem tudván türtőztetni magam, lopva elmosolyodtam, és igen hevesen kellett küzdenem a már-már kirobbanó nevetés ellen. Ha valaki észreveszi, hogy mosolygok, ellenforradalmárnak kiáltanak ki ott helyben, és akkor nekem egy életre befellegzett. Mindent latba vetve küzdöttem hát a nevetéssel, de egyre hevesebben tört fel, és már nem sok hiányzott, hogy kirobbanjon belőlem. Végtelenül megrémített a tudat, hogy képtelen vagyok megbirkózni vele, ezért karomat összefonva az előttem lévő iskolatársam székének támlájára dőltem, és fejemet mélyen a karjaim közé hajtottam. Miközben több mint ezer ember zokogott körülöttem, én rettegve nevettem, ráadásul minél jobban igyekeztem abbahagyni, annál hevesebben rázkódtam tőle.

A keservesen zokogó osztálytársaim mögöttem könnyektől elhomályosult tekintettel nézték, ahogy az előttem lévő szék támlájának dőlve vállam hevesen rázkódik a kontrollálhatatlan nevetéstől. Csakhogy ők meg lehettek róla győződve, hogy a Mao miatti megrendülés miatt rázkódom a görcsös zokogástól.

– Jü Hua sírt a legmegtörtebben, az ő válla rázkódott a leghevesebben – hallottam később vissza.

2009. június 10.

OLVASÁS

阅读

yuèdú

Olyan korban nőttem föl, amikor nem voltak könyvek, ezért nehéz volna megmondani, hogy valójában hogyan is kezdtem el olvasni. Olvasással kapcsolatos élményeim rendezgetése közben négy történet emléke kúszott elő a gondolataimban.

Az első 1973-ban esett meg a nyári szünetben, abban az évben, amikor az általános iskolát befejeztem. A kulturális forradalom hetedik évében jártunk, addigra már elmaradoztak a véres utcai csatározások és a barbár házkutatások, mintha maguktól kifulladás volna a forradalom nevében véghezvitt kegyetlenkedések. Városkánk is visszatért a maga nyomott, egyhangú nyugalmaiba, de az emberek sokkal félnkebbé és gyanakvóbbá váltak, és bár az újság és a rádió változatlanul csak az osztályharcról szóló híreket ontotta vég nélkül, hosszú idő telt el anélkül, hogy akár csak egyetlen osztályellenségbe is belebotlottam volna.

Akkoriban nyitották meg újra a városi könyvtárat, és apám, hogy legyen mivel elütnünk az időt az unalmas nyári szünetben, olvasójegyet váltott nekem és a bátyámnak – innentől datálódik a regények iránti szeretetem. Azokban az időkben Kínában szinte minden irodalmi művet „mérges dudvának” bélyegeztek. Shakespeare, Tolsztoj, Balzac és más külföldi szerzők művei kivétel nélkül mind „mérges dudvának” számítottak, de Ba Jin, Lao She, Shen Congwen és a többi kínai író művei sem képeztek kivételt, sőt a Mao és Hruscsov között egyre jobban kiéleződő ellenségeskedés miatt még a szovjet forradalmi irodalom sem kerülhette el ezt a megbélyegzést. Hihetetlen mennyiségű, „mérges dudvának” kikiáltott könyvet semmisítettek meg a könyvégetések során, ezért az újonnan megnyitott könyvtárban nemigen volt semmi, talán ha húsz-

egynéhány regény sorakozott a polcokon, amelyek kivétel nélkül mind az úgynevezett forradalmi szocialista irodalmat képviselték. Sorban kiolvastam mindet: a *Fényes égbolt*, *Az aranyút*, a *Hongnani harci krónika*, *Az új híd*, a *Vihar a Bányahegy felett*, a *Szitáló havazásban beköszönt a tavasz* és a *Fényes vörös csillag* című regényeken egytől egyig átrágtam magam. A kedvencem a *Fényes vörös csillag* és a *Vihar a Bányahegy felett* volt, annál a meglehetősen egyszerű oknál fogva, hogy mindkét regény főhőse gyerek.

Ezek a könyvek nem hagytak mély nyomot bennem, későbbi életemre gyakorolt hatásuk elenyésző, hiszen híján voltak bármiféle érzelmenek, valós karaktereknek, sőt mintha még története sem lett volna egyiknek sem, csupán az osztályharc végtelenül szürke és unalmas leírását adták. Én mégis mindet lelkiismeretesen végigolvastam, aminek oka ebben az esetben is meglehetősen egyszerű: az életem még ezeknél a regényeknél is szürkébb és unalmasabb volt. Egy kínai szólás úgy tartja, „éhes ember nem válogat”. Valahogy így voltam én is a regényekkel, addig olvastam minden kezembe kerülő könyvben a mondatokat, amíg el nem fogytak.

2002 őszén Berlinben találkoztam két nyugalmazott német sinológusprofesszossal, akik szóba hozták a hatvanas évek elején pusztító „nagy éhínséget” – személyes élményeit osztotta meg velem ez a házaspár. Mindketten ösztöndíjasként tanultak akkoriban a pekingi egyetemen, de a férjnek egy halaszthatatlan családi ügy miatt hamarabb haza kellett utaznia. Két hónappal a hazaérkezése után levelet kapott a feleségétől, amelyben ezt írta: „Rettenetes itt a helyzet, még a faleveleket is megették a kínai diákok a campuson.”

Ahogy az éhező diákok felfalták a pekingi egyetem összes fájának a levelét, úgy töltöttem én magamba a városi könyvtár faleveleknél is emészthetetlenebb valamennyi regényét.

Emlékszem, a könyvtáros egy középkorú nő volt, aki nagy odaadással végezte a munkáját. Valahányszor visszavittünk a bátyámmal egy-egy regényt, a nő először alaposan átnézte, hogy nem rongálódott-e meg, és csak miután megbizonyosodott róla, hogy a legcsekélyebb kár sem esett benne, adott helyette másikat. Történt egyszer, hogy a könyv borítóján, amit éppen vissza akartunk

adni, felfedezett egy fekete foltot, és bár bizonygattuk, hogy már mi is így kaptuk, meg volt győződve az ellenkezőjéről, váltig állította, hogy biztosan mi csináltuk, hiszen a könyveket visszavétel előtt mindig alaposan átnézi, és egy ilyen feltűnő fekete folt semmiképpen sem kerülhette volna el a figyelmét. Veszekedni kezdtünk vele, kezdetben csak – akkoriban már inkább ez volt bevett – „szócsatát” vívtunk egymással. Csakhogy vörösgárdista bátyámnak ez nem volt ínyére, a valódi „harc” viszont – amit a vörösgárdisták mindig is előnyben részesítették a szócsatával szemben – annál inkább, megragadta hát a könyvet, belevágta a könyvtárosnő képébe, sőt ráadásként még le is kevert neki egyet.

A rendőrőrsön kötöttünk ki, ahol a könyvtárosnő egy székre rogyva kétségbeesetten zokogott, míg a bátyám, mintha mi sem történt volna, fel-alá járkált. A rendőrőrs parancsnoka igyekezett megvigasztalni a nőt, miközben megállás nélkül szapult a bátyámat, hogy üljön le végre, és viselkedjen tisztességesen. A bátyám erre hanyagul, keresztbe tett lábbal levetette magát egy székre.

A parancsnok apám barátja volt, egyszer még a segítségét is kértem, hogy tanítson meg verekedni. Miután végigmérte nyeszlett testemet, elárult egy trükköt, történetesen, hogy rúgjam tőkön az ellenfelem, még mielőtt az bármit is tehetne. De persze én azonnal visszakérdeztem: „És mi van akkor, ha egy nővel állok szemben?” „Férfiak nem verekednek nőkkel!” válaszolta erre komoly ábrázattal.

Bátyám vörösgárdista hősködésének az lett az eredménye, hogy elvették tőlünk az olvasójegyünket, amit valójában nem nagyon bántam, hiszen addigra a könyvtárban található valamennyi regényt kiolvastam már. Csakhogy a nyári szünet még közel sem ért véget, az olvasás iránti éhségem viszont épp csak hogy feléledt. Vágytam mindenre, amit olvasni lehet, de sehol sem voltak könyvek.

Otthon apám tucatnyi orvosi szakkönyvén kívül mást nem találtam, csak *Mao Zedong válogatott műveit* négy kötetben, és a „vörös könyvecskének” nevezett *Idézetek Mao Zedong elnöktől* című kis könyvet, ami valójában nem más, mint a *Mao Zedong válogatott műveiből* összeollózott kivonat. Unottan átlapoztam őket, és vártam, hátha beindul bennem valami kémia, vágy az elolvasásukra, de

hosszas lapozgatás után sem moccan meg bennem semmi, a legkevésbé sem keltették fel az érdeklődésemet.

Mit volt mit tenni, kimentem hát az utcára, és mint az éhező, aki élelmet keres, úgy kutattam kétségbeesetten mindenfelé a könyveket. Rövidnadrágban, trikóban és papucsban róttam a városka napégette utcáit, és ha egy korombéli fiú jött velem szemben, azonnal rákérdeztem: „Hé, van nálatok otthon könyv?”

És azok a hozzám hasonló rövidnadrágos, trikós, papucsos fiúk nagyon meglepődtek, mert még soha senki nem szegezte nekik ezt a kérdést. Aztán bólintottak, és mondták, hogy van, van nálunk otthon könyv. Én pedig izgatottan szaladtam el hozzájuk, hogy szemügyre vehessem, de mindig mindenhol ugyanaz a négy kötet várt: *Mao Zedong válogatott művei*, rendszerint vadonatúj, olvasatlan állapotban. Némi tapasztalatszerzés után, ha valamelyik fiú azt válaszolta, hogy van náluk otthon könyv, én négy ujjamat felmutatva gyorsan rákérdeztem: „Na és négykötetes?”

Ha bólintott, leengedtem a kezem, és folytattam tovább a kérdezősködést: „Új könyv?” Ha megint bólintott, csalódottan csak ennyit mondtam: „Akkor az is a *Mao Zedong válogatott művei* lesz.” Egy idő után az alapkérdésen is változtattam: „Van régi könyvetek?”, de erre mindenki csak csóválta a fejét. Egy kivétellel. A fiú rövid gondolkodás után azt válaszolta, hogy mintha lenne náluk otthon régi könyv. Erre rákérdeztem, négykötetes-e. Megcsóválta a fejét, és azt mondta, hogy mintha csak egykötetes volna. De gyanítottam, biztosan a „vörös könyvecske” lesz az, rákérdeztem hát, piros-e a borítója. A fiú elgondolkodott, majd azt válaszolta, hogy mintha szürke volna.

Határtalan öröm kerített hatalmába. Ez a három egymást követő „mintha” bizakodásra adott okot. Izzadt tenyeremmel meglapogattam a fiú nyirkos vállát, és egész úton hízelegtem neki, ami szemmel láthatóan kedvére volt. Amikor megérkeztünk a lakásukra, nagy buzgólkodva a ruhásszekrény elé tolt egy hokedlit, felállt rá, felnyúlt a szekrény tetejére, ahol rövid tapogatódzás után rá is talált a porral vastagon borított könyvre. Levette, felém nyújtotta, én pedig izgalomtól kalapáló szívvel vettem kézbe, méretében nagyon hasonlított a „vörös könyvecskére”. Letöröltem róla a port, az

előbukkanó vörös műanyag borító láttán csalódásom határtalan volt – a „vörös könyvecske” volt az.

A lakáson kívüli nagy igyekezetemnek végül nem lett semmi eredménye, így mit volt mit tenni, ismét otthon próbáltam kiaknázni a lappangó lehetőségeket, mai szóhasználattal „feltuningolni a belső készleteket”. Ismét levettem a polcról az orvosi könyveket, de azzal a lendülettel már tettem is vissza mindet. Felületességemnek az lett az eredménye, hogy elsiklottam a bennük rejlő izgalmas részletek felett, és csak két évvel később jöttem rá, hogy miféle titkokat rejtenek. Miután félretettem az orvosi könyveket, más választás nem lévén, az érintetlen *Mao Zedong válogatott műveit* és az agyonlapozott „vörös könyvecskét” vettem elő. Minden családnál hasonló volt a helyzet: míg a *Mao Zedong válogatott műveinek* négy kötete csupán politikai kellékként volt jelen a háztartásokban, addig a „vörös könyvecske” tanulmányozása napi rutinnak számított.

Félretettem a „vörös könyvecskét”, és felöttem a *Mao Zedong válogatott művei* első kötetét. És ekkor, életemben először, elmélyülten olvasni kezdtem, sőt mi több, a lábjegyzeteket kifejezetten érdekesnek véltem – egy egészen új világ nyílt meg előttem. Ettől kezdve szinte állandóan ott szorongattam a kezemben valamelyik kötetét *Mao Zedong válogatott műveinek*.

Akkoriban nyaranként az emberek rendszerint a lakáson kívül ettek: kiloccsantottak egy lavór hideg vizet a földre – egyrészt, hogy valamelyest elviselhetőbbé tegyék a hőséget, másrészt, hogy a víz lekösse a porszemeket –, azután kivitték a ház elé az asztalt és a székeket. A vacsora alatt mi, gyerekek, általában rizsescsészével a kezünkben fel-alá lófráltunk az utcán, és vizslattuk az ételeket a többiek asztalán. Én mindig nagyon gyorsan végeztem az evéssel, sietve letettem a rizsescsészét és a pálcikát, és ismét kezembe vettem *Mao Zedong válogatott műveit*, hogy a lemenő nap utolsó sugarainál az olvasás iránti éhségemet is kielégíthessem.

A szomszédok elismerően lelkendeztek a szüleimnek, hogy gyerek létemre milyen buzgón igyekszem elsajátítani Mao Zedong eszméit.

És a szüleim, bár látszólag örültek a dicséretnek, magukban közben azon lamentáltak, hogy mennyire másképp alakult volna a jövőm, ha a kulturális forradalom nem lehetetleníti el teljesen a

tanulmányaimat. Más korban, vélekedtek, legalábbis egyetemi tanár lett volna belőlem.

Valójában engem cseppet sem érdekelték Mao Zedong eszméi, nem úgy a *Mao Zedong válogatott műveiben* található lábjegyzetek, amelyek sokkal izgalmasabbnak bizonyultak a városi könyvtárban fellelhető regényeknél. Bár ezek is nélkülözték az érzelmeket, de legalább volt bennük történet és valós karakterek.

A második emlékcsoport középiskolás koromhoz köthető, amikor végre hozzájutottam a „mérges dudvá”-t jelentő irodalomhoz. A könyvégetési mozgalom szerencsés túlélői voltak ezek a könyvek, amelyek egyszer csak kézről kézre, titokban keringeni kezdtek. Valódi irodalomkedvelők rejthették el őket, hogy aztán idővel rengeteg emberhez juthassanak el. Egy-egy ilyen példányt ezernél is többen olvastak, mire hozzánk került, és éppen ezért borzasztó állapotban voltak: előlről is, hátulról is hiányoztak lapok, még hozzá mindkét végéről legalább egy tucat. A „mérges dudvának” egyetlen teljes példányával sem találkoztam akkoriban, így sosem tudtam, hogy mi a regény címe és ki a szerzője, s fogalmam nem volt a történet elejéről és végéről sem.

Az, hogy az ember nem tudja, hogyan kezdődik egy történet, még csak-csak elviselhető, de hogy ugyanez legyen a helyzet a befejezésével, szinte kibírhatatlan. Amikor elolvastam egy-egy ilyen vég nélküli regényt, mint a hangya a felhevített wokban, összevissza rohangáltam, hogy találjak valakit, aki el tudná mondani a történet befejezését. De nem találtam, hiszen mindenkire ugyanolyan eleje és vége nélküli példányok jutottak el, esetleg annyi különbséggel, hogy egy-két lappal több volt még benne, és bár ezt a néhány oldalt elmesélték nekem, a történetek így is híján voltak a befejezésnek. Hát így olvastuk mi akkoriban azokat az egy-két oldallal folytonosan megrövidülő, kézről kézre járó könyveket.

Teljesen magam alatt voltam, miközben némán szidtam azokat az átkozottul lelkiismeretlen embereket, akik bár elolvastak minden oldalt, de azzal már nem bajlódtak, hogy visszaragasszák a kiesett lapokat.

A lezárás nélküli történetek miatti gyötrelmemet nem enyhíthette senki, így hát magam kezdtem el kitalálni különféle befejezéseket.

Mintha csak az *Internacionálé* sorait követtem volna: „Ott fönn nem hallják meg szavunkat, / Nem óv sem isten, sem vezér; / Munkások, mentsük hát magunkat!” Esténként, miután kialudtak a fények, lehunytam a szemem, a sötét szobában az ágyon fekvve elmerültem a képzeletemben, és különféle befejezéseket találtam ki a regényekhez, csak hogy az alkotás sokszor annyira felzaklatott, hogy forró könny áztatta az arcom. A képzelőerőmnak mindenesetre jó gyakorlat volt ez, így tulajdonképpen még hálás is lehetek az eleje és vége nélküli regényeknek: felkeltették bennem az alkotás iránti vágyat, és elindítottak az íróvá válás útján.

Egyszer a kezembe került egy szintén eleje és vége nélküli külföldi regény, aminek sem a címét, sem az íróját nem tudtam, ahogy a kezdetét és a befejezését sem. Ebben a könyvben olvastam azonban életemben először szexuális leírást. Felzaklatott, sőt, bevallom, meg is rémisztett. Többször felemeltem a könyvből a fejem, idegesen oldalra pillantottam, és csak miután megbizonyosodtam róla, hogy senki sem figyel, folytattam tovább az olvasást.

A kulturális forradalom lezárulása után újjáéledt az irodalom. Utánnymomott könyvek töltötték meg a könyvesboltok polcait, rengeteg külföldi regényt vásároltam akkoriban, és közöttük volt az *Egy asszony élete* is, a francia írótól, Maupassant-tól. Egyik este az ágyon fekvve hozzáfogtam, hogy elolvassam. Néhány oldal után felkiáltottam: „Hát ez az!”

Ez volt az az eleje és vége nélküli könyv, amely évekkel korábban nem csupán felzaklatott, de meg is rémisztett.

A „mérgező dudva” képviselői közül az egyetlen regény, amit annak idején az elejétől a végéig elolvastam, Dumas-tól *A kaméliás hölgy*. A kulturális forradalom utolsó éveiben, a középiskola felső tagozatának második évében jutott el hozzám a könyv kézzel másolt példánya. Csak később, amikor nyomtatásban is elolvastam, jöttem rá, hogy az eredeti regénynek ez valójában csupán a kivonata volt.

Nem sokkal előtte halt meg a „nagy kormányos”, Mao Zedong, aki még életében kijelölte utódját, Hua Guofenget, akit magunk között csak „bölcshető vezető”-ként emlegettünk. Felemelkedése azonban tiszavirág-életűnek bizonyult, mivel szürke

szereplése következtében Deng Xiaoping rehabilitálása után a valós hatalma hamar meggyengült. Emlékszem, egyik osztálytársam odahívott magához, és a fülembe súgta, hogy kölcsönkapott egy könyvet, majd körülnézett, és miután megbizonyosodott róla, hogy nincs körülöttünk senki, sejtelmesen hozzátette:

– Szerelmi történet.

A „szerelmi történet” hallatán rögtön pezsegni kezdett a vérem. Futva tettük meg az utat a házukig, ahol aztán a táskájából előhúzott egy fényes, fehér lapba csomagolt papírköteget. Széthajtogattam a fényes csomagolópapírt, de abban a pillanatban hátra is hőköltem, mert *A kaméliás hölgy* kézzel másolt példánya a „bölcsh vezető”, Hua Guofeng hivatalos portréjába volt begöngyölve.

– Te ellenforradalmár! – ordítottam.

De legalább annyira megrettent, mint én, mert ő sem tudta, hogy *A kaméliás hölgy* Hua Guofeng arcképébe van becsomagolva, mentegetőzni is kezdett azon nyomban, hogy ezt az a másik ellenforradalmár csinálta, akitől a könyvet kölcsönkapta. Tanakodni kezdtünk, hogy mit tegyünk Hua Guofeng összehajtogatott arcképével, mire ő azt javasolta, dobjuk a folyóba, de én inkább az elégetése mellett voksoltam.

Miután nyom nélkül eltüntettük Hua Guofenget, végre a teljes figyelmünket *A kaméliás hölgyre* összpontosíthattuk, amit rendezett írásjegyekkel másoltak át egy barna fedelű jegyzetfüzetbe. Az osztálytársam rögtön az elején leszögezte, hogy csak egy napunk van, mert másnap már vissza is kell adnia a kézzel írt könyvet. Fejünket összedugva azonnal hozzáfogtunk hát az olvasáshoz, izgatottan ittuk minden sorát, és bár még az elején jártunk, egyre csak lelkendeztünk, hogy sosem gondoltuk volna, hogy ilyen fantasztikus regények is léteznek a világon. Hamarosan aggasztani is kezdett minket, hogy nemsokára vissza kell adnunk, noha szívünk szerint örökre megtartottuk volna. *A kaméliás hölgy* kézzel másolt példánya nem tűnt beláthatatlanul vaskosnak, ezért elhatároztuk, hogy nem olvassuk tovább, inkább elkezdjük lemásolni, hogy másnapra, amikor vissza kell adni, elkészüljünk vele.

Az osztálytársam talált az apja holmijai között egy üres füzetet, az is barna papírfedelű volt, így már semmi sem hiányzott ahhoz, hogy hozzáfoghassunk a másoláshoz. Én kezdtem, és amikor

elfáradtam, az osztálytársam sietve felváltott, ha ő fáradt el, én váltottam fel őt. A munkaidő végeztével, amikor hamarosan várható volt a szülők hazaérkezése, elhatároztuk, hogy szedjük a sátorfánkat, és keresünk valami nyugodt helyet. Úgy döntöttünk, hogy visszamegyünk az iskolába, az egyik osztályterembe.

A középiskola felső tagozatának osztálytermei az első emeleten, míg az alsó tagozatos termek a földszinten voltak. S bár a tantermeket kulcsra zárták, mindig akadt olyan ablak, amit elfelejtettek bereteszelni. Körbejártuk hát az épületet, megszemléltünk minden ablakot, míg végre találtunk egyet, amelyen keresztül bemászhattunk az egyik terembe. Ott folytattuk a másolást, sötétedés után pedig felkapcsoltuk a villanyt, és a neonlámpa fényénél körmöltünk tovább. Éhesek voltunk, és főleg végtelenül fáradtak, ezért összetoltunk néhány asztalt, és míg az egyikünk másolt, addig a másik az iskolapadokból összerakott ágyon aludt. Így ment ez hajnalig: egyikünk másolt, a másik pedig aludt a padokon. Csakhogy egyre rövidebb időközönként kezdtük váltogatni egymást, s míg kezdetben több mint fél órán keresztül másoltunk egyhuzamban, végül már körülbelül ötpercenként cserélnünk kellett. Amint lefeküdt és horkolni kezdett az osztálytársam, én már mentem is oda hozzá, hogy felrázzam:

– Hé, ébresztő, te következel!

De ő is ugyanígy tett, mert épp csak letettem a fejem, már rázott is fel: „Hé, ébresztő!” Hát így ment ez, folytonosan ébresztgettük egymást, míg végül elkészültünk életünk leghősiesebb másolatával. Hajnalodott, amikor kimásztunk az ablakon, ásítózva indultunk hazafelé. Elváláskor a barátom a kezembe nyomta közös munkánk gyümölcsét, nagyvonalúan átengedte nekem, hogy először én olvassam el. Ő pedig a szép, rendezett írásjegyekkel teli füzetet szorongatva elmerengett a keleten már derengő vörös égálgájában, majd végül kibökte, hogy miután visszaadja *A kaméliás hölgyet*, hazamegy lefeküdni. A szüleim még aludtak, amikor hazaértem. Sietve belapátoltam az asztalon hagyott előző napi vacsorát, majd lefeküdtem, és elaludtam. De nem sokáig alhattam, máris apám dühös morgására riadtam, hogy hová a fenébe császoktam el az este. Valami kitérő választ adtam, azután az oldalamba fordultam, és durmoltam tovább.

Délig aludtam, aznap nem is mentem iskolába, azonnal hozzáfogtam az általunk lemásolt könyv olvasásához. Az elején még egész rendezettek voltak az írásjegyek, de hátrébb egyre trehányabbak lettek. A magam hanyag kézírását még csak-csak ki tudtam bogozni, nem úgy az osztálytársam macskakaparását. Egyre feszültebb lettem, mígnem egy idő után nem bírtam tovább, a zsebembe csúsztottam a füzetet, és elindultam megkeresni az osztálytársamat.

Az iskola kosárlabdapályáján találtam rá, épp kosárra dobott, amikor ráordítottam. Összerezcent, riadtan fordult felém:

– Gyere ide! Gyere már ide! – kiáltottam el magam kétszer egymás után.

Úgy festhettem, mint aki neki akar menni, dühös tekintetem láttán azonnal földhöz vágta a labdát, és ökölbe szorított kézzel, verejtékben úszó fejjel rám támadt:

– Te meg mi a francot akarsz?

Előhúztam a zsebemből a másolt példányt, az orra alá dugtam, majd dühösen így szóltam:

– Nem tudom elolvasni, amit írtál.

Rögtön felfogta, hogy miről van szó, letörölte arcáról a verejtéket, és vigyorogva követett az iskola kis ligetébe. A ligetben azután előhúztam a másolatunkat, és folytattam tovább az olvasást, őt pedig magam mellé állítottam, és olvasás közben hangosan odaodaszóltam: – Mi ez az írásjegy?

Így végül csak keresztülrágtam magam a regényen, elég darabosan ugyan, de a végére értem *A kaméliás hölgynek*. Akárhogy is, a történet és a szereplők teljesen magukkal ragadtak, elmorzsoltam hát néhány könnycseppet, és vonakodva bár, de odaadtam neki a másolatot, mert most rajta volt a sor, hogy elolvashassa.

Aludtam már, amikor aznap este eljött a házunkhoz. Ő is dühösen kiáltotta a nevem, mert nem boldogult a macskakaparásommal. Mit tehettem, kikeltem az ágyból, és kimentem hozzá, hogy az éjszaka nyugalmában egy utcai lámpa fényénél hozzám hasonlóan megindultan ő is elolvashassa a könyvet. Én pedig ásítózva támasztottam a lámpaoszlopot, és mint

egy lelkiismeretes tanulótárs, időről időre kiolvastam neki a hanyagul odavetett írásjegyeket.

A harmadik emlékcsoport az utcai olvasásomról szól. A tacepaókról beszélek, és arról a különleges látványról, amellyel a kulturális forradalom „ajándékozta meg” a városkánkat. A tacepaók eltávolítása a falról ellenforradalmi cselekedetnek számított, ezért az újabb és újabb plakátok mindig a régiek fölé kerültek, a falak pedig egyre vastagabbak és vastagabbak lettek, amitől aztán úgy festett az egész város, mintha túltömött vattakabátot öltött volna magára.

A kulturális forradalom kezdeti szakaszában nem olvastam a tacepaókat, hiszen akkoriban kezdtem az iskolát, még csak hétéves voltam, és csekélyke tudásommal jó, ha a címsorokat ki tudtam bogarászni. Az érdeklődésemet az idő tájt sokkal inkább a heves utcai csatározások kötötték le, félelemmel fűszerezett érdeklődéssel szemléltem, ahogy a városka felnőtt lakói egymásnak esnek, és botokat lengetve jelmondatokat kiáltoznak: „Vérünk árán is megvédjük nagy vezérünket, Mao elnököt!” Azután pedig összeverekedtek, csorgott a vér mindenfelé. Csakhogy gyermeki lelkemmel ezt sehogy sem foghattam fel: „Ha mindenki Mao elnököt védi, akkor miért kell egymást agyonverni?”

Meglehetősen gyámoltalan kislegény lévén mindig kellő távolságból figyeltem ezeket az összecsapásokat, és ha a küzdelem hevesebbé vált, azon nyomban hátrébb szaladtam, hogy mindig megtartsam azt a bizonyos „csúzlilövésnyi távolságot”. Nem úgy a nálam két évvel idősebb és sokkal merészebb bátyám, aki közvetlen közletről nézte végig a csetepatékat: terpeszállásban, összekulcsolt kézzel, ráadásul felettébb közömbös tekintettel.

Az utcán lógtunk mindennap, és néztük a gyakorta kirobbanó harcokat, mintha csak egy fekete-fehér filmet bámulnának a moziban. Mi, gyerekek, így is hívtuk magunk között az utcai csavargást: „mozizás”. Néhány évvel később pedig, amikor megjelentek a mozikban a színes, szélesvásznú filmek, mi is haladtunk a korrallal, és ha egy korunkbeli odaszólt, hogy „Hé, hová mész?”, a válasz rendszerint így hangzott: „Megyek szélesvásznút nézni!”

Középiskolás voltam már, amikor teljesen beleszerettem a tacepaók olvasgatásába. 1975 körül, a kulturális forradalom vége felé történt mindez, amikor a társadalom életében a véres harcok helyébe az apátia lépett. S bár az utca ugyanaz maradt, az utcán zajló események sokat változtak. Már nem „fekete-fehér” filmeket, hanem „szélesvásznú” mozit néztünk lófrálás közben, csak hogy ezek messze nem voltak olyan érdekesek, mint a korábbiak. A kulturális forradalom korai időszakának harsány és eseménydús utcai jelenetei izgalmasak voltak, akár a jobb hollywoodi akciófilmek; a kulturális forradalom zárószakaszában azonban ugyanazok az utcák lecsendesedtek és megnyugodtak, a képek inkább az európai modernista művészfilmekre emlékeztettek. És miközben utcagyerekekből utcán lófráló fiatalokká cseperedtünk, a mi életünk is hasonló változáson ment keresztül: akciófilmből művészfilmbe léptünk. A művészfilmekre jellemző hosszú, elnyújtott képek és lassú kameramozgások mintha az akkori életünk ritmusát adták volna vissza.

Ha becsukom a szemem, még ma is olyan, mintha egy kamerán keresztül látnám harminc évvel korábbi önmagam: középiskolás fiú foltozott ruhában, használattól fakó tornacipőben, hanyagul fél vállra vetett öreg iskolatáskával baktat komótosan hazafelé az iskolából, miközben tacepaókkal vastagon teleragasztott fal előtt halad el. És mintha én is ugyanennek az öreg, megfakult filmnek a kameráján keresztül szerettem volna bele a tacepaók olvasgatásába. A kulturális forradalom késői időszakának értékelése hasonlít a művészfilmek élvezetéhez – mindkettőhöz türelemre van szükség. Alaposan meg kell ízlelgetni, hogy az unalmasnak tűnő dolgok mögül előbukkanjanak a rejtett csodák.

1975-re az emberek már teljesen belefásultak a tacepaók látványába, mégis újabb és újabb plakátok jelentek meg a falakon, de addigra már alig-alig szentelt nekik figyelmet bárki is. A tacepaók pusztá falragasszá váltak anélkül, hogy különösebb jelentést hordoztak volna. Az emberek elhaladtak mellettük, de már egy pillantást sem vetettek rájuk. Jó ideig velem sem volt ez másképp. Egészen addig a napig, amikor észrevettem egyet, amelyen rajz is volt – újabb földrész nyílt meg előttem, mint mikor a *Mao Zedong válogatott műveinek* lábjegyzeteit felfedeztem.

A mai napig emlékszem az ügyetlen rajzra, amely egy ágyat ábrázolt, egy férfi és egy nő ült rajta – élénk színeivel ez az ábra kitűnt a többi közül. Felizgatott, mert bár a propagandaplakátokon is jelentek meg nők és férfiak egy képen, kidüllesztett mellkassal, hősies pozitúrában, de az, hogy egy ágygal együtt ábrázolják őket, merőben újszerűen hatott. Az elnagyolt vonalakkal megrajzolt ágy-férfi-nő nyilvánvaló erotikus tartalmat hordozott, tulajdonképpen emiatt keltette fel az érdeklődésem.

Első alkalommal olvastam végig szóról szóra egy tacepaót. A szokásos jelmondatok és Mao Zedong-idézetek közé beékeltek szakasz városkánk két lakójának paráználkodását taglalta. S bár nem voltak benne nyílt szexuális leírások, de a pusztá képzetek, amelyek a szöveg hatására az agyamban létrejöttek, elegendők voltak ahhoz, hogy hánykolódó hajóvá váljak a viharos tengeren. A paráználkodó párnak még a neve is ott szerepelt az élénk színekkel megrajzolt kép felett, és én részletekkel jócskán megfűszerezve adtam tovább a legjobb barátaimnak a történetet, akik természetesen szájtátva hallgatták az előadásomat. Nagy lelkesen el is határoztuk, hogy kiderítjük, hol lakik és dolgozik ez a házasságtörő párocska.

Néhány nap alatt lenyomoztuk őket. A férfi a város nyugati részén élt egy kis sikátorban. Néhány osztálytársammal el is mentünk a házához, de sokat kellett rá várunk az ajtó előtt, mire végre hazaért a munkából. Borús ábrázattal csak végigmért minket, majd sietve bement a házba. A nő a várostól hat-hét *lire* lévő kis településen dolgozott a vegyesboltban. Néhányan az osztályból összebeszéltünk, hogy vasárnap, dacára a távolságnak, elzarándokolunk hozzá. Csakhamar meg is találtuk az ötven négyzetméter körüli kis boltot, csak hogy három eladónő dolgozott ott, honnan tudhattuk volna, hogy melyikükről is van szó. A bolt bejáratában állva egy darabig azon tanakodtunk, hogy melyik közülük a legcsinosabb, míg arra nem jutottunk, hogy egyikük sem az. Végül nagy hangon elkiáltottuk a tacepaón szereplő nevet, mire az egyik nő felkapta a fejét, csodálkozva felénk fordult, mi meg nagy hahotázva elrohantunk.

Hát ilyen sivár volt akkoriban az életünk – egyetlen pillantás a tacepaón szereplő házasságtörőkre napokra megalapozta a

jókedvünket.

A kulturális forradalom késői szakaszában a tacepaókon csakúgy, mint korábban, zömmel Mao elnöktől és Lu Xuntól származó idézetek és újságokból kimásolt forradalmi jelmondatok szerepeltek, de a témájuk valamelyest megváltozott. A lázadó csoportok közötti ellenségeskedés személyeskedésbe csapott át, és a plakátok a pletykák, a rágalmak és a mások magánéletében való vájkálás fő eszközévé váltak. Így bukkantak fel újra és újra különféle szexuális célozgatások is, s a házasságon kívüli kapcsolatok leleplezése vált az időszak támadásainak és megalázásainak legfőbb fegyverévé. Én pont ezért szerettem bele a tacepaók olvasgatásába. Minden délután, az iskola végén alaposan felmértem, hogy nem került-e ki újabb szaftos részleteket is taglaló plakát a falra.

De igyekeztem olyan volt, akár az aranymosás: vajmi kevés nyereséggel kecsegtetett a befektetett energiához képest. Sokszor napokig nem találtam egyetlen tacepaót sem, amelyen szerepelt volna valamiféle szexuális téma. Kezdetben még néhány osztálytársam is lelkesen csatlakozott hozzám, de néhány nap után feladták, mondván, hogy nem „kifizetődő” a dolog, mert bár napokon keresztül olvasgatták kigúvadt szemmel a szövegeket, vérszegény mondatokon kívül mást nemigen leltek. Távolról sem találták olyan izgalmasnak és érdekesnek ezeket a leírásokat, mint az én kiszínezett elbeszéléseimet. De engem persze továbbra is biztattak, hogy folytassam csak tovább a tacepaók olvasását, és minden reggel iskolába menet várakozással telve jöttek oda hozzám, hogy halkan rákérdezzenek:

– Na, van valami újság?

Tacepaoszemléim legmegdöbbentőbb élménye volt, amikor egy hajadon nő és egy házas férfi titkos kapcsolatáról olvastam. A legrészletesebb leírás volt, amellyel valaha találkoztam, sőt még a férfi és a nő írásos vallomásából is belevettek néhány szó szerinti idézetet.

Tiltott kapcsolatuk „előhangja”: a férfi eljár a kúthoz, hogy a ruháit kimossa. A felesége az ország másik felén dolgozik, és minden évben csupán egy hónapra jön haza, a szokásos családlátogatási szabadságra. Egyik reggel egy hajadon lány, a férfi

szomszédja felajánlja, hogy segít a mosásban, de kezdetben az alsónadrágokat gondosan félrerakja, hogy azokat mossa ki a férfi magának. Idővel azonban már azokat sem hagyja ki, kimossa a gatyákat is a többi ruhával együtt. Ezt követően flörtölni kezdenek, és a lány már nemcsak mos a férfit, de könyveket is kölcsönkér tőle, sőt meg is vitatják egymással az olvasás során felmerült gondolataikat, amire leggyakrabban a férfi hálósobájában kerül sor. Tiltott szerelmi viszonyuk „záróakkordjaként” kapcsolatuk szexuálisan is beteljesül. Egyszer, kétszer, háromszor fekszenek le egymással – de a harmadik alkalommal rajtakapják őket az ágyban.

A kulturális forradalom késői időszakában az emberek egyfajta sportot űztek abból, hogy paráználkodáson kapjanak másokat, a korai időszak forradalmi hevületét válthatták ki ezzel a pótcselekvéssel. Akik nem jutottak szőlőhöz, más szóval, akiknek savanyú volt a szőlő, a saját tiltott vágyaikat élték ki abban, hogy másokat szeretkezés közben rajtakapjanak. Ha kiszimatoltak egy-egy házasságtörő kapcsolatot, szoros megfigyelés alá vonták az érintetteket, hogy a kellő pillanatban rátörhessék az ajtót a meztelen, szeretkező párra. És így lett ez a szerencsétlen párocska akaratlanul is részese a kulturális forradalmi hévvel átítatott „Patetikus szimfóniának”.

A tacepaón a nő vallomásából idézett mondaton akadt meg a szemem, azt írta, hogy az első együttlétük után úgy érezte, „nem tud leülni”. Forróság áradt szét bennem, és furcsa gondolatok öntötték el az agyam. Aznap este összehívtam az osztálytársaimat, és a holdfényes folyóparton, a fűzfaágak gondos takarásában halkán így szóltam:

– Ti tudjátok, hogy mi történik egy nővel, miután „azt” csinálja egy férfival? – Mi? – kérdeztek vissza remegő hangon. – A nő nem tud leülni – válaszoltam titokzatoskodva. – És miért? – kérdezgettek tovább elfúló hangon.

Hogy miért? Valójában én sem tudtam. Mégis lekezelően így válaszoltam: – Majd ha megházasodtok, megtudjátok.

Most, ennyi év távlatából úgy tekintek azokra a tacepaókra, mint nemi öntudatra ébredésem tárgyi megtestesítőire. Ennek ellenére a szexualitással kapcsolatos olvasmányélményem mégsem az utcán, hanem a saját lakásunkban érte el a tetőfokát.

Mivel az apám orvos, a kórházi dolgozók szállásán laktunk. Kétszintes épület volt, a földszinten és az első emeleten is hat-hat szobával, ugyanúgy nézett ki, mint az iskolánk, egyszerű lépcső vezetett fel az emeletre. Összesen tizenegy kórházi dolgozó lakott az épületben, mert a családunk két szobát foglalt el, a bátyám és én egy földszintit, míg a szüleink egy emeletit. A szüleim szobájában volt egy kis könyvespolc, tíz-egynéhány orvosi szakkönyv sorakozott rajta.

Az emeleti szobát felváltva takarítottuk a testvéremmel, és a szüleink külön kérésére mindig le kellett törölgetnünk a könyvespolcot is. Rendszerint ímmel-ámmal húztam végig rajta a porrongyot, mert sosem gondoltam volna, hogy a végtelenül unalmas orvosi szakkönyvek meglepő érdekességeket rejtjenek. Azon a nyáron, amikor befejeztem az általános iskolát, egyszer már átlapoztam őket, de akkor nem vettem észre bennük semmi említésre érdemeset.

A bátyám viszont igen. Én a középiskola alsó tagozatának második osztályába jártam, míg a bátyám elsős volt a felső tagozaton. Akkoriban, miután a szüleim elmentek dolgozni, a bátyám rendszeresen áthívott néhány fiút az osztályából, akikkel fellopóztak az emeletre – aztán pedig furcsa hangok hallatszottak a szobából.

Én a földszintről hallgattam őket, és egyre biztosabbra vettem, hogy valami rendkívül izgalmas dolog történhet odafenn. De miután felszaladtam hozzájuk az emeletre, a bátyám és az osztálytársai ugyanúgy, mint máskor, csak jókedvűen beszélgettek. Alaposan körülnéztem, de semmilyen árulkodó jelre nem leltem. Amikor azonban visszaértem a földszinti szobába, ismét csak felhangzottak azok a furcsa hörgések. Közel két hónapon keresztül ment ez így, és nekem teljesen az volt az érzésem, hogy az évfolyam összes fiútanulója megfordult a szüleim szobájában.

Addigra már meg voltam róla győződve, hogy valami elmondhatatlan titkot rejt az a szoba. Amikor ismét rám került a sor a takarításban, alaposan átvizsgáltam minden szegletet, de nem találtam semmit, mígnem a könyvespolcra esett a tekintetem. Biztosra vettem, hogy valamelyik orvosi könyvbe csúsztathattak be valamit. Kezembe vettem egyiket a másik után, hogy átlapozzam mindet, és amikor az *Emberi test anatómiájára* került a sor, fény

derült mindenre – a női nemi szerv színes ábráján akadt meg a szemem. A hirtelen felismeréstől először teljesen megdermedtem, majd szomjazva ittam magamba az ábra minden apró részletét, csakúgy, mint a genitália alapos ismertetését.

Fogalmam sincs, hogy vajon felsikoltottam, vagy inkább felhördültem, amikor első alkalommal pillantottam meg a női nemi szerv ábráját, mert az agyam annyira lebénult, hogy képtelen voltam felfogni a reakcióimat. Az viszont tény, hogy ettől kezdve az én alsó tagozatos osztálytársaim is sorra jöttek hozzánk az emeletre, és ők is meglehetősen furcsa hangokat hallattak.

Az olvasással kapcsolatos negyedik epizód az életemben 1977-ben kezdődött. Miután véget ért a kulturális forradalom, újra kiadták a „mérgező dudvának” bélyegzett, tiltott könyveket. Tolsztoj, Balzac és Dickens műveinek megérkezése városkánk könyvesboltjába legalább akkora szenzációt keltett, mint napjainkban egy popsztár felbukkanása valamelyik félreeső vidéken. A hír szájról szájra terjedt, és mindenki látni akarta az első szállítmányt. Mivel azonban csak korlátozott mennyiségben érkeztek könyvek, a könyvesbolt kiragasztott egy hirdetményt, amelyen az állt, hogy minden érdeklődő álljon sorba könyvkuponokért: személyenként egy kupon kapható, és egy kuponért két könyv vásárolható.

A mai napig élénken őrzöm emlékezetemben a könyvesbolt és környéke aznapi képét. Még ki sem világosodott, de már több mint kétszáz emberből álló hosszú sor kígyózott a bolt előtt. Voltak, akik biztosra akartak menni, és egy kis széssel már előző este kitelepedtek a könyvesbolt bejárata elé, szép, rendezett sorban leültek, és egymással tereferélve virrasztották át az éjszakát. Így azok, akik hajnalban jöttek, csakhamar rádöbbenek, hogy valószínűleg már későn érkeztek. Ennek ellenére bizakodva álltak be a hosszú sor végére, és reménykedtek, hogy csak jut még nekik is azokból a könyvkuponokból.

Én is egy voltam a későn érkezők közül. A zsebemben egy ötyuanos bankjegyet szorongattam, ami nekem akkoriban óriási summának számított, és rohantam egészen a könyvesboltig, de mivel a jobb kezem végig a zsebemben tartottam, és futás közben ezért csak a bal kezemet lóbáltam, az egész testem kissé balra

billent. Azt hittem, az elsők között érkezem, de amikor odaértem a könyvesbolthoz, rá kellett döbennem, hogy legalább háromszázan állnak már előttem. Az utánam érkezők is csüggedten morgolódtak: „Hajnalban keltünk, mégis későn érkeztünk!”

Napfelkelte után a háromszáznál is több emberből álló tömeg két csoportra oszlott: akik virrasztottak, és akik aludtak. Az első csoportba tartozók, akik kisszékeken ülték végig az egész éjszakát, és már-már a zsebükben érezték a kuponokat, azon tanakodtak, hogy vajon melyik két könyvet vegyék meg. A második csoportba tartozók, akik alvás után szaladtak a könyvesboltig, amiatt aggódtak, vajon hány kupont fognak kiadni. Persze erről mindenkinek más volt a véleménye: akik elől voltak a székeken, úgy vélték, hogy száznál nem adnak ki többet, de rögtön vitába szálltak velük a hátrébb lévők, akik már álltak, valaki közülük kétszázra becsülte a kiosztásra kerülő könyvkuponok számát, és persze akik még hátrébb álltak a sorban, abban bizakodtak, hogy kétszáznál több kupont is kiadnak majd. Hát így ment ez, egyre csak nőtt a kuponok becsült száma, mire valaki már ötszázat licitált be. Ezt azonban egybehangzóan elvetettük, olyan sok semmiképpen sem lehet, mivel alig több mint háromszáz ember állt a sorban, és ha ötszáz könyvkuponot adnának ki, akkor mindannyian fölöslegesen hoztunk áldozatot.

Pontban reggel hétkor komótosan kitarult az Új Kína Könyvesbolt ajtaja. Felajzott, már-már misztikus érzés kerített hatalmába, és bár csak egy öreg ajtó nyílt ki nyikorogva, lelki szemeim előtt mintha egy csodálatos függönyt húztak volna szét a színpad két oldalára. Az ajtó elé kilépő könyvesbolti alkalmazott pedig olyan volt, akár egy titokzatos porondmester. Ám hamar vissza kellett térnem a földre, mert a férfi elkiáltotta magát:

– Csak ötven könyvkupon van, akik hátrébb állnak a sorban, menjenek haza!

Mint mikor télen, a legcudarabb hidegben nyakon öntenek valakit egy vödör jeges vízzel, mi, a hátrébb állók összerezsentünk a fejüinktől a lábfejünkig. Néhányan csalódottan hazaindultak, voltak, akik morogtak, mások dühöngtek és szitkozódtak. Én maradtam, ahol voltam, jobb kezemmel a zsebemben lévő ötyuanost szorongattam, és kiábrándultan végignézttem, ahogy a legelől állók vigyorogva bemennek egymás után a boltba, hogy átvegyék a

könyvkuponjukat – tulajdonképpen minél kevesebb kupont adnak ki, annál nagyobb az értéke a virrasztásuknak.

Sokan ott maradtunk a könyvesbolt előtt úgy is, hogy nem jutott nekünk kupon, és néztük, amint az emberek a vásárlás után jönnek kifelé, és büszkén villogtatják kezükben a szerzeményüket. Mi pedig, akik kinn rekedtünk a könyvesbolt előtt, körülvettünk egy-egy ismerőst, és irigykedve nyújtogattuk a kezünket, hogy legalább megérinthessük az *Anna Karenina*, a *Goriot apó* vagy a *Copperfield Dávid* legújabb kiadását. Oly régóta éltünk már irodalomra éhezve, hogy a remekművek vadonatúj borítójának puszta látványa is hatalmas élvezet volt számukra. Néhányan nagyvonalúan kinyitották a könyvet, és megengedték nekünk, könyvhöz nem jutóknak, hogy beszippanthassuk a friss nyomdafesték illatát. Én is egy voltam a szerencsések közül, így életemben először beleszagolhattam egy nyomdából frissen kijött könyvbe – mámorító volt ez az illat!

Mélyen emlékezetembe vésődött azoknak az embereknek a képe, akik csak néhányval álltak az ötvenedik mögött, ők aztán igazán el voltak keseredve, szitkozódtak is megállás nélkül, de azt már nehéz volt kihámozni, hogy magukat hibáztatják vagy valaki mást. Mi, akik a kétszázadik helynél is hátrébb álltunk, szimplán csalódottak voltunk, de el lehet képzelni, hogy mit érezhettek azok, akik éppen csak lecsúsztak az ötven kuponról, rájuk volt igaz leginkább, hogy „a szemük előtt repült el a sült galamb”. A legrosszabb az ötvenegyedik helyen álló embernek lehetett, aki már emelte a lábát, hogy betegye a könyvesboltba, amikor elállták az útját, és közölték vele: a könyvkuponok elfogytak. Meredten állt ott egy darabig, azután lehajtott fejjel oldalra lépett, és a sámliját magához szorítva, fásult tekintettel nézte a többieket, akik friss szerzeményeikkel a kezükben nagy vidáman masíroztak kifelé a könyvüzletből, valamint minket, akik körbeálltuk a szerencséseket, és tapogattuk az új könyveket, szívtuk magunkba az illatukat. Többször rápillantottam, mert furcsa volt a hallgatása, némán nézte végig az egész jelenetet, olyan volt, mint aki teljesen összeomlott.

Nem sokkal később már pletykák is szárnyra keltek a városban az „ötvenegyesről”. Állítólag három barátjával késő éjszakáig kártyáztak, és miután vége lett a partinak, kiült a könyvesbolt elé, és ott is maradt egészen reggelig. Azt beszélték, hogy az ominózus nap

után, ha ismerőssel találkozott, mindig így indított: – Ha csak egyetlen körrel kevesebbet játszom, nem én lettem volna az ötvenegyedik. – És így nem sokkal később az „ötvenegyedik” is szállóigévé vált, ha valaki azt mondta, „Ma én lettem az ötvenegyedik”, azzal azt fejezte ki, „Ma nem volt szerencsém!”.

Most, harminc évvel később a totális „könyvnélküliség” időszakából átléptünk a „könyvbőség” időszakába. Napjainkban Kínában évente több mint kétszázezer könyv jelenik meg. Régen a könyvesboltokban nem volt könyv, amit meg lehetett volna venni, míg manapság annyi a könyv, hogy az ember nem tudja, melyiket is válassza. Az online könyvkereskedések megjelenésével, amelyek elképesztő kedvezményekkel kínálják a könyveket, a könyvesboltok is rákényszerültek a jelentős engedményekre. A szupermarketekben és az újságárusoknál is árulnak könyveket, sőt az utcai mozgóárusok is kínálnak még nyomottabb árú kalózkiadásokat. Régebben csak kínai nyelvű kiadványok terjedtek kalózkiadásban, de mára rengeteg angol könyv is fel-felbukkan az utcán és a sikátorokban.

Pekingben, a Föld templomának parkjában, a Ditan parkban évente megrendezett könyves seregszemle legalább olyan mozgalmas, mint egy-egy templomi vásár. A könyvárusítás mellett klasszikus irodalommal kapcsolatos előadások, hagyományőrző műsorok, fotókiállítás, ingyenes filmvetítés, művészeti bemutatók, táncosok és bűvészek is tarkítják a programot, sőt bankok, biztosítótársaságok, tőzsdei és más pénzügyi alapok ügynökei is kihasználják a nyüzsgő sokadalmat, hogy különféle termékeiket értékesítsék. Fűsiketítő zene bömböl a hangszórókból, amit időről időre egy-egy szolgálati közlemény – mint például a rokonát kereső személy – szakít meg. És ebben a sűrű, színes kavalkádban írók és tudósok dedikálják könyveiket, miközben botcsinálta orvosok pulzust mérnek és különféle gyógyászati tanácsokkal látják el az érdeklődőket – úgy írják fel a receptjeiket, mintha könyvet dedikálnának.

Néhány éve én is hivatalos voltam egy ottani dedikálásra, de a szakadatlan zajban úgy éreztem magam, mintha zakatoló gépektől körülvéve egy zajos műhelybe csöppentem volna. Ideiglenesen

felállított sátrakban hatalmas kupacokban álltak a legkülönfélébb könyvek, és a kereskedők, kezükben megafonnal, nagy hangon kínálták a portékájukat, csakúgy, mint a kofák a piacon a zöldséget, gyümölcsöt, csirkét, kacsát, halat és más húsféléket. Számomra a legmaradandóbb élmény az volt, hogy a több száz *yuan* értékű könyveket kötegelve, tíz vagy húsz *yuan*ért, szinte ingyen adták. „Egy köteg könyv húsz *yuan*ért!”, kiáltotta el magát egy árus mellettem, de még be sem fejezte, amikor a másik már aláígért: „Ennél nem talál olcsóbbat! Egy köteg klasszikus irodalom tíz *yuan*ért!”

Erre már a többi árus is morgolódni kezdett: „Hogy lehet így árulni könyveket? Mintha hulladék papír volna, hogy a franc esne bele!” És erre az az árus még változtatott is a szövegen: „Vissza nem térő alkalom, most hulladékpapír-áron klasszikus könyveket vehet!” De nem is időznék tovább ennél a szomorú epizódnál. Mintha csak egyetlen éjszaka választaná el a harminc évet: a kisváros könyvesboltjánál könyvkuponért sorban álló, háromszáznál is több embert, és a Ditan parkban a tíz *yuan*ért egy köteg klasszikust kínáló árusokat. Talán ezek voltak a legfontosabb mérföldkövei az útnak, amelyet a minőségi könyvek olvasása során bejártam. 1977-ben kezdődött, ott a könyvesbolt előtti sorban, de természetesen nem ért véget a Ditan parkban.

És harminc évvel ezelőtt ugyan üres kézzel tértem haza, néhány hónappal később kötetenként gyarapodtak a polcomon a könyvek, és az olvasmányélményeimet többé nem a kulturális forradalom időszakának a hiánya, hanem épp ellenkezőleg, a bőség jellemezte: az utánpótlás vég nélküli, mint a Jangce sodrása. Egyszer valaki megkérdezte tőlem: „Mit adott neked harminc év olvasása?” Amikor ehhez hasonló kérdésekkel szembesítenek, úgy érzem magam, mint mikor a tengerrel állok szemben – elakadnak a szavak.

Egy cikkemben egyszer így összegeztem az olvasással kapcsolatos élményeimet: „Nagy művek olvasása közben a szöveg távolra visz. És én, akár egy félénk gyermek, belekapaszkodom a kabátja csücskébe, s igyekszem lépést tartani vele, hosszan követem, sodródok vele az úton egy meleg és érzelemdús világba. Távolra visznek magukkal a szavak, de végül egyedül térek haza, s

csak miután ismét otthon vagyok, döbbenek rá, hogy ő és én már örökre együtt maradunk.”

Emlékszem, egyik reggel, amikor a feleségemmel Düsseldorf régi utcáit róttuk, véletlenül belebotlottunk Heinrich Heine lakóházába, amelyről valójában azt sem tudtam, hogy ott van. A piros házak közé beékelődött fekete épület öregebbnek tűnt a szomszédjainál. Úgy nézett ki, mint a két unokája által közrefogott nagypapa egy régi fényképen.

Hogy miért hoztam fel ezt a négy évvel ezelőtti élményt? Mert ez a düsseldorfi reggel a gyerekkoromba vitt, és visszahozta azokat a felejthetetlen pillanatokat, amelyeket a kórházban éltem át.

Említettem már, hogy régen a kórház szállóján laktunk. Meglehetősen általános dolognak számított akkoriban Kínában, hogy a városi alkalmazottak zömének a munkahely biztosított lakhatást. A kórház környékén nőttem föl, és gyerekkoromban bejártam minden szegletét, állandóan ott lógtam, leggyakrabban egyedül. Sokszor bementem a nővérszobába, ahol a kezemet alkoholos vattapamaccsal törölgettem, de lófráltam a folyosókon, meglátogattam az ismerős idősebb betegeket a kórtermekben, és az újabb betegek állapota felől is rendszeresen érdeklődtem. Nem fürödtem túl gyakran akkoriban, de napjában vagy tízszer is letörölgettem alkohollal a kezem, így valószínűleg nekem volt a világon a legeslegtisztább tenyerem. Állandóan ott volt az orromban a lizol szaga, és bár az osztálytársaim zöme ki nem állhatta a fertőtlenítőszagot, én kifejezetten szerettem, sőt még egy elméletet is gyártottam ezzel kapcsolatban: belégzése a tüdőt is tisztítja. És a mai napig kellemes számomra ez a szag, mert a gyermekkoromat hozza vissza.

Az apám sebész volt. A kórház műtőjének egy egyszerű földszintes épület adott helyet, és a bátyámmal gyakran játszadoztunk a műtő előtti jókora üres telken. Szép időben ott teregették ki az ágyneműt, és az egyik kedvenc időtöltésünk volt, hogy a lepedők között rohangálva élveztük a mosószappanillatú, nedves anyag simogatását az arcunkon.

Ezeket a csodálatos gyerekkori élményeket azonban gyakran vérfoltok szennyezték. Sokszor láttam apámat egy-egy műtét végeztével véres szájmaszkkal és műtősruhában kijönni az

épületből. A közeli kis tóba a mütősnők véres cafatokkal tele vödörket öntöttek, amelyeket a páciensekből kimetszett húsfoszlányok töltöttek meg. Nyáron elviselhetetlen bűzt árasztott ez a kis tavacska, ráadásul teljesen belepték a legyek, mintha egy hatalmas fekete gyapjúpokróccal lett volna betakarva.

A szállón nem volt vizesblokk, csak egy közös használatú vécé, a szállással szemben pedig ott volt éppen a vécé mellett a halottasház, csak egy fal választotta el őket, és egyiknek sem volt zárható az ajtaja. Valahányszor ki kellett mennem vécére, mindig elhaladtam a halottasház mellett, és idővel rákaptam, hogy bebessek. Makulátlan tisztaság volt odabenn, és csak egy betonagy állt a kis ablak alatt, amelyen keresztül látni lehetett az ágakon ringatózó leveleket. A halottasház az emlékeimben máig valami megfoghatatlan nyugalmat testesít meg. És az a fa, amelyik ott nőtt az ablaka alatt, nagyobb és bujább volt a többinél a közelben. Hogy a halottasház vagy a vécé közelsége miatt nőtt olyan terebélyesre, nem tudnám megmondani.

Közel tíz éven keresztül laktam a halottasházzal szemben, vagy akár úgy is fogalmazhatnék, hogy sírás közepette cseperedtem fel. A kórházban elhunyt emberek a hamvasztásuk előtt egy napon keresztül a szállásunkkal szemközti halottasházban feküdtek, mint az utazó, aki mielőtt hosszabb útra indul, még megszáll egy fogadóban: a halottasházban várták némán az életből a halálba vezető utazásukat.

Éjszakánként gyakran a hozzátartozók vigasztalhatatlan zokogására riadtam. Abban a tíz évben a világ mindenféle sírását hallottam, de idővel nem a szívszaggató hang jutott el fülemig, hanem a csodálatos, lassú és megható melódia. Úgy éreztem, hogy a sírást csordultig tölti a meghittség, a végtelen fájdalom meghittsége, ezért egy ideig a sírás volt számomra a világ legmegindítóbb balladája. Akkor fedeztem fel azt is, hogy az emberek zöme éjszaka hal meg.

A fullasztóan meleg nyári napokon gyakran felriadtam a déli alvásból: lucskos testem lenyomata kirajzolódott a gyékénymatracon, és az állandó izzadságtól gyakran a bőröm is teljesen kipállott.

Egyik nap, váratlan ötlettől vezérelve, beléptem a halottasházba, és a perzselő nap egyszeriben mintha hűvös holdsugárrá változott volna, rengetegszer elhaladtam az épület előtt, de ez volt az első alkalom, hogy betértem: kellemes hűs fogadott odabenn. És nemcsak beléptem, de fel is feküdtem a tiszta betonágyra, megtaláltam végre a legideálisabb helyet a déli alváshoz. Ettől kezdve a forró napokon ott aludtam a kellemes hűvösben a halottasházi betonágyon, álmomban pedig gyakran virágoktól pompázó kertben jártam.

Mivel a kulturális forradalom alatt nőttem fel, az akkori oktatás teljesen ateistává tett, nem hittem a lélek létezésében, és nem féltem semmiféle szellemtől sem. Éppen ezért úgy feküdtem fel arra a ravatalra, hogy a halál gondolata még csak meg sem fordult a fejemben, a hely csupán a forróság előli menedéket jelentette számomra.

Ám számos kellemetlen helyzetben volt részem emiatt. Megesett, hogy épp csak álomba merültem a halottasház betonágyán, amikor sírás és jajveszékelés hangja riasztott fel, nem volt kérdés, halottat hoztak. Az egyre közeledő sírás hangjaitól kísérve fejvesztve iszkoltam ki a helyiségből, hogy mint potyázó területfoglaló átadjam helyem az átmenő utasnak.

Mindez jó régen, gyerekkoromban történt. A felnőtté válás hosszú időszakában teljesen meg is feledkeztem erről a hátborzongatóan csodálatos élményemről: a fullasztó nyári melegben ott fekszem a halottasház halált szimbolizáló betonágyán az élők világának hűs leheletétől körülvéve.

Egészen addig így volt ez, míg véletlenül rá nem bukkantam Heine egyik verssorára: „A halál, az a hűs éjszaka”⁹, ami egyszeriben visszahozta ezt a feledésbe merült gyermekkori emléket. És akkor olyan hevesen hasított belém, hogy aztán már nem is feledtem soha többé.

Ha valami, hát ez az irodalomban rejlő titkos erő: különböző korokban, különböző országokhoz, nemzetiségekhez, nyelvekhez és kultúrákhoz tartozó írók műveiben az olvasó megtalálja a maga személyes élményét. Heine soraiban a halottasházban töltött délutáni alvások gyermekkori élménye volt ez számomra.

És akkor így szóltam magamban: – Ez az irodalom!

2009. június 27.

ÍRÁS

写作

xiězuò

2008 novemberében indiai írókollégám, Pankaj Mishra látogatott meg Pekingben, a *New York Times* kérte fel, hogy írjon rólam egy cikket. Hol a meleg szobában üdögélve beszélgettünk, hol kimerészkedtünk a hideg szélbe, az utcára. A legkülönfélébb tájegységek ízvilágát felvonultató éttermekbe is elvittem, és amikor búcsúzáskor vegetáriánus barátom kitűnő érzékemet méltatta, amellyel az ételeket kiválasztottam számára, csupán ennyit mondtam:

– Nincs itt szó semmiféle érzékről, csak minden zöldséges ételt megrendeltem az étlapról.

Az ókori római költő, Marcus Valerius Martialis mondta: „A visszaemlékezés az elmúlt életre olyan, mintha az ember még egyszer élne.”

– Az írásaim a múltban erednek – mondtam Pankaj Mishrának. De amint ezt így kimondtam, mintha hirtelen megöregedtem volna, mert felidézve a kort, amelyben írni kezdtem, mintha egy egészen más világról szóltak volna a történetek. Ez a mi generációnk sajátos életpasztyalata: csupán negyven év leforgása alatt, ugyanabban az országban, mintha két egymástól teljesen különböző világban éltünk volna.

A legelső írásaimmal kapcsolatos emlékek között kutatva a gondolataim elsiklanak a régi fogalmazásfüzetek felett, hogy aztán annál hosszabban időzzenek a tacepaóknál. Fölöslegesnek tartom, hogy korai iskolai próbálkozásaimról beszéljek, hiszen ezeknek egy kákabélű kínaitanárón kívül egyetlen olvasója sem akadt. A tacepaóknak viszont annál inkább, azokat már ország-világ láthatta, ezért tartom én is sokkal inkább ezeket az első írásaimnak.

A kulturális forradalom idején az emberek megszállottjai voltak a tacepao-írásnak, és ez a lelkesedés kicsit hasonlít a napjainkban oly népszerű blogoláshoz. A különbség annyi, hogy míg a tacepaók rendszerint a *Renmin Ribao* cikkrészletei, a forradalmi retorika és az üres jelszavak vég nélküli, unalmas ismételtetései voltak, addig a mai blogok sokszínűek és változatosak, ahány, annyiféle: önreklámozó és önajnározó, támadó és anyázó, intim részleteket feltáró, szenvedéllyel átítatott és ok nélkül panaszkodó... és ami a témák változatosságát illeti, társadalom, politika, gazdaság, történelem... – amit csak el lehet képzelni, az megtalálható a blogokban. Egyvalami közös csupán e két dologban: a tacepaók és a blogok egyaránt a szerzőik létének értékét bizonygatják.

Általános iskolás koromban rettegtem a tacepaóktól. Reggelenként, táskával a hátamon, iskolába menet idegesen vizslattam a falakat borító plakátrengeteget, hogy vajon ott találok-e valamelyiken az apám nevét.

Apám sebész volt, és kisebb funkciót töltött be a kommunista pártban. A kulturális forradalom kezdeti szakaszában saját szememmel láttam az osztálytársaim funkcionárius apáinak bukását: miután „kapitalista úton járóknak” bélyegezték őket, a forradalmi lázadók orrukat lilára, arcukat dagadtra verték, nyakukba méretes fatáblát aggattak, fejükre magas papírsüveget raktak, és ők egész nap mást se csináltak, mint kezükben seprűvel, félelemtől reszketve takarították az utcát. A járókelők bármelyik pillanatban beléjük rúghattak vagy arcon köphették őket. És természetesen a gyerekeik is, akik közül néhányan az osztálytársaim voltak, osztottak szüleik nyomorúságos sorsában, állandó bántalmazás és megaláztatás célpontjaivá váltak.

Rettegve éltem mindennapjaimat attól tartva, hogy ha az apámnak hirtelen leáldozik a csillaga, akkor engem is magával ránt majd. Félelmemet csak tovább tetézte, hogy földbirtokos családból származott, és a kétszáz *mu*, ami annak idején a család birtokában volt, vitathatatlanul neki is felróható. Még szerencse, hogy nagyapám léha volt, híján bármiféle ambíciónak, az evésen, iváson, szerencsejátékokon és mulatozáson kívül máshoz nem is igen értett, s így minden évben el kellett adnia két-három *mu* földet, amelynek az árából fedezni tudta ezt a léha életvitelt. Semmirekellő nagyapám

1949-re a kétszáz *mus* birtokot teljes egészében elkótyavetyélte, de ezzel túladott a földbirtokosi státuszán is. Ha nem így történt volna, a felszabadulás után nehezen kerülhette volna el, hogy golyót ne kapjon a fejébe. Tulajdonképpen így lett az ürömből öröm, mert ezáltal apám is megmenekült a „földbirtokos porontya” szégyenbélyegtől. Sőt, a bátyámmal még egy generációval lejjebb is jól jártunk a nagyapánk léha életvitelével.

Akárhogy is, magamban azért őrlődtem apám szégyenletes családi háttere miatt. És mivel a sors útjába akadályt gördíteni úgysem lehet, a dolgok, amiknek meg kell történniük, előbb vagy utóbb bekövetkeznek. Egyik reggel, útban az iskola felé, a bátyámmal megpillantottam egy tacepaót, pontosabban azt a tacepaót, amitől leginkább rettegettem abban az időben. Apám neve ott virított az első sorban, ráadásul rögtön két szégyenbélyeget is rátapasztottak: „menekülő földesúr” és „kapitalista úton járó”.

Mivel kiskoromban meglehetősen félénk és gyámoltalan gyerek voltam, abban a pillanatban egészen biztosan holtsápadtra váltam, és meg is mondtam a bátyámnak, hogy nem merek bemenni az iskolába, inkább hazamegyek, és meghúzom magam. Bátyám azonban meglehetősen közömbösen vette tudomásul a dolgot, és miután igyekezett megnyugtatni, hogy nincs mitől félni, lezserül továbbmasírozott az iskola felé. Csakhogy az ő bátorsága is csupán száz méterre volt elég, sarkon fordult, és elindult visszafelé.

– A fenébe is, én sem megyek iskolába, én is inkább otthon maradok, és meghúzom magam – mondta, miközben már majdnem odaért mellém.

Nem sokkal később megszületett az első tacepao, amelynek már én magam voltam a szerzője. Az általános iskola első osztályába jártam, a bátyám meg harmadikba, amikor is az apám, akinek élete éppen hullámvölgyhöz érkezett, elhatározta, hogy önként eljátssza a politikai színjátékot, történetesen, hogy forradalmi módon ünnepli meg a családukat az újévet. Az óév utolsó napján, míg mások az év során összekuporgatott kis pénzükből végre bőségesen ehetek húst és halat, mi egy „emlékezz a keserűre, hogy az édeset élvezhesd” nevezetű ételt ettünk, cukor és vadfüvek keverékének kifőzött elegyéből gyúrt kis gombóckákat. Régen ez a szegények étke volt, és mi azért ettük az óév utolsó napján, hogy

emlékeztessen minket a régi társadalom keserűségeire, és hogy megtapasztalhassuk, hogy az új társadalom mennyire „édes”.

Két kezembe vettem hát egy gombócot, és óvatosan beleharaptam ebbe az íztelen-szagtalan gömbölyű valamibe, de mintha végigkaristolta volna a nyelőcsövemet – a cukorgombócevés okozta fájdalomtól teljesen elkámpicsorodtam.

– Jó, ha fáj – mondta apám színlelt vidámsággal és egy orvos hanghordozásával –, mert a fájdalom azt mutatja, hogy hatásos az „emlékezz a keserűre, hogy az édeset élvezhesd”-kúra.

Honnan az ördögből tudhattuk volna a bátyámmal, hogy szerencsétlen apánk csak megjátssza a hithű forradalmárt, és épp az újévi ünnepet tartotta a legmegfelelőbb alkalomnak ennek szemléltetésére. Néhány nappal később írt önkritikájában részletesen taglalta ezt a forradalmi újévünneplést, hogy ezzel is kifejezze Mao Zedong és a kommunista párt iránti önzetlen és végtelen hűségét.

Miután mind a négyen legyűrtük a torokkaristoló cukorgombócokat, és már az anyám is leszedte és rendbe tette az asztalt, az apám kiterített egy hatalmas, az asztalnál is nagyobb fehér papírlapot, hogy az egész család hozzáfogjon a tacepao-íráshoz. A tacepao címe ez volt: *Az önzés elítélése és a revizionizmus kritikája*, ami a saját önző gondolataink elleni küzdelmet és a revizionizmus eszméjének kritikáját hivatott szolgálni. Apám jobb kezével fekete tust készített a dörzskövön, miközben fellengzős komolysággal magyarázott nekünk: – Az év utolsó napján őszinte kritikát és önkritikát kell gyakorolnunk.

Nagyon izgatottak lettünk a bátyámmal, és viaskodni kezdtünk, hogy melyikünk szólaljon meg elsőként. Egyikünk sem akart engedni, mindketten ragaszkodtunk hozzá, hogy első legyünk a sorban. Végül a szüleink mellett döntöttek, mondván, hogy a bátyám két évvel idősebb, ezért át kell engednie nekem a lehetőséget. Én meg csak pislogtam bambán, mert fogalmam sem volt róla, hogy mit is kéne mondanom, nagy hirtelen semmi sem jutott az eszembe az önző és revizionista gondolkodással kapcsolatban. A bátyám erre persze rögtön felkapta a vizet, és már kezdte volna a mondókáját, csak hogy a szüleink nem hagyták, inkább nekem igyekeztek segíteni, hogy például az imént, amikor a

cukorgombócokat ettük, és én nyavalyogni kezdtem, hogy fáj tőle a nyelőcsövem, na, hát például ez is egy önző gondolat. És bár ezáltal jócskán megkönnyebbültem, de azért nem teljesen:

– És revizionista gondolatnak is jó? – kérdeztem apámat.

A szüleim egy ideig tanakodtak, míg végül arra jutottak, hogy a gondolataim mélyén kispolgári és burzsoá eszmék kavarnak, ami egyértelműen a revizionizmus jele, így tehát bólintottak:

– Igen, vehetjük annak.

Mivel megvolt az önzés is és a revizionizmus is, megnyugodtam. Ezzel a bátyámra került a sor, aki nagy büszkén elmondta, hogy egyszer talált az utcán két *fent*, de ahelyett, hogy odaadta volna a tanárnak, vett belőle két cukorkát, és megette. Szüleim komolyan véve magukat, bólogattak, és kijelentették, hogy mindkettőnk cselekedete nagyon hasonló, mert egyszerre önző és revizionista. Majd anyám következett, hogy elítélje az önzést és kritikával illesse a revizionizmust, és apánk maradt a legvégére. Mindketten megemlítették valami banális vétket, de mivel semmi komolyat nem mondtak, igen nagy csalódást okoztak nekünk, különösen az apánk, aki egy szóval sem említette, hogy „menekülő földesúr” és „kapitalista úton járó” volna. A bátyám nem is hagyta ennyiben:

– És nem vagy „menekülő földesúr”? – kérdezett rá igazságot követelő hanghordozással.

Apám komoly ábrázattal megcsóválta a fejét, és elmondta, hogy a családja tönkrement, még mielőtt az egész ország felszabadult volna, és ezért a földreform idején a középparasztokhoz sorolták őket, mire anyám közbevetette, ha nem lett volna korábban a két-háromszáz *mu* földjük, akkor még szegényparaszt minősítést is kaphattak volna.

– Megesküszöl Mao elnökre, hogy nem vagy földesúr? – kérdezte bátyám apámat, jobb kezét intőn a magasba emelve.

– Mao elnökre esküszöm, hogy nem vagyok földesúr – válaszolta apám komolyan, jobb kezét szintén a magasba emelve.

– És mi van a kapitalista úton járással? – kérdeztem, mert persze én sem akartam lemaradni apám megszorogatásában.

Apám ismét csak megcsóválta a fejét, és elmondta, hogy bár a felszabadulás előtt már belépett a kommunista pártba, csak szakmai

munkát végzett, azaz sebészként dolgozott, így nem számít hatalommal rendelkező „kapitalista úton járó”-nak.

A bátyámtól ellesve a mozdulatot, én is felemeltem a jobb kezem:

– Megesküszöl Mao elnökre?

Apám másodszorra is a magasba emelte jobb kezét, és azt mondta:

– Mao elnökre esküszöm.

Ezt követően végignéztük, ahogy apám megírja a tacepaót, amelyben semmi komoly dologról nem tett említést, csupán néhány semmiséget vázolt fel – ez volt az első tacepao, amelyben önkritikát gyakoroltunk, és amit ráadásul éppen az újév előestéjén írtunk. Miután apám végzett vele, aláírta, majd a tollat anyám kezébe nyomta, anyám után a bátyám következett, és én írtam alá utolsóként a legalsó sorban.

Amikor ezzel végeztünk, azon kezdtünk tanakodni, hogy hová ragasszuk ki. Én a lakásunk ajtaját javasoltam, mert akkor a szomszédok is láthatják, hogy az óév utolsó estéjén milyen komoly feladatot vittünk véghez. Bátyám a mozipénztár ablakát ajánlotta, mert ott még többen láthatták volna. A szüleink meg közben nyilván magukban keservesen átkoztak minket, a két kis gazembert, hiszen ők csak megjátszották a forradalmi lelkületet és a politikai éberséget, és egyáltalán nem akarták, hogy bárki más is láthassa ezt a tacepaót rajtunk kívül. És ez az óév utolsó estéjén írt tacepao valóban nagyon hasznosnak bizonyult, mivel nagyszerűen mutatott apám önkritikájának erről szóló bekezdésében.

A szüleimet elszomorította ugyan a viselkedésünk, de ebből mi mit sem érzékelünk, hiszen elégedetten bólogattak, sőt meg is dicsérték minket, hogy milyen jó ötleteket adtunk, bár véleményük szerint, ha a lakáson kívül rakjuk ki a tacepaónkat, azzal az a legnagyobb probléma, hogy akkor éppen mi magunk nem láthatjuk folytonosan. Türelmesen elmagyarázták, hogy mivel a tacepao önmagunk bírálata, ezért itt kell kiragasztanunk valahol a lakásunkban, hogy minden pillanatban szembesüljünk önnön hibáinkkal, és ettől kezdve többé le ne térjünk a helyes maói útról.

Akkoriban a családuink még nem a kórházi szállón lakott, hanem a Xiangyang nevezetű sikátor egyik házában; egy szobánk volt, amit

drótokkal összeerősített, újságpapírral beborított bambuszfal osztott két részre. Szüleim belül aludtak, míg mi a bátyámmal a külső részben elhelyezett ágyon. Igazat adtunk a szüleinknek abban, hogy a legjobb, ha a tacepaót otthon rakjuk ki, és csak egyetlen feltételhez kötöttük: ne az ő ágyuk fejrészéhez, hanem a mienkéhez ragasszuk. Szüleink örömmel beleegyeztek.

Nem sokkal rá apámat vidékre helyezték, és orvosságos ládával a hátán járta a falvakat és kúrálta a parasztokat. Amikor a lázadók rádöbbsentek, hogy ezzel tulajdonképpen kicsúszott a kezük közül, utánamentek, de sehol nem találták. A jóra való parasztok megóvták és elbújtatták, így nagy szerencséjére megúszta a kulturális forradalom korai időszakának kegyetlenkedéseit.

Több mint egy évig maradt kinn az ágyunk fejrészénél lévő falon az a tacepao, és mikor már egészen belepte a por, elsárgult és elszakadozott, végül megadta magát, beesett az ágy mögé, és ezt követően teljesen meg is feledkeztünk róla. Kezdetben mindennap, lefekvés előtt, és azon nyomban, amint felébredtem, az első dolgom az volt, hogy egy pillantást vessek a saját girbegurba aláírásomra.

Öt évvel később, miután megkezdtem a középiskola alsó tagozatát, nagy mennyiségben kezdtem gyártani a tacepaókat, és ezeket már én magam írtam, nem csak a nevemet biggyesztettem oda a végére. A kulturális forradalom idején a leghíresebb tacepao-író csapat a pekingi egyetemről és a Qinghua egyetemről került ki, az írói álnevük Liang Xiao volt, ami áthallás azzal, hogy „két iskola”. A Liang Xiaót utánozva, három osztálytársamat bevonva, létrehoztam én is egy kis tacepao-író csoportot, írói névként pedig a „Tavaszi hajtás”-t, a kulturális forradalomról szóló, akkoriban népszerű film címét választottam.

Akkor történt mindez, amikor mindenhol a Huang Shuai-incidens került a címlapokra. Egy tizenkét éves kisiskolás, Huang Shuai a naplójába írt bejegyzésben a tanárát kritizálta: „Ma XY rosszkodott, és ezzel megszegte az »Iskolai szabályzat«-ot, mire a tanár kihívta a táblához, és így szólt: »Legszívesebben a fejedre koppintanék a pálcával.« Nem volt helyes ezt mondania, hiszen a pálcát oktatásra való, és nem arra, hogy a tanár a diák fejét verje vele. Bízom benne, hogy a jövőben türelmesebb lesz a diákok hibáival szemben, és jobban meggondolja majd, hogy mit mond...” A napló a tanár kezébe

került, aki tajtékozott a dühtől, mert úgy gondolta, hogy Huang Shuai „aláássa tanári tekintélyét”. Az ezt követő két hónapban megállás nélkül csak kritizálta, sőt a többi diákot is arra utasította, hogy egyszerűen ne vegyenek tudomást róla. A magára maradt Huang Shuai végül írt egy hatszáz karakteres levelet a *Beijing Ribaó*nak. A levélben ez állt: „Kis vörösgárdista vagyok, aki odaadóan szereti a Pártot és Mao elnököt, és csak annyit tettem, hogy a naplómban leírtam a gondolataimat, de a tanár azóta nem száll le rólam. Az utóbbi időben egyetlen falat nem megy le a torkomon, esténként rémálmokból riadok, de miféle rettenetes hibát követtem én el? Elfogadható talán, hogy ma, Mao Zedong korában mi, fiatalok ugyanolyan helyzetben vagyunk, mint a régi oktatási rendszerben a diákok, akár a rabszolgák, mivel állandóan a »tanári tekintélyre« hivatkoznak?” A *Beijing Ribao* 1973. december 12-i számában lehozta Huang Shuai levelét és naplórészletét, majd december 28-án a *Renmin Ribao* az egész cikket, szerkesztői kommentárral kiegészítve, vezércikként leköszölte újra. Aznap reggel a Központi Népi Televízió *Hír- és sajtóanyag-válogatás* című műsorában is szerepelt ez a cikk. Huang Shuai, a hagyományos rendszerre csapást mérő hős ezzel egyszeriben híressé vált az egész országban, s a kisiskolások és gimnazisták versengve igyekeztek követni a példáját. De megdicsőülése nem tartott sokáig, mert két évvel később, Mao Zedong halálát és a „négyek bandájának” letartóztatását követően az akkor tizenhat éves Huang Shuai a mennyországból egyenest a pokolba zuhant, sőt még a szüleit is bajba sodorta, anyjának hosszú önkritikát kellett írnia, apja pedig börtönbe került miatta. Csak 1981-ben rehabilitálták és engedték szabadon az apját.

Azokban az időkben az embernek alig volt befolyása a saját sorsára, mindenki csak sodródott az árral, és senki sem tudhatta, hogy akár másnap hatalmas szerencse vagy balszerencse éri-e.

1973 végén az egész országon végigsöpört az úgynevezett „tanári tekintélyt kritizáló” kampány. Az általam írt és „Tavaszi hajítás” névvel ellátott tacepaók nagy népszerűségnek örvendtek a középiskolánkban, és egy időre én is híressé váltam mint neves „vörös tollnok”. Ez a kifejezés is a nép soraiban akkoriban divatos politikai szóhasználatot követte, miszerint a forradalom színe a

„vörös”, az ellenforradalomé pedig a „fekete”. Akik a kor elvárásainak megfelelően politikailag korrekt szövegeket írtak, azok voltak a „vörös tollnokok”, akik pedig politikailag elfogadhatatlan dolgokat vetettek papírra, azokat nevezték „fekete tollnoknak”.

Három osztálytársammal közösen éjt nappallá téve ontottuk magunkból az írásokat, és kevesebb, mint egy hét alatt a *Renmin Ribaó*ból, a *Zhejiang Ribaó*ból és a sanghaji *Jiefang Ribaó*ból kimásolt forradalmi frazeológiával közel negyven tacepaót írtunk, amelyekkel mindenfelé ki is tapétáztuk az iskola falát – az összes tanárunkat kritizáltuk, egyiket a másik után. Egyetlenegy tanáromnak kegyelmeztem meg, a kínaitanárnak, mert vele meglehetősen jóban voltam, egy-egy szál cigarettával is megkínált néha titokban, amit én minden alkalommal az apámtól csórt cigarettával viszonztam.

Azokban az időkben, amikor a munkásosztály volt az úr mindenekfelett, a gyárakat, a katonai bázisokat és a távoli vidéki intézményeket leszámítva valamennyi munkaegységbe kihelyeztek egy-egy munkás-propagandabrigádot. A mi középiskolánkban is székelt egy ilyen propagandabrigád, amelynek a vezetője középiskolánk legmagasabb szintű főnökének számított akkoriban. Emlékszem, ez az ötven körüli, idősebb férfi kezében jegyzetfüzettel érkezett, és miközben a tacepaóinkat vizslatta, folyamatosan jegyzetelt. Amikor észrevett, széles mosollyal az arcán elismerően ismételtette:

– Szép munka! Szép munka!

Nekem pedig fogalmam sem volt róla, hogy az írócsoportunk, a „Tavaszi hajtás” által rövid idő alatt elkészített közel negyven tacepao számított az ő legfontosabb forradalmi eredményének. A járási forradalmi bizottság komoly dicséretben részesítette emiatt, mondván, hogy középiskolánk a „Tanuljunk Huang Shuai intézményellenességéből és a tanárok tekintélyét bíráló magatartásából” kampányban a járásban, sőt minden bizonnyal az egész tartományban az élen jár.

Ez a propagandabrigád-vezető lelkiismeretesen feljegyezte hát valamennyi bírálatban részesített tanár nevét, csak hogy később kiszúrta, hogy a kínaitanárom nem szerepel közöttük. Nagyon nem örült ennek, mivel így a „tanári tekintélyt bíráló” kampányban maradt egy vakfolt, amit aztán jelentett is a propagandairódában, és az

asztalt csapkodva ordította, hogy ennek a hiánynak csakis az lehet az oka, hogy ez a tanár elnyomja és megfélemlíti a diákokat.

A kínaitanárunk kétségbeesett képpel keresett meg, kivitt az iskola területén kívülre, ahol aztán a kezembe nyomott egy szál cigarettát, majd maga adott tüzet.

– Rólam miért nem írtál tacepaót? – kérdezte panaszosan.

– Mert maga nem él vissza a tanári tekintélyével – válaszoltam a cigarettájával a szájamban.

– Hogyhogy? – kérdezett vissza idegesen. – Hisz az egész lényem ezt sugározza.

– Gyakran ad cigarettát a diákoknak, egy húron pendül velünk, maga egyáltalán nem olyan ember, aki visszaélne a tanári tekintéllyel.

A kínaitanár nem tudta, hogy sírjon-e vagy nevéssen, mit tehetett mást, őszintén elmondta, hogyan hordta le a sárga földig a propagandabrigád-vezető. Felfogtam, hogy mire akar kilyukadni, és azonnal megígértem, hogy még aznap este írok róla egy tacepaót, másnap már látni is fogja.

Tartottam is magam az adott szóhoz, vacsora után összeverbuváltam a másik három osztálytársamat az írócsoportból, akikkel késő estig dolgoztunk az osztályteremben. A többi tanárról csak egy-egy tacepaót készítettünk, de hogy a kínaitanárt „kitüntető elbírálásban” részesítsük, róla két egész lapot teleírtunk. Miután végeztünk, elvittük a lakásához, majd azon tanakodtunk, hogy hová rakjuk ki.

Eredetileg a lakása bejáratára szántuk, de mivel az egyszárnyú ajtóra nem fért ki a két lap, végül az ajtó két oldalára ragasztottuk ki a falra.

Másnap délelőtt a kínaitanár ismét titokban kivitt az iskolán kívülre, azt hittem, hogy köszönetet akar mondani, de a legnagyobb meglepetésemre panaszkodni kezdett. Elmondta, hogy nem a lakásához kellett volna kirakni a tacepaót, mert a propagandafőnök ott soha nem veszi észre, a szomszédok viszont rajta köszörülik a nyelvüket. Azt javasolta, hogy a legjobb volna, ha a propagandabrigád-vezető irodájánál ragasztanánk ki a falra az őt bíráló tacepaót. Miután bölintottam, tovább folytatta a panaszkodást, hogy miért írtunk róla kétoldalas tacepaót, miközben a többi tanaré

mind csak egy-egy oldalas. Elmondtam neki, hogy ez a mi „kitüntető elbírálásunk” iránta.

- Nem kell semmiféle kitüntető elbírálás – csóválta meg a fejét.
- Csak egyenlőség, az egyenlőség a legjobb.
- Rendben – vágtam rá –, akkor írunk egy új tacepaót.
- És mi lesz azzal ott a lakásomnál? – kérdezte a kínaitanár.
- Tépje le, miután hazamegy! – válaszoltam.
- Hogy is merném letépni? – kiáltott fel a kínaitanár, majd halkabban folytatta: – Tép le inkább te!

Ezt követően pedig eligazított, hogy délben, amikor odamegyek a lakásához letépni a tacepaót, mit kell majd mondanom. Bólintottam, és megnyugtattam, hogy mindent úgy fogok csinálni, ahogy kérte. Jobb kezét a zsebébe süllyesztette, elővett egy félig tele cigarettásdobozt, kihúzott belőle egy szálat, és a kezembe nyomta, majd sarkon fordult, de néhány lépés után megfordult, visszajött, és a megmaradt fél csomag cigarettát is a kezembe nyomta.

Én pedig a kínaitanár utasítása szerint még az ebédszünet előtt megírtam róla az új tacepaót, és kiragasztottam a propagandabrigád-vezető irodájához a falra. Ezt követően a „Tavaszi hajtás” írócsoport másik három tagjával együtt elmentünk a tanár lakásához, és ott hangosan kiabálni kezdtük a nevét, de ő a megbeszéltek szerint nem jött ki azonnal, csak miután a szomszédok már mind kirohantak a hangoskodásra, akkor lépett ki előregörnyedve, lehajtott fejjel az ajtón.

– Ide figyeljen! A tanári tekintéllyel való visszaéléséről írtunk egy még kritikusabb hangvételű tacepaót, és kiraktuk az iskolában, jöjjön azonnal megnézni! – ordítottam az általa előre betanított szöveget.

A kínaitanár engedelmesen elindult, mi pedig színpadias mozdulatokkal leszaggattuk a két tacepaót a falról, miközben lendületesen magyaráztuk a szomszédoknak, hogy ez itt nem eléggé mélyreható, és inkább jöjjenek el ők is az iskolába megnézni az újat.

A középiskola végéig folytattam az írást, de a tacepaók iránti lelkesedésem aztán egyik napról a másikra teljesen lelohadt. Drámaírásba fogtam ezt követően, talán ez volt az első olyan próbálkozásom, amit már irodalmi alkotásnak lehet nevezni.

Körülbelül fél évembe tellett, hogy befejezzem életem első egyfelvonásos drámáját, a többször átdolgozott, közel négyezer írásjegyet végül szép rendezetten átmásoltam kockás papírlapokra. A témáját tekintve, a kor elvárásainak megfelelően, egy földesúrról szólt, aki a felszabadulás után elvesztette a birtokait, és emiatt érzett elégedetlenségében minden eszközzel igyekezett sabotálni a parasztok szocialista építkezését, míg végül a bölcs és leleményes közép- és szegényparasztok rajtakapták.

Akkoriban a városkánknak volt egy neves, nálam több mint tíz évvel idősebb „vörös tollnoka”, aki annak köszönhetően ismertségét, hogy a Járási Kulturális Központ stencilezett folyóiratában rengeteg verse és esszéje jelent meg, amelyek egytől egyig a kulturális forradalmat dicsőítették. Egyik osztálytársamnak köszönhetően – akinek a bátyja volt – személyesen is megismerhettem városkánk eme „hírességét”, és át is adtam neki nagy tisztelettel a drámámat, hogy mondjon róla véleményt.

Néhány nappal később, amikor elmentem hozzá, már elolvasta, sőt az utolsó lapra piros tollal hosszú kritikát is írt róla. Miközben visszaadta a kéziratot, fontossága teljes tudatában közölte velem, hogy az észrevételeit leírta a kritikájában, és ahhoz nincs is mit hozzátennie, habár egy dolgot mégiscsak kihangsúlyozna: hiányzik a darabomból a szereplők lelkében lezajló folyamatok ábrázolása, a belső monológ. És még azt is hozzátette, hogy ez a színdarabírás egyik legfontosabb kelléke.

Búcsúzóul elővette a nemrég befejezett háromfelvonásos drámáját, aminek ugyanaz volt a témája, mint az enyémnek, egy földesúr sabotázsra készült, amit aztán a közép- és szegényparasztok lelepleznek. Kezembe nyomta a vastag papírköteget, és a lelkemre kötötte, hogy gondosan tanulmányozzam át, hogyan is kell belső monológot írni.

– A földesúr monológja különösen életszerűre sikeredett – tette még hozzá öntelten.

Kezemben a kéziratokat szorongatva hazamentem. Legelőször a darabomhoz fűzött megjegyzéseit olvastam át, lényegében végig kritizált, kivéve az utolsó mondatot, amelyben azt írta, hogy viszonylag szabatosan fogalmazok. Ezt követően gondosan elolvastam az általa írt színdarabot is, nem különösebben tetszett, a

monológ – a földesúr gondolatai a szocializmus elleni szabotázsról –, amire olyan büszke volt, valójában nem volt más, mint sematikus klisék összelapátolása, és az úgynevezett „életszerűség” mindössze abból állt, hogy a mondatok közé beillesztett néhány káromkodást. Ez is csak a kort jellemezte, hogy a különböző írásokban a munkások és a parasztok sosem használtak trágár kifejezéseket, mert azok kizárólag a földesuraknak, a jobboldali elhajlóknak és az ellenforradalmároknak voltak fenntartva. De azzal azért tisztában voltam, hogy meg kell dicsérnem, mégiscsak ő a városkánk „híressége”. Udvariasan viszonzni szerettem volna hát a kritikáját, ezért egy piros tollal a háromfelvonásos színdarabjának legutolsó oldalán lévő üres részre részletesen leírtam a véleményemet. A kritikám alapján véve pozitív volt, legfőképpen a földesúr monológját dicsértem, a legékesebb szavakkal méltattam, hogy milyen káprázatos és párját ritkító. Csupán az utolsó mondatban fogalmaztam meg némi kritikát a cselekménnyel kapcsolatban, amely a véleményem szerint lehetett volna valamivel feszesebb.

Amikor visszaadtam neki a kéziratot, a tekintetéből sugárzott a várakozás a bókjaimra és a tiszteletem kinyilvánítására. Méltató mondataimra hangosan el is nevette magát. Hirtelen felcsattant azonban, amikor megpillantotta a megjegyzéseket a drámája utolsó lapján.

– Hogy merészeltél beleírni a kéziratomba? – támadt rám indulatosan.

Váratlanul ért, teljesen összezavarodtam, mert nem gondoltam, hogy az udvarias viszonzásnak szánt gesztus ekkora haragot vált ki belőle.

– De hiszen te is ráírtad a kritikádat az én kéziratomra – válaszoltam megilletődötten.

– Baszd meg! – ordította. – Kinek képzeled magad? Tudod te egyáltalán, hogy kivel állsz szemben?

És teljesen igaza is volt, mert míg ő akkoriban hírességnek számított, én nem voltam más, mint egy névtelen senki. És még csak ekkor vette észre az utolsó mondatomat, amitől aztán már tényleg robbant.

– Te aztán rohadtul el vagy tájolva! – ordította, és nyomatékképpen még belém is rúgott. – Még hogy nem elég feszes

a cselekmény?!

Gyorsan hátrébb húzódtam, és óvatosan felhívtam rá a figyelmét, hogy a kritikám főleg méltatásból áll. Lehajtotta fejét, és miután elolvasta a földesúr monológjával kapcsolatos ömlengésemet, dühe láthatóan alábbhagyott, leült, sőt engem is helyyel kínált. A kritikám alapos elolvasása után mintha lehiggadt volna, de azért még morgolódott egy keveset, hogy nem tudja továbbadni ezt a példányt másnak, mivel piros tollal ráírtam a kéziratára. Javasoltam, hogy tépje ki az utolsó lapot, és csak azt másolja át egy tiszta lapra. Sietve fel is ajánlottam, hogy szívesen megcsinálom helyette, de ő csak legyintett:

– Hagyjuk, majd én lemásolom.

Ezt követően elégedett mosoly ült ki az arcára, és sejtelmesen elárulta, hogy a Járási Kulturális Központból két alkotó-káder is elolvasta a színdarabját, és csak úgy áradt belőlük a dicséret. Én meg rögtön arra gondoltam, hogyan „áradhatott” belőlük a dicséret. Mégis örömteli kifejezést öltöttem az arcomra, miközben tovább folytatta az ömlengést, hogy a Járási Kulturális Központban a munkáspropaganda-vezető éppen most nézi át a darabot, és amint jóváhagyja, azonnal próbálni kezdi a járási Mao Zedong Eszméi Propagandabrigád, és miután lemegy öt előadás a Járási Színházban, részt fognak venni vele a tartományi székhelyen megrendezésre kerülő versenyen, a Néptömegek Irodalmi és Művészeti Fesztiválján.

Ennek a kisvárosi „hírességnek” azonban az eset után már csak néhány napig tartott az önelégültsége, hamarosan véget ért ugyanis a diadalmenete. A Járási Kulturális Központ akkori propagandafőnöke egy durva, műveletlen fickó volt, aki csak általános iskolát végzett. A földesúri monológ néhány bekezdésének elolvasása után arra jutott, hogy városkánk „híressége” ellenforradalmár, aki szabotálni akarja a szocialista társadalom építését. A propagandafőnök számára a földesúr monológja a szerző saját gondolatainak kivetülése volt.

Az osztálytársam bátyja igazságtalannak érezte a helyzetet, de azért próbálta megmagyarázni a propagandafőnöknek, hogy a belső monológot a földesúr mondja, és nem ő maga. A propagandafőnök az asztalra csapott a vastag kéziratköteggel:

– De a földesúr gondolatait és szavait csak maga vetette papírra, nem igaz?

– Igen, én, de... – próbálta mentegetni magát.

– Ha ilyeneket tud írni, akkor nyilván ilyeneket is gondol magában – szakította félbe a propagandafőnök, elejét véve bármiféle további magyarázkodásnak.

Hát így lett kisvárosunk híressége egyetlen éjszaka leforgása alatt „vörös tollnokból” „fekete tollnok”. Az ezt követő két évben gyakran bukkant fel ellenforradalmárnak bélyegezve a középiskola sportpályáján megtartott nyilvános ítélethirdetések alkalmával az emelvényen: a nyakában nagy fatábla lógott, lehajtott fejjel állt, és egész testében remegett a félelemtől.

Valahányszor ott láttam az elítéltek emelvényén, a hátamon futkosott a hideg, és úgy éreztem, mintha rám is állandóan szörnyűséges veszély leselkedne. Óriási szerencse, hogy a földesúrnak a darabomban nem volt belső monológja, és még nagyobb szerencse, hogy a kéziratából saját kezűleg tépte ki azt az oldalt, amelyen az általa írt monológot méltattam. Ha mindez nem így történt volna, könnyen lehet, hogy a nyilvános ítélethirdetéseken „büntársként” nekem is fenntartottak volna egy helyet mögöttem.

A középiskolánk sportpályáján akkoriban évente több alkalommal is rendeztek nyilvános ítélethirdetéseket, amelyeken gyilkosokat, valamint nemi és más erőszakos bűncselekmények elkövetőit ítélték el nyilvánosan. Minden alkalommal kerestek néhány földesurat, jobboldali elhajlót és ellenforradalmárt is, akiknek „büntársként” szintén részt kellett venniük ezeken a nagygyűléseken. A „büntársak” nyakába jókora fatáblát aggattak, és ők vették közre két oldalról a szintén jókora fatáblát hurcoló valódi bűnözőket. Csupán annyi volt a különbség a valódi bűnözők és az őket kísérő földesurak, jobboldali elhajlók és ellenforradalmárok között, hogy míg az előbbiek úgy meg voltak kötözve, mint egy csirke, addig a „büntársakat” nem kötözték meg. Nem minden földesúr, jobboldali elhajló és ellenforradalmár vett részt minden nyilvános ítélethirdetésen, ő volt az egyetlen kivétel, lehet, hogy azért, mert korábban „hírességnek” számított, így valahányszor összehívtak egy-egy nagygyűlést nyilvános ítélethirdetés céljából, az ő nyakába is fatáblát akasztottak, és lehajtott fejjel ő is mindig jelen kellett hogy

legyen, ráadásul mindig ugyanazon a fix helyen, a sor jobb szélén. Ő volt a városkánkban az első számú „bűntárs”.

Néhány évvel később, amikor már hivatásszerűen is írással kezdtem foglalkozni, a szüleim borzasztóan aggódtak a jövőm miatt. A kulturális forradalom tapasztalatai miatt rettegtek, hogy egy nap a saját fiukból is „fekete tollnok” lehet.

Pankaj Mishra szeme mindvégig csillogott, amíg meséltem, bölcs hallgatónak bizonyult. Rendszerint csak nyugodtan mosolygott, és amikor nagy ritkán felnevetett, azt is a legnagyobb nyugalommal tette. Olyanok voltunk, akár két horgász, akik az időfolyam partján várják, hogy horogra akadjanak a múlt emlékei.

Beszélgetésünk a fogorvosi munkámra terelődött, majd a regényírásra, ami később következett. Harminc évvel ezelőtt egy dél-kínai kisváros kórházában dolgoztam fogorvosként, és kezemben acélfogóval naponta nyolc órán keresztül húztam a fogakat. Munkám révén egész nap emberek kitátott szájába bámultam, ami mondhatom, a világ talán egyik legsivárabb látványa. Pankaj Mishrának is elmondtam, hogy az öt év alatt, amíg fogorvosként dolgoztam, kihúztam vagy tízezer fogat.

Húsz-egynéhány éves voltam akkor, és a pihenőidőkben a nyüzsgő forgatagot szemlélve a kórház egyik utcára néző ablakából gyakran az járt a fejemben: lehetetlen, hogy ezzel töltssem az egész életem.

Akkoriban határoztam el, hogy írni fogok. Az ablakban álldogálva gyakran akadt meg a szemem az utcán ráérősen lófráló embereken, akik a kulturális központban dolgoztak. Nagyon irigykedtem rájuk, és egyszer rá is kérdeztem az egyiküknél:

- Maguk hogyhogy nem dolgoznak?
- Nekünk az, hogy az utcán lófrálunk, munka – válaszolta.

Én is ilyen munkát szeretnék, gondoltam magamban.

És ettől kezdve a leghőbb vágyam az lett, hogy bekerülhessek a kulturális központba. Hogy valakinek az utcán lófrálás legyen a munkája – azt hiszem, a kulturális központon kívül talán csak a paradicsomban lehet találni valami ehhez hasonlót. Akkoriban Kínában az embernek nem volt joga ahhoz, hogy hivatást és munkahelyet válasszon, központilag jelölték ki mindenki számára,

hogy mit fog csinálni és hol. Érettségi után nekem a fogorvosi pályát határozta meg az állam. Így ahhoz, hogy felhagyjak a fogorvossággal, és átvegyenek a kulturális központba – ahol a munkám a lófrálás lesz az utcán –, szintén szükség volt hivatalos jóváhagyásra, amihez számot kellett adnom arról, hogy rendelkezem a munkához szükséges adottságokkal. A kulturális központ által biztosított csodálatos jövő felé három út vezetett: 1. tudsz zenét szerezni, 2. tudsz festeni, 3. tudsz írni. A zeneszerzéshez és a festéshez mindent az alapoktól kellett volna kezdenem, amit meglehetősen macerásnak véltem; az íráshoz viszont elég, ha valaki ismeri az írásjegyeket – így esett hát a választásom az írásra.

Általános és középiskolai tanulmányaim a „kulturális forradalom” tíz évére estek, és ez az időszak ugyan bőséges élményanyaggal ruházott fel, a tudás megszerzését illetően leginkább elvesztegetett idő volt. Emlékszem, a középiskolában gyakran kevertem össze a be- és kicsengetést, azaz akkor indultam el az osztályterem felé, amikor épp véget ért az óra. Nem túl sok írásjegyet ismertem akkoriban, de ahhoz elegendőt, hogy az írással elszórakoztassam magam. Sok-sok évvel később, amikor a kínai kritikusok egybehangzóan az egekig magasztalták egyszerű és letisztult nyelvezetemet, én erre viccesen csak annyit mondtam nekik:

– Ez csak annak köszönhető, hogy nem ismerek túl sok írásjegyet.

Később, amikor a műveimet angol fordításban is kiadták, egy professzor az írásaim nyelvezetét Hemingwayéhez hasonlította:

– Akkor Hemingwaynek sem lehetett túlságosan gazdag a szókincse – válaszoltam szintén tréfálkozva ennek az amerikai professzornak.

Bár viccnek szántam, azért volt benne igazság. Az ember élete során gyakran megesik, hogy bizonyos előnnyel indul, de idővel ez az előny elenyészik; vagy épp ellenkezőleg, valamiféle hátránnyal indul, amiből idővel előny kovácsolódik. Mao Zedong szavaival: „A jó dolgok rosszra fordulhatnak, a rossz dolgokból pedig jó sülhet ki.” És ha folytatom ezt a komolytalan gondolatmenetet, Hemingway és én egyaránt a Mao által megfogalmazott embertípus vagyunk, azaz a rossz dolgokból kovácsoltunk magunknak erényt.

Huszonkét éves koromban fogakat húztam, és emellett elkezdtem írni. A fogorvosi munka a megélhetésemet biztosította, az írás pedig azt, hogy a későbbiekben ne kelljen a megélhetésért fogakat húznom. Kezdetben egy-egy írásjegy papírra vetése nagyobb energiát igényelt, mint egy fog kihúzása. Csakhogy ahhoz, hogy beléphessek a paradicsomi kulturális központba, rá kellett magam kényszeríteni az írásra. Mivel fiatal voltam, a fenekemnek meglehetősen nehezebbre esett közeli barátságot kötnie a székkal. Hétvégként, amikor kinn hét ágra sütött a nap, az ablakom előtt madarak röpködtek, lányok vidám kacagása hallatszott az utcáról, és a velem egykorú fiatalok mind a szabadban lófráltak, én kitaróan üldögéltem az íróasztalomnál, magányosan, és mint egy kovácsmester, aki üti a vasat, úgy formáztam minden erőmet mozgósítva a papíron a szavakat.

– Hogyan lesz valakiből író? – kérdezték tőlem később a fiatalok.

Én egyetlen szóval válaszoltam – ír. Az írás olyan, mint a tapasztalat, ha az embernek nincsenek élményei, sosem fogja megérteni az életet; ugyanezen elv alapján, ha valaki nem ír, sosem fogja megtudni, hogy mit képes leírni.

Állandó nosztalgiával gondolok vissza a nyolcvanas évek elejére, amikor a kulturális forradalom után nem sokkal egymás után keltek új életre a tíz évre betiltott irodalmi folyóiratok, és még annál is több új irodalmi újság jelent meg. Az irodalmi lapokat nélkülöző Kínából egyszeriben az ezernél is több irodalmi lap országa lett. És ez a hatalmas irodalmi felület úgy szívta magába híres és névtelen szerzők valamennyi fiókban heverő művét, mint egy kiéhezett gyermek az anyatejet, de még ez sem bizonyult elegendőnek ahhoz, hogy megtöltsék tartalommal ezt a roppant mennyiségű folyóiratot. A szerkesztők ezért lelkiismeretesen elolvastak minden hozzájuk eljuttatott kéziratot, és valahányszor egy-egy jó írás került a kezükbe, körbeadták a kollégák körében – lázba jött ilyenkor az egész szerkesztőség.

Én pedig éltem az irodalmi megjelenési felületek és a művek kereslet-kínálat adta csodálatos lehetőségével. Fogorvos voltam egy kisvárosban, és mivel csak az irodalmi folyóiratok címét tudtam, de egyetlen szerkesztőt sem ismertem, jobb híján elküldözgettem a

novelláimat a legkülönbélebb lapoknak, egyiknek a másik után. Akkoriban nem kellett fizetni a kéziratok feladásáért, a boríték sarkának levágása jelezte, hogy a postaköltséget a címzett állja. Ráadásul, ha valamelyik szerkesztőség nem közölte le a novellámat, még vissza is küldte a kéziratot. Amint visszakaptam egy-egy kéziratot, feltéptem a borítékot, kifordítva ismét összeragasztottam, azaz egy újabb borítékot készítettem belőle, amit aztán egy másik folyóiratnak megcímezve ismét bedobtam a postaládába, és persze nem feledkeztem meg a boríték sarkának levágásáról sem.

Abban az időben néhány novellám kézirata ingyen járta be Kína legkülönbözőbb szegleteit, hogy aztán újra meg újra visszatérjenek hozzám, én pedig újra meg újra elpostáztam őket egy másik szerkesztőségnek. A kézirateim akkoriban jóval több városban fordultak meg, mint jómagam az elkövetkezendő húsz évben. A visszaérkező borítékok vaskosak voltak, és a postás rendszerint csak behajította őket a falon keresztül családunk kicsi udvarába. A nehéz kéziratok nagy puffanással huppantak a földre, és az apámnak ki sem kellett tennie a lábát a szobából, hogy tudja, mit kézbesítettek, ezért rendszerint csak hangosan elkiáltotta a nevemet, annyit még hozzátéve:

– Elutasítva!

Nem sokkal később azonban gyökeres változás állt be az irodalmi folyóiratok által kínált felületek és az alkotások mennyiségének viszonyában. Az ismert és az akkor még kevésbé ismert írók jóvoltából az irodalmi folyóiratok csecsszopó gyermekből rövid idő leforgása alatt csodálatos leánnyá fejlődtek, akiknek kegyeiért heves ostrommal és kemény harcok árán kellett megküzdeni. És ezzel a számomra is oly csodálatos időszak, amikor kiapadhatatlannak tűnt az irodalmi művek iránti igény, tiszavirág-életűnek bizonyult. A szerkesztőségek többé nem vállalták a „címezett általi bérmentesítés”-t, és egymást érték a közlemények, miszerint: egyrészt a feladónak a küldeményekre bélyeget kell ragasztania; másrészt a kiadó nem küld vissza kéziratot.

A *Pekingi Irodalom* szerkesztősége volt az első, amelyet személyesen is meglátogattam: egy óriási helyiségben a fal mellett íróasztalok sorakoztak, amelyeknél a szerkesztők csöndben olvasták a kéziratokat. Az asztalokon hegyekben álltak az ismeretlen

írójelöltek kéziratai. A szerkesztők ollóval felvágták a borítékot, kivették belőle a kéziratot, majd gondosan elolvasták. Amikor ez a látogatás történt, még semmi nem jelent meg tőlem, de egy évvel később, amikor elkezdtek sorra leközölni a novelláimat, számos szerkesztőségben jártam, csak hogy akkor már egészen más kép fogadott. Az asztalon heverő borítékok mind az adott szerkesztőnek voltak címezve, és rendszerint olyan írók küldték, akiket személyesen is ismert. A hatalmas mennyiségű ismeretlen szerzőtől származó kézirat pedig végül mind a kukában landolt felbontatlanul a szemétszállítókra várva, hogy aztán hulladék papírként továbbadjanak rajtuk, és a papírgyárakban cellulóz készüljön belőlük az újabb és újabb papírlapokhoz. Akkor döbbsentem rá, hogy már nem találni olyan szerkesztőt, aki a kéretlen kéziratokat is lelkiismeretesen végigolvasná.

És ettől kezdve egy lelkes írópalánta, lehetett mégoly tehetséges, és írhatott bármilyen remekművet, ha nem ismert személyesen egy szerkesztőt, nagyon nehezen jutott publikálási lehetőséghez. És ez a kíméletlen valóság kitartott az évek hosszú során át egészen az internetes irodalom megjelenéséig, amikor az új megnyilvánulási forma lehetőséget adott a fiataloknak az áttörésre.

Visszaidézve a kezdeti időket, szerencsésnek mondhatom magam, hogy sikeresen meglovagoltam egy csodálatos időszak utolsó hullámait. Ha két évvel később kezdtem volna el írni, nem hiszem, hogy bármelyik szerkesztő felfigyelt volna a kéretlen kézirathegyek között megbújó írásaimra. Hiszen akkoriban egy dél-kínai kisváros kórházában, kezemben acélfogóval napi nyolc órán keresztül fogakat húztam.

Csak hogy rám mosolygott a szerencse: 1983 novemberében egy telefonhívás az egész életemet megváltoztatta. Már beköszöntött a tél a városkánkba, és én éppen készültem aznapra befejezni a munkát, amikor az a bizonyos távolsági hívás befutott.

Mindössze egyetlen telefon volt akkoriban a kórházban, egy hagyományos tárcsás készülék a földszinten lévő felvételi helyiségben, amit telefonközponton keresztül tudtak kapcsolni, amiből szintén egyetlenegy volt az egész járásban, a Járási Postahivatalban. A betegfelvételt intéző kolléga, miután felvette a

kagylót, kirohant az udvarra, a rendelőm ablaka felé fordulva elordította a nevemet, és azt, hogy telefonon keresnek.

Miközben lefelé siettem a lépcsőn, azon morfondíroztam, hogy ki lehet az, biztosan valamelyik barátom keres a szomszédos kisvárosból, gondoltam, hogy megbeszéljük az esti pókerpartit vagy valami hasonlót. Csakhogy amikor felemeltem a kagylót, a járási telefonközpontos kisasszony szólt bele, és közölte, hogy Pekingből keresnek. A szívem majd kiugrott a helyéről, éreztem, hogy valami komoly dolog fog történni.

Akkoriban várni kellett a távolsági hívás kapcsolására, ezért amikor a járási telefonközpontos kisasszony közölte, hogy Pekingből hívnak, elképzelttem, ahogy a hívás eljut Sanghajig, hogy aztán a fagyott vezetékeken még jó néhány akadályon átjutva végül elérjen hozzám – kezemben a telefonkagylóval több, mint fél órán keresztül vártam. Reménytelen és izgatott várakozásom közepette befutott még néhány helyi hívás, ami nagyon dühített, ezért mielőtt odaért volna az adott kolléga, a lehető legkomolyabb hangon beleszóltam a kagylóba:

- Most nem szabad telefonálnia!
- De miért? – kérdezett vissza csodálkozva a hívó fél.
- Mert a Központi Bizottságból várok hívást.

Végre-valahára kapcsolták Pekinget. Zhou Yanru – a *Pekingi Irodalom* főszerkesztője a nyolcvanas évek elején – szólt bele a telefonba. Az első mondata az volt, hogy reggel kezdeményezte a hívást, amikor beérkezett a munkahelyére, de csak most jött össze, a munkaidő végéhez közel.

– Már lemondtam róla – mondta –, úgy terveztem, holnap újból megpróbálom, mert már nem is mertem remélni, hogy még ma kapcsolják.

Soha életemben nem fogom elfelejteni a hanghordozását, nem beszélt gyorsan, mégis mintha valami sürgetésfélét éreztem volna ki a hangjából, a kiejtése tiszta volt és pontos. Elmondta, hogy a *Pekingi Irodalomnak* elküldött mindhárom novellámat ki akarják adni, de az egyiket kicsit át kellene dolgozni, és ezért reméli, hogy haladéktalanul el tudok utazni Pekingbe. Szerencsére rögtön folytatta is, hogy az utazás és a szállás költségét a *Pekingi Irodalom* állja, amivel nagyon megnyugtató, hiszen egyhavi keresetem

csupán harminchat *yuan* volt. Azt is hozzátette, hogy amíg dolgozom a javításon, fizetnek napidíjat, és végül megadta a szerkesztőség címét – Nyugati Xi'an út 7. –, ahová a Pekingi pályaudvartól a 10-es busszal lehet eljutni. Bár valószínűleg fogalma sem volt róla, hogy életemben először utazom távolabbra, mégis türelmesen és részletesen mondott el nekem minden apró részletet, mint aki egy kisgyereket igazít útba.

Letettem a telefont, és elhatároztam, hogy másnap távolsági busszal elmegyek Sanghajba, Sanghajból vonattal megyek tovább Pekingbe. Csakhogy ott tornyosult előttem egy beláthatatlan probléma: hogyan kérjek szabadságot az igazgatótól, mert szinte biztosra vettem, hogy nem fog hozzájárulni a pekingi utazásomhoz, hiszen nem is tudott róla, hogy novellákat írok. Ki hallott már arról, hogy egy fogorvosnak azonnal Pekingbe kell utaznia, hogy egy novelláját átírja – micsoda képtelen história! Nem is mentem be hozzá, csak kitöltöttem a szabadságkérő nyomtatványt.

Este aztán bekopogtattam egy szintén fogorvos kollégámhoz, átadtam neki a szabadságos kérvényt, és megkértem, hogy másnap, amikor munkába megy, adja át az igazgatónak. Addigra én már a Sanghajba tartó távolsági buszon fogok ülni, ezért az igazgató nem tud majd mit tenni, akár jóváhagyja a szabadságomat, akár nem – a rizs már megfő addigra.

Csakhogy a kollégám, egy kissé gyámoltalan fickó, nem akarta odaadni a szabadságos kérvényemet az igazgatónak, attól tartva, hogy őt fogja hibáztatni miatta. Visszautasított, mondván, hogy ezt nekem kell elintéznem személyesen. Erre megígértem, hogy hozok neki Pekingből szárított gyümölcsöt és Cixi anyacsászárné legkedveltebb édességét, két hajszálvékony tésztaalap közé bújtatott mézes-szezámos lepényt. Ígéretem hallatán a kollégámnak akaratlanul is összefutott a nyál a szájában, mert ezek mennyei finomságnak számítottak abban az időben. Nem is tudott ellenállni a megvesztegetés csábításának, megígérte, hogy másnap, amikor én már a Sanghaj felé tartó távolsági buszon ülök, átadja a szabadságos kérvényemet az igazgatónak. A tervem sikerrel járt, mai szóhasználatommal élve korrumpáltam; a kulturális forradalom szóhasználatával pedig átadtam neki egy cukormázba bújtatott bombát.

Huszonhét évvel ezelőtt jártam életemben először Pekingben. Zhou Yanru arra kért, hogy írjam át az egyik novellám végét, mert túl komor az eredeti befejezés, és valami „fényesebbet” szeretne. Emlékszem, ő, akinek fogalma sem volt, hogy mi az a kapitalizmus, így szólt hozzám, akinek szintén fogalma sem volt róla, hogy mi az:

– A szocializmus fényes, csak a kapitalizmus komor.

Zhou Yanru javaslatait követve két nap alatt végeztem a kézirat átírásával. Akkoriban nagyobb dolgot el sem tudtam képzelni, mint hogy megjelenjen egy írásom. Mit érdekelt engem, hogy komor-e vagy fényes az a vég, ha azt kívánták volna, átírom akár az egész novellát is olyan fényesre, mint a nap. Zhou Yanru pedig nagyon elégedett volt az eredménnyel, egyfolytában csak dicsért, hogy milyen gyorsan felfogom a dolgokat. Ezt követően közölte, hogy nem kell hazasietnem, használjam ki a lehetőséget, és nézzek egy kicsit körül Pekingben.

Meg sem fordult a fejemben, hogy egyszer magam is Pekingben fogok letelepedni, éppen ezért kihasználva az akkor vissza nem térő lehetőségnek tűnő alkalmat, hideggel és széllel dacolva egyedül kóboroltam mindenfelé. Akkoriban még nem volt fejlett a turizmus Kínában, a Tiltott Városban például egy napot csavarogtam úgy, hogy csupán egy tucat nézelődővel találkoztam. A nagy falhoz távolsági busszal mentem el, és miközben Badalingnál megmásztam a falat, jeges szél csapdosott az arcomba, mintha megállás nélkül pofoztak volna. A nagy falon mindössze egyetlen emberrel találkoztam, egy őrtoronyhoz kaptattam éppen felfelé, ő pedig lefelé igyekezett. Köszöntem neki, és javasoltam, hogy menjünk együtt tovább, de ő csak megrázta a fejét, és reszketve így szólt:

– Túl hideg van.

Amikor visszatértem a metszően fagyos nagy fal-mászásból, és beléptem a lekoszlott buszállomásra, az a turista, akivel nem sokkal előtte találkoztam, az egyik sarokban gubbasztott. Még nem érkezett meg a városba visszatérő busz, így odaültem én is mellé, együtt vacogtunk.

Manapság, turistaszezonban a Tiltott Városban és a nagy falnál tengernyi sok az ember, mintha nem is turisták, hanem tüntetők hada gyülekezne egy-egy látványosságnál. Miután mindenfelé elcsavarogtam Pekingből, megkérdeztem a szerkesztőmet, Wang

Jiét, hogy hová volna még érdemes elmennem. De a helyeket, amelyeket említett, már mind megnéztem.

– Akkor itt az idő, hogy hazamenj! – mondta erre nevetve Wang Jie.

Wang Jie elment megvenni a vonatjegyemet, majd leült az íróasztalához, tollat vett elő, és kiszámolta a napidíjamat, majd a pénzügyön fel is vette helyettem a pénzt. Csak ekkor derült ki számomra, hogy nem csupán azért a két napért fizettek, amikor a kézirat átírásán dolgoztam, hanem a városnézéssel eltöltött napokért is. Hetven *yuan* lapult a zsebemben, amikor felszálltam a dél felé tartó vonatra, ami hatalmas summa volt nekem akkoriban, éppen ezért szégyentelen nagyképűséggel meg voltam róla győződve, hogy én vagyok a világ leggazdagabb embere.

Wang Jie még egy igazolást is kiállított a nevemre, amelyben leírta, hogy a kézirat átdolgozása valóban megtörtént. Csak miután hazaértem Haiyanbe, vált világossá számomra ennek az igazolásnak a fontossága, amikor a kórházigazgató első kérdése ez volt:

– Van igazolásod?

Pekingi hazaérkezésemre egész Haiyan felbolydult. A Kínai Népköztársaság kikiáltása óta én voltam az első a városkánkból, aki a fővárosba utazott, hogy átdolgozzon egy kéziratot. A járási vezetők zseninek tartottak, és ők is úgy vélték, hogy nem kellene több időt foghúzásra pazarolnom, mert csakis a kulturális központban van a helyem. Hát így történt, hogy a formaságok kacifántos sorának végeztével, azaz miután az áthelyezési ajánlásomra rányomtak még vagy hét-nyolc pecsétet, végül beléphettem az álmaim netovábbját jelentő kulturális központba. Emlékszem, hogy az első napomon szándékosan késtem két órát a munkából, mivel arra gondoltam, hogy akik ott dolgoznak, úgyis egész nap csak az utcán lófrálnak, de még így is én voltam az első, aki megérkezett a munkába.

– Hát ez itt az én helyem! – mondtam magamban boldogan.

A szocializmus legcsodálatosabb emléke ez számomra.

Néhány évvel ezelőtt egy nyugati riporter megkérdezte tőlem:

– Hogyhogy képes volt elhagyni a jövedelmező fogorvosi életpályát a csekély tiszteletdíjjal kecsegtető írói létért?

Ez a nyugati riporter nem volt tisztában vele, hogy akkoriban, a kínai „reform és nyitás”-politika kezdeti időszakában még a szocializmus egyenlőségének korát éltük – mindenki ugyanabból a jókora tálból kapta a rizst, ami azt jelentette, hogy az állami alkalmazottak, legyen szó városról vagy kisvárosról és bármiféle hivatásról, mind ugyanannyit kerestek. A kulturális központban ugyan kilógott a fenekem a gatyából, de ugyanolyan szegény voltam fogorvosként is. Csupán annyi volt a különbség, hogy fogorvosként kulimunkát végző nincstelen voltam, a kulturális központban pedig boldog és szabad ágrólszakadt.

Huszonhét éves írói munkássággal a hátam mögött magabiztosan kijelenthetem: imádok írni! Az ember életében a valós környezete és a racionális korlátok miatt számtalan vágy és érzelm kifejezetlen marad. De az írás világában ezek az elfojtott vágyak és érzések teljes mértékben felszínre kerülhetnek. Meg vagyok róla győződve, hogy az írás az ember lelki és fizikai egészségének megőrzésére egyaránt jótékony hatással van, mert kiteljesíti az életet. Vagy úgy is mondhatjuk, hogy az író két úton jár az életben, az egyik a valóságé, a másik pedig a képzeleté. A kettő közötti kapcsolat nagyon hasonlít az egészség és a betegség közötti kötelékre, azaz ha az egyik felerősödik, akkor a másik magától háttérbe szorul. Minél fásultabbá és egyhangúbbá válik a valós életem, annál jobban kitárul vele párhuzamosan a képzeletem világa.

Miután Pankaj Mishra elhagyta Pekinget, londoni vagy újdelhi otthonából, vagy a világ más, számomra ismeretlen szegletéből küldött egy e-mailt, amelyben ezt kérdezte tőlem: „A korai írásaid tele vannak zsúfolva vérrel és brutalitással, de a későbbi műveidre ez sokkal kevésbé jellemző. Mi ennek az oka?”

Nem egyszerű megválaszolni az ehhez hasonló kérdéseket, és nem azért, mert ne lenne rá válasz, hanem épp ellenkezőleg, túl sokféle válasz adható. Pankaj Mishra, aki szintén író, bizonyára tudja, hogy számos válasz létezik az ilyesfajta kérdésekre, amelyeket addig sorolhatnék, míg ki nem szárad a szám, és még akkor sem érnék a végére, mert elmém rejtett zugában még mindig számtalan válasz incselkedne velem, hogy végre kimondjam őket.

Csakhogya tapasztalatom szerint a túl sok válasz semmivel sem jobb, mint a semmi, hiszen valójában mégiscsak egy igazi létezik. Ezért döntöttem végül úgy, hogy csak egyet mondok el a sok lehetséges közül, azt, amit a legfontosabbnak tartok. De hogy valóban ez volna az igazi? Ezt már nem tudnám megmondani.

Most ismét el kell mondanom egy történetet, nemhiába a sztorizás az erősségem. Sok-sok évvel ezelőtt úgy gondoltam, hogy egy ember felnőtté válásának tapasztalata határozza meg egész későbbi életének irányát. A világról alkotott alapvető kép éppen ebben a korban vésődik mélyen az emberbe, és aztán ez a kép, mintha fénymásoló gépbe kerülne, újra és újra megjelenik élete során. És miután az ember felnőtté válik – lehet akár sikeres vagy sikertelen, kimagasló vagy hétköznapi –, minden, amit csinál, ennek a képnek a részleges változata, miközben az alapkép örökké ugyanaz marad. Természetesen van, akinél több a változás, és van, akinél kevesebb. Biztos vagyok benne, hogy például Mao Zedongnál több volt, mint nálam.

Véleményem szerint a felnőtté válásom tapasztalata határozta meg azt, hogy annyi vér és brutalitás jelent meg az írásaimban az 1980-as években. A kulturális forradalom kirobbanásakor kezdtem az általános iskolát, és akkor érettségiztem, amikor épp véget ért. Így a felnőtté válás időszakában gyakran voltam szemtanúja az egymást érő felvonulásoknak, forradalmi nagygyűléseknek, a különböző lázadó csoportok közötti összecsapásoknak, a vég nélküli utcai csatározásokról már nem is beszélve. A tacepaókkal teleragasztott utcákon gyakran botlottam vérző fejű emberekbe, ami idővel teljes mértékben az életem része lett. Ez volt a gyerekkorom tágabb környezete, de a szűkebb sem volt kevésbé véres. Mivel a szüleim mindketten orvosok voltak, a kórházban nőttünk fel, összevissza csellengtünk a bátyámmal a folyosókon és a kórtermekben, és idővel teljesen hozzászoktunk a fertőtlenítőszaghoz, a kiabáláshoz és a síráshoz; megszoktuk a hullafehér, utolsókat lélegző emberek arcát, és a véres gézzel teleszórt kórtermek és folyosók látványát. Egy-egy műtét végeztével apánk műtőruháját és gézmaszkját vérnyomok borították, és ő ebben a véres ruhában járkált a kórházban, miközben a nevünket kiabálta, hogy menjünk azonnal enni a kantineba.

Akkoriban a műtő egy egyszerű földszintes épületben volt, és néha, kihasználva, hogy nem volt benn nővér, beslisszoltunk a bátyámmal, és néztük apámat műtét közben, ahogy átlátszó gumikesztyűbe bújtatott keze a beteg hasán lévő vágásba mélyed, és belet meg más szerveket húz ki onnét. Valahányszor apánk észrevette, hogy ott ólalkodunk körülötte, elordította magát:

– Takarodjatok innen!

Mi pedig abban a pillanatban elillantunk, mintha ott se lettünk volna.

Majd jóval később, 1986 és 1989 között hirtelen rengeteg véres és brutális történetet írtam. A kínai kritikus, Hong Zhigang professzor a 2005-ben megjelent *Jü Hua kritikai életrajza* című könyvében példaként nyolc ekkor íródott novellámat elemezve kimutatta, hogy összesen huszonkilencen haltak bennük nem természetes halált.

Az említett novellákat mind huszonhat és huszonkilenc éves korom között írtam, ebben a három évben nem nagyon tudtam elszakadni a vértől és a brutalitástól az írásaimban. Nappal gyilkosokról és hátborzongató halált halt áldozatokról szóltak a történeteim, este pedig a saját meggyilkolásomról álmodtam. Az álombéli énem magányos volt és gyámoltalan, akinek nincs hová elbújni, csak fut-menekül az úton, és gyakran, amikor már-már utoléri a vég, amikor éppen lesújtani készül a balta, felriadtam, testem verejtékben úszott, szívem majd kiugrott a helyéről, és jó időbe tellett, mire összeszedtem magam, és megkönnyebbülten felsóhajtottam: – Hála az égnek, csak álom volt!

Mégis, amint világos lett, és odaültem az íróasztalomhoz, hogy folytassam az írást, egy pillanat alatt meglepedkeztem az előző este átélt megrázkódtatásról, és ismét csak vért és brutalitást vetett papírra a tollam. De semmi nem marad megtorlatlanul, így éjjel, álmomban, ismét folytatódott meggyilkolásom tortúrája. Örületben és rettegésben telt el az a három év: nappal embereket gyilkoltam az írásaimban, esténként pedig engem akartak levadászni az álmaimban. Így ment ez újra meg újra, amíg az elmém már-már elborult, mégis önkéntelenül teljesen átadtam magam az írás izgalmának, az izgalomnak, amelynek maga az élet volt az ára.

Egy este aztán a szokottnál hosszabbra nyúlt az álmom, és ekkor megtapasztaltam a saját halálom. Lehet, hogy aznap túl fáradt

voltam, és ezért nem ébredtem fel, mielőtt meghaltam volna az álomban. Ez az élmény egy valós emléket idézett fel bennem.

Legelőször is ezt az emléket mondom el. A kulturális forradalom alatt a kisvárosi lét nem volt híján a brutalitásnak, a napok mégis meglehetősen egyhangúan és siváran teltek. Éppen ezért sosem feledem a határtalan izgalmat, ami az egész városkánkat lázba hozta egy-egy elítélt kivégzésekor, ilyenkor akkora volt a nyüzsgés, mintha legalábbis valamiféle ünnep lett volna. Mint ahogy korábban említettem, az ítélethirdetésekre nyilvános nagygyűléseken került sor. Az ítéletükre váró bűnözők álltak középen, a nyakukban jókora tábla, rajta az elkövetett bűneik lajstroma: ellenforradalmár-gyilkos, erőszaktevő-gyilkos, rablógyilkos és így tovább. A bűnösök két oldalán, egy sorban álltak a „bűntársak”, földesurak és jobboldali elhajlók, múltbéli és aktív ellenforradalmárok. A bűnösök lehajtott fejjel, előregörnyedve hallgatták végig a dagályos hanghordozással előadott, hosszúra nyújtott bírálatokat, amelyeknek az utolsó mondata maga az ítélet volt.

A kisváros, amelyben éltem, a Hangzhoui-öböl partján fekszik, és minden forradalmi nagygyűlésre a járási középiskola sportpályáján került sor. A sportpályát teljesen megtöltötték ilyenkor a városka lakosai, a jókora táblát viselő vádlottak a pálya közepén felállított emelvény elülső részén, míg a járási forradalmi bizottság tagjai mögöttük álltak. A forradalmi bizottság által kijelölt személy egy mikrofon mögött állva olvasta fel nagy hangon a bírálatot, és legvégül az ítéletet. Ha a megkötözött bűnöző mögött még két rendíthetetlen fegyveres katona is állt, akkor szinte biztosra lehetett venni a halálos ítéletet.

Gyerekkoromtól fogva minden alkalommal ott álltam a középiskola sportpályáján, hogy újra meg újra részt vegyek ezeken a nyilvános ítélethirdetéseken: hallgattam a hangszóróból ordító, túlfűtött hangot, a Mao Zedong és Lu Xun idézetekkel induló, majd leggyakrabban a *Renmin Riba*óból kimásolt idézetekkel folytatódó írásos bírálat igen hosszú, száraz és vég nélküli felolvasását, és rendszerint teljesen elzsibbadt a lábam, mire az ítélethirdetésre került a sor. Az ítélet egyértelmű volt és lényegre törő, mindössze néhány szó:

„Azonnal végrehajtandó halálbüntetés!”

A kulturális forradalom idején nem voltak bíróságok, így fellebbezésre az ítélettel kapcsolatban nem volt mód, és sosem hallottunk róla, hogy létezne olyan hivatás, hogy ügyvéd. Miután a bűnösre a nyilvános ítélethirdetésen kimondták a halálos ítéletet, időt sem hagytak neki, hogy fellebbezzon, hiszen rögvést elhurcolták a kivégzések helyszínéül szolgáló területre, és azonnal végre is hajtották a golyó általi halálbüntetést.

Abban a pillanatban, amikor az „azonnal végrehajtandó halálbüntetés” felhangzott, a színpadon álló megkötözött elítéltet megragadta a két fegyveres katona, feltuszkolták egy teherautó platójára, ahol két sorban szintén felfegyverzett katonák álltak sorfalat, nagyon félelmetes látványt nyújtottak. A teherautó ezt követően elindult a tenger irányába, mögötte városkánk lakosainak feketéllő serege hömpölygött – egyesek biciklin, mások futva igyekeztek a tengerpartra. Gyerekkoromtól serdülőkoromig ki tudja hány és hány embert láttam, akik a halálos ítéletük hallatán teljesen összeomlottak, és a két katonának kellett elvonszolni őket a teherautóhoz.

Egy alkalommal csupán néhány lépésről néztem végig, ahogy az egyik halálraítéltet feltuszkolják a teherautóra. Az elítélt két keze a háta mögött volt összekötve, de mivel túl szorosan rögzítették, és már jó ideje lehetett megkötözve, félelmetesen festett, a megszokott fakó bőrszín helyett lilásfekete volt a keze a régóta akadozó véráramlat miatt. Csak később tudtam meg, amikor fogorvosi tanulmányaim során szert tettem némi szakismeretre, hogy az ilyen lilásfekete kéz elhalt. A két keze annak a bűnösnek már az ítélet végrehajtása előtt meghalt.

A halálos ítéleteket két lehetséges helyszín egyikén hajtották végre, ahogy a helyiek hívták, az Északi- vagy Déli-part valamelyikén. Mi, gyerekek, nem tudtunk lépést tartani a teherautóval, ezért találgatni kezdtük, hogy az előző kivégzés tükrében vajon melyik helyszínen történik majd – ha például a legutóbbi kivégzésre az Északi-parton került sor, akkor ez alkalommal bizonyára a Déli-parton lesz. Gyakran, amikor a nyilvános ítélethirdetés épp csak kezdetét vette, mi, gyerekek, elslisszoltunk a tengerpartra, hogy jó helyet foglaljunk magunknak, de ha a Déli-partra érkezőn egyetlen embert sem láttunk, tudtuk,

rossz helyen járunk, csak hogy ekkor már nem volt elegendő idő átszaladni az Északi-partra.

De sokszor jó helyen jártunk, és ilyenkor közvetlen közletről néztük végig a kivégzést. Ez gyerekkorom legmegrázóbb emléke: a felfegyverzett katonák kört alkotnak, hogy távol tartsák a kíváncsiskodókat, a halálbüntetést végrehajtó katona odalép az elítélthez, a térdhajlatába rúg, amitől az rögvest lerogy a földre, azután néhány lépéssel eltávolodik tőle, olyan távol áll meg, nehogy a friss vér ráfröccsenjen, vállához emeli a fegyverét, az elítélt tarkójára céloz, majd „bang”, eldördül a lövés. Ekkor éreztem meg, hogy egy aprócska golyóban mily félelmetes erő lakozik, nagyobb, mint egy hatalmas kalapácsban, egyetlen pillanat alatt képes leteríteni egy embert. A katona, aki az ítéletet végrehajtotta, a lövés eldördülte után odalépett a kivégzett emberhez, hogy megvizsgálja, meghalt-e. Ha nem, akkor még egy golyót bele kellett eresztenie. Amikor a katona megfordította az elítélt testét, a feltároló látványtól minden porcikámban megremegtem, mert a hátul csupán aprócska lyukat ejtő golyó elöl a végtelenségig összeroncsolta a homlokot és az arcot, akkora krátert hagyva maga után, mint egy rizsesztál.

És most visszatérek annak a bizonyos hosszú és félelmetes álomnak a leírásához, amelyben átéltem a saját halálomat. 1989 végének valamelyik éjszakáján álmotam: szorosan megkötözve, jókora táblával a nyakamban a középiskolánk sportpályáján felállított emelvény elülső részén állok, hátam mögött két fegyveres katona, mellettem pedig a „bűntársaim”, földesurak, jobboldali elhajlók és ellenforradalmárok, de a korábban említett városi híresség, a „fekete tollnok” nem jelent meg álmomban. Az emelvény előtt mint valami hatalmas viharfelhő feketélik az embertömeg, és visszhangzik a hangjuk, mint megannyi kopogó vízcsepp. Végighallgattam a hangszóróból dübörgő zengzetes bíráló hangot, amint sorra veszi a legkülönbélebb bűneimet, amelyek közül több gyilkossággal ért fel, míg végül elhangzott az ítélet:

„Azonnal végrehajtandó halálbüntetés.”

Amikor a hang utószöngéje is elhalkult, a hátam mögött álló egyik fegyveres katona odalépett hozzám, lassan felemelte a puskáját, a fejemre célzott, éreztem, hogy a puskacső a halántékomra irányul. Ezt követően óriási durranás, eldördült a lövés, tudtam, hogy a

katona meghúzta a ravaszt. Az álombéli énem előrebukott az emelvényen, de a furcsa az volt, hogy azonnal fel is keltem, sőt hallottam az emberek hangjának moraját. Az agyam szétloccsant, akár egy tojás, amit kilyukasztottak, kifolyt belőle a fehérje és a sárgája. Ezzel az üres tojáshéjszerű fejjel a nyakamon megfordultam, és ráförmedtem a katonára, aki meghúzta a ravaszt:

– A kurva anyádat, hiszen még oda se értünk a tengerpartra!

És ekkor felriadtam, a testem verejtékben úszott, a szívem hevesen kalapált. Csakhogy ebben az álomban a visszatérő emlékek és az álom jelenetei még szorosabban egymásba fonódtak. A középiskolai sportpálya, a nyilvános ítélethirdetés, a halálraítélt elhalt keze, a teherautó platóján kétoldalt sorfalat álló felfegyverzett katonák, a golyó általi halálbüntetés végrehajtása a homokparton, az aprócska puszkagolyó még vaskalapácsnál is félelmetesebb ereje, a fejbe lőtt bűnös fején hátul a parányi lyuk és elől a hatalmas kráter, és a homokpartot borító vértócsa... ezek a félelmetes képek újra meg újra megjelentek a szemem előtt.

Önvizsgálatot tartva feltettem magamnak a kérdést: miért is akarnak engem állandóan megölni álomban? És arra kellett rájönnöm, hogy mindez valószínűleg a nappal papírra vetett rettenetes sok vérnek és brutalitásnak lehet valamiféle megtorlása. Ezen az éjszakán, de lehet, hogy már hajnal volt, a lucskosra izzadt takaróm alatt szigorúan figyelmeztettem magam: – Ne írd többet véres és brutális történeteket!

És valóban, az ezt követő írásaimban, mint ahogy Pankaj Mishra is megfogalmazta az e-mailjében, sokkal kevesebb a vér és a brutalitás.

Ennek közel húsz éve. De még most is, amikor visszagondolok ezekre a múltbéli dolgokra, némi félelem kerít hatalmába. Ma már úgy gondolom, hogy húsz évvel ezelőtt közel jártam az idegösszeomláshoz, és ha akkor nincs az az álom, amelyben megtapasztalom a saját halálom, és aminek következtében megrohannak a régi emlékek, akkor valószínűleg addig folytatom tovább a véres és brutális történetek írását, amíg teljesen meg nem bomlik az elmém. De akkor ma nem ülhetnék itt a pekingi lakásomban, és nem írhatnék ily racionális gondolatokat; helyette jó eséllyel valamelyik szegényesen felszerelt pszichiátriai osztály

ágyán feküdnék, és csupán a mélységes feketeséggel néznék bárgyún farkasszemet.

Az emberi élet és az írás valójában nagyon egyszerű: egy álom emlékeket hoz vissza, ami aztán mindent megváltoztat.

2009. július 16.

LU XUN

鲁迅

Lǚ Xùn

2006 májusában egy nap a koppenhágai repülőtér transzferrójában éppen az oslói átszállásra vártam. Különböző országokból származó emberek különböző nyelveken beszélgettek halkán körülöttem, én pedig kifelé bámultam az ablakon. A tekintetem a Norwegian Air Shuttle egyik gépének farkára tévedt, a függőleges vezérsíkon lévő hatalmas portré vonta magára a figyelmemet. Tudtam, hogy nemsokára az a gép fog elrepíteni Oslóba. Hogy elűssem az időt, azon töprengtem, vajon ki lehet ott az az ember.

Gondolataim csakhamar zsákutcába futottak, de annyira foglalkoztatott a kérdés, hogy teljesen belegyökereztem a székbe. Ismerősnek tűnt az arc: kissé bozontos, félhosszú haj, az orron régi típusú, kerek okuláré.

Megkezdődött a beszállás, felálltam, és elindultam a kapu felé. Nem sokkal később már el is foglaltam helyem a norvég légitársaság gépének egyik ablak melletti ülésén, de a gondolataimban még mindig ott motoszkált az a hatalmas arckép. Láttam már valahol, erősödött bennem az érzés, de vajon ki lehet?

És abban a pillanatban, amikor a gép felemelkedett a kifutópályáról, hirtelen megvilágosodtam, rájöttem, hogy ki is az az ember. A *Peer Gynt* kínai kiadásában láttam ugyanezt a képet – Ibsen. A távolodó Koppenhágát szemlélve akaratlanul is elmosolyodtam, mert átfutott az agyamon a gondolat, hogy bár se szeri, se száma a világon a nagy íróknak, de szerintem Ibsen az egyedüli, aki az égen repked.

Száz évvel Ibsen halála után leszálltam Oslóban. Az évfordulót ünneplő város szemerkélő esővel fogadott, az utcákon Ibsen nyomtatott arcképével díszített zászlók lengedeztek, két oldalról,

közlelről és a távolból Ibsen tekintett rám az esőfátyolon keresztül, és mintha a tekintete a kerek okuláré mögöl üzeni akart volna nekem valamit.

Az első ebédemet Oslóban egy Ibsen által is gyakran látogatott étteremben fogyasztottam el. Európai éttermekre jellemző patinás enteriőr fogadott, a plafonon, fenn a magasban szépen kimunkált freskók, középen henger alakú oszlop. Az emlékév programjaihoz kapcsolódóan az étterem bejáratához kerek kisasztalt helyeztek, rajta fekete cylinder és egy nemrég kiürített söröskorsó, aminek az oldalán még meg-megcsillant a sör habja. Az asztal melletti, kissé kihúzott székek támasztva sétatálcá. A csendélet Ibsen jelenlétét szimbolizálta.

Az ezt követő három napban nem volt alkalmam még egyszer bemenni az étterembe, de minden reggel és este elhaladtam előtte. Meg-megálltam, hogy szemügyre vegyem Ibsen kerek kisasztalát a cylinderrel, a sétatálcával és a kissé kihúzott székekkel. Idővel még egy apró részletre felfigyeltem, ami nyilván az Ibsennel kapcsolatos programok része volt: reggel, amikor elindultam, a kerek kisasztalon a korsó színültig volt sörrel, míg este, hazafelé menet, a pohár üres volt, és a sörről már csak a pohár szélére tapadt hab árulkodott. Felemelő érzés kerített hatalmába, mintha a száz évvel korábban elhunyt Ibsen mindennap végignézte volna egy kínai író korai indulását és késői hazatérését. Vajon feltette volna magában a kérdést, hogy „Miket írhat ez a kínai”?

Erről eszembe jutott a mi Lu Xunünk, hiszen ő volt az, aki Ibsen nevét ismertté tette Kínában, két esszéje is van róla. Mindkettő klasszikus kínai nyelven íródott, és 1908-ban jelent meg a *Henan* című folyóiratban, két évvel Ibsen halála után. 1923-ban Lu Xun a pekingi női egyetemen tartott híres előadást, *Mi történt Nórával, miután elhagyja a babaházat* címmel. Lu Xun az előadásában így fogalmazott: „Hogy mi történt, miután elhagyta a babaházat? Ibsen erre a kérdésre nem felelt, és már meghalt. De még ha élne, akkor sem biztos, hogy az ő dolga volna, hogy válaszoljon.” Majd Lu Xun olvasóként felelt a kérdésre: miután Nóra elment, „elzüllött vagy hazatért... Vagy van még egy lehetőség – éhen halt.” Lu Xun úgy vélekedett, ahhoz, hogy a nők megszabadulhassanak függő és alárendelt státuszuktól, a férfiakkal egyenlő gazdasági jogokat kell

teremteniük maguknak. És ezen a ponton Lu Xun cinikus hanglejtéssel így szólt: „A pénz kellemetlen téma egy *junzi*, egy »nemes ember« számára, sőt talán még nevetséges is, csak hogy az ember véleménye a dolgokról nem csupán tegnaptól mára, hanem annak tükrében is változhat, hogy étkezés előtt vagy után nyilatkozik valamiről. De ha abban mindenki egyetért, hogy az élelemre pénz kell, akkor hogyan lehet mégis kellemetlen? Ha megvizsgálnák azoknak az embereknek a gyomrát, akik így vélekednek róla, attól tartok, hogy még ott találnánk benne a megemésztetlen halat vagy húst – én pedig szívesen meghallgatnám a véleményüket ugyanerről egy végigkoplalt nap után.”

A hatalmas Ibsen-arckép a Norwegian Air Shuttle gépeinek farkán, és ugyanennek a portrénak kisebb változatai az oslói utcákat szegélyező zászlókon megértették velem, hogy Ibsen valami egészen különleges helyen áll Norvégiában. Természetesen világszerte sokfelé nagy tisztelet övezi, de az az érzésem, hogy Norvégiában „Ibsen” nem csupán egy halhatatlan író neve, hanem mára fontos frázissá is változott, amelynek jelentése jóval meghaladja azt, ami az irodalmi munkásságához vagy a személyéhez köthető.

Nagyon hasonlít ez gyerekkorom „Lu Xun”-jéhez, és most Lu Xunnek a kulturális forradalom alatti szerepéről beszélek. Akkoriban „Lu Xun” már nemcsak egy író neve volt, hanem politikát és forradalmiságot egyaránt magában foglaló, divatos frázis. Az oslói egyetemen tartott előadásomban el is mondtam a hallgatóságnak a magam Lu Xun-történetét.

A kulturális forradalom valójában totálisan kultúramentes időszak volt, és csupán az olvasókönyvünkben lehetett nyomokban fellelni az irodalomnak némi maradványát. De ezekben az általános és középiskolai tankönyvekben is mindössze két szerző irodalmi alkotásai szerepeltek: Lu Xun novellái, esszéi és tárcái, valamint Mao Zedong versei. Kisiskolás koromban, amilyen naiv gyerek voltam, sőtül hittem, hogy az egész világon csupán két író létezik, Lu Xun, a prózaíró és Mao Zedong, a költő.

Lu Xun korának talán legkritikusabb lelkiülettel megáldott írója volt. 1949 után, a kommunista párt hatalomra kerülését követően,

amely egyben egy új társadalmi berendezkedés kezdetét és a régi társadalom kíméletlen bírálatát is jelentette, Lu Xun társadalomkritikai írásai „ostorrá” váltak a kommunista párt vezetőinek kezében. Kiskorunktól azt tanultuk, hogy a régi társadalom „emberevő”, amire a legfőbb bizonyítékot Lu Xun *Az örült naplója*¹⁰ című novellája szolgáltatta, és a fikciós történetben szereplő örülttől kölcsönzött „emberevő” kifejezést a politikai szükségszerűség valós társadalmi jelenséggé transzformálta. Az olvasókönyvünkben szereplő többi Lu Xun-írást is – mint például a *Kong Yiji*,¹¹ az *Áldáskérés*¹² és *Az orvosság*¹³ stb. – kivétel nélkül a régi társadalom árnyoldalait leleplező írások mintapéldáiként tanították nekünk.¹⁴

Természetesen elsősorban Mao Zedong Lu Xun iránti mérhetetlen csodálata – amit a „három óriás” jelmondatában összegzett: „óriási szerző, óriási gondolkodó és óriási forradalmár” – eredményezte a szerző nevének piedesztálra emelését és határtalan szárnyalását. Az 1936-ban elhunyt író az 1966-ban kezdődő kulturális forradalom idején érte el népszerűségének tetőfokát, ami egyértelműen Maónak tulajdonítható. Más szavakkal: „Felette csak egy ember, míg alatta rengetegen.” Abban az időben valamennyi írást – akár újságban jelent meg, akár rádióban hangzott el, vagy az utcákat tarkító tacepaókon szerepelt – Mao-idézettel kezdtek, amit rögtön egy Lu Xun-idézet követett. A nép nevében írt bírálatokban, de a földesurak, ellenforradalmárok és jobboldali elhajlók önkritikáiban is szerepelnie kellett Lu Xun-idézetnek. A „Mao elnök tanítása szerint” és a „Lu Xun úr azt mondta” szókapcsolatok a kor politikai kliséivé váltak.

A kulturális forradalom időszakában természetesen az „úr” megszólítást is eltörölték, mint a feudalizmus és a burzsoá osztály elítélendő csökevényét. Érdekes, hogy ennek ellenére Lu Xunnek egyedülként változatlanul kijárt ez a feudális és burzsoá megszólítás, egész Kínában Lu Xun volt akkoriban egyedül „úr”, míg mindenki más elvtárs volt, vagy osztályellenség.

Addigra már nem létezett az ellentmondásos és nagy vitákat kavarázó „Lu Xun”, az ellene irányuló támadások, mint zivatar után a felhők, nyomtalanul szertefoszlottak, „Lu Xun” égboltja kiderült, és ő

maga „fényesen ragyogott”. „Lu Xun” íróból frázissá változott, az örök igazság és az örök forradalmiság jelképének frázisává.

Lu Xun műveit minden érdeklődés nélkül olvastam a tankönyveimben, általános iskolás koromtól egészen a középiskoláig, összesen tíz éven keresztül, miközben egyszer sem jutott el a tudatomig, hogy valójában miről is ír. Műveit borongósnak, nyomasztónak és mérhetetlenül unalmasnak találtam. Bár bírálatírás közben mindig idézni kellett a szavait, művei teljesen érthetetlenek maradtak számomra. Vagy úgy is fogalmazhatnék, hogy „Lu Xun” mint frázis a hasznomra vált, de íróként teljesen érdektelennek tartottam. Iskoláskorom múltbéli eseményeiben éppen ezért a művei nem játszottak szerepet, s „Lu Xun” csak mint egy jól csengő szólam szerepelt.

A kulturális forradalom alatti években nagyon is kihasználtam „Lu Xun”-t, ezt a meglehetősen erőteljes frázist. Felnőtté válásom időszakában a forradalmon és a szegénységen kívül a vég nélküli viták jelentettek némi élményt. A viták gyerek- és ifjúkorom luxusának számítottak, sivár életem egyfajta lelki táplálékának.

„Mikor van legközelebb a Nap a Földhöz?” – keveredtem egyszer vitába egy általános iskolai diáktársammal. Ő úgy vélte, hogy reggel és este, mert a Nap akkor látszik a legnagyobb. Én úgy gondoltam, hogy délben, mert akkor van a legmelegebb. Erről aztán maratoni hosszúságú vita bontakozott ki közöttünk, mindennap, amikor találkoztunk, rákezdünk a magunk magyarázatára és a másik érveinek cáfolatára. Ki tudja, hányszor játszódtott le újra meg újra ez a jelenet, míg idővel elkezdtünk támogatókat is felvonultatni. Ő például a nővéréhez vonszolt el, aki miután végighallgatta mindkettőnk érvelését, azonnal az öccse pártjára állt.

– Még szép, hogy a Nap reggel és alkonyatkor van legközelebb a Földhöz – vetette oda a pubertáskor küszöbén álló lány, miközben abba sem hagyta a dekázást a lábtollással.

De nem adtam fel, én meg a bátyámhoz cipeltem el. A bátyám persze meg akart védeni: – Ha még egyszer azt mered mondani, hogy reggel és alkonyatkor van a legközelebb, belefutsz az öklömbe – mondta fenyegetően a diáktársamnak, miközben meg is lengette a két karját előtte.

Nagy csalódást okozott a bátyám válasza, mert én azt akartam, hogy az igazamat támassza alá, ő meg ehelyett az erejét fitogtatta. Mindketten folytattuk hát tovább a nálunk idősebb pártolók felkutatását, voltak, akik neki adtak igazat, voltak, akik nekem, míg végül már nehéz lett volna eldönteni, hogy melyik oldalon állnak többen. Vitánk vagy egy évig is elhúzódott, és ez idő alatt a városkánkból szinte minden nálunk idősebb gyereket odacitáltunk bírának, több alkalommal is, amitől kezdett nagyon elégük lenni az egészből, és ha csak észrevették, hogy veszekedve közeledünk, elordították magukat: – Húzzatok innét!

Így történt hát, hogy elkeseredett, vérre menő vitánk ismét csak kettőnkre korlátozódott. Később ő újabb felfedezést tett, és megtámadta az én „meleg-elméletemet”, mondván, ha a magasabb hőmérsékletet tekintjük támpontnak, akkor a Nap nyáron talán közelebb van a Földhöz, mint télen? De engem sem kellett féltetni, mert én meg az ő „láthatóság-elméletét” cáfoltam meg azzal, hogy ha a méretet tekintjük fogódzónak, akkor hogyan lehetséges, hogy a Nap esős időben olyan kicsi, hogy sokszor már nem is igen lehet észrevenni?

Fáradhatatlanul vitatkoztunk tovább mindaddig, míg egy nap elő nem hozakodtam Lu Xunnal, amivel végül térdre kényszerítettem. Végző elkeseredésemben végül a saját álláspontomat adtam Lu Xun szájába: – Lu Xun úr azt mondta, hogy a Nap délben van legközelebb a Földhöz – kiáltottam felé.

Egy pillanatra elakadt a szava, mielőtt óvatosan visszakérdezett volna: – Lu Xun úr valóban mondott ilyet?

– Természetesen – válaszoltam magabiztosan, hogy lelkiismeret-furdalásomat palástoljam. – Vagy te talán még Lu Xun úrban is kételkedsz?

– Dehogy – legyintett riadtan –, de miért nem mondtad ezt korábban?

Aki á-t mond, mondjon bé-t is, folytattam hát tovább a hazudozást: – Mert én sem tudtam, csak ma reggel hallottam a rádióban.

Összetörve horgasztotta le a fejét: – Ha Lu Xun úr is ezt mondta, akkor biztosan neked van igazad, és én tévedtem – motyogta magában.

Hát ilyen egyszerű volt, a Nap távolságáról egy éven át foggal-körömmel védett álláspontja egy pillanat alatt romba dőlt az én kitalált Lu Xunöm előtt. Ezután néhány napig szótlánul és magába fordulva ízlelgette a vereséget.

De ez is csak egy a kulturális forradalom sajátosságai közül: lett légyen szó lázadók, vörösgárdisták vagy családanyák vitájáról, a győztes végül mindig egy Mao Zedong-idézettel vetett véget egyszer és mindenkorra a veszekedésnek. Valójában én is egy Mao-mondást akartam költeni, de végül nem volt hozzá merszem, így jött végül a „Mao elnök tanítása szerint” helyett önkéntelenül a számra, hogy „Lu Xun úr azt mondta”. Ha valaha is kiderült volna az igazság, nem úsztam volna meg a támadásokat, és hogy „kis ellenforradalmárnak” kiáltsanak ki, aki főbenjáró bűnt követett el.

Miután bekerültem a középiskolába, ugyanezzel az osztálytársammal újabb hosszás vitába bonyolódtam az atombomba pusztító erejével kapcsolatban. Ő azt állította, hogy ha a világ összes atombombája egyszerre robbanna fel, az a Föld végét jelentené, mert a darabjaira hullana; csak hogy én másképp vélekedtem erről, mondván, hogy minden elpusztulna a Föld színéről, de a Föld azért megmaradna, keringene és forogna tovább. A vitánk veszekedéssé fajult, a veszekedés pedig egyre jobban elmérgesedett, és végül már mást sem csináltunk az iskolában, mint egész nap vérre menően háborúztunk, és mint a választásoknál a jelöltek, igyekeztünk minél több embert bevonni, ki-ki a maga támogatására. Egyesek őt támogatták, mások engem, sőt végül már a fiúk is két táborot alkottak az osztályunkban: akik szerint megsemmisül a Föld, és akik szerint nem. De az idő előrehaladtával mindenkinek kezdett elege lenni a vitánkból, és így végül megint csak ketten marakodtunk tovább fáradhatatlanul. A fiúk az osztályunkban ránk is aggattak egy gúnynevet: a két „földgolyóbis”.

Egyik nap kosárlabdázás közben ismét fellobbant közöttünk ez a több hónapja tartó vita, de már mindketten éreztük, hogy valahogy le kellene végre zárni. Éppen ezért ott, a kosárlabdapályán elhatároztuk, hogy a kémiatanárunk segítségét fogjuk kérni, döntse el ő végérvényesen, melyikünknek van igaza. Vitatkozva indultunk el megkeresni, ezért a társam teljesen meg is feledkezett a hóna alatt szorongatott kosárlabdáról.

– Hé, hé, földgolyóbisok, adjátok már vissza a labdát! – ordítottak utánunk ingerülten kosárlabdázó társaink.

A kémiatanár, akinek a véleményét ki akartuk kérni, csak nemrég érkezett az iskolánkba egy északi városból, harmincegynéhány éves nő volt, és szerintünk meglehetősen „jó fej”, mivel tökéletesen beszélt a mandarin kínait. Nem úgy a többi tanárunk, akik órán és órán kívül egyaránt a helyi dialektust használták. A tanáriban találtunk rá, és miután türelmesen végighallgatta mindkettőnk álláspontját, nagyon komolyan így szólt: – Az egész világon békeszeretőek az emberek, hogyan is történhetne meg, hogy egybegyűjtik az összes atombombát, hogy aztán egyszerre robbantsák fel?

Erre nem számítottunk, hogy ez a „jó fej” kémiatanár így kihúzza a lábunk alól a talajt – teljesen összezavarodtunk.

Leforrázva mentünk ki az alsós tanáriból, csalódott pillantásokat váltottunk, majd egyszerre káromkodásban törtünk ki: – Elmehet a francba!

Folytattuk hát tovább a vitánkat, még eltökéltebben és makacsabban, mint korábban. Mindez ahhoz vezetett, hogy végső kilátástalanságomban ismét a régi trükkhöz folyamodtam: – Lu Xun úr azt mondta, amennyiben a világ valamennyi atombombáját összegyűjtenék, és egyszerre robbantanák fel, a Föld akkor sem pusztulna el – ordítottam.

– Ezt is Lu Xun úr mondta? – kérdezte kétkedő tekintettel.

– Nem hiszed? – kérdeztem vissza, mint akinek már úgyis minden mindegy, ahogy a döglött disznó sem retteg a forró víztől –, talán azt hiszed, hogy én találok ki, hogy mit mondott Lu Xun úr?

Eltökélt viselkedésem visszakozásra készítette, megcsóválta a fejét: – Már hogy hinném? Nincs ember, aki meg merné hamisítani Lu Xun úr szavait.

– Bizony, én se mernék soha ilyet tenni – vágtam rá, bár belül mardosott a lelkiismeret-furdalás.

Bólintott: – Ez az „amennyiben” valóban nagyon hasonlít Lu Xun úr szóhasználatára.

– Mi az, hogy hasonlít? – vágtam vissza. – Hiszen ezt maga Lu Xun úr mondta!

Ezután az osztálytársam lógó orral eloldalgott. Lehet, hogy közben értetlenül azon morfondírozott: miért áll Lu Xun úr mindig a másik oldalon? Csakhogy néhány hónappal később az egész testemet kiverte a jeges verejték a rémülettől. Akkor szembesültem a kiáltó ellentmondással: Lu Xun 1936-ban halt meg, míg az első atombombát 1945-ben dobták le Japánban Hirosimára. Néhány rettegésben eltöltött nap után végül magamtól odamentem az osztálytársamhoz, hogy beismerjem a hibámat: – Múltkor tévedtem, Lu Xun úr nem az atombombáról, hanem a sima bombáról beszélt. Azt mondta, hogy amennyiben a világ valamennyi bombáját összegyűjtenék, és egyszerre robbantanák fel...

Az osztálytársam nagyon felvidult: – Hogy is lehetne a sima bombát az atombombához hasonlítani! – mondta büszkén és lelkesen.

– Még szép, hogy nem lehet! – vágtam rá. Hogy kikecmeregjek szorult helyzetemből, mit tehettem mást, neki adtam igazat: – Igazad van, ha a világ összes atombombáját összegyűjtenék, és egyszerre robbantanák fel...

Így az általánosban és a középiskola alsó tagozatán ezzel az osztálytársammal folytatott maratoni vitáink 1:1-re végződtek. Nincs semmi jelentősége ennek az eredménynek, mint ahogy a vitáinknak sem volt semmi értelme, azért hoztam csak fel ezt az esetet, hogy rávilágítsak, milyen végtelen nagy ereje volt a kulturális forradalom idején „Lu Xun”-nek mint frázisnak.

Történetem Lu Xunnal azonban itt még közel sem ért véget, és ami most következik, az kizárólag közte és köztem esett meg. A múltban számos örültséget elkövettem, az egyik például, hogy megzenésítettem Lu Xun novelláját, *Az örült naplóját*.

1974-ben történt, második voltam a középiskola alsó tagozatán, és a kulturális forradalom zárószakaszában az életünk sivár unalomba süppedt. A matematikaórák helyett kosárlabdázni mentem, kémia- és fizikaórák helyett pedig a sportpályán lófráltam, kötöttségek és korlátok nélkül teltek a mindennapjaim. Elegem volt már az osztályteremből, és egy idő után kezdett elegem lenni a sportpályából is, csak lógattam az orrom, mert ráunván a dologtalan szabadságra, fogalmam sem volt róla, hogy mivel lehetne elütni az

időt. Ekkoriban fedeztem fel magamnak a zenét, pontosabban az egyszerű kottázást, és innen datálódik, hogy az amúgy a matematikaórához hasonlóan unalmas énekóra egyszeriben érdekes lett számomra, visszatért az életkedvem – elkezdtem zenét szerezni.

Egyáltalán nem a zene volt az, ami elvárásolt, hanem a kottázás. De nem tudnám pontosan megmondani az okát, talán azért keltette fel az érdeklődésemet, mert korábban semmit nem tudtam róla. Nem hasonlított sem a matematika-, sem az olvasókönyvemre, amelyeket legalább valamelyest megértettem. De egyszerűen fogalmam sem volt róla, mi fán teremnek azok a kották, csak annyit értettem meg, hogy a forradalmi dalok így festenek nyomtatásban, furcsa módon kiterítve a papíron, némán tanúskodnak a dallamról. A nemtudás titokzatossággá változott, a titokzatosság hívássá, és ez a hívás vágyat ébresztett bennem.

Soha nem tanultam meg rendesen az egyszerű kottázás szabályait, de egy nap valami hasonló rendszer alapján elkezdtem papírra vetni a magam dallamát, és azt is rögtön leszögezhetem, hogy a zeneszerzésre irányuló akkori fellángolásom volt az első és az utolsó is egyben. Zeneművem témája Lu Xun novellája, *Az őrült naplója* volt, első lépésként átmásoltam egy új füzetbe, majd a sorok alá összevissza beírtam mindenféle kottában található jelet és jelölést. Talán a világ leghosszabb dallamát vetettem ekkor papírra, egy olyan dallamot, amit szinte biztos, hogy soha senki nem fog előadni, és még csak meghallani sem fog soha senki.

Nagyon sok energiát öltem ebbe a munkába, és mire teleírtam az egész füzetet, teljesen kimerültem. Mindeközben teljes mértékben figyelmen kívül hagytam a kottázás szabályait, és bár egy egész füzetet megtöltött a zeneművem, semmivel sem kerültem közelebb a zenéhez, mert fogalmam sem volt róla, hogy a találmomra papírra vetett jelek vajon miféle dallamban öltenének testet. Ránézésre mindenesetre nagyon hasonlított egy dalhoz, és nekem ennyi elég is volt a boldogsághoz.

Borzasztóan sajnálom, hogy ennek a füzetnek rég nyoma veszett, hiányolom *Az őrült naplójához* írt leghosszabb dallamomat, a maga kaotikus ritmusával és a találmomra lejegyzett hangokkal. Ez a füzet akkori életemnek a lenyomata is volt egyben, a fullasztó

sivárság, az unalmas szabadság és az üres szócséplés lenyomata. És hogy miért pont *Az őrült naplójára* esett a választásom? Magam sem tudom. Csak annyit tudok, hogy később sem találtam alkalmasabb irodalmi alapanyagot, ezért a figyelmem csakhamar a matematika és a kémia felé fordult. A következő napokban matematikai és kémiai egyenletekhez írt kottával töltöttem meg egy másik teljes füzetet. Ugyanolyan kaotikus volt a ritmus, és ugyanúgy találomra írtam be a hangokat, ha valakinek eszébe jutott volna lejátszani, sosem hallott hangzás kerekedett volna belőle. Talán a pokol hangjai? Akkoriban még el is képzeltem, hogy milyen lehet: szellemvonyítás és farkasordítás. Derűsebb pillanataimban – vak tyúk is talál szemet alapon – abban bíztam, hogy égi sugallatra csodálatos zenét írtam.

Most, visszagondolva erre a régmúlt epizódra, mintha megtaláltam volna a választ arra a kérdésre, hogy miért pont *Az őrült naplójára* írtam zenét: akkori kottázásomról elmondható, hogy az nem volt más, mint egy másik őrült naplója.

A kulturális forradalom után érdekelni kezdett, hogy vajon miért csodálta annyira Lu Xun Mao. Arra jutottam, hogy kettejükben több ponton is fellelhető a lelki hasonlóság, és bár más-más korban éltek, mégis mintha kapcsolatban lettek volna egymással. Mindketten nagyon erős és nyughatatlan egyéniségek voltak. Mao nagyra tartotta Lu Xun „hajthatatlan és kitartó” jellemét, talán éppen azért, mert ő maga is meglehetősen „hajthatatlan és kitartó” volt – például amikor Kína szemben állt a nála sokkal erősebb Amerikával és a Szovjetunióval, soha egyetlen pillanatig sem mutatott gyengeséget. Ráadásul mindketten alapvetően szélsőséges nézeteket vallottak, s a konfuciánus mértékletesség elvét vehemensen elutasították.

A nagy íróknak nagy olvasókra van szükségük – hogy Lu Xun esetében ez épp a hatalom birtokosa, Mao Zedong volt, ez az ő szerencséje, de az is lehet, hogy a balszerencséje. Miközben „Lu Xun” a kulturális forradalom idején íróból népszerű politikai szlogenné vált, ragyogó és mélyenszántó írásai lesüllyedtek a dogmatikus olvasmányok közé. Akkoriban, ha csak szájukra vették az emberek – „Lu Xun úr azt mondta” –, ezt oly bensőséges hanglejtéssel tették, mintha Lu Xun valamennyi kínai távoli rokona volna, mégis csak nagyon kevesen értették meg úgy, mint Mao

Zedong. Ezért, bár a kulturális forradalom idején népszerűsége a tetőfokára hágott, valódi olvasója lényegében egy sem akadt, és a „Lu Xun úr azt mondta” tulajdonképpen nem volt több pusztá zajkeltésnél.

Miután véget ért a kulturális forradalom, „Lu Xun” sem maradt tovább szent szólam, ismét író lett belőle, aki heves vitákat gerjesztett. Nagyon sokan változatlanul tisztelték, de akadtak olyanok is bőven, akik támadni és kritizálni kezdték. Ezek a támadások annyiban tértek el azoktól, amelyeket életében el kellett viselnie, hogy felerősödött a személyeskedő hangnem, néhányan nagy élvezettel boncolgatták a magánéletét, felkutatták és darabokra szedték Lu Xun négy nő iránti szerelmét, az ágyban nyújtott pocsek teljesítményét, valamint szexuális kilengéseit...

A kínai piacgazdaság megélénkülésével Lu Xun kereskedelmi értékét is igyekeztek folyamatosan kihasználni, szereplőit és írásainak helyszíneit rendszeresen zászlajára tűzte az élelmiszeripar és a turizmus, sőt még karaokebárok és éjszakai mulatók különtermeinek is gyakran választottak nevet az írásaiból, hogy a szereplőről vagy helyszínről elnevezett különteremben a hivatalnokok és üzletemberek kedvükre danolászhatnak, és ölelgethessék a hoszteszeket.

Sőt, akadnak olyanok is, akik Lu Xunt egész egyszerűen a termékük reklámarcává tették. Wuhanban például egy üzlet, amelynek a „büdös tofu” a különlegessége, Lu Xunnal kínálja a portékáját: az ajtón függő plakáton Lu Xun egyik klasszikus, cigarettázó fényképe látható, csak épp a kezében lévő cigarettát бүдös tofura cserélték. Ennek a kis üzletnek a tulajdonosa büszkén hangoztatja, hogy Lu Xun földije, mindketten Zhejiang tartományból, Shaoxingból származnak – Kínában az ilyen és az ehhez hasonló reklámok nagyon gyakoriak, amikor egy ismert ember nevével akarják felfuttatni az üzletet.

„Lu Xun” sorsa, ahogy íróból frázissá változott, hogy aztán frázisból ismét visszaváltozzon íróvá, szemléletesen megvilágítja Kína sorsát. A történelem folyamán bekövetkezett változások és társadalmi felfordulások jól nyomon követhetők „Lu Xun” példáján keresztül.

Az oslói egyetemen tovább meséltem a Lu Xunnel kapcsolatos történeteimet. Elmondtam a norvég hallgatóságnak: sokáig meg voltam róla győződve, hogy Lu Xun csapnivalóan rossz író, és az, hogy ismertté vált, csupán a politika mellékterméke.

1984-ben már hivatásos íróként dolgoztam egy dél-kínai kisváros Járási Kulturális Központjában. Az irodám előtti folyosón állt egy jókora asztal, alatta pedig Marx, Engels, Lenin, Sztálin, Mao és Lu Xun könyvei tornyosultak. Ezek a nemrég még szentként tisztelt könyvek most, hogy már más szelek fújtak, úgy álltak ott kupacokban, mintha csak hulladékpapír-hegyek volnának, vastagon lepte őket a por. A kupac szélén Lu Xun művei voltak, amelyekbe bele-belebotlottam az irodába menet, és amikor rápillantottam a szürke kötetekre, akaratlan kárörömmel arra gondoltam, hogy ezek felett is végérvényesen eljárt az idő. Egyszer, amikor figyelmetlenül ismét beleakadt a lábam a Lu Xun-kötetekbe, és kis híján el is vágódtam, elkáromkodtam magam: – A fenébe, neked már véged, mégis be akarsz tartani nekem?

Akkor fejeztem be a középiskola felső tagozatát, amikor véget ért a kulturális forradalom. Az ezt követő tíz évben rengeteg szépirodalmat olvastam, de Lu Xuntól soha egyetlen sort sem. Miután belőlem is író lett, és a kritikusok arról kezdtek zengedezni, hogy Lu Xun szellemi örököse vagyok, én egyáltalán nem örültem, mert úgy éreztem, ezzel lekicsinylik az írásaimat.

A megvilágosodás pillanata 1996-ban érkezett el, amikor egy munkalehetőség miatt ismét el kellett olvasnom Lu Xun írásait. Egy rendező keresett meg, aki filmet akart készíteni Lu Xun novelláiból, és engem kért fel, hogy adjak ötleteket a művek adaptációjához, amiért igen nagyvonalú tiszteletdíjat ajánlott, és mivel akkoriban éppen nem vetett fel a pénz, azonnal igent mondtam. Ekkor döböntem rá, hogy a könyvespolcomon egyetlen Lu Xun-kötet sem található, ezért kénytelen voltam elmenni a könyvesboltba, hogy beszerezsem egy novelláskötetét.

Még aznap este lámpafénynél el is kezdtem olvasni ezeket a számomra oly ismerős, mégis idegen műveket. *Az örült naplójával* kezdtem, amihez annak idején még zenét is szereztem, a történetből ennek ellenére szinte semmire nem emlékeztem. Az írás elején, amely azt ecseteli, hogyan kezdi el az örült érzékelni, hogy a világ

körülötte abnormálissá vált, ez a mondat hangzik el: „Máskülönben Zhao házőrző kutyája... Mért néz rám mind a két szemével?”¹⁵

Megrémisztett a gondolat, hogy Lu Xun egyetlen mondattal képes kifejezni, hogy valakinek megbomlott az elméje. Más, tehetségtelen írók is gyakran próbálják megírni az elme megháborodását, de hosszas erőfeszítés és több tízezer karakter után a hősük még mindig teljesen normális.

A *Kong Yiji* volt aznap este a harmadik novella, amelyet elolvastam. Általános iskolás koromtól egészen a középiskola végéig újra és újra felbukkant az olvasókönyveimben ez a mű, de harminchat éves voltam, amikor életemben először valóban elolvastam. A *Kong Yiji* után rögvést felhívtam a rendezőt, hogy lebeszéljem Lu Xun írásainak átdolgozásáról és megfilmesítéséről.

– Nem szabad tönkretenni Lu Xunt, zseniális író! – mondtam neki a telefonban.

Másnap ismét elmentem a könyvesboltba, és megvettem a kulturális forradalom után kiadott Lu Xun-összest. És ekkor hirtelen eszembe jutottak a kulturális központban az asztal alatt hegyekben álló Lu Xun-kötetek, amelyeket még a kulturális forradalom idején adtak ki, és így utólag visszagondolva az az egész könyvkupac mintha valami mélyebb jelentést hordozott volna. Akkoriban gyakran meg-megbotlottam benne, miközben az irodámba igyekeztem – elképzelhető, hogy valami sorsszerű jelzés volt ez, amely azt akarta a tudomásomra hozni, milyen csodálatos írásokat rejtenek a poros könyvlapok.

Miután a könyvesboltban megvettem a Lu Xun-összest, egy hónapra teljesen belemerültem Lu Xun világos és érzékletes leírásaiba. Később egy cikkemben így írtam róla: „A leírásai olyan élesek és pontosak, mint a testen keresztülhatoló lövedék.”

Itt szeretnék szólni néhány szót a *Kong Yijiről*, erről a modellértékű novelláról. A bevezető leíró rész nagyon egyszerű, de rengeteg utalást rejt: Lu Xun egy luzheni kisvendéglő leírásával indít, ahol az idénymunkások a pultnak dőlve, állva iszogatnak, miközben a hosszú köpönyeges, tehetősebb vendégek a szomszédos helyiségben, ülve fogyasztják el ráérősen az ételt-italt. Kong Yiji az egyedüli, aki hosszú köpönyeget visel, mégis állva iszik. Lu Xun

tömör, de hihetetlenül találó leírásával azonnal képbe helyezi Kong Yijit, akinek társadalmi státusza eltér a többiekétől.

A *Kong Yiji*ben talán a legfontosabb részlet, hogy Lu Xun egyszer sem tesz említést arról, hogyan kerül Kong Yiji a vendéglőbe, mindaddig, míg el nem törik a lábát, csak ettől kezdve részletezi ezt az epizódot. És valahol ebben rejlik az írói nagyság, hogy amikor Kong Yijinek még egészséges volt a lába, nem kellett külön kitérni erre, de miután eltörött, már nem lehetett elsiklani e fontos részlet felett. Majd amikor odáig jut az ember az olvasásban, hogy „Egyszerre csak hallom, hogy valaki rám szól: – Hé, te! Melegíts csak egy csésze bort! A hang halk volt, de ismerős. Körülnézek – sehol senki. Felállok, kinézek a mérőasztal elé, hát ott ül a mi Kong Yijink a földön a pult előtt.” Először csak halljuk, és csak később látjuk meg, már ez sem szokványos, de még folytatódik a jelenet: „Megmelegítettem a bort, odavittem neki és letettem elé a küszöbre”, mire Kong Yiji előguberálja a négy rézgarast, és ekkor jön csak a káprázatos leírás, Lu Xun tömör, rövid mondata: „Nagyon piszkos volt a keze, hiszen négykézláb mászott...”¹⁶

Harminchat éves koromban azon az éjszakán Lu Xun számomra végre frázisból ismét íróvá vált. Visszagondolva az általános és középiskolás éveimre, rettentően elszomorít, hogy akkoriban ránk kényszerítették Lu Xun műveit, mert szerintem egyáltalán nem gyerekeknek valók az írásai, sokkal inkább érett és érzékeny olvasóknak. Persze az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy ahhoz, hogy egy író és egy olvasó egymásra találjon, nagy szükség van a megfelelő pillanatra.

Miután véget ért a kulturális forradalom, rengeteget olvastam más íróktól is, volt közöttük remekmű éppúgy, mint átlagos. Ha egy írás untatni kezd, azonnal leteszem a könyvet, nehogy kialakuljon valami ellenérzés bennem az íróval szemben. Csakhogy a kulturális forradalom idején nem állt módomban letenni Lu Xun műveit, újra meg újra rá kellett kényszerítenem magam, hogy elolvassam, és ezért ő volt az egyetlen író életemben, akit megutáltam.

E szavakkal zártam a norvég hallgatóságnak tartott előadásom: rosszabb nem is történhet egy íróval, mint hogy frázissá váljon.

Az előadás után Harald Bøckman, az oslói egyetem történelem tanszékének professzora így szólt: – Te gyerekkorodban ugyanúgy utáltad Lu Xunt, mint én Ibsent.

2009. május 4.

KÜLÖNBSÉG

差距

chājù

Fiatalkoromban egy nap bebizonyosodott, hogy a gyávát és a teszetosztát a bátortól és a rettenthetetlentől néha csak egyetlen kis lépés választja el. Az 1970-es évek közepéhez köthető ez a múltbéli esemény, amikor a kulturális forradalom lezárultával nyomasztó és sivár életünk is véget ért.

Egy akkori osztálytársam történetét szeretném most elmesélni. Ez az ember a mai napig abban a kisvárosban él, ahol születtem, évek óta nincs állása, ezért idős apja csekélyke nyugdíjából tengeti életét. Emlékszem, jóvágású arcát két kiálló szemfog csúfította, termetre vékony volt és aprócska, és akkoriban mindig ott járt a nyomunkban.

Valódi utcagyerekek voltunk abban az időben, akik állandóan keresik a bajt, gyakran keveredtünk például verekedésbe városkánk hasonló korú fiataljaival, de néha vakmerő bátorsággal még a nálunk fél fejjel magasabbakkal is összetűzésbe kerültünk. Valahányszor heves csatára került a sor, ez az osztálytársam nem túl távolról, de azért biztos pozícióból szemlélte, mi folyik, és ugyan nem szaladt el, de nem is vett részt a küzdelemben. Egy nap azonban váratlanul félelmet nem ismerő hős lett belőle, és ettől kezdve ha verekedés tört ki, ő volt az első a harcban és az utolsó a visszavonulásban.

Egyszer ránk támadt egy idősebb utcagyerekekből álló csapat, ezért jobbnak láttuk, ha fülünket-farkunkat behúзва elmenekülünk, szégyenteljes visszavonulásunkkor azonban ez a társunk hazarohant, és egy zöldségszeletelő bárdal a kezében tért vissza. A jobbjaiban tartott bárdal először a saját arcán ejtett egy vágást, majd a kicsorduló friss vért bal kezével széjjelmaszatoalta, és ezzel a

harci maszkkal felvértezve, velőtrázó ordítással rontott rá az idősebb utcagyerekek csapatára.

És ekkor ezek az idősebb utcagyerekek, akik még mindig a győzelmük felett örvendeztek, szembetalálták magukat egy véres arcú kissráccal, aki jobbában zöldségaprító bárdot lóbálva nekik ment. Van egy kínai mondás: „A lány retteg a keménytől, a kemény a kegyetlentől, a kegyetlen pedig a vakmerőtől.” Az idősebb utcagyerekek fejvesztve menekülőre fogták, az osztálytársam pedig loholt a nyomukban, miközben ezt kiabálta: – Most majd megtudjátok, hogy ki itt a főnök!

És ekkor mi, akik az imént még fülünket-farkunkat behúзва menekültünk, erőt merítve osztálytársunk bátorságából – mint a róka, aki a tigris háta mögé bújva hősködik –, ordibálni kezdtük, hogy „Most majd megtudjátok, hogy ki itt a főnök!”, és ezzel a nyomukba eredtünk. Az idősebb utcagyerekek mögött loholtunk végig a városkánk utcáin, míg végül már csurgott rólunk a víz, és hogy lépést tudjunk velük tartani, még a jelszavunkat is lerövidítettük: – Na, ki a főnök?

Győzelmünk híre délutánra az egész kisvárost bejárta, és attól kezdve kiérdemeltük a dicsőséges „Ki a főnök-galeri” nevet, s az utcán lófráló gyerekek, ha csak megláttak minket, mosollyal az arcukon előre köszöntek. Az osztálytársunk pedig kivívta őszinte tiszteletünket, és ezek után ő vezette a csapatot, ő, aki korábban mindig leghátul kullogott.

De hogyan történhetett, hogy az osztálytársam egyetlen éjszaka leforgása alatt mintha egészen más emberré változott volna? Valójában nagyon egyszerű a magyarázat, annyira egyszerű, hogy mai fejjel már szinte el se lehet elhinni.

Ennek az osztálytársamnak a szülei egy nap összevesztek a szomszédokkal, valami pitiáner ügy miatt, talán meggyanúsították őket néhány darabka brikett ellopásával. A vitát követően folyamatosan feszült volt közöttük a légkör, megállás nélkül veszekedtek, mígnem egyszer csak egymásnak estek. És ez alkalommal az osztálytársam is csatlakozott, a leggyengébb ellenfelet választva magának, jobb kézzel behúzott egyet a szomszéd szépséges kislányának. És e miatt az egyetlen ütés miatt lett új ember belőle. Elmondta, hogy négy szerencsés ujjának milyen

mennyei érzésben volt része, amikor a szépséges lány dús mellét érintette, mi pedig csak bámultunk irigykedve. Elmesélte, hogy a hüvelykujját leszámítva a többi négy ujjá mind megtapasztalta azt a lélegzetelállító puhaságot.

E pillanatnyi csodálatos érzés miatt az osztálytársam úgy érezte, hogy élete csekély életkora ellenére beteljesedett.

Gyakran mondogatta is elégedetten: – Női mellett érintettem, most már akár meg is halhatok.

És valóban úgy is érezte, hogy akkor sem bánkódna, ha másnap meghalna, ezért lett hirtelen bátor, miközben eredendően gyáva volt.

Ez jellemezte a gyerekkorunkat, egy női mell pillanatnyi érintése teljesen meg tudott változtatni egy embert. Mivel szélsőségekkel teli korban nőttünk fel, verekedés közben nem ismertünk félelmet, de ha csak rá gondoltunk a női testre, remegni kezdtünk.

Történt egyszer, hogy egy diák, akinek személyazonosságát a mai napig homály fedi, titokban felírta krétával a táblára, hogy „szerelem” (爱情), ami ott volt ugyan a zsigereinkben, de a kifejezést nem használtuk soha életünkben. Amikor felkerült a felső tagozatos elsős évfolyam 1-es osztályának táblájára a girbegurba felirat, a másik három elsős osztályból megindult a diákok kíváncsiskodó hada, és bár mindenki gondosan ügyelt arra, hogy az arca mélységes megbotránkozást tükrözzön, és a száját csak a „kapjuk el a huligánt” és más ehhez hasonló kiáltások hagyják el, sosem akart elfogyni az érdeklődők sora. Bár ez volt az első alkalom, hogy ezzel a kifejezéssel találkoztam, mivel jó ideje kikopott a szóhasználatból, mégis a puszta látványára forni kezdett a vérem.

Ez a két írásjegy, amit valaki csúnyán felfirkantott a táblára, ott is maradt bizonyítékként több mint tíz napon keresztül, mivel az iskola forradalmi bizottsága meg akarta találni a gazfickót. Első lépésként begyűjtötték valamennyi fiú fogalmazásfüzetét, hogy összevethessék a kézírást, de nem akadtak az elkövető nyomára; ezt követően az évfolyam valamennyi lánytanulójának is begyűjtötték a fogalmazásfüzetét, de így sem akadtak az elkövető nyomára; a keresést ezután kiterjesztették a másodikosokra is, de még ekkor sem akadtak az elkövető nyomára. Végül, jobb megoldás híján, az

iskola forradalmi bizottságának elnöke saját kezűleg törölte le a „szerelem” két írásjegyet a tábláról.

Végtelenül elszomorodtam, mert már hozzászoktam, hogy amikor elhaladok az 1-es osztály terme előtt, rápillanthatok a táblán virító „szerelem”-re, és ezáltal a szerelem iránti vágyakozásom – mint ahogy a szólás is tartja: „lepényt rajzol, hogy jóllakjon” – valamelyest csillapodott. A „szerelem” eltűnésével a „rajzolt lepény” sem maradt meg, ami csillapíthatta volna az éhségünket.

Arra gondoltunk, hogy „névtelen” iskolatársunk, aki felrótta a táblára ezt a két írásjegyet, biztosan tisztában volt vele, hogy ezzel kimerítette a „garázdaság büntettét”, és éppen azért írt olyan girbegurbán, hogy megmenekülhessen a felelősségre vonás alól. Akkoriban nagyon népszerű volt egy filmben szereplő mondás: „Lehet bármilyen ravasz a róka, akkor sem tudja kijátszani az öreg vadászt.” Az eset után a diákok között a mondatnak épp a fordítottja kezdett keringeni: „Lehet bármilyen öreg a vadász, akkor sem tudja kijátszani a ravasz kisorákát.”

A fiam most végzi a középiskola felső tagozatát. Ő mesélte el nekem – aki igencsak régen és egészen más korban voltam olyan fiatal, mint most ő –, hogy náluk az alsó tagozatban biológiaórán a tanár megkérte a lányokat, hogy üljenek a fiúk ölébe, és a fiúk és a lányok közötti érintésből kiindulva tért rá a nemek közötti különbségek magyarázatára, a nemi kapcsolatra, a fogantatásra és más hasonló témákra. Miután a tanár leadta az anyagot, megkérdezte a diákokat, hogy van-e kérdésük. Az egyik diák feltette a kezét, és ezt kérdezte: – Tanárnő, és ebből gyakorlati óránk is lesz?

Most pedig visszatérnék az én középiskolás történetemre. Harminc évvel ezelőtt a fiúk és a lányok a középiskolában, bár nagyon szerettek volna, nem mertek beszélni egymással, és még ha meg is tetszett nekik valaki, csak lopva vetettek rá néhány pillantást. A merészebb fiúk titokban üzenetet írtak a kiválasztott lánynak, de sosem merték nyíltan szavakba önteni az érzéseiket, csak hímeztek-hámoztak, és egészen másról beszéltek, mint például hogy szeretnének adni a lánynak egy radírt, egy ceruzát, vagy más effélét – ezzel próbálták tudtára adni a szerelmüket. A lányok, az üzenetek címzettjei, azonnal tudták, hogy mit is akar tőlük a fiú, és általános

reakciójuk az idegesség és a félelem volt, mert amikor egy-egy ilyen üzenet napvilágra került, a lány mélységesen szégyellte magát, mintha valami helytelen dolgot művelt volna

Most, harminc évvel később, jó ideje már teljesen elfogadott, hogy a középiskolások gátlások nélkül beszélnek a szerelmi életükről, sőt már a társadalmi diskurzusba is beférkőzött ez a téma. Az interneten láttam két videót, az egyikben egy középiskolás fiú a szünetben az asztalon ül, és átkarolja az előtte lévő széken ülő lányt, s miközben az osztálytársaik mellettük beszélgetnek és jönnek-mennek, ők ketten úgy enyelegnek és csókolóznak, mintha rajtuk kívül más nem is volna a teremben. A másikban egy fiú térdre veti magát az iskola folyosóján, és kezében virágcsokorral vall szerelmet a hűn áhított lánynak, a lány azonban elutasítja, s a női vécébe menekül előle, csak hogy a fiú pillanatnyi hezitálást követően, a virágcsokorral a kezében bemegy utána a vécébe. Manapság az is egyre gyakrabban fordul elő, hogy középiskolás lányok teherbe esnek, és ez már nem számít különösebben kínos témának a közbeszédben. És ami még ennél is megdöbbentőbb: középiskolás diáklányok iskolai egyenruhában mennek el a kórházba abortuszra. Olvastam is erről egyszer valamelyik újságban, hogy egy lány, szintén iskolai egyenruhában, négy fiú kíséretében, akik ugyanannak az iskolának az egyenruháját viselték, elment a kórházba abortuszra, és amikor az orvos a hozzátartozó aláírását kérte, a négy fiú egymással versengett, hogy ki legyen az aláíró.

Mi az oka annak, hogy az egyik szélsőségből átcsaptunk a másikba? Valószínűleg számtalan magyarázat létezik, de a ránk zúduló válaszözönből nehéz kihámozni, hogy mi is a valódi ok. Egyvalami azonban kétségtelen: a szélsőséges, elnyomáson alapuló társadalomban bekövetkezett hirtelen változás természetes következménye a rá következő, túlzottan laza időszak. Olyan ez, mint egy hinta, ha magasba lendül az egyik oldalon, magasba fog lendülni a másik oldalon is.

A kínai gazdaság gyors ütemű fejlődése miatt olyan, mintha minden egyetlen pillanat alatt változott volna meg. Mintha az anyagi nélkülözés, a „politika mindenkfelett” és az elemi ösztönök elnyomásának időszakából egyetlen jókora ugrással egyszeriben

átlendültünk volna a pazarlás, a „pénz az első” és az élvezetek túlzott hajszolásának korába... harminc év, de mintha csak egyetlen „nagy ugrás” lett volna az egész.

Csak vessünk egy pillantást a mai Kínára: a városokban toronyházak magasodnak a szürke égbe, mint óriási fák az erdőben; az autópályák a természetes vizeknél sűrűbben hálóznak be mindent; a boltok és a bevásárlóközpontok áruválasztékába belekáprázik a szem; az utcákon autók és emberek végeláthatatlan sora; hirdetések és neonfények csillogó-villogó kavalkádja; éjszakai bárók és masszázsszalonok egymást érő serege; szépségszalonok és lábfürdők minden utcasarkon... és akkor ott vannak még a hatalmas, elegáns éttermek, amelyek egymással versengenek, némelyik három- vagy négyemeletes, mindegyik szint tágas, akár egy bálterem, és mindenfelől pazarul felszerelt különtermek – két-háromezer csillogó szemű, elégedett ember lakomázik egyszerre.

Mindössze harminc évvel ezelőtt, a nagy ugrás előtt csak elvétve láthattunk toronyházakat, azokat is csak Pekingben vagy Sanghajban, vagy más nagyvárosokban; nem tudtuk, hogy mi az az autópálya és a reklám; kevés volt a bolt, és kevés az áru. Szinte semmink sem volt, de az ég csodálatos azúrkékben pompázott.

Jegyrendszerben éltünk, ami azt jelentette, hogy az emberek havonta csupán huszonhét *jín* gabonajegyet kaptak, és ennyit is csak a férfiak, a nők csupán huszonöt *jint*, amihez fél *jín* hús- és két *jín* olajjegy járt még fejenként mindenkinek. A gabonáért a jegyen felül fizetni is kellett, és nem volt ez másképp a hússal vagy a növényi olajjal sem, a jegy és a készpénz csak együtt működött. Volt vászonjegy is, de az anyagért szintén jeggyel és pénzzel együtt mehettünk el a boltba, majd utána a szabóhoz, aki méretre készítette a ruhákat; bár sokan voltak, akik otthon varrtak maguknak, hogy spóroljanak. Nem voltak ruhagyárak, és a boltokban nem lehetett konfekcióruhát kapni. Akkoriban egy varrógép a háznál kivívta a szomszédok irigységét.

Otthon, nálunk minden aprólékosan ki volt számolva, naponta kilenc *liang* rizst és hetente néhány szeletke sertéshúst ehettünk, és minden sült ételhez mindössze tíz csepp olajat használhattunk, ha nem akartunk kifutni a havi keretből. Az én generációm úgy nőtt föl, hogy soha nem lakott jól, de azért éhen sem veszett; a legszebb

gyerekkori emlékeink – megdöbbenő a hasonlóság – szinte kivétel nélkül valami finom étellel kapcsolatosak. Mintha az evésen kívül más szép emlékünk nem is lett volna.

Akkoriban, akármennyire csökkentettük a napi szükségleteinket, szinte soha nem volt semmi maradék. Egy férfinak havi huszonhét *jin* gabona arra sem volt elég, hogy jóllakjon, bár a nők általában kevesebbel is beérték, mint a havi huszonöt *jin*, a megmaradt gabonajegyeket pedig rendszerint a férjüknek vagy a fivérüknek adták. De általában az olaj- és a húsjegy sem elégítette ki az igényeket. Ezért az emberek gyakran titokban pénzért ételjegyeket vásároltak, csak hogy elegendő táplálékhoz juthassanak.

Azon a vidéken, ahol születtem, a parasztoknak rendszerint volt némi fölös olajjegyük, mivel a földjeikről betakarított repce beszolgáltatását az állami olajprésekbe a kormányzat valamennyi olajjeggyel kompenzálta. Ez a nem túl nagy mennyiségű olajjegy a szegényparasztnak akkoriban nagyon fontos plusz bevételi forrást jelentett: ha orvosi kezelésre, esküvőre vagy más okból volt szükségük pénzre, eljöttek a városba, hogy eladják a plusz olajjegyeiket. Az állami elosztási rendszeren alapuló időkben ez természetesen tiltott spekulációnak és jogtalan profitszerzésnek számított. Emlékszem, a középiskola felső tagozatának első osztályában tucatnyi osztálytársammal együtt én is lelkesen csatlakoztam az önbíráskodók csoportjához, hogy leszámoljunk ezekkel a spekuláns profitszerzőkkel. Mai szóhasználattal élve önkéntesek voltunk, de manapság az önkénteseknek legalább egy tál étel jut az elvégzett munkáért cserébe, míg mi mást sem kaptunk, mint csípős, téli szelet a kítátott szájunkba. Mindennap hajnali négykor keltünk, és elszórtan elrejtőztünk a városkánk piacánál, egyikünk az utcasarok takarásában, mások meg egy villanypózna mögül várták a zsákmány felbukkanását, akár a vadászebek. Ha észrevettük, hogy valaki titokban olajjeggyel akar üzletelni, rárontottunk, és lecsaptunk a spekuláns profitszerzőre, és miután elragadtuk tőle az élelmiszerjegyeket, diadalmasan elmasíroztunk vele a spekulációellenes irodába.

Erőfölényünket kihasználva így terrorizáltuk a gyengébbeket abban a biztos hitben, hogy az igazságért harcolunk. Bár számos alkalommal értünk el sikereket, az általunk elkapott profitszerzők

rendszerint idős parasztek voltak, és az olajjegy, amit ily módon megkaparintottunk, általában még fél *jinnél* is kevesebbet ért. Ráadásul ezek a parasztek nem mertek ellenállást tanúsítani, büntudattal viselték sorsukat, mintha ők is meg lettek volna róla győződve, hogy valami rosszat műveltek, könnyes szemmel vizslatták az elkonzfiskált olajjegyeiket.

Legfényesebb harci diadalunkat egy tagbaszakadt, fiatal paraszt elfogásával arattuk. Jó egy fejfel magasodott fölénk, és a mellkasa olyan volt, mint kettőnké egymás mellett. Amikor rárontottunk, teljes erővel ellenállt. Jobb kezét ökölbe szorította, de persze nem mert lesújtani ránk, mert tudta, azzal csak gyarapítaná a bűnlajstromát, baljával félrelökött minket, és menekülőre fogta. Ez volt a legádázabb ellenállás, amivel addig találkoztunk, kis híján kicsúszott a kezünk közül. De hála a jelentős túlerőnek, sikerült bekerítenünk, sőt néhány társunk téglával véresre verte a fejét, így végül leterítettük. Jobb keze még ekkor is ökölbe volt szorítva, miközben a baljával mindenáron igyekezett ellökni minket magától. Tudtuk, hogy a jobb markában szorongatja az olajjegyeket, de akárhogy is próbálkoztunk, nem bírtuk szétfeszíteni az ujjait. Két társunk végül erősen leszorította a karját a földre, míg egy másik fiú a téglával véresre verte a kezét. Ekkor végre engedett ökle szorításán, néhány vérfoltos olajjegy tárult a szemünk elé; számlálás után éppen egy *jinn* jött össze. Miután bevittük a spekulációellenes irodába, még tizenegy *jinn* értékű olajjegyet találtunk nála.

Tizenkét *jinn* olajjegy – a legtöbb, amit valaha is elkoboztunk, mai szóhasználatnál élve „nagy fogást” csináltunk. A kihallgatás alatt, miközben éppen maradt bal kezével a vért törölgette az arcáról, megvallotta, hogy „spekuláció és profitszerzés” büntetését követte el. Esküvői költségei fedezésére kért kölcsön a rokonaitól és a barátaitól kilenc *jinn* olajjegyet, a maradék három *jinn* pedig a közvetlen családjá kuporgatta össze, a szülei és a testvérei fél éven keresztül egyetlen csepp olajat sem ettek, és csak sós vízben főzték ki az étkezéshez a zöldségeket.

A mai napig mardos annak a harminc évvel ezelőtti reggelnek az emléke. Mi, diákok, nevetgélve ünnepeltük fényes győzelmünket, miközben a sebekkel borított fiatal paraszt megtörtén mesélte el egyszerű történetét. Mivel korábban nem követett el semmit,

mindössze annyi volt a büntetése, hogy elkobozták tőle az olajjegyeket, és aláírtak vele egy nyilatkozatot, hogy soha többé nem követi el a „tiltott spekuláció és jogtalan profitszerzés” büntettét. Aláírás közben végig remegett az összevert jobb keze, hogy a fájdalomtól, vagy a tizenkét *jin* olajjegy elvesztése miatti elkeseredéstől, azt nem tudnám megmondani. Jobb kezéről a vér a papírra csöpögött, így a nyilatkozatot a vérével is megpecsételte.

De mi, diákok, még azután sem hagytunk nyugtot neki, hogy szabadon engedték, ott voltunk végig a nyomában, és megállás nélkül hangosan szidalmaztuk a városka utcáin. Önmagunk fényezésére és a parasztleány további megleckéztetésére újra meg újra elismételtük, hogy tizenkét *jin* olajjegyet konfiskáltunk el tőle, és a mennyiség hallatán a járókelők rendre elképedtek. Hangos ordibálásunk közepette haladt előre, arcán patakozottak a könnyek, sírt leplezetlenül, mintha nem is volna körülötte senki. Időről időre felemelte jobb kezét, hogy a könnyeit letörölje, de látszott, hogy minden alkalommal belehasít kezébe a fájdalom. Városkánk széléig kísértük, ott megálltunk, és bár nem hagytunk fel a csúfondáros nevetéssel és a hangos szitkokkal, onnantól már csak a szemünkkel követtük a faluja felé vezető úton távolodó alakját. Sérült kezét mellkasához szorítva, szívében zavaros gondolatokkal, vér- és könnyáztatta arccal bandukolt a nap első sugaraiban a hazafelé vezető hosszú-hosszú úton.

Ma, harminc évvel később, nehéz szívvel és mélységes szégyenkezéssel írom le mindezt. Nem tudom, hogy az a jóra való, fiatal parasztleány végül a terveinek megfelelően vajon megházasodott-e. Nem tudom, később hogyan volt képes kíneservvel visszaadni azt a kilenc *jin* olajjegyet. De arra máig tisztán emlékszem, hogy amikor mi téglával ütöttük a fejét, ő indulatát féken tartva nem ütött vissza ököllel, csak a tenyerével próbált meg ellökni minket.

A kínai társadalomban bekövetkezett változások nyomán a korábban profitszerzőnek bélyegzetekből lettek a mai kor kiskereskedői és árusai. A városi munkanélküliek és a falun földjeiket vesztett parasztlakók az életben maradásért – ami az ember legalapvetőbb ösztöne – mindenfelé felütötték a városokban standjaikat, leterítették az utcákon ponyváikat. Csak Pekingben az

ilyen árusok száma több tízezerre rúg. Az engedély nélküli árusok nagyon mobilisak, ezért a helyi hatóságok képtelenek beszédni tőlük az adókat. A hivatalnokok szerint ezek a mindenütt jelen lévő utcai árusok rontják a városképet, és rossz hatással vannak a „társadalom harmonikus működésére”. Ezért hozták létre az úgynevezett Városigazgatási és Rendfenntartó Hivatalt, amelynek tekintélyt parancsoló alkalmazottai mindenütt ott vannak. Már teljesen hozzászoktam a jelenethez, hogy miközben egy felüljárón megyek át, ahol regimentnyi guggoló mozgóárus kínálja olcsó portékáját, valaki elkiáltja magát: „Itt vannak a rendészek!”, mire az árusok sietve feltekerik a ponyvát, benne a portékát, és eliszkolnak.

Abban, ahogy harminc évvel ezelőtt mi, középiskolás diákok jártunk el az olajjegyek elkobzásakor, és ahogy a jelenlegi városrendészek kezelik a mozgóárusok ügyét, nem történt lényeges fejlődés – ők is elkobozzák az eladásra kínált portékát. Természetesen nem lehet egy lapon említeni a rendészek által elkobzott termékeket az általunk elkonzervált olajjegyekkel, hiszen manapság olyan árucikkeket foglalnak le, amelyenkről akkoriban még csak álmodni sem mertünk. Néhány évvel ezelőtt, amikor az egyik metrómegállótól nem messze laktam, gyakran láttam a töméntelen engedély nélküli triciklis riksást, akik hozták-vitték az utasokat. De gyakran láttam ugyanott a városrendészet által elkobzott háromkerekű riksákkal teli teherautókat is. A magukba roskadt triciklis riksások a család teljes vagyonából vagy barátoktól kapott kölcsönből vették meg ezeket a járgányokat, hogy vérük-verejtékük árán, kemény munkával eltartsák a családot, és ki tudják fizetni a gyerek iskoláztatását. Nyáron a perzselő melegben dől róluk a víz, télen a fagyos szélben pedig a jeges verejték. Azzal, hogy a városrendészek elveszik tőlük az egyetlen bevételi forrásukat jelentő járgányt, egyben a jövőjüket is elkonzerválják.

Az utóbbi néhány évben a triciklis riksák, a platós biciklik és a különféle áruk gyakori elkobzása miatt a kiskereskedők és mozgóárusok, valamint a városrendészek között egyre jobban elmérgesedett a viszony, ami gyakran komoly összecsapásokba torkollott, a jelenség mégse vonta magára különösebben a társadalom figyelmét. Mindaddig, amíg egy Cui Yingjie nevezetű utcai árus halálra nem késett egy vele szemben eljáró rendészt –

ekkor az utcai árusok és a városrendészeti hatóság között feszülő ellentét hirtelen megrengette az egész kínai közvéleményt. A különböző médiafelületeken közölt vitákból elkezdtek megérteni az emberek, hogy a legegyszerűbben kivitelezhető, de durva eljárás, vagyis a járművek és az áruk elkobzása valójában az élethez való joguktól fosztja meg ezeket az embereket.

Cui Yingjie, aki mára a kínai társadalom e kiszolgáltatott csoportjának jelképévé vált, a bíróságon megható szavakkal fejezte ki megbánását: „Legelőször az áldozat hozzátartozóinak szeretném kifejezni őszinte részvéteimet, és azzal is tisztában vagyok, hogy ezenkívül nincs is értelme több beszédnek. Nem akartam én semmi mást, mint ezzel a két kezemmel és a kis standommal megváltoztatni az életemet.”

A haláleset után fejleszteni kezdték a városrendészek védőfelszerelését, ellátták őket minitabletekkel, védőmellénnyel, sisakkal, kesztyűvel, erős fényű zseblámpával és más effélékkel. Továbbá a rendőrség fegyveres erőitől hívtak szakembereket a kiképzésükre, akik a puszta kezes közelharcban alkalmazható fogásokra tanították meg őket, például hogy hogyan kell kiszabadulni a gallér vagy a haj megragadásából, a fojtogatásból vagy a derékszorításból.

Miért reagálnak ennyire eltérően a múlt „profitszerzői” és a ma utcai árusai, amikor elkobozzák javaikat, amelyeken az életben maradásuk múlhat? Véleményem szerint a túlélési ösztönök megnyilvánulásában tapasztalható eltérések a kor és a társadalmi mechanizmusok különbségeire vezethetők vissza.

A társadalmi mechanizmusok szemszögéből nézve a kulturális forradalom egyszerű korszaknak tekinthető, ellentétben a mával, amely összetett és bonyolult. Mao Zedong egyetlen mondata jól jelképezi a kulturális forradalomnak ezt az alapvető sajátosságát: „Amivel az ellenség szembeáll, azt támogatnunk kell. Amit az ellenség támogat, azzal szembe kell szállnunk.”¹⁷ A kulturális forradalom ilyen fekete-fehér korszak volt: az ellenségnek sosem volt igaza, míg nekünk mindig igazunk volt. Egyetlen ember sem merte soha kimondani: az ellenségnek is lehet igaza, és mi is hibázhatunk. Deng Xiaoping egyetlen mondata pedig korunk sajátosságait példázza tökéletesen: „Nem számít, hogy fekete vagy

fehér a macska, amíg megfogja az egeret.” Deng Xiaoping ezzel az egyetlen mondatával felforgatta a maói társadalom értékszéméletét, mert rámutatott a mindig is jelen lévő alapigazságra: a rossz és a jó gyakran kéz a kézben jár, sőt akár kölcsönösen változthatják is egymást. És ezzel egy időben ez a mondat a szocializmus és a kapitalizmus közötti vitának is véget vetett a kínai gazdaságban.

Véget ért tehát a Mao Zedong-i sivár korszak, amikor az volt a jelszó: „politika mindenekfelett”, és beléptünk Deng Xiaoping sokszínű korába – ma az a jelszó: „gazdaság mindenekfelett”. A kulturális forradalom idején gyakran mondogattuk: „Még a szocialista dudva is jobb a kapitalista facsemeténél.” De a mai Kínában már lehetetlen elválasztani egymástól, hogy mi kapitalista és mi szocialista; vagy úgy is fogalmazhatnánk, hogy a dudva és a facsemete közös gyökérről fakad.

Néha, miközben egy szó jelentése az egyszerűtől az összetett felé alakul, különböző társadalmi változások sejlének át rajta. A „különbség” is ilyen kifejezés.

Harminc évvel ezelőtt Kínában a városi és a kisvárosi lakosság között nem volt jelentős társadalmi különbség, ez azonban egyáltalán nem akadályozott meg minket abban, hogy nap mint nap a különbségekről beszéljünk, üres frázisokkal az üres különbségekről. Az emberek folyamatosan keresték a gondolataikban rejlő különbségeket, ezek leginkább azokat a különbségeket jelentették, melyek a Lei Fenghez hasonlatos „mintaemberekkel” történő összehasonlításból fakadtak. „Tanuljunk a haladó példákban, és keressük meg a különbségeket”, hangzott a kor egyik népszerű jelmondata, amit mi szorgalmasan ismételtünk is, mint a szerzetesek a szútrákat, anélkül hogy a „különbség” valódi jelentése akár csak egyszer is eljutott volna a tudatunkig. Általános iskolás korunktól egészen a középiskoláig a fogalmazásainkban szinte kivétel nélkül mindannyian újra meg újra megírtuk, hogy Lei Feng szellemében hogyan voltunk képesek leszorítani az eszmei különbségeket, és hogyan segítettünk a szomszéd öreg néninek vizet hozni a kútról. A középiskola felső tagozatának második osztályában a kínaitanárunk egyszer már nem bírta tovább, és ujjával a kutas példával teleírt fogalmazásfüzeteinken dobolva vetette oda nekünk: – Már tíz éve segítetek a szomszéd néninek

vizet hozni a kútról, miért nem változtattok legalább egyszer a példán? Nem lehetne például a szomszéd bácsi helyett megvenni a rizst?

Most, harminc évvel később is megállás nélkül a különbségeket szajkózzuk, de persze ma már nem üres ideológiai frázisok pufogtatásáról van szó, hanem valódi társadalmi különbségekről. Szegények és gazdagok, város és vidék, régiók közötti különbségek, fejlődés- és fizetésbeli különbségek, munkahelyek közötti különbségek, és folytathatnánk a sort. A mély társadalmi különbségek természetesen heves kollektív és egyéni reakciókat váltanak ki. Annak idején, amikor azt a fiatal parasztlegényt vertük téglával, egyetlen ütést sem mért ránk viszonzásul; míg manapság, amikor a városrendész agresszió nélkül végzi a munkáját, és érvényt szerezve a törvénynek elkobozza az utcai árus háromkerékű riksáját és áruját, halálra késelik. Hogy miért? A válasz szerintem a következőkben keresendő. A „különbség” szó jelentésének fokozatos kitágulása a jelen társadalmunkban felmerülő problémák körének kiszélesedését és az ellentmondások intenzitásának növekedését tükrözi.

Bár Mao Zedong szocialista társadalmában a fejlődés lassú volt, és a gazdaság hatékonysága alacsony, a társadalmi „különbségek” valójában folyamatosan csökkentek. Amit viszont Mao sem volt képes megoldani, az a város és a vidék között feszülő különbség megszüntetése. Harminc évvel később, Deng Xiaoping „reform és nyitás”-politikája miatt a kínai gazdaság mutatói gyors növekedésnek indultak; a GNP például 1978-ban 364,5 milliárd *yuan* volt, míg 2009-ben már 33,53 billió *yuanra* nőtt, ami közel százszoros növekedést jelent. Ennek következtében a város és a falu közötti különbség nemhogy csökkent volna, de még tovább nőtt. A hivatalos kínai adatok szerint 2007-ben a városi és a vidéki lakosság bevétele közötti különbség arányaiban 3,33:1-re nőtt, ami abszolút számban kifejezve eléri a 9946 *yuant* – a „reform és nyitás”-politika meghirdetése után ebben az évben volt legnagyobb ez a különbség. A 2009-es adatokat hivatalosan már nem is hozták nyilvánosságra, csak homályosan utaltak rá, hogy a város és a falu bevétele közötti különbség tovább nőtt.

2006. május 1-jén a barátom, Cui Yongyuan, aki a CCTV, a Kínai Központi Televízió egyik ismert műsorvezetője, egy forgatócsoporttal és huszonhat különböző hivatású emberrel együtt végigjárta a Kínai Kommunista Párt „hosszú menetelésének” teljes útvonalát. A több mint hatezer-egyszáz kilométeres út kétszázötven napjukba tellett. Tavasz, nyár, ősz, tél – a négy évszak legkülönbözőbb időjárási viszonyait megtapasztalva keltek át hegyeken és pusztákon, míg végül 2007. január 7-én diadalmasan visszaértek Pekingbe.

Cui Yongyuan töméntelen vidám és ugyanannyi szívszorító történettel jött haza. Miután visszatért, elmondott nekem közülük néhányat.

Íme az egyik. 2006-ban, amikor Németországban futballvébét rendeztek, Cui Yongyuan hosszú menetelése éppen Kína nyugati részén, egy végtelenül szegény területen haladt át, amikor is hirtelen leleményes ötlet pattant ki az agyából – focibajnokságot rendez az ottani általános iskolásoknak. Bár nem tudta előidézni a lázat, ami abban az időben egész Berlint magával ragadta, de legalább a világkupa vidám hangulatát megpróbálta odavarázsolni ebbe a világvégi, szegény faluba.

Csakhowy Cui Yongyuan rögtön az elején két problémával találta szembe magát. Az egyik, hogy a járási székhelyen nem lehetett focilabdát kapni. Azonnal el is küldte két „hosszú menetelő bajtársát”, hogy hajtsanak el egy nagyobb városba labdáért. A második baj az volt, hogy a helyi kisiskolások nemcsak hogy életükben nem láttak foci-világbajnokságot, de még csak nem is hallottak arról, hogy létezik ilyen sport.

Cui Yongyuan ezután keresett egy nagy füves területet – Kínának azon a részén meglehetősen sok van belőle –, és megkért egy tervezőt a „hosszú menetelő” forgatócsoportból, hogy készítsen egy futballkaput, amit aztán fel is állítottak a mezőn. Több mint ezer helyi kisdiák ült le hatalmas körben, amikor Cui Yongyuan belefogott a foci alapjainak ismertetésébe.

Az okítást a büntetőrúgásokkal kezdte. Lerakta a vadonatúj labdát a kaputól tizenegy méterre lévő pontra, majd ünnepélyesen bemutatta a kameramanját, mint a „hosszú menetelés” csapatának legjobb focistáját.

A kameraman bíró és nézőközönség nélküli focihoz volt szokva, ráadásul még soha életében nem szegeződött rá ezernél is több vizslató szempár, így teljesen érthető, hogy ideges lett, és bár a rákészülő futás még úgy festett, mint egy profié, a túl magasra sikeredett rúgásnál már előbukkant az amatőr színezet. A labda, mint amit mozsárágyúból lőttek ki, magasan tovaszállt a kapu felett, és a szivárvány ívéhez hasonló röppálya után ért földet, majd belegurult egy tehénlepénybe.

A kameraman szégyenkezve hajtotta le a fejét, elkocogott a labdáért, kihalászta a tehénlepényből, majd miután a közeli pocsolyában megtisztogatta, visszahelyezte a büntetőpontra.

Ezt követően Cui Yongyuan felsorakoztatta az iskolásokat, hogy gyakorolják a büntetőrúgást. Emlékezetes pillanat következett: a gyerekek az elrúgott labda után kocogtak, és miután az megállt a földön, magukhoz szorítva elvitték a pocsolyához, lemosták, és csak ezután rakták vissza a büntetőpontra. Azt hitték, hogy a labdamosás is része a foci szabályainak.

Ez az igaz történet 2006 nyarán esett meg, azon a nyáron, amikor Kínában több mint százmillió ember követte a tévéképernyőn a német labdarúgó-világbajnokságot. A Dél-Korea és Japán által rendezett 2002-es vb kínai–brazil mérkőzése több mint kétszázmillió kínai nézőt vonzott. Kínában 1978-tól közvetítik a futball-vb-eket; és ugyanebben az évben kezdődött meg hivatalosan a kínai futball-ligák bajnoksága is.

A mai Kínában a gyerekek rengeteg helyen ismerik már jó ideje a Nike és az Adidas sportmárkákat, míg a délnyugati, elmaradott területeken még hírét se hallották a futballnak. Egy pekingi középiskolai tanár mesélte egyszer nekem, hogy manapság, mivel a diákok iskolai egyenruhát hordanak, nem tudnak felválni a ruháikkal, ezért a hangsúly a cipőkre helyeződött át, állandóan azt méregetik, hogy kinek milyen a cipője. Ha például mindenkin Nike kosárlabdacipő van, akkor azt kezdik el méricskélteni, kinek van Jordan és kinek Kobe cipője, sőt még az is számít, hogy azon belül melyik modell.

Kína hatalmas ország, rengeteg az ember, és területileg nagyon egyenetlen a gazdasági fejlődés mértéke: a múlt század nyolcvanas éveiben a keleti tengerparti sávban az emberek már Coca-Colát

ittak, miközben a belső területekről származó vándormunkások még a kilencvenes években is Coca-Colát vittek ajándékba, amikor hazatértek megünnepelni az újévet, mert a falusi rokonság még soha életében nem látott kólát. Pedig mind ugyanolyan kínai ember, és ugyanarról a Coca-Coláról van szó – a gazdaságilag fejlett és elmaradott térségeket legalább tíz év választja el egymástól.

A 2008-as pekingi olimpia alatt rengeteg szegény ember látogatta meg a mai Kína szimbólumát jelentő Madárfészket és a Vízkockát; vonaton és távolsági buszon jöttek Pekingbe, és az utazástól fáradtan, mégis izgalomtól fűtve érdeklődtek mindenféle útközben, hogy hogyan juthatnak el a stadionokhoz, annak reményében, hogy legalább egy pillantást vehetnek ezekre az ikonikus épületekre. Csakhogy nagyon nehezen lehetett hozzájutni a belépőkhöz, a jegyüzérek pedig irreálisan borsos áron kínálták a jegyeket. Talán biztonsági megfontolásból azok, akiknek nem volt belépőjegyük valamelyik sportrendezvényre, az Olimpiai Parkba sem tehették be a lábukat, ahol a Madárfészek és a Vízkocka áll. Mivel még a parkba sem tudtak bejutni hosszú-hosszú utat megtett honfitársaim, nem tudták közlőrl megnézni a Madárfészket és a Vízkockát, így kénytelenek voltak távolból fényképeket készíteni emlékebe. Arcuk mégis sugárzott a boldogságtól. Ezzel egy időben, a Madárfészekben és a Vízkockában tartott sportrendezvényeken rengeteg üres ülőhely maradt, ráadásul nagyon jó ülőhelyek.

Más honfitársaim viszont, azok a magas rangú „előkelőségek”, akik a legjobb ülőhelyekhez tartozó jegyekkel rendelkeztek, és akik hozzászoktak a pazarló és nagystíllú életvitelhez, a Madárfészekbe és a Vízkockába szóló jegyeikhez is ugyanígy viszonyultak. Egy pillanatra sem fordult meg a fejükben, hogy ezek az elfecsérelt belépőjegyek másoknak milyen felmérhetetlen kincset jelentenek. A legkevésbé sem érdekelte őket, hogy töméntelen sok ember csak komoly spórolás árán tudott eljönni Pekingbe, hogy végül még egy sétálójegyhez se juthasson hozzá az Olimpiai Parkba.

Korunk Kínája az óriási különbségek országa. Mintha séta közben sajátos valóság venné körül az embert: egyfelől csillogás, míg másfelől nyomor. Vagy mintha egy furcsa színházban lennénk, ahol a színpad egyik felén komédiát, a másikon tragédiát játszanak.

A Louis Vuitton, a Gucci és más luxusmárkák hatalmas üzletei gombamód szaporodnak az elegáns üzleti negyedekben; Sanghajban, Kantonban és Shenzhenben egymást érik a luxustermék-bemutatók, és nagyon sikeresek is, amit talán a Shenzhenben tartott bemutató példája támaszt alá a legjobban, ahol néhány nap leforgása alatt a három legnagyobb luxusmárka kereskedelmi forgalma meghaladta a kétszázmillió *yuant*. Az emberek hirtelen rá is döbbsentek, hogy Kína luxustermék-gyártó országból egy szempillantás alatt luxustermék-fogyasztó országgá változott. Miközben a gazdasági válság a hagyományos európai és amerikai piacokon óriási visszaesést eredményezett, a kínai piacok változatlanul diadalmenetben masíroztak.

Az amerikai ICSC (International Council of Shopping Centers) 2009 márciusában közzétett beszámolója szerint az év februárjában a luxustermékek kereskedelmi forgalma 19,2%-kal csökkent Amerikában, ami a teljes nagykereskedelmi szektorhoz viszonyítva 19,1%-kal nagyobb esést mutatott. 2008 júniusától kezdve a luxustermékek kereskedelme jelentette a leggyengébb szegmenst Amerika teljes kiskereskedelmében. A Goldman Sachs által nemrég közzétett beszámoló szerint viszont 2008-ban Kínában a luxustermékek kereskedelmi forgalmának növekedése körülbelül 20% volt. 2015-re a kereskedelmi forgalom növekedését még mindig 10% körülre becsülik, és a luxustermékek fogyasztásának összértékét több mint 11,5 milliárd amerikai dollárra, amivel Kína a világ első számú luxustermék-fogyasztó országává növi ki magát, ezzel világviszonylatban a teljes fogyasztás 29%-át fogja kitenni. A Kínai Márkastratégiai Szövetség által közzétett kutatás szerint még megdöbbsentőbbek az adatok: az olyan fogyasztók száma, akik megengedhetik maguknak, hogy márkás terméket vásároljanak, Kínában jelenleg a teljes lakosság 13%-át teszik ki, és 2010-ben ez a szám el fogja érni a 250 millió főt.

Ezzel párhuzamosan a mérhetetlen szegénység és éhezés is jelen van mindenfelé, és a szívfacsaró történeteknek se szeri, se száma.

Egy hosszú ideje munkanélküli házaspár a gyerekével egy gyümölcsárus standja előtt haladt el, ahol a fiú az olcsó banán láttán kérlelni kezdte a szüleit, hogy vegyenek neki egy banánt, csak

egyetlenegyed. Csakhogy a szegény szülők összes pénze, amit sikerült összeguberálniuk, sem volt elég egy szál banánra, így mit tehettek mást, elrángatták onnét a fiukat. A gyerek erre hangosan sírva fakadt, mondván, olyan régóta nem evett banánt, hogy szinte már az ízére se emlékszik. Sírt végig útközben, míg az apja hazavonszolta, de még otthon is folytatta. Az apát felbőszítette a gyerek, lekevert hát neki egyed. De a gyerek persze folytatta tovább a sírást, és erre már az anya is odarohant hozzá, ellökte a férjét, és a szülők veszekedni kezdtek. Egyre hevesebbé vált közöttük a vita, miközben a gyerek folyamatosan csak azt kiabálta, „banán, banán” – az apán hirtelen elhatalmasodott a végtelen kilátástalanság. A kilátástalanság csakhamar gyűlöletbe csapott át. Gyűlölte magát, gyűlölte, hogy semmire se jó, gyűlölte, hogy nincs munkája és fizetése; és még arra is képtelen, hogy a gyerek egyszerű kérésének eleget tegyen, és vegyen neki egy banánt. És miközben efféle gondolatok kavarghattak a fejében, elindult kifelé az erkélyre, és anélkül, hogy egyetlen pillantást vetett volna hátra, leugrott a tizedik emeletről. A feleség sikítva rontott ki a lakásból, lerohant tíz emeletet – a férjét a sárban, hatalmas vértócsa közepén találta. Odatérdelt mellé, átkarolta, zokogva szólongatta, de válasz nem érkezett. Kis idő elteltével, amikor rádöbbsent, hogy a férjének már vége, nyugalom áradt szét benne, abbahagyta a sírást, elengedte a férje testét, felállt, visszament a házba, és kőmerev arccal belépett a liftbe. Amikor visszaért a lakásba, a gyerek, mit sem sejtve arról, ami történt, változatlanul a banán miatt zokogott. Az anya pedig a fia sírásától és rászégezett tekintetétől kísérve keresett egy kötelet, aztán a szoba közepére helyezett egy hokedlit, ráállt, nyugodtan és komótosan rögzítette a kötelet a plafonon lévő kampóra, majd ezt követően a nyaka köré tekerte, de ekkor hirtelen rádöbbsent, hogy a fia a könnyein keresztül összezavarodva, meredten bámulja, erre kihúzta a fejét a hurokból, leugrott a hokedliről, odament a gyerekekhez, és megfordította a székét, hogy háttal legyen neki. Majd visszament, felállt a hokedlire, ismét beledugta fejét a hurokba, fájó szívvel rápillantott a neki háttal ülve még mindig zokogó gyerekekre, aztán kirúgta a hokedlit – felkötötte magát. A gyerek attól kezdve már nem a banánért sírt...

Elmondok még egy történetet. Egy kisiskolás gyerekről szól, szintén egy munkanélküli házaspár kislányáról. Megbetegedett, a homloka verejtékben úszott, felszökött a láza, kérte a szüleit, hogy vigyék orvoshoz. A szülei elmagyarázták neki, hogy nincs semmi pénzük, és mivel munkát kell keresniük, idejük sincs elvinni a kórházba. A kislány nagyon megértő volt, ezért csak annyit mondott, hogy kérjenek kölcsön húsz *yuan* valamelyik szomszédtól, majd ő elmegy egyedül az orvoshoz. Az apa azt akarta, hogy az anya menjen kölcsönkérni, az anya az apát küldte volna, valójában egyikőjüknek sem akaródzott menni, ezen aztán összekaptak. Ez a szegény házaspár már rengetegszer kért kölcsön a szomszédoktól, de visszaadni sosem tudták a pénzt, ezért nem akartak menni. A kislány igyekezett lecsillapítani őket, mondván, hogy akkor inkább nem megy el a kórházba. A szülei abbahagyták a veszekedést, a kislány pedig csak annyit kért, hogy mivel lázas és szédül, engedjék meg, hogy ne menjen iskolába, és otthon pihenhessen. A szülők beleegyeztek, mire a kislány bement a szobájába. Az apa elment munkát keresni, az anya összepakolta a konyhát, és mielőtt kilépett volna az ajtón, még bement megnézni, hogy elaludt-e a kislánya, de amikor óvatosan kinyitotta az ajtót, megdöbbenő kép tárult elé: a lánya nem aludt, hanem felkötötte magát a vörös nyakkendőjével. A kislány nagy becsben tartotta a vörös nyakkendőt, minden este lefekvés előtt gondosan kisimítgatta, majd összehajtogatta, és reggel a tükör előtt gondosan magára kötötte, a legeslegszebb holmijának tartotta.

Rengeteg hasonló történetet tudnék még elmondani. Nem mintha örömet lelném az ilyesfajta tragikus történetekben, de a kínai valóságban az ember lépten-nyomon belebotlik effélékbe. Természetesen vidám történetekkel is találkozom nap mint nap.

Például azzal, hogy manapság számtalan olyan ember van Kínában, akinek a befektethető vagyona több mint tízmillió *yuan*. A 2009-ben közzétett *Hurun Wealth Report* adatai alapján a tízmilliónál nagyobb vagyonnal rendelkező kínaiak száma elérte a 825 ezer főt, akik közül 51 ezernek a vagyona több mint százmillió *yuan*. A *Hurun* beszámolója szerint a kínai milliomosok átlagos éves fogyasztása kétmillió *yuan*.

Ezzel éles ellentétben: ha az évi csupán hatszáz *yuan* alatti keresettel rendelkezőket vesszük számításba, akkor 2006-ban Kínában körülbelül harmincmillió szegény ember él; ha pedig az évi nyolcszáz *yuannál* kevesebbet keresőket, akkor a szegény emberek száma eléri a százmillió főt. És hogy mekkora ez a szám 2009-ben? Sajnos ezekhez az adatokhoz sehogy sem tudtam hozzájutni.

2009 februárjában egy előadáson, amit Vancouverben, a UBC-n tartottam, elmondtam, hogy 2006-ban az évi nyolcszáz *yuan* alatti keresettel rendelkezők száma elérte a százmillió főt, mire az egyik kínai ösztöndíjas diák felállt, és így szólt: – Nem a pénz az egyetlen fokmérője a szegénységnek.

Összerezentem a diák megjegyzésén. Leginkább azért, mert nem egyetlen fiatal hangja volt ez, hanem egy meglehetősen széles köré korunk Kínájában. Ezek az emberek olyannyira belefeledkeztek a napról napra gazdagodó Kína látványába, hogy egyszerűen nem hajlandóak tudomást venni a több mint százmillió mélyszegénységben élő emberről. És szerintem ez a mi igazi tragédiánk: maga a szegénység és az éhezés kevésbé riasztó, mint a szegénység és az éhezés semmibevétele.

Így válaszoltam a külföldön tanuló kínai diáknak: – Itt most nem a boldogság fokmérőjéről beszélünk, hanem egy nagyon sokakat érintő társadalmi problémáról. Ha te azok közé tartozol, akiknek csupán nyolcszáz *yuan* az éves jövedelme, akkor nagyon tiszteletreméltó, amit mondasz. De kétlem, hogy ez így volna.

Kína az elmúlt több mint harminc év alatt világraszóló gazdasági csodát művelt, átlagosan évi 9%-os növekedéssel, amivel 2009-re a világ második gazdasági nagyhatalma lett. 2010-re a költségvetési bevétele elérheti a 8 trillió *yuant*, és a felelős minisztériumok büszkén hangoztatják is, hogy Kína lesz a világ második leggazdagabb országa, csak Amerika fogja megelőzni. Csakhogy a ragyogónak tűnő számok mögé pillantva rögtön kiugrik a már közel sem olyan megnyugtató adat, miszerint az egy főre jutó bevétel alapján Kína a századik a világrangsorban. E két mutató között óriási az eltérés, noha normálisan összhangban kellene lenniük egymással. És hogy mire mutat rá ez a hatalmas különbség? Egy

egyensúlyából kibillent társadalomra, vagy ahogy mondani szokás: „Gazdag országban szegény a nép.”

Természetesen a nagyon különböző életkörülmények egy társadalomban nagyon különböző álmokat is eredményeznek. Körülbelül tíz évvel ezelőtt, június 1-jén, a gyereknapon a CCTV Kína különböző részein élő gyerekeket interjúvált meg: mindegyiküktől megkérdezték, hogy mit szeretnének kapni gyereknapra. Egy pekingi kisfiú egy valódi Boeinget szeretett volna; míg egy kislány Északnyugat-Kínából nagy pironkodva csak annyit mondott, hogy szeretne egy pár fehér tornacipőt.

Két egykorú kínai gyerek, és mégis mekkora a különbség az álmaik között! És valószínűleg annak az Északnyugat-Kínában élő kislánynak egy sima, fehér tornacipő éppolyan elérhetetlen, mint egy valódi Boeing a pekingi kisfiú számára.

Ez a mai Kína: nem csupán az életünkben és a tapasztalatainkban hatalmasak az eltérések, de még az álmainkban is. És Vancouverben, a UBC-n annak a kínai fiatalembernek a közbevetése értette meg velem, hogy mi pedig igenis elfogadjuk ezeket a mérhetetlen társadalmi különbségeket.

Végezetül, esszém lezárásaképpen elmesélek még egy rövid igaz történetet. Egy dél-kínai városban, ahol az ember csak kapkodja a fejét a modern toronyházak és bevásárlóközpontok sűrűjének csillogó-villogó látványától, elrabortak egy hatodik kisiskolást.

A két szerencsétlen, kilátástalan helyzetben lévő emberrablónak semmi tapasztalata sem volt efféle gaztettek elkövetésében. Hosszú időn keresztül próbáltak munkát keresni, de mindenhol csak falakba ütköztek, míg végül anélkül, hogy különösebben eltervezték vagy rákészültek volna, fényes nappal elrabortak egy iskolából hazafelé tartó kisfiút. Befogták a száját, és a kapálózó gyereket egy lebontásra ítélt üzembe vitték. Miután bevették magukat az elhagyatott gyárterületbe, elkérték a gyerektől az anyja telefonszámát, elmentek a legközelebbi telefonfülkéhez, és felhívták az anyát, hogy hozzon pénzt váltságdíj gyanánt. Még azt sem tudták, hogy legalább egy kicsit távolabbi helyről kellett volna telefonálniuk, mert így a rendőrök a gyerek anyjának mobiltelefonján

megjelenő számból könnyen lenyomozták a helyet, ahonnét a hívás érkezett, és nagyon gyorsan az emberrablók nyomára bukkantak.

A váltságdíjra várva megéheztek, de mivel még arra sem volt pénzük, hogy dobozos ételt vegyenek, az egyikük elment, kölcsönként húsz *yuant*, amiből aztán vett két adag ételt, az egyiket a kisleány adták, a másikon megosztottak. Miután a rendőrök kiszabadították a kisleányt, az csak ennyit mondott: – Annyira szerencsétlenek, engedjék el őket!

2009. augusztus 28.

FORRADALOM

革命

gémìng

Néhány nyugati értelmiségi hajthatatlanul kitart amellett, hogy csak teljesen demokratikus társadalmakban érhető el gyors gazdasági fejlődés. Éppen ezért nagyon meglepőnek tartják, hogy egy politikai berendezkedését tekintve nehezen átlátható ország hogyan fejlődhet ilyen elképesztő ütemben. Véleményem szerint az egyik legfőbb ok, hogy a gazdasági csoda hátterében van egy igen erős motor, és ez nem más, mint a „forradalom”.

1949-ben, a Kínai Kommunista Párt hatalomra kerülésével meghirdették a permanens és mindenre kiterjedő forradalom elvét. Persze a forradalom ekkor már nem fegyveres harcokat jelentett, hanem egymást érő politikai kampányokat, amelyek közül a „nagy ugrás” és a „kulturális forradalom” vezetett a legnagyobb szélsőségekhez. Ezt követően Kína a „reform és nyitás” politikájával mutatkozott be a világ előtt, és innentől a forradalomnak mintha vége szakadt volna. A forradalom azonban valójában egyáltalán nem szűnt meg a több mint harminc év alatt bekövetkezett gazdasági csoda időszakában, csak más formában öltött testet. Vagy úgy is fogalmazhatnánk, hogy a mi gazdasági csodánkban a nagy ugrás forradalmi tömegmozgalma és a kulturális forradalom brutalitása egyaránt megtalálható.

Először a nagy ugrás forradalmi tömegmozgalmának a kínai gazdasági növekedésben betöltött szerepéről ejtenék néhány szót. Ezt az acélipar gyors fejlődését jól szemléltető statisztikákkal kezdeném. 1978-ban, a „reform és nyitás”-politika első évében a kínai acéltermelés épp csak meghaladta a 30 millió tonnát. Két évvel később, 1980-ban az acéltermelés 37,12 millió tonnát tett ki, amivel Kína az ötödik helyen állt világviszonylatban. Az 1996-os

acéltermelési adatokat tekintve Kína az első helyre ugrott, és immáron tizennégy éve meg is tartotta vezető pozícióját. Bár 2008-ban Kína acéltermelési kapacitása már 660 millió tonna volt, de csak 460 millió tonnára volt szüksége, ami 200 millió tonna kapacitástöbbletet jelentett. Kína acéltermelési statisztikáit áttekintve nem szabad elsiklani egy fontos tény felett: az acéltermelés növekedésének sebessége nyilvánvalóan túlszárnyalta az acélt felhasználó ipari termelés növekedési ütemét. Ezáltal a nagy ugrás korának eszeveszett acélolvasztási kampányával lényegében megegyező jelenség zajlott le Kínában.

1958-ban, a nagy ugrás idején a „lehagyjuk Angliát, és utolérjük Amerikát” jegyében az egész nemzet acélkohászatba kezdett, városokban és vidéken, udvarokon és földeken egyszerű, házi készítésű kohók jelentek meg mindenfelé, lángolt a föld, és sűrű füst borította az eget Kína felett. A parasztok elhanyagolták a munkát, helyette ércet kerestek vagy acélt olvasztottak, miközben a beérett termés lábön elrohadt a földeken, mert nem volt, aki betakarítsa. De a városokban is felhagytak az emberek a munkával, gyógyszer- és textilgyári dolgozók, bolti eladók, tanárok és diákok, orvosok és nővérek mind acélolvasztásba kezdtek... mindenki rettegett, nehogy rásüssék a „nagy ugrás szabotőre” bélyeget – abban az időben az acéltermelésben való részvétel jelentett egyedül dicsőséget. De érc nélkül nem lehet acélt gyártani, ezért hát a falusiak összezúzták a wokjaikat, a városiak kitépték a fém ablakkereteket és a fűtéscsöveket, és mindent, amit találtak, behajítottak a népi kohókba, hogy aztán 3 millió tonna használhatatlan ócskavasat olvasszanak. Abban az egy évben Kína acéltermelése 10,7 millió tonna volt, ami épp a kétszerese az 1957-es 5,35 millió tonnának, csakhogy ennek a mennyiségnek a harmada használhatatlan ócskavas volt. Ennek ellenére az emberek megszállottan folytatták tovább az acélolvasztást, és az izzó kohók előtt, verejtéktől lucskosan skandáltak lelkesen az akkoriban legnépszerűbb versikét, az *Összehasonlítósdt*:

Te hős vagy, mi erős férfiak,
de a kohó tudja, ki az igazabb;
ha te egy tonnát olvasztasz, akkor mi féllal többet,
ha te repülővel, mi tüzes nyállal szállunk,

és ha te égbe törsz, a Földet addig körbejárjuk.¹⁸

Az 1990-es években, amikor a gazdasági fellendülés hulláma az egész országon végigsöpört, mintha a megszólalásig azonos jelenetek ismétlődtek volna meg. Például Kína északkeleti régiójában, az egyik acélüzem melletti szántóföldön ismét megjelentek az egyszerű, házi készítésű kohók, és a parasztok egyik napról a másikra megint átvedlettek verejtékben úszó acélkohászokká. Csakhogy miután megolvadt a vasérc, nyomban speciális, magas hőfoknak ellenálló tartálykocsiba öntötték, a sofőr rálépett a gázra, és villámgyorsan elrobogott az acélüzembe, ahol aztán a folyékony vas a gyár szabványoknak megfelelő kohójába került, és csak miután megtörtént a salak- és egyéb fölös anyagok leválasztása, került sor a további feldolgozásra. Normál körülmények között ezekben a nagy méretű kohókban huszonnégy óra alatt tizennégyszer tudtak acélt csapolni, de a parasztok kohóiban történő előolvasztással ezt a számot napi harmincra tudták növelni. A népi kohókból kikerülő nyersanyag természetesen nem használhatatlan selejt volt, és nem is holmi üres politikai agitációra készült, hanem anyagi ellenszolgáltatásért cserébe. Ilyen fanatikus megszállottság, valamint az acélipar méreteinek gyors ütemű fejlesztése mellett nem meglepő az acéltermelés volumenének gyors növekedése sem. De mivel a folyékony vasat szállító teherautók megállás nélkül cirkáltak a földeken felállított népi kohók és a gyár szabványos kohója között, a leadott hő miatt az utak megolvadtak, és az út két oldalát szegélyező fák ágairól teljesen leperzselődött a buja levélzet.

Az 1958-as évek „nagy ugrását” leginkább talán egy romantikus-abszurd komédiához lehet hasonlítani. A kitaláció, a túlzás és a hazugság mindennapi gyakorlattá vált: akkoriban a legjobb rizstermőföldek hozama sem volt több négyszáz *jinnél*, csakhogy a „minél bátrabb az ember, annál többet terem a földje” jelmondat jegyében az ország rizstermesztő vidékeiről egy *mura* gyakran akár tízezer *jint* is jelentettek. 1958. szeptember 18-án a *Renmin Ribao* hasábjain jelent meg egy kiemelt hír: „Guangxi tartomány, Huanjing járásában a rizsföldek tizenháromezer *jin* gabonát termettek.” Ráadásul ezek a hazugságok, túlzások és kitalációk még a részletek felett sem siklottak el, mint például hogy a

több mint ezerjines disznó feje akkora, mint egy jókora fonott kosár, és annyi hús volt rajta, mint korábban három disznón, egy háromchis vaskondérba sem fért bele, sőt egy hatchisbe is csak a felét tudták beletuszkolni; vagy hogy a sütőtök olyan megdöbbenően nagyra nő a földeken, hogy a gyerekek akár papás-mamást is játszhatnának benne. *Legurult egy batáta a dombról* címmel az egész országot bejárta egy akkoriban népszerű rigmus:

Folyó szeli ketté a kommunát,
domb határolja a partját,
a dombon batátát ástunk,
és vidáman nevetgélünk.
Valami csobbant a vízben,
víz magasodott az égbe,
ijedten, gyorsan kiáltok:
„Ki pottyant bele a vízbe?”
Mindenki hangosan kacag,
egy lány nekem így felel:
„Nem ember esett a vízbe,
batáta gurult le a dombról.”¹⁹

1958 augusztusától kezdve Kínában felszámolták a helyi szintű hatóságokat, és az embereket népi kommunákba tömörítették. A kommunákban aztán étkezdéket hoztak létre, ami azt jelentette, hogy attól kezdve a parasztok nem otthon, hanem közösen étkeztek. „Tömd jól tele a hasad, és termelj újult erővel!”, zengett Kína-szerte az akkoriban népszerű jelmondat. A népi kommunák étkezdéiben nyakló nélkül fogyott az étel, ráadásul tervezés híján rengeteg ment pocsékba, sőt volt, ahol még ösztönözték is az evőversenyeket, aminek az lett az eredménye, hogy néhány paraszt olyan mohón meg akarta kaparintani a zabakirály-koronát, hogy a mértéktelen habzsolástól végül többen kórházban kötöttek ki.

Néhány hónap múlva országszerte teljesen kiürültek a gabonaraktárak. Ezt követően a romantikus-abszurd komédia véget is ért, és kegyetlen, realista tragédia vette kezdetét.

A pusztító éhínség kíméletlenül elérte Kína valamennyi szegletét. És mivel korábban mindenfelől hamis jelentések érkeztek a gabonahozamról, az államnak beszolgáltatandó mennyiség jóval meghaladta a valós termelést. A hamis jelentésekkel a helyi

hivatalnokok a feletteseik kedvében akartak járni, de a keserves árat már a parasztnak kellett megfizetniük, és az állam még azt is elvette tőlük, ami élelemre vagy vetőmagra kellett volna. Néhány helyen a forradalom nevében elindult a barbár és kegyetlen „le a termelést eltitkolókkal és a privát elosztókkal” kampány, a kommunák és a termelési brigádok káderei felsőbb utasításra létrehozták a „beszolgáltatási osztagokat”, amelyek házról házra jártak a parasztnál kutakodni. Felforgatták a ládákat és a szekrényeket, felásták az udvarokat és végigkopogtatták a falakat, ha pedig nem találtak gabonát, elverték a parasztnak. Anhui tartomány Fengyang járásban, a Xiaoxihe kommunában a „le a termelést eltitkolókkal és a privát elosztókkal” kampány keretein belül több mint háromezer embert tettelegesen bántalmaztak, akik közül száznál is többet úgy megverték, hogy örökre nyomorék maradt, és ezenfelül több mint harmincan a kommuna „átnevelő-brigádjában” lelték halálukat. Ebben az időben az éhínség hurrikánként söpört végig az országon, és a halál, akár az elindított dominókockák, egyik tartományt döntötte le a másik után. Későbbi hivatalos kínai adatok szerint a nagy ugrás időszakában csak Szecsuanban, egyetlen tartományban 8,11 millió ember halt meg az éhínségben, azaz minden kilenc emberből egy éhen halt.

És még most is, sok-sok évvel később, az emberek folyamatosan felelevenítik az 1958-as nagy ugrás okozta katasztrófális tragédia időszakát, hiszen korunk gazdasági életében mindenfelé a nagy ugráshoz megszólalásig hasonló erőltetett fejlődés látható. „Nagy ugrás” típusú repülőté-építés, „nagy ugrás” típusú kikötő-építés, „nagy ugrás” típusú autópálya-építés és még sorolhatnánk. Az ezekhez hasonló gigaprojektek elindításához mindenképp a központi kormányzat jóváhagyására volna szükség, de a valóságban sok helyi önkormányzat előbb ejti meg az első kapavágást, mint hogy a központhoz folyamodna jóváhagyásért. Ez az oka annak, hogy elszaporodtak a mértéktelenül túlköltekező és értelmetlen projektek, ráadásul a forradalmi kampányokhoz hasonlóan eszeveszett lendülettel folynak. Vegyük példának a kikötő-építést: Hebei tartomány és Tianjin hatszáznegyven kilométeres tengerpartszakaszán négy óriási kikötő található – Qingdao, Jingtang, Tianjin és Huanghua. Bár ennek a négy

kikötőnek sem volt kihasználva a teljes kapacitása, 2003-ban mégis hatalmas beruházásokkal továbbfejlesztették mindegyiket.

Érdeemes megjegyezni, hogy a „nagy ugrás” típusú építkezések közül néhány a kínai gazdaság gyors növekedése miatt az „alultápláltság” helyett épp „túltápláltságot” eredményezett. Ugyanakkor más hasonló projektek „éhínségbe” torkolltak. Vannak olyan, néhány évvel ezelőtt átadott autópályák, például Hebei tartományban a Huanghua–Shijiazhuang autópálya, vagy Jiangxi tartományban a Taihe–Jinggangshan autópálya, amelyeken turistabuszokat és autókat sem igen látni, de teherautóval már tényleg csak elvétve lehet találkozni. Az interneten viccesen csak úgy emlegetik ezeket az utakat, mint kitűnő terepet a Forma-1-es futamok számára, mások meg azzal tréfálkoznak, hogy olyan nyugodt a környezet, hogy akár a mézesheteit is eltölthetné rajtuk az ember.

1999-ben az oktatási minisztérium úgy döntött, hogy jelentősen növelni fogja a felsőfokú intézményekbe felvett hallgatók számát, és ezzel a kínai oktatás „nagy ugrása” is kezdetét vette. 2006-ban 5,4 millió diák kezdte meg tanulmányait valamelyik állami felsőoktatási intézményben, ami az 1988-as 1,08 millió ötszöröse; a felsőoktatásban tanuló diákok összlétszáma 25 millió volt. Az oktatási minisztérium büszkén nyilatkozta: „Kína a felsőoktatás méreteit tekintve Oroszországot, Indiát és Amerikát túlszárnyalva első lett a világon.” És néhány év alatt, a kitartó erőfeszítés és szorgos munka eredményeképpen az egy főre jutó ezerdolláros GDP mellett a kínai felsőoktatás elitoktatásból tömegoktatássá formálódott át, amihez más országoknak harminc-ötven évre, vagy akár még hosszabb időre volna szükségük.

Csakhogy a mai Kínában a ragyogó adatok mögött mindig megtalálható a dolgok fonákja. Ahhoz, hogy a kínai egyetemek szélesebbre tárhassák kapuikat, 200 milliárd *yuanos* hitelt vettek fel, és ez az elképzelhetetlenül magas összeg nagy valószínűséggel újabb fiaskót jelent a kínai kereskedelmi bankok számára, mert az egyetemek valójában nem tudják előteremteni a nagyszámú diák felvételét lehetővé tevő hitel visszafizetéséhez szükséges anyagiakat; az érem másik oldala, hogy az egyetemi tandíjak az elmúlt több mint tíz év alatt robbanásszerűen megemelkedtek,

huszonötszörösére, de akár ötvenszeresére is a különböző egyetemek függvényében, ami körülbelül tízszeres emelkedést jelent az átlagember fizetésemelkedéséhez képest. Egyes számítások szerint, ha valaki egyetemre akarja járattatni a gyermekét, akkor egy átlagos keresetű városi ember 4,2 évi teljes fizetésére van szükség, egy parasztnak pedig 13,6 évi teljes bevételére; ehhez jön még, hogy az egyetemi férőhelyek „nagy ugrás” típusú mennyiségi emelkedésének következtében a végzős diákok nehezen találnak munkahelyet, és minden évben újabb és újabb egymillió munkanélküli diplomással bővül a munkaerőpiac. Rengeteg szegény szülő vesz szörnyű terheket a nyakába, hogy támogatni tudja gyermeke egyetemi tanulmányait, és sok család súlyos anyagi válságba sodródik csak azért, hogy miután a fiuk vagy a lányuk megszerzi a diplomát, ő is a munkanélküliek hatalmas táborát gyarapítsa. A már amúgy is szegény szülők pedig egyre mélyebbre süllyednek a nyomorban. A kegyetlen valóság szorításában, álmait feladva rengeteg szegény család sarja göngyölgíti fel a derékaljat az érettségit követően, és megy el máshová dolgozni, úgynevezett „vándormunkásnak”, mert még ha felvennék is valamelyik egyetemre, a diploma megszerzése után is csupán munkanélküliség és óriási adósság várna rá. Harminckét éven keresztül kitartó emelkedés nyomán 2009-ben az egyetemi felvételi vizsgákra jelentkezők száma visszaesett.

Most pedig térjünk át arra, hogyan van jelen folytonosan a kulturális forradalom brutalitása a harminc éve tartó kínai gazdasági csodában.

Legelőször is a hivatalos pecsétékről mondok el egy történetet. Ezek a fából készült, körülbelül négy centiméter átmérőjű pecséthengerek marokra fogva akkorák, mint egy doboz cigaretta. Csakhogy a Kínai Kommunista Párt hatvanegy éves története és valósága, a jelentős politikai és gazdasági hatalom gyakorlása gyakran egyetlen ilyen pecsétben ölt testet. Legyen szó bármilyen hivatalos dokumentumról vagy szerződésről, pecsét nélkül mit sem ér... de az élet valamennyi területén a valódiságnak és a dolgok legális mivoltának is a pecsét a bizonyítéka: a munka- és diákigazolványról, a születési, halotti és házassági anyakönyvi

kivonatról és a többiről sem hiányozhat a pecsét... summázva a dolgokat, pecsétre mindig és mindenhol szükség van.

1967 januárjában sanghaji lázadók egy csoportja a forradalmi brutalitás jegyében betört a városi önkormányzatra, ellopták a hivatali pecsétet, aztán kihirdették a hatalomátvételt – ez az esemény „januári forradalom” néven vonult be a kulturális forradalom történetébe. A januári forradalom hatalomszerzésre irányuló megmozdulásának híre végigsöpört az egész országon, és példáját követve a helyi lázadók és vörösgárdisták mindenfelé betörték a helyi önkormányzati épületekbe, gyárakba és iskolákba, sőt még a falusi népi kommunákba is. A méretére való tekintet nélkül minden hivatalos szerv áldozatául esett a hatalom megszerzésére irányuló januári forradalmi kampánynak, ha rendelkezett némi hatalommal és – pecséttel. A kulturális forradalom kezdeti szakaszának ez az erőfitogtató kampánya a gyakorlatban a pecsétek megszerzésében nyilvánult meg. A lázadók és a vörösgárdisták, mint valami rablók és banditák, bezúzták a hivatali helyiségek ablakait, ordítva berontottak az épületekbe, aztán feltörték az irodai íróasztalfiókokat és szekrényeket – mindent felforgattak, csak hogy megleljék a hatalmat szimbolizáló pecsétet.

Akkoriban azé volt a hatalom, akinek sikerült megszereznie a pecsétet. A pecsét birtokában bárki nyíltan és magabiztosan osztozathatta utasításait, legálisan és könnyedén tudott pénzhez jutni; tönkretelhetett gyűlölt embereket, és az állam pénzből finanszírozhatta a lázadók forradalmi megmozdulásait. A legszélsőségesebb akció is azonnal legalizálódott, ha valaki írásba foglalta, és lepecsételte az erőszakkal megszerzett pecséttel.

Ezért aztán a forradalmi lázadók különböző csoportjai és a vörösgárdista szervezetek között zűrzavaros élet-halál csatározás indult el a pecsétek megszerzéséért. Megesett, hogy több csoport tagjai egyszerre rontottak be ugyanabba az intézménybe, és ilyenkor volt ott minden, amit csak el lehet képzelni – falakon ugráltak át, ablakokon másztak be, versengtek és verekedtek. Leginkább egy rögbi-meccshez hasonlított egy-egy ilyen jelenet, mert amikor az egyik csoport észrevette, hogy valaki be akar rontani egy másik csoportból valamelyik hivatalba, kegyetlenül rávetették magukat az illetőre, rángatták a ruháját, megragadták a lábát, és minden

eszközzel azon voltak, hogy megakadályozzák a bejutását, míg végül a saját emberük be nem jutott előtte az épületbe. Az is megesett, hogy az egyik csoport valamelyik tagja épphogy megragadta a hivatalos pecsétet, de még ki sem tette a lábát a kapun, máris köréje gyűltek egy másik csoport tagjai...

Hétéves koromban egyszer magam is szemtanúja voltam egy ilyen jelenetnek, félelemtől reszketve egy fűzfa alól néztem végig a folyó túlsó partján, az önkormányzat épületénél kibontakozó hatalmi harcot. Először tíz-egynéhány forradalmi lázadó rontott be városkánk háromszintes önkormányzati épületébe, de miután megszerezték a pecsétet, és épp efelett örömködtek, megérkezett egy másik lázadó csoport is. A körülbelül negyven embert számláló, dorongokkal felfegyverkezett csapat körülvette az épületet. A parancsnok megafonon keresztül ordította a szemben álló csapatnak, hogy adják át önként a pecsétet, aztán fenyegetőbb hangra váltott: – Bár most még a lábatokon álltok, de garantálom, hogy hordágyon fogtok távozni!

Az épületben lévő forradalmi aktivisták egyike szintén megafonon keresztül támadott vissza: – Majd ha fagy, beteges álmodozók!

És ezt követően a folyó túlsó partjáról is hallottam, ahogy az épületben rekedtek kórusban kiabálják: – Éljen soká Mao elnök!

Az épületen kívül állomásozók is ütemesen rázendítettek: – Éljen soká Mao elnök! –, majd dorongjaikat lengetve berontottak az épületbe.

Az „Éljen soká Mao elnök!” és a „Halálunk árán is megvédjük Mao elnököt!” jelmondatok skandalása közepette a két csoport kegyetlenül egymásnak esett. Még a távolból, a kis folyó túloldaláról is hallottam az üvegcsörömpölést, és a dorongokkal szétzúzott bútorok recsegését-ropogását. A korábban érkezők nem bírták tartani magukat a túlerővel szemben, és a tucatnyi embert a támadók végül kiszorították a lapostetőre. Két embert, akik súlyosan megsérültek, a társaik vonszoltak fel a tetőre, ott feküdtek kiterítve, alig-alig lélegeztek. A később érkező lázadók is felrontották a tetőre, és dorongjaikat lengetve ismét kegyetlenül rátámadtak az ellenfélre, három ember a kíméletlen ütések miatt lezuhant, de egyikük, aki a pecsétet szorongatta, még mielőtt leesett volna, minden erejét latba

vetve nagy lendülettel behajította a pecsétet az előttem csordogáló folyóba.

Erre a tucatnyi lázadóra, akik a hatalom megkaparintásáért folyó harcban hamarabb szerezték meg a pecsétet, végül igaz lett a mondás, hogy „lábon érkeztek, de hordágyon távoztak”, mert a három ember közül, akik a tetőről lezuhantak, ketten súlyosan megsérültek, egy pedig meghalt.

A pecsét pedig, mivel fából volt, nem merült el azonnal, hanem sodródott a víz felszínén nyugat felé. A később érkező lázadók csapata megnyerte ugyan a csatát, de a háborút nem, hiszen a pecsét, amiért a harc kirobbant, ott úszott a folyóban – lesiettek hát a partra, és a folyó mentén ordibálva rohantak a nyugati irányban sodródó pecsét nyomában. Az egyik fiú az eszeveszett rohanás közben ledobálta magáról a ruháját, lerúgta vastag bakancsát, és amikor a fahídhoz ért, elrugaskodott, és belevetette magát a jeges, téli folyóba. Társai a partról biztatták, hangos drukkolásuk közepette a fiú hatalmas tempókkal egyre jobban megközelítette a pecsétet, majd épp mielőtt elmerült volna, megragadta.

Ezek után a forradalmi lázadók csapata diadalmenetben masírozott végig városkánk utcáin, a sort a rettenthetetlen úszó vezette, víztől csöpögő ruhában és prüszkölve, jobbában a magasba emelt pecséttel, a társai szorosán a nyomában, közöttük a harc hevéről tanúskodó vérző arcúak és sántikálók. „Éljen soká Mao elnök!”, skandálták lelkesen, és kihirdették, hogy a januári forradalom városunkban is óriási győzelmet aratott.

A fiú, aki rettenthetetlenül, saját testi épségével mit sem törődve megmentette a pecsétet, hős lett a helyiek szemében. Erősen meghűlt, és később valahányszor felbukkant az utcán, gyakran meg-megállt, és addig meg se moccant, míg fel nem tört belőle egy erőteljes tüsszentés, csak azután tudta folytatni útját.

A kulturális forradalom után elképesztő változások mentek végbe az országban. Társadalmi berendezkedését tekintve a mai Kína és a kulturális forradalom Kínája radikálisan különbözik egymástól, de a pecséték kiváltságos szerepe mindmáig változatlanul megmaradt. Sőt a pecséték megszerzésére irányuló erőszakkal is találkozni mindenfelé.

Néhány magánvállalatnál a részvényesek közötti ellentétek miatt újra meg újra lejátszódik a pecsét megszerzése körüli bohózat. Ezek az öltönyös-bőrcipős részvényesek, akik alapesetben meglehetősen tiszteletreméltóan viselkednek, maffiózókként küzdenek egymással, amikor a pecsét megkaparintására kerül sor, azaz kiéleződik a harc a cég feletti hatalom és irányítás megszerzéséért. Ütnek, rúgnak, köpködnek és szitkozódnak, székeket zúznak szét, poharakat törnek, cseppet sem törődve azzal, hogy mit szólnak ehhez a beosztottaik. Ráadásul manapság még az ügyvédi irodákban is előfordulnak pecsétért folyó küzdelmek, és a törvényt betéve ismerő emberek sem engednek jottányit sem, amikor meg akarják kaparintani, viaskodásuk heve a nőrabló banditákéval vetekszik.

De még az állami vállalatoknál is megesik, hogy hajba kapnak a pecsét miatt. A kínai állami vállalatoknál rendszerint az igazgatótanács gyakorolja a hatalmat, de a hagyományos pártbizottságoknak is megmaradt a befolyásuk. 2007-ben valamelyik városban egy állami cégnél a párttitkár és az igazgatótanács elnöke között elmérgesedő ellentét miatt a pártbizottság utasítására leváltották az elnököt, habár ehhez valójában csak az igazgatótanácsnak lett volna joga. Ezután a párttitkár összeszedett harminc markos legényt, hatalmas kalapácsokkal bezúzták az elnöki iroda ajtaját, feltörték a szekrényt, és megkaparintották a pecsétet.

Ráadásul ehhez hasonló pecsétrablások nemcsak magán- és állami vállalatoknál, de gyakran cégek, sőt még állami szervek között is megesnek. Két történetet mondok még el a napjainkban megtörtént pecsétrablásról, az egyik a nép körében, a másik hivatalos helyen esett meg.

Az előbbi egy dél-kínai cégnél történt, amely elvesztett egy pert, mert a felperes bemutatott egy harmadik fél, azaz egy másik cég által írásba foglalt vallomást. Az alperes azonban nem nyugodott bele az ítéletbe, és a harmadik cég nevében hamisított mindenféle, a saját cégére nézve kedvező dokumentumot, majd felfogadott néhány marcona legényt, hogy törjenek be a vallomást tevő harmadik cég irodájába. A pecsétet felügyelő alkalmazott nem tanúsított semmiféle ellenállást, ehelyett elbújt a mosdóban. A marcona legények felfeszítették a szekrényeket, kivették a pecsétet, és rányomták a

hamis dokumentumokra, majd a pecsétet kidobták, és mint aki jól végezte dolgát, elvonultak. A másodfokú eljárás után az alperes cég diadalittasan bemutatta a harmadik cég pecsétjével ellátott nagy kupac dokumentumot. A harmadik cég képviselője bizonygatta ugyan, hogy az iratok hamisak, és a pecsétet betöréssel szerezte meg az alperes, de az körömszakadtáig tagadta a vádat, miszerint erőszakkal jutott volna a pecséthez...

A hivatali körökben megesett történet pedig arról szól, hogy egy magasabb szintű állami szervezet ellopta egy alacsonyabb szintű állami szervezet pecsétjét. Az egyik kisváros önkormányzata ki akarta sajátítani a szomszédos falu ötven*mus* földjét, csak hogy az ár körül vita alakult ki, és a falu meg a város vezetése sehogy sem tudott egyezsége jutni. A városi előjáróság rá akarta kényszeríteni a falura az akaratát, de a falubizottság a parasztok tömeges ellenkezése miatt nem merté rányomni a pecsétjét a megállapodásra. A felbőszült kisvárosi vezetés erre elküldött valakit a faluba, hogy lopja el a pecsétet, amit aztán a faluvezetés helyett rá is nyomtak a szerződésre...

A kulturális forradalomtól napjainkig számtalan hasonló példát lehetne említeni. Ráadásul a kulturális forradalom pecséthistóriái részleteikben néha meghökkenítő azonosságot mutatnak napjaink hasonló eseményeivel.

Egy barátomtól hallottam a következő történetet. A városban, ahol élt, a januári forradalom hatalomszerzési kampányának idején az egyik gyárban két forradalmi lázadó szervezet is működött, amelyek nagyjából ugyanolyan erősek voltak, ezért mindkét fél parancsnoka tudta, ha harcot indítana a pecsét megszerzéséért, valószínűleg mindkét oldalon komoly volna a veszteség. Összeültek hát tanácskozni, aminek eredményeképpen aláírtak egy hatalommegosztási megállapodást. Ez azt jelentette, hogy a gyár pecsétjét kettévágták, és mindkét szervezet egy-egy felet kapott belőle. Így amikor valamit le kellett pecsételni, mindkét forradalmi lázadó csoportnak rá kellett bólintania, majd ki-ki elővette a maga fél pecsétjét, a kettőt összeillesztették, így hitelesítették a dokumentumot vagy a hivatalos levelet. Miután ez megtörtént, mindenki eltette a maga felét. Érdekes, hogy a lepecsételt iratokon jól kivehető az illesztés vonala.

Sok-sok évvel később, a „reform és nyitás”-politika időszakában is történt egy nagyon hasonló, összeillesztett pecséttel kapcsolatos eset. Egy sikeres magánvállalat vezetőjének felemelkedéséről szól a következő történet.

Ez a nagyvállalat-vezető korábban, amikor a cég még sokkal kisebb volt, és ő igazgatóhelyettesként dolgozott, gondolt egyet, és – akár a forradalmi lázadók csoportjai a kulturális forradalom idején – maga köré gyűjtött néhány embert, akiknek a segítségével legelőször kiebrudalta a vezérigazgatót, azután megfélemlítette az igazgatótanács elnökét, mondván, ha nem kotródik el önszántából, eltörök mindkét lábát, mire a nyúlszívű elnök, a vezérigazgatóhoz hasonlóan, elmenekült. Így lett hát „hősöm” önhatalmúlag a cég vezérigazgatója és elnöke is egy személyben, és ezzel minden hatalom az ő kezében összpontosult.

Csakhogy a menekülő elnök magával vitte a cég pecsétjét. Ha pedig nincs pecsét, a cég nem tud legálisan működni. De hogy is állta volna útját ilyen kis semmiség az új igazgatónak, különösen manapság, amikor a kínai városokban minden utcasarkon találni pecsétkészítő kisiparost! Elküldte hát az egyik emberét, hogy azonnal csináltasson egy új pecsétet. Kínában csak az illetékes hivatal engedélyével készíthető pecsétet egy cég, ennek híján illegális a pecsétkészítés. De aki ilyen vakmerő, annak csak a pénz és a hatalom számít, a törvény egyáltalán nem érdekli. A probléma csak az volt, hogy ha mind a két pecsét megvan, az kihathat a cég normális ügymenetére, hiszen a korábbi elnök is le tud pecsételni szerződéseket, ráadásul meglehetősen nehéz megállapítani, hogy az adott dokumentumon vajon melyik pecsét szerepel.

Csakhogy emberünk nem fárasztotta magát ilyen részletkérdésekkel. Amikor a beosztottja megérkezett a frissen metszett pecséttel, ismét elküldte, ezúttal egy baltáért. A férfi arca zavart tükrözött, mert fogalma sem volt, hogy mire kell az a balta. De azért ismét leszaladt az utcára, visszatért a baltával, aztán megrökönyödve nézte végig, ahogy az újdonsült főnök szoroson bal kezébe fogja a vadonatúj pecsétet az íróasztalán, a baltát a jobbával a magasba emeli, majd lesújt – a pecsét két darabra tört.

Miután kettévágta a pecsétet, az új elnök-vezérigazgató kiadta az ukázt: mostantól a cég által aláírt szerződések közül az az érvényes, amelyiknek a pecsétjén látható a törésvonal.

Magánvállalatoknál nem ritkák az ehhez hasonló agresszív esetek, sőt nemcsak tettelegességgel és megfélemlítéssel, de akár bérgyilkos segítségével is megszerezheti valaki a cég feletti irányítást és hatalmat. Akik hatalomra törnek, brutalitás és abszurd megoldások terén semmivel sem maradnak el a hollywoodi filmek maffiózótól.

A kínai gazdaság gyors ütemű fejlődése közepette nemcsak a hétköznapi emberek között bukkan fel a kulturális forradalom brutalitása, de hasonló mértékben jelen van hivatali körökben is. Az urbanizáció következtében a városokban egyik napról a másikra hatalmas területeken lebontják a régi házakat, hogy szintén egyik napról a másikra óriási felhőkarcolókat húzzanak fel a helyükre. Az erőltetett ütemű, nagymértékű bontások miatt Kína városai nemegyszer úgy festenek, mintha lebombázták volna őket. Több városban viccek is keringtek erről; például az egyik viccben a CIA információt kap arról, hogy Bin Laden ott rejtőzik a városban, mire egy amerikai kémrepülő behatol a légtérbe, de a pilóta meglepődve tapasztalja, hogy a várost már lebombázták. Az amerikai pilóta jelentése a központnak: – Nem tudom, ki adott parancsot a bombázásra, de nem valószínű, hogy Bin Laden túlélte volna.

E jelenség mögött is ott van a kulturális forradalom brutalitásával véghezvitt fejlődési modell. Hogy elfojtsák a lakosság elégedetlenségét és ellenállását, néhány helyen a hatóság nagyszámú rendőrt vezényelt ki a lebontásra ítélt körzetekbe, és erővel elhurcolták a kilakoltatás ellen tiltakozókat, miközben vagy egy tucat buldózerrel pillanatok alatt lerombolták a régi házakat. Amikor ezek az erővel eltoloncolt emberek visszatértek a helyszínre, az otthonuk helyén óriási romhalmaz várta őket. És mivel földönfutókká váltak, nem volt többé hová hazatérniük, mi mást tehettek volna, mint hogy szembenéztek a valósággal, és beköltöztek a helyi hatóságok által számukra kiutalt lakásba.

Két évvel ezelőtt valamelyik városban egy kilakoltatásra ítélt család nem tudott megegyezésre jutni a helyi hatóságokkal, így végül őket is erőszakkal költöztették ki. Az igazak álmát aludták

éppen, amikor hajnalban egy csapat rohamsisakos ember falhoz támasztott létrán felmászott az ablakukhoz, kalapácsokkal és botokkal betörték az üveget, majd bemásztak a lakásba. Az öttagú család arra riadt, hogy vagy tucatnyian veszik körül őket. Még magukhoz sem tértek egészen, amikor két marcona férfi kirángatta őket a meleg takaró alól. Úgy bántak velük, mint a bűnözőkkel, azt sem engedték meg, hogy nadrágot, zoknit húzzanak, épp csak a takarójukat tudták maguk köré csavarni, és semmit nem vihettek el, egyszerűen kitoloncolták őket a saját otthonukból. A legcsekélyebb ellenállásra keményen megkapták a magukét. Ezt követően egy furgon elszállította őket egy üres lakásba. Vagy két tucat rendőr felügyelete alatt a hideg földön ültek egészen délig, amikor is belépett egy hivatalos személy, és közölte velük: – A házukat lebontották.

Ettől a hivatalos személytől tudták meg azt is, hogy az ingóságaikat közjegyző jelenlétében leltárba vették, és már át is szállították az új lakásba. És mivel kész helyzet elé állították őket, azaz a fából már elkészült a hajó, mi mást tehettek volna, mint hogy beköltözzenek az önkormányzat által kiutalt lakásba. Később, amikor szóba került az eset, elmondták, hogy úgy érezték magukat, mintha az egészet filmen látnák, és a valóságban meg sem történt volna, olyan váratlan volt. – Még a háborúban is adnak valamennyi időt az ellenségnek a megadásra – méltatlankodtak.

A mi gazdasági csodánk, vagy úgy is fogalmazhatnánk, a gazdasági haszon, amelynek megszerzésére oly büszkék vagyunk, bizonyos szempontból a helyi hatóságok végtelen hatalmából fakad, mivel egyetlen önkormányzati rendelet képes fenekestül felforgatni mindent. Bár ez a módszer túl egyszerűnek és durvának tűnhet, a gazdasági fejlődés terén gyors eredményekkel kecsegtet. Ezért azt kell mondanom annak a néhány nyugati értelmiséginek: épp az átláthatatlan kormányzás tette lehetővé Kínában a gazdaság ilyen mértékű szárnyalását.

Az erőszakos kilakoltatások azonban olyan gyakoriak manapság országszerte, hogy egyre többször ütköznek kollektív ellenállásba. 2009. november 11-én Kína egyik délnyugati városában acélcsövekkel, ragasztószalaggal és feszítővasakkal felfegyverkezve néhány tucat kétes személyazonosságú férfi kilenc

kilakoltatásra ítélt család otthonába tört be éjnek évadján; összesen tizenhárom embert rángattak fel egy teherautóra, és szállítottak el erőnek erejével a helyszínről, és hogy ne tudjanak kiáltozni, még a szájukat is betapasztották. A támadásban négyen megsérültek. Ezt követően felbőgött két buldózer motorja, és a házakat pillanatok alatt barbár módon a földdel tették egyenlővé. A valódi összecsapásra azonban csak másnap reggel került sor, amikor a méltatlankodó, kilakoltatott tulajdonosok és a rokonaik, összesen több mint harmincan, vörös transzparenszekkel és negyvennél is több, cseppfolyós gázt tartalmazó palackkal eltorlaszolták az útkereszteződést, magyarázatot követelve a helyi hatóságoktól a történetekre. Mivel az útkereszteződés eltorlaszolása akadályozta a lakosság normál életvitelét, a rendőrök feloszlatták a tüntetőket, és négyüket előzetes fogságba helyezték a közrend szándékos megsértésére és a közlekedés akadályozására irányuló felbujtásért.

Szintén 2009 novemberében egy nő visszautasította a számára nyilvánvalóan előnytelen, a piaci ár töredékét kínáló áttelepítési megállapodás aláírását, mire a helyi önkormányzat a ház erőszakos lerombolása mellett döntött. Amikor a buldózerek megjelentek a kapunál, és elkezdték szétzúzni a falat, s már szanaszét repkedtek-potyogtak a tégladarabok, a nő, hogy erőt merítsen, felhajtott egy nagy pohár whiskyt, azután a férjével együtt kimentek a negyedik emeleti lakásuk erkélyére, és Molotov-koktélokot hajigáltak a buldózerekre meg a bontást végző munkásokra, akik ezt lenről kődobálással viszonozták. Dacára a többórás, makacs ellenállásnak, a négyemeletes házat, amelyben laktak, végül teljesen ledózerolták. Később az asszonyt és a férjét bíróság elé állították „közfeladatot ellátó személy akadályozása” vádjával, és a férfit nyolc hónap börtönbüntetésre ítélték.

2009. november 13-án Chengduban egy Tang Fuzhen nevű asszony szintén ellenszegült az erőszakos kilakoltatásnak, ő is Molotov-koktélokkal dobálta meg az erőszakos bontást végző munkásokat, majd háromórás kitartó ellenállás után elszánta magát a végső lépésre, benzinnel locsolta le és öngyújtóval felgyújtotta magát. Szörnyethalt. Ez az eset végre felrázta a kínai médiát, és bár a helyi önkormányzat kitartott amellett, hogy Tang Fuzhen részéről önmaga felgyújtása erőszakos szembeszegülés a törvénnyel, a

közvélemény Tang Fuzhen oldalára állt. Az emberek kezdték megkérdőjelezni „A városi lakóházak lebontását és az ezzel kapcsolatos kilakoltatásokat szabályozó rendelet” megalapozottságát, és a pekingi egyetem öt professzora a „nép nevében” beadvánnyal fordult az Országos Népi Gyűlés Állandó Bizottságához. A beadványban, amely a rendelet felülvizsgálatára vonatkozó javaslataikat tartalmazta, rámutattak: a lebontásokat és kilakoltatásokat szabályozó rendelet szemben áll az alkotmánnyal és a tulajdonhoz való joggal, ezért a törvényalkotók részéről felülvizsgálatát tartják szükségesnek.

Az utóbbi években az erőszakos kilakoltatások és házbontások egyre szélesebb körű ellentéteket szültek, és egyre hevesebb társadalmi konfliktusokba torkolltak. Tang Fuzhen önégetésének esete a hosszú éveken át felgyülemlett elégedetlenség kirobbanásához vezetett, és a közvélemény erős nyomására az Államtanács végül nyilvánosan bejelentette, hogy át fogják dolgozni „A városi lakóházak lebontását és az ezzel kapcsolatos kilakoltatásokat szabályozó rendelet”-et. Rengetegen bíztak benne, hogy ez majd gátat fog szabni az erőszakos kilakoltatásoknak, de a valóságban nem történt más, mint hogy adtak egy fricskát az emberek naivitásának. Miközben a teljes közvélemény az önégető Tang Fuzhen oldalán állt, és az Államtanács is kinyilvánította a rendelet törvényellenes pontjainak módosítására vonatkozó szándékát, az erőszakos kilakoltatások és házlebontások száma nemhogy nem csökkent, hanem egyre gyakoribbá vált.

2009. december 16-án egy asszony délben elment a piacra, de amikor zöldséggel teli kosarával hazaért, a házát már sehol sem találta, mert a földdel tették egyenlővé a buldózerek, és fogalma sem volt róla, hogy vajon hová lettek a bútorai és a háztartási eszközei. A nő egészen magába roskadt, a férje pedig, aki épp a munkahelyén volt, még azt sem tudta, hogy a házuk eltűnt a föld színéről. – Téli víz idején ugyan hol fogjuk tölteni az éjszakát? – fakadt ki az asszony.

Még ennél is megdöbbentőbb annak a negyven állami alkalmazottnak az esete, akiknek azért került veszélybe a munkahelyük, mert valamelyik rokonuk állt ellen az erőszakos kilakoltatásnak és a háza ledózerolásának. Az egyik ottani kerületi biztos a „területrendezési nagygyűlésen” bejelentette a rokonokat

alkalmazó egységek vezetőinek: ha az alkalmazásukban álló személy valamelyik rokona nem járul hozzá házának lebontásához, és emiatt nem lehet még az újév előtt megvalósítani a projektet, az érintetteket el kell bocsátani a munkahelyükről. Ráadásul, akárcsak a kulturális forradalom idején, mindennap reggel nyolctól délután hatig folyamatosan sugározták a ledózerolással kapcsolatos ultimátumot. E szavakkal figyelmeztették a helyieket:

– Az önkormányzat teljességgel eltökélt a projekt megvalósításával kapcsolatban, az építkezés nem fog megghiúsulni senki szabotázsja miatt...

Ezek a sokszor ismétlődő epizódok és a szomorú valóság Mao Zedong egyik mondatát juttatták az eszembe. Mao szemléletes és emlékezetes definícióját adta a forradalomnak, amit a kulturális forradalom idején mindenki betéve tudott: „A forradalom nem díszebéd, nem egy írásmű megalkotása, nem egy kép megrajzolása, és nem hímzés; nem lehet olyan kifinomult, olyan könnyed, illedelmes, olyan gyengéd, kedves, udvarias, tartózkodó és nagylelkű. A forradalom lázadás, erőszakos cselekedet...” – mondta Mao.²⁰

1973-ban, tavasz és nyár találkozásakor, amikor már alig volt hátra valami az általános iskolából, néhány osztálytársammal ellógtunk a Xiangyang Általános Iskolából, és a verőfényes napsütésben elindultunk, hogy megnézzük a Haiyan Középiskolát a nemrég elkészült betonhíd túloldalán. Hogy a betont megóvják a berepedezéstől, a hidat gyékénylapokkal borították be, amit a munkások slaggal locsoltak, hogy a vizes gyékény a betont nedvesen tartsa. Az osztálytársaimmal ezen a lucskos gyékényszőnyegen mentünk át az új híd túloldalára.

Majd szétvetett minket a kíváncsiság: milyen lehet a középiskola, ahová nemsokára mi is járni fogunk? Ezenkívül alig vártuk, hogy végre megtudhassuk: mi az a forradalom?

Pedig ekkorra már mi is hat éve forradalomban éltünk, szem- és fültanúi voltunk számos forradalmi eseménynek, de voltaképpen mégsem vettünk részt benne. Pedig hányszor mondogattuk mi is Mao szavait: „A lázadás jogos.” S bár lépten-nyomon hangoztattuk, nem nagyon tettünk semmit ennek jegyében. Éppen ezért a nálunk

egy-két évvel idősebbek, akik a középiskolát is nálunk egy-két évvel korábban kezdték, lekezelően bántak velünk, és rendszerint csak ennyit mondtak nagyképűen: – Ugyan mi a fenét tudtok ti? Majd ha gimisek lesztek, ti is megtudjátok, mi az a forradalom.

Megalázva éreztem magam, hiszen mindaddig meg voltam róla győződve, hogy én is részese vagyok a forradalomnak. Az utcákat beborító, lobogó vörös zászlók és a mindent ellepő tacepaók közepette cseperedtem fel, egyik felvonulást és összecsapást néztem végig a másik után, és egyik forradalmi nagygyűlésről masíroztam a másikra a felnőttek nyomában.

Akkoriban a nálam tíz-egynéhány évvel idősebb fiatalokat irigyeltem a legjobban, mert ők részt vehettek az 1966 októberében kezdődött vörösgárdista mozgalomban. Az iskolákban szünetelt a tanítás, és a vörösgárdisták a kulturális forradalommal kapcsolatos tapasztalat- és információcsere ürügyén mindenfelé utazgathattak. A „vándorló” vörösgárdistáknak az egész országban fogadóállomásokat alakítottak ki, azzal a céllal, hogy ellássák a tapasztalatcserére érkező forradalmi fiatalokat. Ezek az állomásokon szállást adtak nekik, kifizették az útiköltségüket, és igyekeztek mindenben segítségükre lenni az út során. A mi kisvárosunk vörösgárdistái csupán öt *jiaó*val vagy egy *yuannal* a zsebükben indultak el, de ha volt lepecsételt ajánlólevelük ilyen „tanulmányútra”, keresztül-kasul beutazhatták Kínát. Ha vonatra szálltak, nem kellett jegyet venniük, de a szállásért és az étkezésekért sem kellett fizetniük. Nem csoda, hogy később, valahányszor szóba került, mindig nagyon lelkesen beszéltek úti élményeikről.

Eszembe jutnak szép nyáresti emlékek... Volt egy vörösgárdista ismerősöm, az egyik osztálytársam bátyja, akit addigra már vidékre telepítettek, és a mindennapjai keserves nélkülözés közepette, kemény munkával teltek. Kéthavonta egyszer, öt-hat óra gyaloglással tudott csak hazajönni a városkánkba, hogy aztán néhány napos otthonlétet követően ismét öt-hat óra gyaloglással visszamenjen a faluba, parányi szobájába, ahol még villany sem volt, csupán egy szál petróleumlámpa. Éppen akkor kezdődött a szünidőnk, amikor azon a nyáron hazalátogatott.

Esténként, amikor már kissé hűvösebb volt, betelepedett egy fonott karosszékre, keresztbe rakta a lábát, kezében legyezővel hűsítette magát, és a vele szemközt a földön gubbasztó tízegynéhány emberrel, akiknek arcáról lerítt a tisztelet, elmerült múltbéli barangolásainak emlékeiben. Ilyenkor felelevenítette, amikor annak idején a társaival vörös zászlókat a magasba tartva, karjukon a Vörös Gárda karszalagjával, tiszteletet parancsolóan kimasíroztak a városkánkból.

Azt tervezték, hogy legelőször ezer *lit* tesznek meg: gyalogmenetben elzarándokolnak Mao Zedong szülőföldjére, a hunani Shaoshanba; ezt követően újabb ezer *lit* szándékoztak gyalogolni Shaoshanból Jiangxi tartományba – a Jinggang-hegységbe készültek, ahol Mao Zedong legelső forradalmi bázisa található. Csakhogy már egynapos gyaloglás után elfáradtak, ezért lestopoltak egy teherautót, és végül az alig több mint száz *lire* fekvő Sanghajban kötöttek ki, ahol aztán majdnem két hétig nézelődtek, majd továbbmentek Pekingbe, ahol szintén csak várost néztek, végül két csoportra oszlottak, az egyik vonatra szállt, és elment Qingdaóba, a másik dél felé vette az irányt, Wuhanba... hát így történt, hogy a csapat egyre kisebb és kisebb lett, míg az osztálytársam bátyja legvégül már csupán egyszemélyes különítményt alkotott, és egymaga elment Kantonba, ahol összetalálkozott egy Északkelet-Kínából, Shenyangból érkező vörösgárdista csapattal, akikkel már közösen szelte át a Qiongzhou-szorost Hainanra... fél évvel később, ennek a szerteszét aprózódó csapatnak a tagjai a legkülönbélebb helyekről szállingóztak vissza a városkánkba. Kikérdezték egymást a „tanulmányútról”, mire kiderült, hogy egyikőjük sem járt a hunani Shaoshanban és a jiangxi Jinggang-hegységben. Csak és kizárólag nagyvárosokat és látványosságokat látogattak meg, és a forradalom égisze alatt életük leghosszabb és legizgalmasabb turistaútjában volt részük.

Az osztálytársam bátyja minden alkalommal mély sóhajjal fejezte be élménybeszámolóját: – Országunk csodálatos folyóit és hegyeit mind a saját szememmel láthattam!

Akkoriban a városkánkból minden idősebb vörösgárdistát vidékre telepítettek, ahol nyomorúságos körülmények között teltek a mindennapjaik. A kulturális forradalom kezdeti szakaszának

zűrzavarát és felfordulását követően Maónak szembe kellett néznie a kíméletlen valósággal: 1966-tól a kulturális forradalomban eluralkodó káosz miatt a középiskolák és az egyetemek már három éve nem vettek fel új diákot, ami azt jelentette, hogy országszerte az alsó tagozatos középiskolások és a felső tagozatos érettségizők, azaz összesen több mint 16 millió diák várt arra, hogy felsőbb osztályba léphessen vagy munkába állhasson. A vörösgárdisták, akik a kiterjedt harcokban és a családok felforgatásában Mao fő támaszai voltak, addigra már teljesen hozzászoktak a pusztító életmódhoz, és bár a társadalom viszonylagos nyugvópontra jutott, a kínai gazdaság a csőd szélén egyensúlyozott, így képtelenség volt ezeknek a forrongó fiataloknak munkalehetőséget biztosítani a kisebb-nagyobb városokban. A 16 millió főt számláló vörösgárdista és „iskolázott” fiatalság így egyik napról a másikra tétlenségre lett ítélve, miáltal a társadalom stabilitását veszélyeztető tényezővé váltak.

Mao Zedong erre úgy döntött, hogy egy laza mozdulattal megoldja a kínai városokat feszítő legnagyobb társadalmi problémát, és kiadta az ukázt: „Az »iskolázott fiatalok« vidékre mennek, hogy a szegény- és középparasztoktól átnevelésben részesüljenek.”

Ezek után számtalan kínai család élte meg tragédiák sorát: gyermekeik, egyszerű derékaljukat a hátukra véve, a szülők könnyes búcsúját követően elindultak a falvakba vagy a távoli peremvidékekre, hogy Kína legszegényebb területein verjenek gyökeret, és ezzel kezdetét vegye az éhezés, fázás, szomorú elválások és örömteli viszontlátások időszak az életükben. Városkánkból a „fel a hegyekbe, le a földekre mozgalom” keretében az „iskolázott fiatalok” egy része a távoli Heilongjiangba került, a többiek a közeli zhejiangi falvakban telepedtek le. A jövőjüktől megfosztott, kilátástalan helyzetbe taszított idősebb vörösgárdisták számára a néhány napos családlátogatás alkalmával életük legszebb emlékeinek felelevenítése maradt csupán, ilyenkor rendszerint a kulturális forradalom kezdetén tett „barangolásaikról” meséltek. Örömeiket lelték, ha beszélhettek nekünk, „kis vörösgárdistáknak” ezekről a fantasztikus élményeikről, nagyon színesen és érdekesen idézték fel kalandjaikat; számomra legemlékezetesebb a pályaudvar leírása maradt.

A „nagy barangolás” idején a vörösgárdisták dugig megtöltötték a Kínában közlekedő összes vonatot, voltak, akik az ülések alá feküdtek, mások a poggyásztartón aludtak, de a többség órákig állt. A vasúti kocsik végéi is dugig voltak emberekkel, senki sem tudta elintézni a dolgát a vonaton. Éppen ezért, amikor megálltak valahol, a vörösgárdisták az ajtókon és az ablakokon keresztül nyomakodtak ki, mint valami vég nélküli fogkrém a tubusból. A fiúk, miután leugráltak a vonatról, a legnagyobb lelki nyugalommal meglazították a derékszíjukat, és elintézték a kis- és nagydolgukat; a lányok viszont körfalat vontak, és társaik takarásában egymás után leguggolva pisiltek, hogy elkerüljék az arcátlanabb fiúk kíváncsi tekintetét. Ezt követően a vörösgárdisták ajtón-ablakon át visszanyomakodtak a vonatra. A vonat elindult, a peront pedig ürülék és vizelet éktelen bűze lengte be.

Az osztálytársam bátyja olyan lelkesen ecsetelte a vörösgárdisták „barangolásai” során átélt élményeit, hogy egy ideig ő volt a forradalom megtestesítője a szememben. Később azonban minden megváltozott, mert attól kezdve, hogy a kezébe került egy bambuszfuvola, nem mesélt többé „barangolásainak” lebilincselő élményeiről: egyik napról a másikra elszótlanodott. Ez az emlékem maradt róla, amikor faluról hazatért a szüleihez: jobb kezében vitorlavászon zsák, bal kezében bambuszfuvola, lábán elnyűtt, sáros tornacipő. A néhány nappal későbbi kép, amikor elindult visszafelé, nem sokban különbözött, csupán a tornacipője nem volt sáros, mert addigra az anyja kitisztította. Azon a néhány napon, amit otthon töltött, állandóan az ablaknál ült, és a bambuszfuvolát fújta. Folytonosan szólt a dallam, de a vég nélkül játszott forradalmi dalok elvesztették harcias lendületüket, lassúvá és szomorkássá váltak. Ha éppen nem fuvolázott, merengve bámult maga elé az ablaknál ülve. Néha odamentünk hozzá, próbáltunk beszédbe elegyedni vele, de csak felénk fordította a tekintetét, és nem szólt egy árva szót sem.

Ezt az eredetileg eléggé bőbeszédű embert a vidéki kitelepítés néhány éve alatt mintha teljesen kicserélték volna, egészen hallgatag lett. Lehetséges, hogy a fuvola váltotta fel a beszédet, mert bele tudta fújni az összes benne kavargó érzést. Körülbelül két éven keresztül, valahányszor meghallottam a fuvolaszót a kis utcában,

ahol laktam, tudtam, hogy hazajött. Közel s távol ez volt az egyetlen bambuszfuvola a környéken, amely a fiú létének jelzője is volt egyben. Néha-néha megesett, hogy a körtecukorka-árus vevőcsalogató dallamát játszotta, mire az utcából csorgó nyállal, fejvesztve odasereglettek köré a gyerekek. Csalódott arcuk láttán néhányszor önfeledten elkuncogta magát, majd visszasüppedt szokásos némaságába.

És ez az ember, aki gyermekkoromban a forradalmat testesítette meg számomra, épp akkor, amikor az általános iskolát befejeztem, egyszer csak meghalt. Halála előtt még hazament, ez alkalommal több, mint tíz napig otthon is maradt, és semmi áron nem akart visszamenni vidékre. Amikor elhaladtam néhányszor az ablaka alatt, hallottam, hogy az apja állandóan haragosan szapulja, mondván, az a baj vele, hogy bűdös neki a munka, jobban szeret lazálni, ezért nem akar visszamenni vidékre. Erőtlenül ellenkezett, mondván, hogy nagyon kimerült, és egyszerűen nincs energiája a munkához a földeken. De ez csak olaj volt a tűzre, mert az apja még jobban rázendített, hogy olyan lusta, mint egy burzsoá: – Aki lusta, mindig azzal takarózik, hogy nincs energiája.

Az anyja egy idő után megelegette az egész napos veszekedést, és a fia amúgy sem maradhatott tovább a városban, ha el akarták kerülni az ideológiai számonkérést. Kedvesen, szép szavakkal igyekezett meggyőzni, hogy menjen vissza a faluba, míg a fiú végül rábólintott. Indulás előtt főzött neki két tojást, és a zsebébe csúsztatva – különleges ínyencségnek számított ez akkoriban. Láttam, amikor elhagyta a várost: csont és bőr volt, az arca viaszsárga, jobb kezében a viseltes zsákot szorongatta, míg bal kezében ott volt a nélkülözhetetlen bambuszfuvola, lábán a szokásos elnyűtt tornacipő; lehajtott fejjel bandukolt, és tényleg úgy festett, mint akinek jártányi ereje sincs már. Sírva ment, közben felfelemelte a bambuszfuvolát szorongató bal kezét, hogy a könnyeit letörölje a ruhájával.

Ekkor láttam utoljára. Néhány napra rá a faluban eszméletét veszítette, a parasztok vitték be egy ajtólapon a járási kórházba, ahol az orvos előrehaladott májelégtelenséget állapított meg nála, és azonnal tovább is küldte a városi kórházba, de a Sanghajba tartó mentőautóban meghalt. Orvos apámtól tudom, hogy amikor bevitték

a járási kórházba, a mája már egészen apróra zsugorodott, és olyan kemény volt, mint a kő. Halálával gyerekkorom egyetlen bambuszfuolahangja is eltűnt az életemből.

Hogy mi a forradalom? A fejemben számos válasz viaskodik egymással. A forradalom észrevétlenül átítatja az egész életed, és a sorsod egyetlen éjszaka leforgása alatt száznyolcvan fokos fordulatot vehet: van, akit egyik pillanatról a másikra az egekbe repít, másokkal a poklok poklát járátja meg. De a kapcsolatokra is hasonló a hatása, a forradalomban az emberi kötelékek hol megszakadnak, hol megerősödnek: aki ma forradalmi bajtárs, az holnap már osztályellenség.

Két jelenet jutott erről eszembe, amelyektől képtelen vagyok szabadulni: az egyik az emberi természet szépségét, a másik pedig épp a csúfságát ábrázolja.

Az emberi természet szépségét egyik osztálytársam apja testesíti meg számomra. Első elemista koromban az osztálytársam apja, akinek mindig mindenkihez volt egy kedves szava, támadások keresztüzébe került, mivel a kommunista párt apparátusának alacsony beosztású kádereként szinte elkerülhetetlen volt, hogy „kapitalista úton járónak” bélyegezzék. Nagyon kedveltem gyerekkoromban, mert ha csak észrevett az utcán, mindig rám mosolygott, tudta, hogy a fia osztálytársa vagyok. Bármennyire kutakodom is az emlékeimben, nem tudok felidézni rajta kívül mást az osztálytársaim édesapjai közül, aki valaha is rám mosolygott volna. A személyét ért támadások után azonban soha többé nem láttam azt a szívmengető mosolyt: attól kezdve, ha megpillantott az utcán, azonnal elkapta a tekintetét. Fogalmam sincs róla, hogy miféle fizikai és lelki tortúrának vetették alá a forradalmi lázadók azokban a hónapokban, de valahányszor láttam, az arca puffadt volt, és véraláfutások borították. A fiának, korábban mindig mosolygós és jókedvű osztálytársamnak is megváltozott a tekintete, attól fogva állandó rettegés ült benne. Az órák közötti szünetekben, amikor mi a sportpályán játszottunk, ő rendszerint egymaga álldogált valamelyik félreeső helyen. Egyik reggel, amikor még nem csengettek be, és mi iskolatáskával a hátunkon rohangáltunk és játszottunk a sportpályán, ő szokás szerint elvonult, csak hogy ekkor vigasztalhatatlanul sírt. A távolból néztem, a teste rázkódott, arcát két kezével takarta el. Nem

sokkal később megtudtuk, hogy az apja virradat előtt öngyilkos lett. Most, amikor felidézem ezt a múltbéli eseményt, meg vagyok róla győződve, hogy az elviselhetetlen tortúrák miatti kétségbeesésében már jóval korábban megfogalmazódhatott a fejében az öngyilkosság gondolata, csak hogy mélyen magába zárta, nehogy a felesége és a fia bármit is észrevehessen rajta. Az élet és a halál közötti választás ádáz küzdelme dúlhatott a lelkében, amiből végül a halál került ki győztesen. Hajnali két órakor nesztelenül kikelt az ágyból, és a sötétben némán elbúcsúzott mélyen alvó feleségétől, majd óvatosan kinyitotta az ajtót, hogy átlépjen egy másik világba. Később a fia elmondta nekem, hogy aznap hajnalban az apja mintha ott állt volna álmában az ágya lábánál. Egy nappal azelőtt, hogy az apa belevetette magát a kútba, alkonyatkor még láttam az utcán a fiával, a homlokán friss vér csordogált, és kissé sántítva járt. A lenyugvó nap halovány fénye világította meg őket, az apa jobb keze a fia keskeny vállán pihent, és már-már fesztelen jókedvvel, mosolyogva beszélgetett vele. Sok-sok évvel később, amikor Pekingben a *Testvéreket*²¹ írtam, mindig ott kísértett ez a megható és törékeny kép, ahogy az apa, élete alkonyán, a fiával sétál. Valahogy úgy érzem, mintha Szung Fan-ping ebből az elhessegethetetlen emlékből lépett volna át a könyvem lapjaira.

Az emberi természet csúfságát másodikos általános iskolás korom egyik tanára testesíti meg számomra. Az órák közötti szünetekben mi, gyerekek, a sportpályán ugrabugráltunk, a tanárok pedig kettes-hármas csoportokban álldogálva felügyeltek bennünket. Akkoriban az általános iskolánkban minden évfolyamon csak három párhuzamos osztály volt, A, B és C. Az egyik tanárnőnk gyakran pusmogott és nevetgélt kettesben valamelyik párhuzamos osztály tanárnőjével. Oda-odapislantottam feléjük játék közben. Nagyon meghittnek tűnt számomra az együttesük, akár két nővér, akik mindent megosztanak egymással. Csakhogy egyik reggel, hátamon a táskámmal nagyon korán megérkeztem az iskolába, és mivel egy teremtett lélek sem volt még a sportpályán, bementem az osztályba. A két tanárnő egyike még nálam is korábban érkezett, a házi feladatokat javította éppen a katedrán. Amikor észrevett, sejtelmesen odaintett magához, és izgalomtól remegő hangon közölte, hogy a másik tanárnő, akivel korábban sülve-főve együtt

pusmogott, földbirtokos családból származik, az iskola által kiküldött megbízott derítette ki a szülőhelyén, és már vizsgálati fogságba is helyezték. Nem akartam elhinni, hogy milyen lelkes izgalommal adja elő nekem mindezt, de rögtön utána elhatalmasodott rajtam a félelem, hiszen mindaddig meg voltam róla győződve, hogy ők ketten elválaszthatatlan jó barátok. Ezután összerendeztem, valahányszor megláttam az udvaron, ahogy bizalmasan beszélget más tanárokkal. Riasztóbb volt ez számomra a véres utcai összecsapásoknál is, hiszen az emberek közötti álságos bizalmaskodásnál nem ismertem akkor félelmetesebbet.

És hogy mi a forradalom? Tökéletes élő példája számomra épp a bátyám volt. Úgy tűnt, forradalmárnak született, akinek „a lázadás jogos” jelmondat természeténél fogva a vérében volt. Még csak másodikos volt az általános iskolában, amikor az egész iskolát felkavaró forradalmi tettet vitt véghez. Az osztályfőnök a katedráról leszidta, amiért az órán nem fér a bőrébe, de a túlzottan heves ostromozás nyilván feldühítette a bátyámat, aki erre felpattant, székét a katedra mellé vitte, letette a tanárnő széke mellé, és értetlenkedő pillantásától kísérvé már fel is állt rá, majd kegyetlenül fejbe verte. Az akkor mindössze kilencéves kisserác a szó szoros értelmében kiütötte a tanárnőt, aki csak a kórházi ágyon tért magához.

Miután megkezdte a középiskolát, forradalmi természete még jobban kiütközött. Jól emlékszem rá, amikor a kínaitanára nem bírta tovább, és eljött a szüleimhez, hogy hosszan elősorolja a bátyám bűnlajstromát. Egy ponton aztán sírva fakadt, minden bizonnyal azért, mert mélyen megbántva érezte magát. A tanárnő vég nélküli panaszáradatából csak egyetlen mozzanat maradt meg bennem, valószínűleg mert nagyon viccesnek véltem. Télen a bátyám óra közben levette a tornacipőjét, és kirakta az ablakba a napra, csakhogy a lába a műszálas zokniban irdatlan bűzt árasztott, ráadásul az első sorban ült, a lábát meg feltette az asztalra, épp a katedra felé. A kínaitanár, akinek megcsapta az orrát az erős lábszag, megkérte, hogy vegye fel a cipőjét. A bátyám csípőből elutasította, mondván hogy a cipőjének még szüksége van a napozásra. És miközben mindezt közölte a tanárnővel, még meg is mozgatta a lábujjait a műszálas zokniban, hogy még jobban érezhető legyen a penetráns lábszag. A kínaitanár nagyon

bedühödött, odament az ablakhoz, megfogta a napozásra kitett pár cipőt, és kihajította. Ami a visszavágást illeti, a bátyámat sem kellett félteni: felpattant, egy szökkenéssel az asztalán termett, onnét átugrott a katedrára, kezébe kapta a tanár jegyzeteit, majd leugrott, az ablakhoz lépett, és kihajította a jegyzeteket. Ezt követően az osztálytársak hangos buzdítása közepette kimászott az ablakon, összeszedte a cipőjét, azután visszamászott a terembe, és visszarakta őket a párkányra napoztatni, ő maga pedig visszatelepedett a helyére, és két büdös lábát ismét feltette az asztalra. Majd hogy a hangulatot még tovább fokozza, két karját lengetve vezényelte az osztálytársak tetszésnyilvánító kórusát, miközben elégedetten nézte végig, ahogy a porig alázott tanárnő kisomfordál a teremből. A kínaitanár nem tudta megismételni bátyám iménti produkcióját az ablakon keresztül, ő az iskolát megkerülve jutott ki az udvarra, hogy összeszedje a földről a jegyzeteit, de amikor kezében a jegyzetlapokat szorongatva felegyenesedett, a terem ablakában lógó csapatnyi gyerekekkel nézett farkasszemet, akik kinevették, és kárörvendő megjegyzésekkel illették.

Emlékszem, a tanárnő távozása után az apám magából kikelve tombolni kezdett, felkapott egy hokedlit, a bátyám felé hajította, aki azonban ügyesen kitért előle. Az anyám sietve lefogta apámat, aki ezek után ordítani kezdett a bátyámmal:

– Mégis mi a fenét művelsz te az iskolában?!

– Forradalmat... forradalmat csinálok az iskolában... – vágta rá a bátyám pofátlanul.

Apám erre félrelökte anyámat, és már rázta az öklét, hogy jól elverje a bátyámat. Csakhogy ő ismét elslisszolt előle, és amikor a kettejük közötti távolságot már kellően biztonságosnak érezte, folytatta tovább: – Forradalmat csinálok!

Mondhatom, mindez nagyon meghozta a kedvemet a forradalomhoz. Mert bár épp tombolt a kulturális forradalom, mi, általános iskolások, változatlanul féltünk a tanároktól, akik nyakra-főre önkritikát írtak velünk; ha az órán beszélgettünk, ha valami rosszat tettünk, vagy összeverekedtünk a társainkkal, minden alkalommal önkritikát kellett gyakorolnunk. Több önkritikát írtam általános iskolában, mint fogalmazást. Ráadásul a tanár mindig ki is ragasztotta ezeket az irományokat az osztályterem falára, hogy még

kínosabban érezzük magunkat. De amit a bátyám és a nálunk egy-két évvel idősebb fiúk mondtak és tettek, az azt sugallta, hogy a középiskolában nincs több önkritikaírás, sőt a középiskolában már nem a diákok félnek a tanároktól, hanem éppen fordítva, a tanárok rettegnek a diákoktól – mert attól kezdve, hogy átlépjük a középiskola kapuját, megbotránkoztató kihágásaink egyszerűen forradalmi tettekké lépnek elő.

Hát ezért indultunk néhányan 1973 tavaszának és nyarának fordulóján, hogy az új építésű betonhídon áthaladva megnézzük a folyó túlsópartján álló Haiyan Középiskolát. Az iskola kosárlabdapályáján diákok kosaraztak, a sportpálya körül a fűben diákok heverésztek, és az iskola ablakainak szinte valamennyi párkányán is diákok ültek. A két iskolaépület között haladtunk el éppen, amikor hallom, hogy valaki a nevemet kiáltja, egy nálam egy évvel idősebb fiú volt az utcánkból, aki elsőbe járt. Az egyik párkányról integetett nekünk, odamentünk hozzá, és megkérdeztük, hogy szünetük van-e éppen. Megcsóválta a fejét, és azt válaszolta, hogy nem, órájuk. Ezt követően a segítségével az ablakon keresztül bemásztunk az osztálytermükbe. Miután mi is leültünk – volt, aki a párkányra, volt, aki az asztalra –, lelkesen bemutatott minket az osztálytársainak.

Soha nem láttunk ehhez fogható káoszt. Az osztályterem zsongott, néhány diák az asztal tetején ült, mások fel-alá járkáltak, ketten csúnyán veszekedtek, nem sok választotta el őket attól, hogy egymásnak essenek. Mindeközben a tanár a katedrán állt, és egy fizikai problémát vezetett le éppen a táblánál, írt és magyarázott, tulajdonképpen kizárólag magának, mert senki nem figyelt rá.

Tátva maradt a szánk e jelenet láttán.

– Kinek tart órát? – kérdeztük óvatosan az ismerősünket a katedrán magyarázó tanárra mutatva.

– Saját magának – válaszolta az a diák.

– És nem féltek tőle? – folytattuk tovább a kérdezősködést vihogva.

– Mi, félni? – röhögött fel hangosan ez a diák. – Ez itt gimi, nem olyan, mint a ti pisis sulitok!

Beszéd közben az asztalon matatott, míg a kezébe nem akadt egy darabka kréta, felkapta, és elhajította a tanár felé. Amikor a tanár észrevette, elhajolt az útjából, és mintha mi sem történt volna,

folytatta tovább a fizikai probléma magyarázatát. Hogy mi a forradalom? Akkor végre megtudtuk.

2009. december 28.

KISEMBEREK

草根

cǎogēn

Körülbelül öt évvel ezelőtt Kína egyik metropoliszában megjelent egy impozáns épület, amely a zsibongó belváros fölé magasodott. Ez a több mint negyven emeletet számláló toronyépület hat, egyenként kétezer négyzetméteres luxusapartmannak is helyet adott. A legmagasabb igényeket kiszolgálva, hihetetlen fényűzéssel alakították ki ezeket az ingatlanokat, csupa csúcskategóriás anyagot használtak, a konyhákat és a vizes helyiségeket pedig kizárólag vezető nemzetközi márkák termékeivel rendezték be. Nem sokkal az értékesítés megkezdése után mind a hat luxusapartman gazdára is talált.

Az első, több mint százmillió *yuanos* apartman tulajdonosa azonban nem egy közismert ingatlankereskedő, pénzügyi befektető vagy IT-szakember lett, azaz valaki az „új arisztokrácia” tagjai közül, hanem a gazdasági hullámokat a háttérben meglovagoló „vérfőnök”, egy vérkereskedő hálózat vezetője. Ez a gazdag vérkereskedő ráadásul nagyvonalúan egy összegben kifizette a teljes vételárat. Jobb történettel nem is kezdhethém a *cǎogēn*ekről, azaz a „kisemberek”-ről szóló kimeríthetetlen történetfüzérémet.

Xu Sanguan véradásainak története című, 1995-ben megjelent regényemben megalkottam Li Vérfőnök fiktív figuráját, akit tulajdonképpen valós gyerekkori kórházi élményeimből gyúrtam össze. Amikor azt a könyvet írtam, a *cǎogēn*hez még csupán a szó szerinti jelentése társult, ami annyit tesz, a „fű gyökere”. Csakhogy néhány évvel később az angol *grassroots* szó jelentését beemelve egészen új értelmet kapott: a mainstreamen kívül eső, nem a hagyományokból táplálkozó, hátrányos helyzetű társadalmi osztály

gyűjtőfogalmává vált, és a szóhoz társuló „kisember” jelentés csakhamar elterjedt az egész kínai társadalomban.

Az emlékeimben élő ember, aki a kórházban a parasztok vérének felvásárlásáért felelt, ugyanolyan hosszú, fehér köpenyt viselt, mint az orvosok, csak hogy az övé végtelenül mocskos volt, különösen a fenék- és könyökrésznél feketéllett a kosztól. Szája sarkában állandóan ott lógott a cigaretta. A vérüket eladó parasztok a „vérfőnök” nevet aggatták rá, kicsit finomabb megfogalmazásban ő volt a véradás vezetője.

A vérfőnök a maga területén megkérdőjelezhetetlen hatalommal rendelkezett. A kórházi pozícióját tekintve ugyan még egy egyszerű nővérrel sem ért fel, de az idők folyamán felhalmozódott ilyen-olyan befolyása miatt szép lassan ő lett a háttérben a „kisemberek” királya. Sőt, a parasztok, akiket a szükség vitt rá a vérük eladására, sokszor megváltójukként tekintettek rá.

Akkoriban valamennyi kórház igen jól ellátott vérbankkal rendelkezett. Ő pedig a kezdetektől hasznot húzott abból, hogy a távolról érkező véradó parasztok egész úton azon aggódtak, vajon el tudják-e adni a vérüket. Ezeknek az embereknek a szívében magától értetődő tisztelet lakozott iránta, amit valamilyen formában kifejezésre is akartak juttatni. Bár egyszerű, írástudatlan parasztok voltak, azzal azért nagyon is tisztában voltak, hogy egyvalami sosem hiányozhat az emberi kapcsolatokból – az ajándék. Az ajándék a kapcsolatépítés legalapvetőbb kelléke, a szándék kifejezésének egyfajta „nyelve”, ami a veszteségek és a hátrányok csökkentését szolgálja. Az ajándék a szeretet, az elismerés és a tisztelet „szava”. Éppen ezért a parasztok számára nem is volt kérdés, hogy mielőtt kilépnének a kapun a hosszú útra, magukhoz kell venniük két fej kínai kelt, néhány paradicsomot és tojást. Mert amikor odaadják a kínai kelt, a paradicsomot és a tojást, az elismerés és a tisztelet nyelvén szólnak ahelyett, hogy üres kézzel érkeznének, és „némaságukkal” elszalasztanák e „nyelv” által felkínált lehetőségeket.

Több mint egy évtizeden keresztül komoly munkával és erőfeszítéssel sikerült is fenntartania a királyságát. Csak hogy idővel döntő változások következtek be, a jól ellátott kórházi vérbankok készletei apadozni kezdtek, ami lehetővé tette, hogy a parasztok

alkuba bocsátkozzanak a vér átvételi árával kapcsolatban, és ezért a vérfőnök hatalma megrendült. De mivel addigra már nyugdíjba vonult, ez őt különösebben nem aggasztotta, sőt még sikeresen meg is ragadta a kínálkozó alkalmat, hogy valódi vérfőnök válhasson belőle, aki hagyományos értelemben már nem tartozik a kórház kötelékébe.

Ez a vérfőnök, akiről beszélek, több mint tíz éve halott, de előtte még – apám elmondása szerint – megcsinálta élete nagy dobását. Apám 1995 végén olvasta el a *Xu Sanguan véradásainak történetét*, és ezt követően mondta el nekem telefonban e vérfőnök nyugdíj utáni meggazdagodásának históriáját. A kínai gazdaság megélénkülésekor, felismerve a vér helyenként változó átvételi árában rejlő lehetőséget, rövid idő alatt egy közel ezer véradóból álló hálózatot épített ki, amelynek tagjai akár ötszáz lit is megtettek Zhejiangból Jiangsuig a kedvezőbb ár miatt, azaz tucatnyi járason keresztül utaztak el oda, ahol magasabb volt a vér átvételi ára. Ezáltal, akik csatlakoztak hozzá, valamivel nagyobb bevételre tehettek szert, és természetesen az ő pénztárcája is egyre jobban duzzadt.

Magam elé képzelem az idáig vezető hosszú utat. De arról már fogalmam sincsen, hogy milyen eszközökkel tudott a „kisemberek” tarkabarka tömegéből sereget verbuválni. Biztos vagyok benne, hogy bizonyos szabályokat lefektetve a katonasághoz hasonló hierarchikus rendszert építhetett ki, azaz kiemelt a tömegből tízegynéhány embert, akiket korlátozottan ugyan, de hatalommal ruházott fel, hogy azok megfélemlítéssel vagy rábeszéléssel, mézesmázos vagy durva szavakkal hatni tudjanak a többiekre. A kiválasztottak irányíthatták a közel ezerfős „sereget”, míg neki csupán ezt a tucatnyi embert kellett igazgatnia.

Ez a kollektív megmozdulás mutat némi hasonlóságot a harcokban bevetett gyalogsággal, vagy a zarándokok csapatával, amelyek tömött sorokban menetelnek a hosszú-hosszú úton egyik helyről a másikra. A férfiak vitatkoznak, a nők pletykálnak, tiltott kapcsolatok szövődnek, váratlan betegségek ütnek fel a fejüket, és természetesen nincs híja az őszinte segítségnek és az igaz szerelemnek sem... abban szinte biztos vagyok, hogy nincs még

egy csoport, amely a vérüket áruló „kisemberek” seregleténél tarkább és megosztottabb volna.

Ha a gyerekkori emlékeimből előbukkanó vérfőnök nem hal meg idő előtt, az általa felhalmozott javak, úgy vélem, elegendők lettek volna ahhoz, hogy ő is bevonuljon a maga villájába. Természetesen ennek ellenére sem lehet egy lapon említeni a nagyvárosi vérfőnökkel, aki a százmilliós luxusingatlanba költözött, mert ő sokkal nagyobb hatalommal rendelkezett, állítólag százezernél is több véradó tartozott az irányítása alá. Ez a valóság a mai Kínában: bár minden egyes véradónak jutalékot kell fizetnie, aki valamelyik szervezeten keresztül értékesíti a vérét, még így is nagyobb bevételre tesznek szert, mint ha önerőből tennék ugyanezt.

A rendszeres véradók szervezeteit irányító nagyfőnökök név nélkül élnek luxuséletüket, és senki sem tudja, hogy valójában mekkora a vagyonuk. Amikor a vérbankok szűkében vannak a vérnek, minden nagyobb kórház tárgyalni akar a „vérmágnásokkal”, és annyira elhalmozzák őket ajánlatokkal, hogy képtelenség volna mindnek eleget tenni. De nekik csak az üzlet számít, azaz abba a kórházba „csorgatják” a vért, amelyik többet ígér.

A vér eladása látszólag alantas üzlet, a *Forbes* magazin azonban nagyon kedveli az ehhez hasonló „kisemberek” meggazdagodásáról szóló történeteket. Most elmondok még egyet. Harminc évvel ezelőtt olvastam valamelyik újságban egy hulladékgyűjtőről, akit a lap Koldusfejedelemnek és Szemétkirálynak nevezett. Bár ez a férfi a szóban forgó város csupán egyetlen kerületének Szemétkirálya volt, mégis több millió *yuanos* vagyonra tett szert. A kínai városokban minden lakóközvetben akadnak néhányan, akik hulladékhasznosításra szakosodnak, azaz bagóért megvesznek olyan limlomokat, amelyeket az emberek csak kidobnának, majd szortírozás után magasabb áron adnak tovább a nagyobb hulladékkereskedőknek. Ez a Szemétkirály azonban, akiről én beszélek, ennél nagyobb hulladékkereskedőnek számított, ő a kisebb kereskedőktől felvásárolt hulladékot a gyártóknak adta tovább, persze még magasabb áron, akik ezáltal spórolhattak valamennyit a nyersanyagon. Amikor ezt a milliomos Szemétkirályt egy alkalommal meginterjúvolták, a legnagyobb szerénységgel

válaszolgatott a kérdésekre. Amikor a riporter rákérdezett, hogyan akadt rá erre az üzleti lehetőségre, ő ennyit mondott:

– Csak olyasmit csináltam, amihez másnak nem fűlt a foga!

Ez az egyszerű mondat magában rejti a kínai gazdasági csoda titkát: a fejlődés a „rés nem marad betömetlenül” és a „semmitől sem riadunk vissza” kisémbri szellemében nyomul előre napjaink Kínájában. És ez az oka annak, hogy olyan rengeteg „király” bukkant fel a gazdasági életben: Vécépapírkirály, Zoknikirály, Öngyújtó-király, és még sorolhatnánk vég nélkül. Zhejiangban például van egy Gombkirály, aki olyan sokféle gombot forgalmaz, hogy megszámlálni képtelenség. S bár egy-egy gombon csekély a haszon, de ahol ruha van, ott gombra is szükség van. A vécépapír, a zokni, a gomb és az öngyújtó kivétel nélkül mind alantas üzletnek számít, csakhogy az élénk kereslet miatt az alantas üzletből gazdag királyság születhet.

Egy autókereskedő mesélte el nekem a következő történetet. Zhejiang tartományban, Wuyiben történt, hogy egy falusias külsejű öregember, tucatnyi gyereke és unokája kíséretében, betért egy BMW-kereskedésbe. Kiszálltak egy mikrobuszból, majd mindannyian benyomultak az üzletbe, hogy segítsenek autót választani a pénzzel kitömött idős férfinak. Az öregnek megakadt a szeme egy több mint kétmillió *yuanos* BMW 760Li-n, és rögtön meg is kérdezte a kereskedőtől, hogy miért ilyen borsos az ára. Az eladó aprólékosan bemutatta az autó legkülönbébb funkcióit, de az öreg végig csak csóválta a fejét, hiszen egy mukkot sem értett az egészből. Legvégül a kereskedő az autó bőrüléseiről kezdett beszélni, és a vezetőülésre mutatva elmondta, hogy két marha bőrből készült, mivel kizárólag a legjobb minőségű részeket használták fel. És akkor ez az öreg parasztember, aki egész gyerekkorában marhákat legeltetett, később pedig, a gazdasági fellendüléskor egyik napról a másikra meggazdagodott, végre megértette, hogy mitől olyan drága a BMW 760Li. Odafordult a gyerekeihez és az unokáihoz: – Egy autó, aminek az üléséhez két marha bőrét használják fel, biztosan kiváló!

Ezek után persze megvette magának a BMW 760Li-t, sőt a fiainak és a menyeeinek, és valamennyi unokájának is vett egy-egy BMW-t. Generációk szerinti leosztásban, a 7-es szériától kezdve az 5-ösön át a 3-asig, minden családtagja kapott egy autót. Amikor fizetésre került a sor, a fiai és az unokái behozták a mikrobuszból

néhány nagy kartondobozt, mind dugig volt pénzzel. Az öreg parasztember sosem bízott a csekkben és a hitelkártyában, az ő szemében csak a készpénznek volt valódi értéke.

Ez az ember a saját élettapasztalatával és az egyszerű, földhözragadt gondolkodásával azonnal megértette, hogy miért olyan rettenetesen drága egy BMW 760Li. A kínai „kisemberek” rendszerint a legalapvetőbb gazdasági ismeretekkel sem rendelkeznek, vezetői tapasztalatról már nem is beszélve, mégis a maguk sajátos gondolkodásmódja miatt képesek egyik napról a másikra meggazdagodni. És ugyanígy, e sajátos gondolkodásmódja miatt fogta fel a szóban forgó öreg is azonnal, hogy mitől olyan drága a BMW, hiszen a „kisemberek”, dacára bugris külsejüknek, gyakran azonnal rátapintanak a dolgok velejére.

Az 1978 utáni gazdasági változások közepette se szeri, se száma az ezekhez hasonló történeteknek. Vagy úgy is lehetne fogalmazni, hogy az elmúlt harminc év gazdasági csodája tulajdonképpen töméntelen, a „kisemberek” szintjén létrejött csodából áll össze.

A kínai „kisember” mer gondolkodni és mer cselekedni, a gazdasági hullámok meglovagolásakor pedig nem válogat a módszerekben, és nem retten vissza az illegális eszközöktől, sőt a bűncselekménytől sem. Ráadásul a „reform és nyitás” politikájának meghirdetése óta a kínai jogrendszer meglehetősen lassú fejlődésfolyamatában a törvények és rendeletek joghézagjai számos lehetőséget kínáltak számukra a „rések betömésére”. Sokan közülük meg is csinálták a maguk kis csodáját. Bátrak, semmitől nem félnek, és attól sem rettegnek, hogy mit veszíthetnek, hiszen majdhogynem a nulláról indulnak. Egy kínai szólás szerint „a mezítlábasok nem félnek azoktól, akik cipőt viselnek”. Vagy Marx szavaival: „A proletárok e forradalomban csak láncukat veszthetik. Cserébe egy egész világot nyerhetnek.”²²

Végigböngészve az utóbbi idők „leggazdagabb embereinek” listáit, szinte kivétel nélkül „kisemberek” névvel lehet találkozni. Ezek a listák hirtelen felemelkedésekről, olyan, nemrég még nincstelen emberekről árulkodnak, akik egyik pillanatról a másikra multimilliomosokká válnak, híresek és sikeresek lesznek, ami a gazdagsághoz társuló dicsőség velejárója. De hirtelen

összeomlások is átsejlenek a listákon, hogy a hírnév és a bukás után hogyan illan el egy pillanat alatt a vagyonnal járó dicsőség, akár a füst. A *Hurun Wealth Report* statisztikái alapján az elmúlt tíz évben nem kevesebb, mint negyvenkilenc „kisember”-ből lett multimilliomos került börtönbe vagy állt körözés alatt. A legkülönbébb bűncselekmények elkövetésével vádolták meg őket: sikkasztás, rablás, csalás, vállalati megvesztegetés, pénzügyi kötvények hamisítása, közpénzek illegális felhasználása, mezőgazdasági területek szabálytalan lefoglalása, szerződés hamisítás, hitelbiztosítási csalás stb. Éppen ezért Kínában a „gazdag emberek listáit” csak „disznóvágólistáknak” szokás nevezni. Van is egy szólás ezzel kapcsolatban: „Az emberek annyira rettegnek a hírnévtől, mint a disznók a hízástól.” A hírnév ugyanis együtt jár a bukással, csakúgy, mint a disznó hízása a disznóvágással. Amikor Rupert Hoogewerf, alias Hu Runt – a kínai gazdag emberek listájának luxemburgi születésű „atyját” – szembesítették a „disznóvágólista” elnevezéssel, így válaszolt: – Az a disznó, amelyiknek meg kell döglenie, akár felkerült a gazdag emberek listájára, akár nem, meg fog döglenni.

2008 novemberében a *Wealth Report* listavezetőjét, Huang Guangyut többrendbeli súlyos büntett gyanújával letartóztatta a Közbiztonsági Hivatal. Ez a Guangdong tartomány egyik jelentéktelen településéről származó „kisember” 1987-ben hozta létre a GOME Electrical Appliances nevű céget, amely tíz év leforgása alatt Kína legnagyobb elektromos háztartási berendezéseket forgalmazó kiskereskedelmi hálózatává nőtte ki magát. 2008-ban Huang Guangyu a maga 43 milliárd *yuanos* vagyonával már harmadszorra kapta meg a „Kína leggazdagabb embere” címet a Hurun-listán. 2010 májusában a bíróság bűnösnek találta illegális üzletvezetés, belterjes kereskedelem, többszöri megvesztegetés vádjában, és ezért tizennégy év börtönre ítélték. Huang Guangyu nem fogadta el az ítéletet, fellebbezését azonban elutasították.

Néhány évvel ezelőtt, amikor első alkalommal került fel a *Hurun Wealth Report* élére, egy újságíró megkérdezte tőle:

– Kellett fizetni a lista első helyéért?

– Még hogy fizetni? Engem inkább bosszant ez az egész Hurun-lista! Olyan, mint egy „letartóztatási parancs”, aki felkerül rá, póru jár – válaszolta akkor Huang Guangyu.

A *Wealth Report*, vagy ha jobban tetszik, a „disznóvágólista”, csak a jéghegy csúcsa a mai Kínában, hiszen a gazdasági előnyökért folytatott, mindenütt jelen lévő harc közepette a listán kívül még számtalan „kisember” hirtelen felemelkedése és bukása játszódik le. Vagy, ahogy a kínai netpolgárok kommentálják: rengeteg disznót levágnak, mielőtt valódi hájat növeszthetne. Ráadásul ebben a kiszámíthatatlan színjátékban soha senki nem tudhatja, hogy mikor érkezett el az ő hattyúdala.

Visszatekintve a kulturális forradalom eseményeire, a politikai hatalomért folytatott versengés nagyon hasonlít a „kisemberek” hirtelen felemelkedésére és bukására.

1973 augusztusában a Kínai Kommunista Párt tizedik országos kongresszusán váratlan dolog történt. Az elnöki emelvényen, nem meglepő módon, Mao Zedong ült középen, szintén nem meglepő módon tőle jobbra Zhou Enlai miniszterelnök foglalt helyet; ami viszont meglepő volt, hogy a balján egy harmincnyolc éves fiatalember bukkant fel. Miután Mao Zedong megnyitotta a nagygyűlést, és Zhou Enlai végzett a kormányzati beszámoló felolvasásával, a fiatalember higgadtan olvasni kezdte a *Beszámoló a Kínai Kommunista Párt megtisztításáról* című dokumentumot.

Ez a Wang Hongwen névre hallgató fiatalember a kulturális forradalom kezdetén még csak biztonsági őr volt valamelyik sanghaji textilgyár alkalmazásában. 1966 novemberében néhány gyári munkással közösen megalakította a „Sanghaji Munkások Forradalmi Parancsnoksága” nevű lázadó szervezetet, amely csakhamar országos hírnévre tett szert. Ezt követte üstökösszerű felemelkedése, hiszen nem egészen hét év alatt éjjeliőrből, aki azelőtt piti tolvajokat csípett el, egészen a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának alelnöki posztjáig jutott, csak Mao Zedong és Zhou Enlai előzte meg a sorban, így a kormányzati hierarchiában a harmadik helyet foglalta el.

Csak hogy a szép idők sosem tartanak örökké, három évre rá, Mao Zedong halála és a kulturális forradalom vége után, mint az

úgynevezett „négyek bandája” tagját, Jiang Qing, Zhang Chunqiao és Yao Wenyan mellett őt is börtönbe vetették, 1980 decemberében pedig a korábban ünnepeelt forradalmi lázadót „ellenforradalmi csoportosulás vezetésének” büntette miatt életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték.

A túlhevült politikai mozgalmak közepette a forradalom és az ellenforradalom között nagyon keskeny volt a mezsgye. Népi szóhasználatnál élve, a „lepényt is megforgatják”. Abban az időben az emberek nem sokban különböztek a kemence falára tapasztott lepényektől, csak hogy őket a sors keze forgatta meg időről időre. Aki tegnap még forradalmár volt, az ma már ellenforradalmárnak számít, a tegnap ellenforradalmára pedig mára forradalmár lesz.

Wang Hongwenről idővel mindenki megfeledkezett, miközben ő magányosan tengődött a börtönben, s csak sóhajtozhatott, amikor néha-néha eszébe jutottak a tiszavirág-életű szebb napok. 1992 augusztusában májrákban meghalt, ötvenhét éves volt. A hamvasztáson és a temetésen – mindkét szertartás igen nyomasztó lehetett – csupán a felesége és az öccse vett részt.

Hány és hány hasonló felemelkedésről és bukásról mesélhetne a kulturális forradalom? Túl sokról ahhoz, hogy össze lehessen számolni, vagy felsorolni. Olyan végtelenül hosszú volna mindet felsorolni, mint egy véget nem érő úton gyalogolni, és olyan lehetetlen volna megszámlálni, mint a fákat számba venni a sűrű rengetegben.

Mindez a kulturális forradalom elején nyomorúságos körülmények között elhunyt Liu Shaoqit juttatja az eszembe. Miután a forradalmi lázadók emberi méltóságát megtiporták, és hosszan gyötörték fizikailag is, 1969 novemberében elhunyt. A halálakor hetvenegy éves néhai államelnöknek elhanyagolt, hosszú, ősz haja a válláig ért, és egyetlen ruhája sem volt, amelybe tisztességgel felöltöztethették volna, csak egy szál fehér lepellel borították le csupasz holttestét. Az urnája tárolását nyilvántartó dokumentumon a „munkahely” rubrikában csupán ez állt: munkanélküli.

A kulturális forradalom tíz éve alatt, miközben gyerekből kamasszá cseperedtem, két alkalommal tapasztaltam meg, hogy milyen, amikor a városkánkon végigsöpör a halál lehelete. Az első hullám a kulturális forradalom kezdeti időszakára esett, amikor a

Kínai Kommunista Párt korábban félt és tisztelt kádereit „kapitalista úton járók”-nak bélyegezték, majd támadások keresztüzébe kerültek, és sokan közülük az elviselhetetlen tortúrák miatti kilátástalan helyzetükben a legkülönfélébb módon vetettek véget az életüknek. A második hullám a kulturális forradalmat követően érkezett, amikor tízéves „dicsőséges” felforgató tevékenységük után a lázadók a politikai fordulat miatt egyik napról a másikra a „négyek bandájának csatlósaivá” lettek – azaz átfordították a lepényt a másik oldalára –, és most ők kerültek a támadások keresztüzébe. Néhányan közülük nem várták meg a végkifejletet – tudták, hogy az számukra semmi jót nem tartogat –, hanem a kulturális forradalom kezdeti időszakának „kapitalista úton járói”-hoz hasonlóan szintén a legkülönfélébb módokon vetettek véget az életüknek.

A mi járásunkban is volt egy „kisember”, egy névtelen senkiházi, akiből a kulturális forradalom alatt a lázadók vezetője lett, és ezzel tisztavirág-életű, diadalmas felemelkedése is kezdetét vette. Gyakran láttam kiskoromban a kritika–önkritika-nagygyűléseken, a hangszórókból ordító öblös hangja felért vagy két-három ember üvöltésével. A bírálati anyag felolvasása közben a szeme sarkából mindvégig a „kapitalista úton járókat” figyelte, és ha csak megmoccant valamelyikük, azonnal félbehagyta az olvasást, odalépett az illetőhöz, és keményen belerúgott a térdhajlatába, hogy térdre kényszerítse. Amikor a „hármás egység” nevében Mao Zedong javaslatára felállították a régi jó káderekből, a hadsereg képviselőiből és a lázadókból álló forradalmi bizottságot, ő is bekerült a testületbe, és egészen az elnökhelyettesi posztig vitte, ami komoly legitimitációt jelentett számára az új rendszerben. Valahányszor kisvárosunk utcáin sétált, az emberek egymással versengve igyekeztek kimutatni, hogy mekkora nagy dicsőség vele találkozni, lelkesen és tisztelettel köszöntötték, amit ő csupán hanyag biccentéssel és közömbös pillantással viszonzott. Bár amikor mi, gyerekek, kiáltoztunk utána, hogy „elnök, elnök”, mindig barátságosan integetett nekünk.

A kulturális forradalom után a „le a négyek bandájának csatlósaival” kampány során vizsgálati fogságba helyezték. Nem sokkal korábban fejeztük be a középiskolát, és mivel nem volt semmi dolgunk, unaloműzőnek és kíváncsiságból néhány osztálytársammal

titokban meglestük a kihallgatását. Tudtuk, hogy az áruház raktára mögötti kis helyiségbe zárták, úgyhogy felmáztunk a raktár hátsó falára, letelepedtünk a tetejére, és lábunkat lóbálva néztük a nyitott ablakon keresztül: egy kis zsámolyon ült, vele szemben az asztal túloldalán két ember, akik az asztalt csapkodva, ordibálva vallatták – a jelenet szinte teljesen megegyezett azzal, ahogy a kulturális forradalom kezdetén a lázadók vallatták a „kapitalista úton járókat”. Ez az egykor tiszteletet parancsoló lázadó egészen megtörtnek tűnt, meghunyászkodva adott számot arról, miféle bűnöket követett el a kulturális forradalom idején a „négyek bandája” csatlósaként. Emlékszem, egy ponton sírva fakadt, és a bűnvallomása mellett elmondta, hogy az anyja néhány nappal korábban meghalt, és ő nem lehetett mellette, hogy ápolja az utolsó napjaiban.

– Az anyám vért köpött, egy egész lavórt megtöltött a véres köpete! – mondta zokogva, akár egy gyerek.

– Beszélj itt össze-vissza! – csapott az asztalra a kihallgatója.
– Már hogy a fenébe lehetett volna az anyádnak olyan sok vére?!

Egyik délelőtt, kihasználva, hogy az őrszem épp vécére ment, megszökött, és több mint tíz /ít futott a tengerparti gáton; majd megállt, és fásultan bámulta a messzi látóhatárt, miközben a hullámok kitartóan csapdosták a partot, de könnyen lehet, hogy ebből a dübörgésből ő mit sem hallott. Ezután elvándorolt a legközelebbi kisvárosba, keresett egy boltot, és a zsebéből az összes pénzt összeguberálva vett két doboz cigarettát meg egy csomag gyufát, majd visszatért a gátra.

A közelben dolgozó parasztok észrevehették, hogy ott lézeng a gáton, és cigarettázik. Egyik cigarettáról gyújtott a másikra, pillanatnyi szünetet sem tartva, és miután végzett a két dobozzal, még egyszer utoljára üres tekintettel végigpásztázta a földeken dolgozó parasztokat, aztán megfordult, és bár nem tudott úszni, lesétált a gátról, és belevetette magát a tajtékzó hullámokba. Üldözői már csak a csikkhegyet találták meg a parton. Néhány nappal később a hullámok partra vetették valahol a szomszédos járásban. Az a hír járta, hogy a felismerhetetlenségig fel volt már puffadva, a zokniját és a cipőjét lemosta róla a víz, csak az inge és a nadrágja árulkodott a kilétéről.

A kulturális forradalom a társadalom legalján lévő „kisemberek” közül sokakat meglehetősen veszélyes terepre vitt, hiszen Mao Zedong teóriája, miszerint „a lázadás jogos”, lehetőséget adott a hirtelen felemelkedésre: sokan kerültek közülük egyik napról a másikra rendkívül magas pozícióba, akkoriban csak úgy jellemezték e lázadók meredeken felívelő pályáját, hogy „helikopterre szálltak”. A kulturális forradalom lezárultával azonban ugyanezek az emberek, mivel magasról nagyobbat lehet esni, szabadesésszerű bukást éltek meg, és oda estek le, ahonnt jöttek, a „fű gyökeréhez”, aminél már nem volt lejjebb – a börtönök legmélyére. A forradalmi lázadók gyors felemelkedésén és hirtelen bukásán tréfálkozva gyakran mondogatták az emberek: „Ami gyorsan megy felfelé, az annál gyorsabban esik le.”

A kulturális forradalom történetei között találhatunk persze kevésbé drasztikus felemelkedés- és bukástörténeteket is. A kisvárosban, ahol éltem, jó néhány akadt ezek közül, itt csak egyet mondok el. 1967-ben, az egész országon végigsöprő januári forradalom idején azok a lázadók és vörösgárdisták, akiknek nem sikerült megkaparintaniuk a hatalmat szimbolizáló hivatali pecsétet, nem estek kétségbe: fogták magukat, és kirobbantották az „önkényes pecsétmetsző kampányt”, s ezek a „kisemberek” szintjéről induló, hatalomszerző akciók az egész országra kiterjedtek, mint ahogy a Tang-kori költő, Cen Shen írta a hóvihár utáni tájról: „Mintha egyszeriben beköszöntött volna a tavasz, fehér körtevirágok borították a fákat.”

Az az ember, akit most bemutatok, ekkor emelkedett ki a tömegből azzal, hogy létrehozta Mao Zedong Eszméinek Győzedelmes Propagandacsapatát, és a vezetőjévé önhatalmúlag kinevezte saját magát. Ezt az akkor negyvenéves embert meglehetősen gyámoltalannak és szűkszavúnak ismertük. A legkevésbé sem tartozott azok közé a központi figurák közé, akik mindig nagy feltűnést keltve masíroztak végig az utcán, sőt rendszerint lehajtott fejjel surrant a házfalak mellett. Gyerekkorában mindig kibabráltak vele a társai.

A környéken lakó, kicsit idősebb fiúk, hogy erejüket fitogtassák, állandóan borsot törtek az orra alá. Ha szembement velük, szándékosan durván meglökték, mire ő csak megtorpant,

összeráncolta a szemöldökét, majd egy szó nélkül odébbállt. Én pedig őszinte csodálattal tekintettem ezekre az idősebb fiúkra, mert a szememben rettenthetetlennek tűntek, akik akár még egy felnőttnek is nekimennek. Később mi is elkezdünk piszkálni – még iskolába sem jártunk, de már kavicsokkal dobáltuk, ő azonban erre is csak összeráncolta a szemöldökét, ránk nézett, majd egy szó nélkül továbbállt. Mi pedig üdvrivalgásban törtünk ki, mintha egyszeriben valami félelmetes erőre sikerült volna szert tennünk.

Végül aztán ez a tisztességes, félnék ember sem tudta kivonni magát a kulturális forradalom kavalkádjából, és amikor a körülötte lévők egymás után csatlakoztak valamelyik lázadó szervezethez, nem bírt ellenállni a kísértésnek, hogy bele ne vesse magát a futótűzként terjedő eseménysor kellős közepébe. A lázadók azonban valószínűleg túl visszahúzódnak tarthatták, úgy találták, hogy semmiféle forradalmi lelkelet nem szorult belé, ezért egyik szervezet sem fogadta be. Végső elkeseredésében megalapította a maga lázadó csoportját, sőt még pecsétet is készíttetett „Mao Zedong Ezméinek Győzedelmes Propagandacsapata” számára, amely mindig ott fityegett a derékszíján.

És ezzel kezdetét vette a diadalmenete. Emlékszem, ezután valahányszor felbukkant az utcán, inge mindig a nadrágjába volt tűrve, noha rajta kívül senki nem viselte így, de ezáltal még szembetűnőbb volt az övére csomózott pecsét. Nyakában síp lógott, kezében az *Idézetek Mao Zedong elnöktől* című „vörös könyvecskét” szorongatta, és mellkasát kidüllesztve járt fel-alá az utcán, miközben szemével a járókelőket pásztázta. Időről időre, minden előjel nélkül belefújta a sípjába, magasba emelte a „vörös könyvecskét”, és hangosan kiadta az ukázt:

– Lapozzatok a huszonharmadik oldalra, felolvassuk Mao elnök szavait...

Azokban az időkben szinte mindenki állandóan magánál hordta a „vörös könyvecskét”, és amikor meghallották a felszólítást, azonnal elő is kapták a zsebükből, s irányításával, ott az utcán állva, olvasni kezdték Mao elnök szavait. Amikor a huszonharmadik oldal végére értek, újabb utasítására a negyvennyolcadik oldalra lapoztak, majd az ötvenhatodikra, a hetvenkilencedikre... egészen addig, míg végül becsukta a könyvet: – Akkor mára ennyit, a tanulás véget ért –

jelentette be ünnepélyesen –, bízom benne, hogy otthon mindenki folytatja tovább Mao Zedong eszméinek szorgalmas tanulmányozását.

Mire az utcán lévő emberek megkönnyebbülten, egyhangúlag rávágták, hogy „igen”.

Nagy zavarban volt, akinél ilyenkor nem volt kéznél a „vörös könyvecske”, de ő sosem róttá meg őket, csak barátságosan ennyit mondott: – Aztán holnap ne felejtsetek otthon!

Attól kezdve, hogy felbukkant a városkánkban a „vöröskönyvecske-rendész”, mindenki magához vette a könyvet, és amint felhangzott a sípszó, már zengtek is utcahosszat a Mao-idézetek.

Sokat nőtt ekkor a mi szemünkben is, mert meg voltunk róla győződve, hogy kizárólag a legnagyobb lázadócsoport vezetője képes egyetlen sípszóval megállásra bírni minden forradalmi lázadót és közönséges járókelőt az utcán. Akkor még nem tudtuk, hogy magányos harcos ő, róka, aki a tigris erejére támaszkodva sütkérezik a hatalomban, hiszen akkoriban bárkinek, aki a „vörös könyvecskére” hivatkozott, a nyomába szegődtek volna az emberek.

Mi mindenesetre kezdtük megkedvelni. A többi lázadó szinte pillantásra sem méltatott minket, gyerekeket, ő viszont kifejezetten kereste a társaságunkat. Ha csak felbukkant az utcán, zsibongva a nyomába eredtünk, és hozzá hasonlóan mi is elkezdtük a nadrágunkba tűrve hordani az ingünket, azzal a különbséggel, hogy a mi derékszíjunkról nem lógott pecsét. Még szerencse, hogy rendkívüli nagyvonalúságról tanúbizonyságot téve bármikor megengedte, hogy megtapogassuk az övéen fityegő „Mao Zedong Eszméinek Győzedelmes Propagandacsapata”-pecsétet, sőt még ha hosszasan babráltunk is vele, ő mindig kedvesen mosolyogva kivárta. Néha-néha viszont, amikor elvetettük a sulykot, és rákérdeztünk, hogy egy egészen rövidke időre felakaszthatjuk-e az övünkre, hirtelen nagyon elutasítónak vált: – Az a hatalom kisajátítása volna – figyelmeztetett minket szigorúan.

Ez a magányos forradalmi lázadó nagyon jó kapcsolatot alakított ki városkánk lakóival. Akkoriban szünetelt az oktatás az iskolában, szünetelt a munka a gyárakban, és néhányan, kihasználva a forradalmi felfordulást, rokonlátogatásra indultak,

ráadásul, ha volt ajánlólevelük valamelyik lázadó szervezettől, még az utazásért és a szállásért sem kellett fizetniük. Ezek az emberek rendszerint őt keresték meg, hogy állítson ki a részükre ajánlólevelet. Soha senkit nem utasított vissza, és mindenkiel nagyon barátságos volt. Akkoriban még egy forradalmi „kellékkel” egészítette ki az öltözékét, nap mint nap ott lógott a vállán egy viseltes katonai táska, amelyben nagy köteg stencilezett ajánlólevelet hurcolt.

Az ajánlólevelek legtetején nyomtatva ez állt, „Legfelsőbb utasítás”, alatta egy Mao Zedong-idézet: „Mi, a négy égtáj különböző pontjáról érkezett emberek, egy közös célért gyűltünk össze... a forradalmi csapatokban minden embernek törődnie kell a másikkal, gondoskodnunk kell egymásról, és segítenünk kell egymást.” Ezt követte a szokásos ajánlólevél-szöveg.

Valahányszor megkérte valaki, hogy segítsen, látszott rajta, hogy nagyon boldog; letelepedett a földre, táskájából előhúzott egy kitöltetlen ajánlólevelet, a combjára fektette, megkérdezte az illetőtől, hogy mi az úti cél, majd szép rendben minden adatot felvezetett. Mindig két ajánlólevelet készített, az egyiket az ingyenes utazáshoz, a másikat az ingyenes szálláshoz. Ezután vörös pecsétmasszás tégelyt vett elő a zsebéből, az övéről leoldotta a „Mao Zedong Eszméinek Győzedelmes Propagandacsapata”-pecsétet, belenyomta a piros masszába, majd gondosan lepecsételte a lapokat.

Csakhowy egy szerencsétlen véletlen következtében derékba tört ez a csodás életút. Egyik nap, amikor sietve végezte a dolgát, a „Mao Zedong Eszméinek Győzedelmes Propagandacsapata”-pecsét valahogy leoldódott az övéről, és beleesett a latrinába. Egy vörösgárdista is épp akkor végezte ott a dolgát, és azonnal ki is kiáltotta ellenforradalmárnak, hiszen a pecsétet mindenki ismerte a városkánkban, így azt is tudta mindenki, hogy mi van ráfaragva. – Te csak úgy beledobod „Mao Zedong eszméit” a latrinába? – ordította a vörösgárdista felháborodva.

És attól a pillanattól kezdve az élete elkezdett meredeken lefelé csúszni. Pedig a vörösgárdista, aki a végében lehordta, nem csinált nagy ügyet az esetből. Ő viszont végeláthatatlan önostorozásba kezdett, és attól kezdve nem tűrte be többé az ingét a nadrágjába,

nem hordta magával a táskát sem az ajánlólevelekkel, bár a síp változatlanul ott lógott a nyakában. Amikor néhányszor erőtlenül belefűjt, a járókelők rögvest megálltak, és tisztelettudóan magasba emelték a „vörös könyvecskét”, készen arra, hogy irányításával Mao-idézeteket olvassanak fel közösen, csakhogy ő erre váratlanul könnyekben tört ki, többször megpofozta magát, és kijelentette, hogy ellenforradalmár. – Rászolgáltam tízezer halálra! „Mao Zedong eszméjét” beleejtettem a latrinába... – vádolta magát keményen, hangjából csak úgy süttött az öngyűlölet.

A járókelők, kezükben a magasba emelt „vörös könyvecskéivel”, döbbsen néztek egymásra; jó időbe telt, míg felfogták, hogy mi folyik itt: tudták, hogy kötelességük volna szigorú bírálatban részesíteni a vétségéért. Jellemző volt a korra, hogy mindent a forradalmi hovatarozás határozott meg. Ám őt senki nem tartotta valódi ellenforradalmárnak, hiszen jóra való ember hírében állt, épp ezért nem is kezdték bírálni.

Csakhogy ő képtelen volt abbahagyni, újra meg újra megfűjta a sípját, és folytatta az önostorozást, amit a járókelők egyre nehezebben viseltek el, míg végül már valaki nem tudta türtöztetni magát, és ráordított a tömegeből: – Ellenforradalmár létedre ugyan mi jogon sípolsz itt nekünk nyakra-főre?

Abban a pillanatban az arca holtsápadtra vált, és lehajtott fejjel előregörnyedt. – Hogyan is merném – mondta bűnbánóan –, többé nem fog előfordulni!

Amikor legközelebb felbukkant az utcán, már nem lógott a nyakában a síp. A külseje is megváltozott, fején magas papírsüveggel, kezében seprűvel reggeltől estig az utcákat sepregette, miközben reszketett a félelemtől.

A kulturális forradalom után, az évek múlásával aztán megint olyan lett, mint régen: csöndben, észrevétlenül töltötte a napjait, és amikor kimerészkedett az utcára, senki nem vett róla tudomást. A városkánk lakói mintha teljesen meg is feledkeztek volna róla. Néhány évvel ezelőtt, amikor hazalátogattam, és felemlégettem a gyerekkori cimboráknak, valójában egyikük sem emlékezett rá. Amikor elmeséltem nekik a jeleneteket, amelyek mély nyomot hagytak bennem, olyan szemeket meresztettek rám, mintha életükben először hallottak volna róla. Próbáltam felfrissíteni az

emlékezetüket, elmeséltem, milyen tekintélyt parancsolóan fújta meg a sípját, és vezette az embereket Mao közös olvasására. Ekkor egyiküknek végre derengeni kezdett valami, és megígérte, hogy utánakérdez, mi lett vele. Két nappal később jött is a hírrel, hogy a férfi, aki a kulturális forradalom idején a derékszíján pecsétet és a nyakában sípot viselt, már tíz éve halott. És a cimborám elég morbid módon még tréfálkozott is, hogy most már a túlvilágon fújja a sípját, és a szellemekkel olvastatja fel a Mao-idézeteket.

Zavarom láttán gyorsan hozzátette, hogy az illető élete végéig megőrizte a sípot, sőt a végrendeletében is azt kérte, hogy helyezték a hamvai mellé az urnába. Kínában régóta az a szokás, hogy a „halálra úgy tekintenek, mint az életre”, ezért az elhunyt használati tárgyait, vagy olyasféle holmijait, amelyek az életben betöltött státuszát szimbolizálják, mellé rakják a koporsóba vagy az urnába, hogy hasznukat vehesse a túlvilágon.

Ekkor megértettem, hogy annak az embernek a sípja testesített meg mindent, ami valaha fontos volt az életében. Ha nem lett volna a kulturális forradalom, nyilván nem játszott volna ilyen fontos szerepet a síp, és nem lett volna része a felemelkedésben és a bukásban sem. Természetesen a felemelkedése és a bukása semmiképpen sem említhető egy lapon Wang Hongwenével, de azért ahhoz nem fér kétség, hogy ő is megtapasztalta, milyen a fent és milyen a lent. Ha a halálos ágyán maga elé képzelte a kulturális forradalom időszakában az ő sípszavára gyülekező, irányításával Mao-idézeteket olvasó tömeg szívet melengető jelenetét, szerintem biztosan úgy gondolta, nem élt hiába.

A Kínai Kommunista Párt hatvanegy éves történetére visszatekintve úgy érzem, hogy Mao Zedong kulturális forradalma és Deng Xiaoping „reform és nyitás”-politikája két olyan időszak volt, amely egyaránt beláthatatlan lehetőségeket kínált a „kisembereknek”. Míg a kulturális forradalom a politikai hatalom, addig a „reform és nyitás” a gazdasági hatalom újraelosztásának időszaka volt.

2009. december 22.

UTÁNZAT

山寨

shānzhài

Korunk Kínáját több szempontból is meg lehet közelíteni. Én a *shānzhài*, az „utánzat”-ot választottam ezek közül, mert olyan, akár egy népi mítosz, amely maga követelte ki helyét a nemzeti kánonban.

A *shānzhài* eredetileg facölöpökkel vagy más módon megerősített kis hegyi falut jelent; jelentése később az elmaradott, távoli, szegények lakta területekre is kiterjedt. A törvényen kívüliek és banditák táborára is használják, és tágabb értelemben a hivatalos irányítástól mentes területeket is jelentheti.

Az utóbbi években az olcsó, de jól működő mobiltelefon-utánzatok elterjedésével a *shānzhài* szóhoz a „másolat”, „utánzat”, „koppintás” jelentés is társult, sőt ezzel párhuzamosan az eredeti jelentés elkopott, szabad teret engedve a „hamisítás”, „kalózkodás”, „szabványellenes”, „karikatúra”, „paródia” és más ezekhez hasonló jelentésárnyalatoknak, amelyekkel a hamisítók földjére tévedve gyakran találkozhat az ember. E tekintetben az „utánzás” a leginkább anarchista kifejezés mind közül a mai kínai nyelvhasználatban.

A mobiltelefon-utánzatok kezdetben a Nokia, a Samsung, a Sony-Ericsson és más márkák funkcióit és dizájnját másolták le, és hogy a készülékek még jobban hasonlítsanak az eredetire, megtévesztő neveket adtak nekik: Nokir, Samsing, Suni-Ericcsun. A mobiltelefon-utánzatok az eredeti termékek lekoppintásával megspórolták a fejlesztési költségeket, ezért az eredeti árának körülbelül ötödéért kerültek forgalomba, és számos funkciójukkal és divatos külsejükkel gyorsan el is foglalták a fogyasztói piac középső és alsó szeletét.

A hihetetlen tempóban fejlődő *shānzhài*-, vagyis utánzat-ipar térhódításával a mobiltelefon-márkák száma megsokszorozódott, az egyik legújabb típusú mobiltelefon-utánzathoz a gyártó a Harvard Universitytől kölcsönözve a nevet például azt állította, hogy az a „Harvard Communications” terméke, és reklámarca maga Obama, akinek mosolygós képe meg is jelent a termék reklámjain. Obama elnöknek, a világ leghíresebb és egyben legbefolyásosabb emberének a mosolyát használták fel önkényesen a mobiltelefon-utánzat népszerűsítésére. – BlackBerry Cyclone 9500 – ez az én BlackBerrym! – hirdeti Obama elnök mosolyogva a reklámokon.

Szinte biztosra veszem, hogy Obamának, az amerikai álmod napjainkban megtestesítő ikonnak álmában se jutna eszébe, hogy ilyen bizarr dolog egyáltalán megtörténhet. Ha egy amerikai meglátná, hogy az elnökük, Obama egy kínai telefonutánzat reklámarca, valószínűleg tátva maradna a szája. De hogyhogya mi, kínaiak semmi furcsát nem találunk ebben? Nálunk talán még Obama utánzása is természetes? A mai Kínában a hatalmon lévő párt és kormány aktuális vezetőit, és a már visszavonult, de élő párt- és kormányzati vezetőket leszámítva mindenkit lehet utánozni, másolni, kifigurázni; mindenkiből lehet tréfát vagy paródiát csinálni.

A Nagy Vezér, a Nagy Kormányos, a Nagy Tanító, a Nagy Hadvezér, a Nagy Kapitány, Mao Zedong halála után negyvenhárom évvel Obamához hasonlóan ő is az utánzás egyik kulcsfigurája lett. Tavaly október elsején, a Kínai Népköztársaság kikiáltásának hatvanadik évfordulóján, az egyik zhejiangi karaokebár főbejáratának két oldalára két hatalmas vörös *shānzhài*-plakátot, azaz plakát-utánzatot függesztettek ki. A plakátokon Mao Zedong katonaruhában, fején katonasapkával, kezében mikrofonnal énekelt, és egyáltalán nem úgy festett, mint egy karizmatikus vezető, sokkal inkább mint egy piti kishivatalnok, aki éjszakánként különböző lebujokban mulatja az időt. A plakát jobb alsó részén pedig több mint egy tucat „vörös” forradalmi dal volt felsorolva: *Kína, ma van a születésnapod, Szülőhazám, Kína, szeretlek, Kínai emberek, Óda Kínához* stb.

Minderről a karaokebár dolgozói nagy büszkén így nyilatkoztak: – Október elsején függesztettük ki a plakátokat, mi így köszöntjük a nemzeti ünnepet!

2008-ban Mao Zedong szülőföldjén, Hunanban a térség idegenforgalmának fellendítése érdekében országos *shānzhài*-Mao, azaz Mao-hasonmásversenyt hirdettek azzal a nem titkolt céllal, hogy mint csábító csalival a halakat, sok turistát vonzzanak a környékre. Ahogy a kulturális területen dolgozó egyik helyi hivatalnok megfogalmazta: „Ez a szerkezeti reformunkat érintő újítás jelentősen elő fogja mozdítani tartományunk kultúriparának és turizmusának fejlődését.”

Százharminc Mao-hasonmás gyűlt össze, akik fáradságot nem kímélve érkeztek az ország minden szegletéből a válogatókra, míg végül tizenhárman jutottak be a döntőbe.

A sajtótájékoztatón a tizenhárom Mao-hasonmás egy sorban ült az emelvényen, mindegyikük állán ott virított az odatapasztott álszemölcs, Mao különleges ismertetőjegye. Közülük néhányan az eredeti Maót utánozva keresztbe vetett lábbal ülve cigarettáztak. Mao xiangtani dialektusban beszélt, ezért a sajtótájékoztatón az emelvényen sorakozó Mao-hasonmások is mind xiangtani akcentussal szólaltak meg. Ezeknek a Mao-hasonmásoknak a zöme Mao-zubbonyt viselt; egyikük fején a jellegzetes nyolcszögletű katonasapka volt, amelyet Mao a hosszú menetelés alatt hordott, míg a többiek hátrafésült, tipikus Mao-frizurát viseltek. Tizenhárom különböző életkorú Mao-hasonmás, Mao életútjának különböző szakaszaiból. Volt közöttük a Jinggang-hegységben töltött időszakból, a hosszú menetelés és a népköztársaság kikiáltásának idejéből is...

Az egyik Mao-hasonmás olyan magabiztos volt a külső hasonlóságot illetően, hogy egyáltalán ki sem festette magát. Egy másik, bár kifestette magát, azt állította, hogy ő a „legautentikusabb”. Megint másik mikrofonnal a kezében szórakoztatta a nagyszámú nézőközönséget, mint valami popsztár: – Bár száztizenöt éves vagyok, de hála nektek, teljesen megfiatalodtam!

A következő Mao-hasonmás Mao Zedong hanghordozását és azokat a szavait utánozta, amikor a népköztársaságot kikiáltotta: – Elvtársak... jó napot!

A xiangtani akcentusban megkezdett beszéd felélénkítette a jelenlévőket, a tömeg heves üdvölgzésben tört ki: – Mao elnök, jó napot!

A Mao-hasonmás pedig folytatta Mao beszédstílusának imitálását:

– Éljen soká a nép!

– Éljen soká Mao elnök! – zúgta a tömeg.

Az elmúlt néhány évben nyakra-főre jelentek meg újabb és újabb Mao Zedong-hasonmások. A legbizarrabb közülük egy női Mao-hasonmás volt Kína délnyugati részén, akire a kínai média a „felhőkbe magasodó nagyság” jelzőt aggatta, amely korábban kizárólag Mao Zedongot illette meg. Egy másik, ötvenegy éves nő magát Mao Zedongnak maszkírozva kiment az utcára, és ugyanúgy integetett az összegyűlt tömegnek, ahogy a Mennyei Béke kapujának mellvédje mögül Mao integetett a felvonulóknak. Az emberek tolongtak körülötte az utcán, és egymással versengve igyekeztek kezet rázni vele, így egy rövid, néhány száz méteres utat is csak több mint fél óra alatt tudott megtenni.

Az emberek mind úgy vélték, hogy ez a női Mao-hasonmás a férfi hasonmásoknál is jobban hasonlít az eredeti Maóra. Természetesen tőle sokkal több fáradságot és lényegesen nagyobb anyagi áldozatot követelt meg, hogy mindezt elérje, mint a férfiatól, vére és verejtéke árán tanulta meg utánozni Mao beszédstílusát és mozdulatait, hogy végül tényleg kívül-belül azonosulni tudjon vele. Az, hogy magát Maóvá változtassa, alkalmanként négy órába és kétezer *yuanos* sminkbe került. És mivel jóval alacsonyabb volt Maónál, a létező legmagasabb rejtett talpú cipőt viselte. Az igazi Mao száznyolcvanhárom centiméter magas volt, míg ez a nő csak százhetven. Régi filmfelvételeken gondosan tanulmányozta Mao járását, s szorgalmas tanulással és kitartó gyakorlással elérte, hogy amikor női hasonmás léte, magasított talpú cipőben kimegy az utcára, az emberek azt higgyék, hogy maga Mao Zedong sétál közöttük sima vászoncipőjében.

A telefonutánzatok térhódítását követően digitáliskamera-utánzatok, MP3-utánzatok, játékkonzol-utánzatok és egyéb *shānzhài* műszaki cikkek, lekoppintott és lemásolt termékutánzatok árasztották el óriási mennyiségben az országot, majd a különböző márkanév-utánzatok is megjelentek az instant téstákon, üdítőitalokon, tejen, gyógyszereken, mosóporokon és sportcipőkön... és nem sokkal

később a *shānzhài*, az „utánzat” kifejezés beszivárgott a kínai emberek életének minden szegletébe. A popsztár-hasonmások, tévéműsor-utánzatok, reklám-utánzatok, popdal-utánzatok, holdújévi gálaműsor-utánzatok, Shenzhou-7 űrhajó-utánzatok, Madárfészek stadion-utánzatok egyremásra robbantak be az internetre, és ilyen-olyan különleges tulajdonságuknak köszönhetően ideig-óráig nagy népszerűsége tettek szert.

A popsztár-hasonmások felbukkanása hasonlít valamelyest a Mao-hasonmások körüli bohózatához. Csakhogy míg a Mao-hasonmások főként külsőleg akartak hasonlítani az eredeti Maóra, addig a popsztár-hasonmások lelkiileg próbáltak azonosulni eredeti megfelelőjükkel. Még ha egyáltalán nem hasonlítottak is, egy-egy híresség stílusának és hangjának utánzásával fel tudták kelteni a közönség figyelmét. Csakhogy volt néhány ilyen popsztár-utánzat, akit, miután ismertté vált, már nem elégített ki a lelki hasonlóság. Ezek külsőleg is egyre jobban akartak hasonlítani az eredeti sztárhoz, ezért pénzt nem sajnálva, kellemetlenségeket elviselve plasztikai műtétek sorának vetették alá magukat, míg végül csakugyan olyanok nem lettek, mint a valódi popsztár egyetemű ikre. Hihetetlen eltökéltségüknek hála, utánzatból „valódi terméké” válnak, míg végül már-már az eredeti sztár lesz az ő „utánzatuk”.

A popdal- és a tévéműsor-utánzatok még ennél is változatosabb képet festenek, amelyben egybeolvad imitáció és paródia. Az önkényesen elferdített slágerszövegek a magasztosból komikust, a szépből csúfat hoznak létre, sőt gyakran még direkt hamisan is adják elő ezeket a dalokat. A tévéműsor-utánzatok interneten terjesztett felvételei nemegyszer valójában az eredeti, hivatalos műsorok paródiái.

A CCTV-ben este hétkor sugárzott *Híradó* merevsége és dogmatizmusa miatt a tévéműsor-utánzatok örökös gúnyolódásának célpontja. Az egyik *Híradó*-utánzat egyszer két teljesen ismeretlen bemondóval jelentkezett be az interneten, akik a tejpormérgezéses botrányra hivatkozva a legkomolyabb hangon bejelentették, hogy a korábbi bemondók mérgezést kaptak a Sanlu tejportól, és ezekben a percekben is küzdenek a kórházban az életükért, ezért helyettesítik őket aznap este.

De a hivatalos tévéhíradók gyilkos paródiáin kívül terjednek más *Híradó*-utánzatok is az interneten, amelyek túpontosan mutatnak rá súlyos és kényes társadalmi kérdésekre, azaz amikor a hivatalos média kertel, akkor ezek az utánzatok őszintén és tabuk nélkül közvetítik a valóságot, rendszerint gúnyjal és szarkazmussal járva körül a kérdést.

A gúny és a szarkazmus a *Híradó*-utánzatok sajátos jellemzője. Amikor a mérgező tejporok botránya kirobbant, kiderült, hogy nemcsak a shijiazhuangi Sanlu Cégcsoport által gyártott tejpor tartalmazott a határértéket többszörösen meghaladó melamint, számos más csecsemőtápszerben is kimutatták a megengedettnél kisebb-nagyobb mértékben magasabb melamintartalmat, ezért a Sanlu-tejporbotrány Kína egész tejiparának komoly gondokat okozott. Ezek után senki sem vásárolt hazai tejporkészítményt, sőt sokan teljesen felhagytak a tejfogyasztással. A *Híradó*-utánzatban így figurázták ki a Sanlu Cégcsoportot a tejporbotrány miatt veszteségeket elkönyvelő cégek nevében: – Jó-jó, mi is kevertünk egy kis melamint a tejporunkhoz, de ti a melaminba raktatok egy csipetnyi tejpport. Hogy a fenébe lehettek még nálunk is gátlástalanabbak?!

Tavaly augusztusban, a pekingi olimpiai játékok megnyitójának sikerét követően a hivatalos kínai média az egekbe magasztalta az eseményt, büszkén hirdette, hogy még soha nem volt ehhez foghatóan ragyogó megnyitóünnepség a múltban, és a jövőben sem fogja megközelíteni egy sem. A *Híradó*-utánzat is ugyanezt állította, csak éppen cinikusan: – Ehhez foghatóan ragyogó olimpia-menyitó nem volt a múltban, és a jövőben sem lesz sosem. Hogy miért? Mert azoknak az országoknak, amelyeknek ilyen óriási a lakossága, nincs ilyen rengeteg pénze; ahol ilyen rengeteg a pénz, ott nem ilyen óriási a lakosság; és ahol ilyen rengeteg a pénz és ilyen óriási a lakosság is, azoknak az országoknak nincs ekkora hatalmuk.

A CCTV által minden évben megrendezett holdújévi gála a legjobb lehetőség arra, hogy valaki egyetlen este leforgása alatt híressé váljon. Egy viszonylag tehetséges énekesnő körülbelül ezer *yuant* keres egy egész estés fellépéssel, míg ha szerepelt a holdújévi tévégálában, akkor attól fogva egyszeriben megsokszorozódik a gázsija, és egyetlen dalért több tízezer *yuant*

fizetnek neki. Éppen ezért rengeteg előadó számára vált élet-halál kérdéssé, hogy bekerüljön a holdújévi gálába: mindenféle gátlástalan praktikát bevetnek, üzletembereknek könyörögnek, hogy finanszírozzák őket, főnököknél kilincselnek, hogy járjanak közben az érdekükben, és bizonyos előnyökért cserébe akár szexszel is fizetnek. A holdújévi gálaműsor pedig ennek következtében egyre csak dagad és dagad, és a programigazgatónak folytonos fejfájást okoz, hogy jól lavírozzon a pártfogoltak között, és hogy minél többen bekerülhessenek a műsorba, évről évre kevesebb a szólószám, és egyre több a közös produkció.

Néhány évvel ezelőtt egy vicc járt körbe-körbe: a CCTV egyik fejeze elhatározza, hogy kicsit „karcsúsítja” a műsort, és a művészi színvonal megőrzése érdekében elutasít néhány pártfogoltat. Egy nap ki is borítja a fióknyi ajánlólevelet az íróasztalára, és egyiket a másik után gondosan végigolvassa, de valamennyi aláírás láttán ugyanarra jut, ezzel sem mer ujjat húzni, meg azzal sem. Végül három levél marad csak, amelyeket mellőzni lehet – mind a hármat ő maga írta a rendezőnek. Kiveszi hát ezt a három levelet a kupacból, de nem sokkal később végül arra jut, hogy saját magával azért csak nem fog kibabrálni – így végül ezt a hármat is visszacsúsztatja a többi közé.

A különféle gála-utánzatok és az eredeti CCTV-gálaműsor egy időben kerülnek adásba a holdújév utolsó napján. A fentiek alapján nem meglepő, hogy 2009-ben több mint egy tucat holdújévi gálaműsor-utánzatot közvetítettek az interneten. Az év utolsó napjaiban a gyártók mindenféle eszközökkel reklámozzák ezeket a gála-utánzatokat: a műsort népszerűsítő autók cirkálnak az utcákon; a városok terein sajtótájékoztatókat tartanak; reklámszövegekkel teleírt, hulladék kartondobozokat magasba tartó embereket masíroztatnak a város különböző pontjain. A reklámszövegek is rendkívül sokszínűek, az egyikben például Mao Zedong kézírásának stílusában ez állt: „A nép gálája – A néppel a népért!”

A nézők közül sokan, különösen a fiatalok, akik ráuntak a CCTV holdújévi műsorára, az év utolsó napján kikapcsolják a tévét, bekapcsolják a számítógépet, és étel-ital mellett a „kisemberek” által készített holdújévi gála-utánzatokat nézik.

Ebből is látható, hogy a *shānzhài*-, vagyis az utánzat-jelenségnek vannak bizonyos pozitív vetületei is a mai Kínában, és innen nézve az utánzat-jelenség tulajdonképpen a „kisemberek” kultúrája és az elit kultúra, a népi és a hivatalos, a gyenge és az erős közötti párbaj megnyilvánulása.

Ha visszatekintünk az 1989-es Tiananmen téri vérengzés óta eltelt húsz évre, az akkori események legjelentősebb következménye, hogy a politikai rendszer reformja megtorpant. Az az igazság, hogy 1980 és 1989 között a politikai rendszer, bár a gazdasági rendszerhez képest lényegesen lassabb ütemben, de mégiscsak valamiféle reformfolyamaton ment keresztül. Az 1989-es Tiananmen téri vérengzést követően azonban a politikai rendszer reformja lényegében megrekedt, miközben a gazdasági rendszer reformja hihetetlen nagy ívű szárnyalásba kezdett. Ilyen paradoxonokkal teli valóságban élünk: konzervativizmus itt, radikalizmus ott; politikai erőkoncentráció itt, gazdasági érdekek mozgatta reformok ott; dogmatizmus itt, anarchizmus ott; szabálykövetés itt, a szabályok felrúgása ott... azaz az elmúlt húsz év fejlődése nem teljes volt, csak részleges. Az effajta részleges fejlődés pedig óhatatlanul felborítja a társadalomban nélkülözhetetlen egyensúlyt.

Véleményem szerint az utánzat mint jelenség felbukkanása és megállíthatatlan előretörése szociológiai szempontból a kínai társadalom részleges fejlődésének természetes velejárója. A mindenütt jelen lévő társadalmi ellentétek kiéleződése az emberek világ- és értékszemléletének összekuszálódásához vezetett, és megszülte az utánzat-jelenséget. A jelenség a legkülönbébb társadalmi indulatok hosszú ideig tartó felgyülemelését követően, hirtelen tört a felszínre, majd idővel hatalom-, mainstream- és monopóliumellenes, bohózszerű társadalmi forradalommá alakult át. Ami pedig a lendületét és a méretét illeti, az az előadóművészetből kölcsönzött hasonlattal élve olyan, mint egy elképesztő méretű performansz, amelyben az egész nemzet részt vesz.

A pekingi olimpiai játékok előtt a kormányzati tisztségviselők gondos kiválasztását követően jelölték ki a lángot fogadó városokat és a fáklyavivőket országszerte. Bár a láng fogadása hatalmas anyagi áldozatot követelt a kiválasztott városoktól, nagy

megtiszteltetésnek számított, és a fáklyavivőket is mérhetetlen büszkeséggel töltötte el. Úgy tűnt, hogy Henan tartomány Hui járásának egyik kis faluja nem veheti ki a részét a dicsőségből, ezért megszervezte a maga fáklyaátadó rendezvény-utánezatát. Alanyi jogon bárki részt vehetett a házi gyártmányú fáklya átvételében-átadásában, nem volt szükség semmiféle hatóság jóváhagyására. A résztvevők arca sugárzott a büszkeségtől, hiszen az ő hazaszeretetük jottányival sem maradt el az igazi fáklyavivőkétől... Amikor a henani Hui járásban lévő fáklyaátadás-utánezatról készült felvételek felkerültek az internetre, hihetetlenül lelkes fogadtatásban részesültek a netpolgárok körében.

Mivel a Nyugat gyakran kritizálja Kínát a környezetszennyezés miatt, a kínai kormány a pekingi olimpiát „zöld olimpiának” kiáltotta ki. Csakhogy a hivatalos fáklyavivés az ország határain belül sehogy sem fért össze a fejemben a „zöld olimpiával”. A fáklyavivőket rendőrautó vezette fel, amely a óriási tömegben csak nagyon lassan haladt előre a kíváncsiskodók sűrű sorfala között, és az esemény végeztével a városok utcáit elborította a szemét.

A henani Hui járás kis hegyi falujában lezajlott fáklyavivést ugyanakkor igazi zöld olimpiának láttam. Nem volt kipufogógáz, nem volt széndioxid-kibocsátás az óriási, felhevült embertömeg miatt, helybeli parasztok szaladtak egyszerű fáklyákkal a kezükben a csodálatos tájon: virágzó hegyek, lágy szellő és szikrázó napsütés.

A *shānzhài*-, az utánezat-jelenség Kína-szerte mindenhová beszivárgott, sőt mostanra már a sokáig tabunak számító politikai körökbe is beférközött. Az Országos Népi Gyűlés és a Kínai Népi Politikai Tanácskozó Testület országos kongresszusának ülészsaka alatt egy ember a szecsuáni Yibinből kikiáltotta magát az Országos Népi Gyűlés delegált-utánezatának, és fel is tette az internetre a biztosítással, a parasztok nyugdíjával, a személyi jövedelemadóval és más kérdésekkel kapcsolatos előterjesztését. Ez a képviselő-utánezat abban bízott, hogy az internet segítségével sokakhoz eljutnak majd a javaslatái.

Már a megválasztása is meglehetősen groteszk volt, azt állította, hogy a családi kupaktanács választási nagygyűlést rendezett, és egyhangú szavazással választották meg az Országos Népi Gyűlés delegált-utánezatának. Ez persze fricska volt a gondosan

előkészített és hosszas vizsgálatot követő rendszernek, amellyel az Országos Népi Gyűlés és a Politikai Tanácskozó Testület delegáltjait kijelölik. Mert bár őt csak a családi kupaktanács választotta meg, de ez a kormányzati kijelölésnél még így is demokratikusabban történt, hiszen családtagok döntöttek mellette, amit a szavazataik testesítettek meg.

De voltak ennél merészebb és bizarrabb esetek is, például valaki az „utánzás” módszerével Kína legkomolyabbnak tartott politikai szervezetét rángatta bele az általa űzött zavaros szexiparba.

Az interneten vettem észre tavaly ezt a valamelyik dél-kínai városban sikeresen működtetett szexhálózattal kapcsolatos, elképesztő hírt. A bájaikat áruló lányok kivétel nélkül gyönyörűek voltak, és tökéletesen kielégítő szolgáltatást nyújtottak. Záporoztak is az elismerések a vendégektől, mint például: „A legjobb Kínában, vezető a világban!” És hogy mi volt a siker titka? Állítólag a jó szervezés. A nagyfőnök létrehozott egy irányítási rendszert, amelyhez a politikából kölcsönzött eszközöket, a Kínai Kommunista Párt és a Kínai Kommunista Ifjúsági Liga szervezeti felépítését alkalmazta: az volt az elgondolása, hogy a szexipar működtetésében is ugyanúgy létre kell hozni pártbizottságokat, valamint előléptetésen alapuló „mintadolgozói” rendszert.

Ha valaki be akar lépni a kommunista pártba vagy annak ifjúsági szervezetébe Kínában, erre csak alapos vizsgálat és szigorú eljárás után kerülhet sor. Ez a főnök, bár nem volt tagja sem a kommunista pártnak, sem az ifjúsági ligának, önhatalmúlag párttitkár-utánzatot csinált magából, és ennek zászlaja alatt megalapította a párt és ifjúsági szervezetének utánzatait. A tapasztalt lányok a kommunistapárt-utánzat, míg a tapasztalat nélküli „újoncok” az ifjúságiliga-utánzat tagjai lettek. Ha az ifjúságiliga-utánzat valamely tagja a vendégektől elismerő minősítéseket kapott, akkor felléphetett a kommunistapárt-utánzatba. A főnök a kommunista párt és az ifjúsági liga szervezeti rendszerét felhasználva a legnagyobb mértékig motiváltta tette a lányokat, akik ráadásul egymást felügyelték és irányították. Bizonyos időközönként a párt-utánzat és az ifjúságiliga-utánzat tagjainak részvételével még kongresszust is tartottak, amely egyrészt a kritika és önkritika fóruma volt, másrészt a lányok „haladó technikákat” sajátíthattak el, és meghatározták a

„fejlesztésre váró területeket” is, hogy „erőforrásaik optimalizálásával” még magasabb szintre tudják emelni szolgáltatásaik színvonalát.

És ez a nagyon is valódi szexipart működtető párttitkár-utáncat még a „mintadolgozó” címet is bevonta a maga irányítási rendszerébe. Havonta egyszer kiosztotta a mintadolgozó címet, amelyet a vendégek által legtöbb és legjobb minősítésben részesülő lánynak ítéltek oda. A rengeteg „ügyfelet” kiszolgáló és a címet elnyerő lányok képei pedig ezt követően felkerültek a dicsőségtábla-utáncra.

A mintadolgozó dicsőségtáblán lévő fényképeken rendszerint egészségtől kicsattanó, mosolygós emberek átlagos portréképei szerepelnek. De ennek a szexhálózatnak a mintadolgozó dicsőségtábla-utáncán merőben más hangulatú fényképek voltak láthatók, a lányok a népszerű pletykalapok szexi sztárocskáihoz hasonlóan egymással versengve pózoltak, hogy magukra vonják a figyelmet.

A mai kínai társadalom „szövete” meglehetősen furcsa és ellentétes alkotóelemekből áll: szép és csúf, haladó és elmaradott, komoly és nevetséges gyakran kéz a kézben jár. Az utáncat-jelenség is egy ezek közül, amelyből a társadalom fejlettsége és elmaradottsága egyaránt kimutatható. Olyan ez, mint amikor az egészséges szervezetet megtámadja valami, és gyulladás alakul ki – az utáncat-jelenség a mai kínai társadalom szövetének gyulladása. A gyulladás egyrésztől küzd a baktériumokkal, másrésztől duzzanatot, gennyet, fekélyt és halált okozhat.

Az utáncat-jelenség, a kínai társadalom részleges fejlődésének e szükségszerű velejárója is kétélű fegyver, mert számos pozitív megnyilvánulása mellett legalább ugyanannyi veszélyt rejt. Vagy úgy is fogalmazhatnánk, hogy az utáncat-jelenségben korunk morális vákuuma és értékválsága ölt szemléletesen testet. Ezért történhetett meg, hogy miután a *shānzhài*, az „utáncat” kifejezés mélyen beivódott az emberek tudatába, mentséget szolgáltatott a plagizálásra, a kalózkodásra, a másolásra, a becsületsértésre és mások kigúnyolására, ezekre az eredendően illegális vagy legalábbis elítélendő cselekedetekre, sőt a közbeszédben és a társadalmi megítélésben egyre nagyobb elfogadottságot követelt

magának. Egyszersmind az „utánzat” az egyik leggyakrabban használt kifejezéssé vált a mai Kínában. Mindez egy régi kínai szólás igazát támasztja alá: „A talajon múlik, milyen gabona terem meg rajta, az indán múlik, milyen tök nő rajta.”

Négy évvel ezelőtt a lakásomhoz közeli gyalogos-felüljárón megpillantottam a *Testvérek* kalózkiadását: a könyvem több más kalózkiadású könyvvel együtt hevert a földön. Amikor az utcai könyvárus észrevette, hogy megállok előtte, felemelte és a kezembe nyomta, sőt még barátságosan ajánlgatni is kezdte nekem. Belelapoztam, azonnal lerítt róla, hogy kalózkiadás, és ennek hangot is adtam:

- Ez kalózkiadás.
- Ez nem kalózkiadás – javított ki az árus –, ez utánzatkiadás.

Számos hasonló jelenségbe lehet belefutni. Napjaink Kínájában néhány területen még mindig hiányzik a szabadság, míg más területeken olyan méreteket ölt, hogy azt már nehéz elhinni. Emlékszem, húsz évvel ezelőtt, amikor interjút adtam egy újságírónak, mondhattam bármit, mert a cikk a megjelenés előtt szigorú ellenőrzésen ment keresztül, és rendszerint jócskán megnyirbálták; körülbelül tíz évvel ezelőtt már sokkal óvatosabb voltam az interjúfelkérésekkel, mert azt vettem észre, hogy bármit mondtam, az szóról szóra meg is jelent az újságban, még a szitokszavaim is, például hogy „basszus”; manapság pedig leesett állal olvasom az olyan interjúkat, amiket sosem adtam, és az egészet a riporter találja ki. Egyszer összefutottam egy ilyen újságíróval. – Soha életemben nem adtam magának interjút – mondtam neki határozottan. Mire az újságíró ugyanolyan határozottan ezt válaszolta: – De hát ez csak egy riport-utánzat.

Torkomon akadt a szó. Hát ez a valóság, ebben élünk – ha valaki törvénybe vagy morális korlátokba ütköző dolgot tesz, csak elő kell kapnia a *shānzhài*, az „utánzat” kifejezést, hogy a cselekedete rögtön legálissá váljon, legalábbis ami a közbeszédet és a közerkölcsöt illeti?

Tavaly októberben számos európai országban jártam, szinte kivétel nélkül minden este más és más ágyban aludtam, így mire a hónap végén visszaérkeztem Pekingbe, teljesen kimerültem, és mindez az időeltolódással megspékelve furcsa állapotot

eredményezett nálam, mintha néha még mindig Európában lettem volna. Bekapcsoltam a számítógépet, és olvasgattam egy keveset az interneten, amikor belefutottam egy álhírbe, vagyis egy *shānzhài*-hírbe: Yang Zhenning professzor úr felesége, Weng Fan gyermeket vár.

2004-ben, az akkor nyolcvankét éves, Nobel-díjas Yang Zhenning professzor és a huszonnyolc éves Weng Fan esküvőjét követően a házaspár folyamatosan az álhírek középpontjába került. Az álhírek szerzői találták ki Weng Fan terhességét is, Yang Zhenning állítólag egy interjúban fedte fel a dolgot, és az interjú-utánzat során még sok más abszurd dolgot is a szájába adtak, például mosolyogva közli, hogy a születendő gyermek bizonyítottan az övé. Ez is egy az álhírek jól ismert sajátosságai közül.

Ennek az áhírnek mégis volt számomra egy meglehetősen pozitív hatása, mégpedig hogy a gondolataim egyszeriben helyrerázódtak – kétségkívül hazaérkeztem.

Amennyiben elfogadjuk, hogy a *shānzhài*-, az utánzat-jelenség a gyengébb társadalmi csoportok forradalma az erősebbek ellen, akkor ez a forradalom tulajdonképpen már negyvennégy évvel ezelőtt lezajlott, ráadásul hatalmas méreteket öltött a kulturális forradalom során.

A kulturális forradalom 1966-ban vette kezdetét Mao Zedong harsány jelszavával, miszerint „a lázadás jogos”, ez pedig, felélesztve a gyengébb társadalmi csoportokban lappangó forradalmi lelkületet, a társadalom örült tombolásához vezetett. Csapást mértek az akkor erősebb társadalmi csoportokra és a hatalmon lévőkre. Egy pillanat alatt romba döntötték a Kínai Kommunista Párt hagyományos pártszervezetét és az államigazgatás vezetői szintjét, és úgy bukkantak elő a semmiből, és kezdtek burjánzani a vezető-utánzatok, mint eső után a bambuszrügyek, mert bárki, aki maga köré gyűjtött néhány embert, egy este leforgása alatt forradalmi parancsnokságot hozhatott létre, és önhatalmúlag kikiálthatta magát főparancsnoknak. A vezető-utánzatok számának nagymértékű növekedése miatt előállt a „sok a szerzetes, kevés a kása” esete, ami persze a forradalmi parancsnokságok közötti kiélezett harcokhoz vezetett. Sanghajban a lázadó csoportok közötti harcban

fegyvereket és éles lövedéket is bevetettek, de a wuhani lázadó csoportok még náluk is jobban fel voltak fegyverkezve, mert ők már ágyúval lötték egymás állásait. A vezető-utánzatok hatalmának kiterjesztéséért folytatott fegyveres összecsapások nem sokban különböztek a banditák és a rablók zavaros csatározásaitól. Egy-egy összecsapás után a győztesek beolvasztották a vesztes csapatok megmaradt tagjait, és rájuk is kiterjesztették a hatalmukat.

Miután a kulturális forradalomban megszűnt a hagyományos párt- és állami vezetés, a hatalom új birtokosai forradalmi bizottságokat hoztak létre, és a lázadó csoportok közötti zavaros csatározásokban győzedelmeskedő csapatok parancsnok-utánzatai rövid idő alatt a forradalmi bizottságok valódi vezetőivé váltak.

Hogy miért térek vissza állandóan a kulturális forradalomhoz, miközben a mai Kínáról beszélek? Mert Kína e két korszaka szorosan összefonódik, és dacára annak, hogy a jelenlegi társadalmi berendezkedés nagyban eltér az akkortól, néhány pszichológiai tényező megdöbbentő hasonlóságot mutat. A kulturális forradalom egész népre kiterjedő tömegmozgalma mára például a gazdasági fejlődés egész népre kiterjedő tömegmozgalmává alakult át.

És itt hangsúlyoznám, hogy a gazdaság privát szektorának gyors fejlődése korunkban nagyon hasonlít a lázadó parancsnokságok tömeges megjelenéséhez a kulturális forradalom kezdeti időszakában. 1980-ban a kínaiak körében a pénzszerzés szenvedélye váltotta fel a forradalmi szenvedélyt, így jött létre a rengeteg magánvállalkozás. A privát szektor kiterjedt küzdelmet folytat a gazdaságban az állami szektor monopóliuma ellen, ugyanúgy, ahogy az „utánzat” küzd azért, hogy „valódi” legyen. A magánvállalkozások megszámlálhatatlanul burjánzanak, mint tehéneken a szőrszál, és bár sok közülük gyorsan elenyészik, szinte abban a pillanatban ugyanannyi új jelenik meg a helyükön – olyan ez, akár a forradalom, amely kimeríthetetlen utánpótlással tör előre, vagy ahogy a Tang-kori költő, Bai Juyi versében olvassuk: „A vad tüzek csupán szunnyadnak, s tavaszi szélre fellángolnak.” A kínai gazdasági csoda is a magánvállalkozások megszűnésének és létrejöttének, elhalásának és újjászületésének, a lét folytonosan ismétlődő, az életben maradást elemi erővel ösztönző folyamatának köszönhető, ráadásul a megcsontosodott és konzervatív állami

szférát is rákényszeríti arra, hogy beszálljon a piacokért folytatott kíméletlen küzdelembe.

A „kisemberek” harmincéves ragyogó diadalmenetük során fantasztikus csodákat hajtottak végre úgy, hogy közben saját szabályaikat és útjukat követték – nyugati közmondással szemlélítve: „Minden út Rómába vezet”, vagy ugyanennek a gondolatnak a kínai megfelelőjével: „Amikor a nyolc halhatatlan átkel a tengeren, mindegyik megcsillantja a maga tehetségét.” De éppen ezért a sikereikhez vezető út furcsa és sajátos, csakúgy, mint a bukásaik. És nem kevésbé furcsa és sajátos az a társadalmi szövet, amelyet létrehoztak. Ennek következtében változott meg az „utánzat” jelentése is, a régi szó új értelmet kapott, mint amikor a hajnali sziréna mély álomból ébreszti a táborban a katonákat, a kínai társadalom húszéves fejlődése alatt szunnyadó erők hirtelen erőre kaptak.

Ahogy a csoda megállás nélkül sokszorozódik, a vágyak folyamatosan híznak. A legtöbb helyen látható „utánzat” épületek természetesen a Kína erejét szimbolizáló Tiananmen, a Mennyei Béke kapuja, és az Amerika erejét szimbolizáló Fehér Ház.

A Tiananmen-utánzatok és a Fehér Ház-utánzatok mindenütt felbukkannak Kínában. A kettő használata között azonban van különbség: Tiananmen-utánzatokat rendszerint virágzó falvakban építenek, a helyi önkormányzat épületét alakítják át miniatűr Mennyei Béke kapujává, hogy az ide betérő kisebb hivatalnokok abban az illúzióban ringathassák magukat, hogy ők Kína magas rangú vezetői. A Fehér Ház-utánzatok ugyanakkor vagyonos emberek irodáinak és lakhelyeinek adnak otthont, a gazdag vállalkozók napközben az amerikai elnök Ovális Iroda-utánzatában üldögélnek, és kezükben telefonnal irányítják a cégük alkalmazottjait, esténként pedig csinos titkárnőjükkel a „Lincoln hálósobában” térnek nyugovóra.

Kína harmincéves gazdasági csodája során nagyon sok „kisember” válik vagyonossá, és miután meggazdagodnak, sóvárogni kezdenek a nyugati „arisztokratikus” életstílus után: tágas villákba költöznek, luxusautókkal furikáznak, márkás cigarettát szívnak, neves borokat isznak, és néhány szót szörnyű akcentussal még angolul is megtanulnak. Burjánzanak az arisztokrata-utánzatok,

csakúgy, mint az igényeiket kiszolgáló arisztokratikus iskolák és óvodák, arisztokratikus üzletek és éttermek, arisztokratikus villák és berendezések, arisztokratikus szórakozóhelyek és magazinok... se vége, se hossza a felsorolásnak, mindannak, ami az úgynevezett „arisztokrata” réteget szolgálja ki a kínai társadalomban.

Álljon itt egy igaz történet egy arisztokrata-utánzat életéből. Egy meggazdagodott „kisember” építtetett egy luxusvillát, és bár nem tudott úszni, medencét is csináltatott magának, mondván, nem is igazi luxusvilla, ahol nincs medence. De mivel nem akarta, hogy csak fölösleges pocsékolás legyen, halakat tartott benne, amiket ráadásul meg is evett. Ami még ennél is nevetségesebb, hogy az ötcsillagos hotelek mintájára, amelyekben a legpazarabb és legelegánsabb lakrészt rendszerint „elnöki lakosztálynak” hívják, a saját villája hálósobaaajtájára is felrakatott egy réztáblát, amelyre rávésette, hogy „elnöki lakosztály”. Nos, hát ilyen stílusban élvezi az életet az úgazdag kisemberek „arisztokráciája”.

Legvégül még el kell mondanom a saját „utánzat”-történetemet.

1978 márciusában fogorvosként léptem be a munka világába. Régen Kínában a fogorvos a vándorszínészekkel volt egy sorban, és rendszerint a borbélyokkal és a suszterokkal vették egy kalap alá őket, mivel ők is a forgalmas utcákon dolgoztak, kiraktak egy viaszosvászon ernyőt, alá egy asztalt, arra sorban a foghúzó fogót, a kis kalapácsot és a többi fogászati eszközt, sőt a kihúzott fogakat is felsorakoztatták az asztalon, hogy ezzel csalogassák oda a klienseket. Ezek a fogorvosok egyedül dolgoztak, nem volt szükségük segédre, és a suszterokhoz hasonlóan vállukon csingafával egyik helyről a másikra vándoroltak.

Az ő utódjuk lettem én. Bár egy állami kórház alkalmazásában álltam, az idősebb kollégáim mind a viaszosvászon ernyő alól kerültek be egyenesen a kórházba, egyikük sem rendelkezett semmiféle orvosi végzettséggel. Körülbelül húszan dolgoztunk ebben a kórházban, és leginkább fogakat húztunk. A betegek többsége vidékről érkezett. Ezek a parasztemberek nem is „kórháznak”, hanem „fogboltnak” hívták a klinikát. Nagyon találó ez a megnevezés, mert városkánk kórháza valóban leginkább egy boltra hasonlított: tanoncként léptem be, akire egy sor elsajátítandó ismeret

várt – foghúzás, fogkezelés, fogtömés, fogpótlás. Az idősebb fogorvosokat „mesternek” szólítottuk, és nem volt egyetlen, a normális kórházaknál megszokott professzor vagy főorvos sem. A mai magasan képzett fogszakorvosokkal összehasonlítva mi tényleg inkább „bolti alkalmazottak” voltunk.

Az én „mesterem” vezetékneve Shen volt, már nyugdíjasként érkezett Sanghajból, és egy kis pluszkeresetért jött el dolgozni a városkánk kórházába – akkoriban erre mondták azt, hogy „sütkérezik a lemenő nap melegében”. Shen mester hatvanegynéhány éves volt, természetesen magas és kövér, orrán aranykeretes szemüveg, néhány szál megmaradt haja mindig gondosan fésülve.

Első találkozásunkkor éppen fogat húzott. Mivel nem volt már fiatal, arca szenvedő grimaszba rándult, amikor megszorította a fogót, mintha az ő fogát húzták volna. A kórházigazgató vitt oda hozzá aznap, bemutatott, és elmondta, hogy újonc vagyok, aki meg akarja tanulni tőle a foghúzást. Shen mester kimérten biccentett, majd odaállított maga mellé, én pedig végignéztem, ahogy egy vattapamaccsal bejódossa a beteg ínyét, majd prokaint injekcióz bele. Ezt követően leült a székre, rágyújtott, és miután elszívta a cigijét, hanyagul odavetette a betegnek: – No, nagy már a nyelve?

A beteg már csak motyogni tudott, ami azt jelentette, hogy hatott az érzéstelenítés. Ekkor komótosan felállt, a tálcában lévő fogó után nyúlt, és nekilátott a foghúzáshoz. Két beteg fogának kihúzását nézette velem végig, azután letelepedett a székre, és nem úgy festett, mint aki egyhamar fel akar állni onnét. – A következő beteget te intézed! – szólt oda nekem.

Pánikba estem, mert szinte semmit sem tudtam még a foghúzásról, mégis rám került a sor. Azt legalább megjegyeztem, hogy be kell kenni a beteg ínyét jóddal, azután be kell adni a prokaininjekciót, esetlenül megkértem hát a beteget, hogy nyissa ki a száját. Ő meg, mint aki krokodilt lát, rettegve nézett rám, amitől csak még idegesebb lettem, remegni kezdett a kezem.

Valahogy csak beadtam azt az injekciót, de nem tudtam, hogy mit is kezdjek magammal, amíg hatni kezd az érzéstelenítő, hát tébláboltam. Ekkor Shen mester a kezembe nyomott egy szál cigarettát, és legnagyobb megdöbbenésemre kedélyesen beszélgetni kezdett velem, megkérdezte, mit dolgoznak a szüleim,

és hány testvérem van. A cigaretta vége egyben a beszélgetésünk végét is jelentette. Hála az égnek, valahogy fel tudtam idézni a következő lépést, és ugyanazzal a Shen mestertől tanult közömbös hanglejtéssel megkérdeztem a betegőt, hogy nagy-e már a nyelve, mire ő elmotyogta, hogy igen. De ekkor tört csak rám az igazi pánik, mert fogalmam sem volt róla, hogy ezek után mit is kellene csinálnom, csak annyit tudtam, hogy valahogyan ki kellene húznom onnan azt a szerencsétlen fogat, ráadásul magabiztosságot színlelve, nehogy a bizonytalanság érzetét keltsem a betegben. Életem első foghúzásának élménye örökre velem marad. Mélyen az emlékezetembe vésődött, ahogy a beteg kitátott szájába bámulva rámeredtem a kihúzandó fogra, de amikor ezt követően a tálcára pillantottam, amelyen ott sorakoztak a legkülönbözőbb méretű és formájú fogók, teljesen tanácstalan voltam, mert elképzelésem sem volt róla, hogy melyiket kéne használnom. Néhány pillanatig hezitáltam, majd más megoldás nem lévén, halkán odaszóltam Shen mesternek, hogy segítsen kiválasztani a fogót. Shen mester felállt, belenézett a beteg kitátott szájába, és rákérdezett, melyik fogról volna szó. Mivel akkor még a fogak elnevezését sem tudtam, csak ráböktem az ujjammal, mire Shen mester a kezembe adta az egyik fogót a tálcáról, azután visszaült a székére, és egy újságot kezdett lapozgatni.

Akár a magányos harcos a csatatéren, gondoltam magamban, és nem mertem belenézni a beteg elkerekedett szemébe, mert én még nála is jobban rettegtem. Kezemben a fogóval belenyúltam a szájába, és rövid illesztgetés után rászorítottam a fogra. Nagy szerencsémre a fog, amelyet életemben először ki kellett húznom, már meg volt lazulva, így elég volt rászorítanom, néhányszor jobbra-balra hintáztatnom, és már kinn is volt.

Az első komolyabb nehézséggel a harmadik betegnél találkoztam, beletört a gyökér a csontba. Shen mester, aki ráérősen, keresztbe tett lábbal újságot olvasott, ekkor kénytelen volt felállni, hogy kiszedje a foggyökeret az alsó állkapocsból. Ez a művelet sokkal macerásabb egy sima foghúzásnál, és Shen mester rendesen le is izzadt, mire végzett. Csak később köszöntek rá a valódi szép napok, amikor már magam is elboldogultam ilyesfajta helyzetekben.

Két fogorvosi szék volt akkoriban a rendelőben, rendszerint két beteget hívtam be egyszerre, beültettem őket a székbe, majd nagy magabiztosan rákentem egy kis jódot az ínyükre, beadtam az érzéstelenítő injekciókat, s ezek után rágyújtottam egy cigarettára. – Nagy már a nyelvük? – kérdeztem, amikor véget ért a cigaretta.

A két beteg rendszerint egyszerre vágta rá, hogy igen. És akkor ismét nagy magabiztosan kihúztam a fogakat, egyiket a másik után, azután behívtam a két következő beteget.

Azokban a napokban Shen mesterrel tökéletes munkamegosztásban dolgoztunk, én hívtam be és kezeltem a betegeket, míg ő a székén ülve vezette a kartonokat, gyógyszereket írt fel, és csak akkor avatkozott közbe, ha valami komplikáció állt elő. De mivel egyre jártasabb lettem a foghúzásban, Shen mesternek egyre ritkábban kellett közbeavatkoznia.

Sok évvel később író lett belőlem. Az interjút készítő nyugati újságírók mindig érdeklődve kérdeznek rá a fogorvosi múltamra, és nagyon furcsállják, hogy a középiskola végeztével bármiféle egészségügyi képzés nélkül emberek fogát húztam. Sokáig gondolkodtam azon, hogy mi volna erre a helyes válasz, míg végül ezt találtam mondani: – Afféle mezítlábas doktor voltam.

A „mezítlábas doktor” a Mao-éra találmánya: a parasztok közül kiválasztottak néhány kulturáltabb embert, akikből egyszerű egészségügyi eligazítást követően, hátukra gyógyszeresládát akasztva orvost csináltak. És hogy miért hívták őket „mezítlábas doktornak”? Mivel ezeknek a paraszti sorból származó embereknek a gyógyítás továbbra is melléktevékenysége volt csupán, az eredeti munkájuk változatlanul a kétkezi munka maradt, amelyet mezítláb végeztek a földeken. Ha pedig valamelyik parasztnak valami baja akadt körülöttük, ott helyben hozzáfogtak a gyógyításához. Ha komolyabb volt a baj, a mezítlábas doktorok beküldték a beteget a kórházba.

Tudom, nem volt teljesen helyénvaló magamat mezítlábas doktornak nevezni, mert ami a tudást illeti, valóban nem jártam sokkal előrébb náluk, ugyanakkor én legalább teljes munkaidőben dolgoztam fogorvosként.

Hosszú időn keresztül nem találtam pontos kifejezést a munkám leírására, egészen addig, amíg a *shānzhài*, „utánzat” kifejezés

divatba nem jött Kínában, mert attól kezdve pontos választ tudtam adni a nyugati újságírók kérdésére: – Fogorvos-utánczat voltam.

2009. november 18.

KAMUZÁS

忽悠

hūyōu

Hogy mit neveznek *hūyōunak* (忽悠)? A szó eredeti jelentése „ingadozik”, mint a haláshajó a hullámokon, vagy a falevél az ágon.

Később kifejezésként a hasonló hangalakú 胡诱 (*húyòu*) hatására „félrevezet”, „megvezet” jelentésben honosult meg Kína északkeleti területein, és mint egy fertőző betegség mutációi, megdöbbentően sok jelentésvariációt produkált az idő múlásával. A gátlástalan nagyotmondást és az emberek hatásvadász megtévesztését is *hūyōunak* hívják, de a megvezetésre és a szélhámosságra is használják ezt a kifejezést. Az előbbi értelmében a hencegés, a dicsekvés és a kérkedés szinonimája, míg az utóbbiban hazugságot, híresztelést és megtévesztést jelent. Ezenkívül hordozhat heccelő és ingerkedő színezetet is, és benne van a lehetőségekkel való élés és visszaélés jelentésárnyalata is. Talán a „kamu”, „kamuzás” kifejezés áll hozzá a legközelebb.

A *hūyōu*, a „kamuzás” új csillag a lexikográfia égboltján, „kétes státusza” ugyanakkor semmivel sem marad el a *shānzhài*, az „utánzat” mögött. Mind a kettő „újjgazdag” kifejezésnek mondható, felfelé ívelésükben mégis vannak különbségek. Az utánzat-jelenség a kollektívizmus jegyében kezdett burjánzani, mint tavaszi eső után a bambuszrügyek; míg a „kamuzás” egyéni heroizmusból nőtte ki magát, és a hős, akiről szó van, nem más, mint Kína egyik legnépszerűbb komédiása, az Északkelet-Kínából származó Zhao Benshan. A „kamuzás” kifejezés Zhao Benshan legendás tréfás jelenetében debütált, amelynek a címe *Mankóeladás*: „Ha kell, az egyenesből ferdét kamuzok, az ártatlanból bűnöst, unalmasból viccest, de kamuzással akár két jó barátot is egymásnak ugrasztok.

Ma, mivel el kell adnom a mankókat, nincs is más dolgom, mint addig kamuzni, míg az, akinek amúgy tökéletesen jó a lába, elhiszi magáról, hogy sánta!” A *Mankóeladás* tulajdonképpen nem más, mint rászédés, becsapás, rábeszélés, szédítés kimeríthetetlen sora, aminek eredményeképpen egy teljesen ép és egészséges lábú ember végül már maga is meg van róla győződve, hogy nyomorék és sánta, tehát szüksége van mankóra, és vesz is magának jó drágán egy párat.

Amikor néhány éve leadták ezt a sziporkázó jelenetet a legnagyobb nézőszámot produkáló CCTV holdújévi gálájában, az emberek a hasukat fogták a nevetéstől, és a „kamuzás” kifejezés egyszeriben lehengerelte egész Kínát. Vagy mint a vízbe dobott kő, amely hullámokat ver, a kínai társadalomban már amúgy is hosszú ideje jelen lévő gyakorlat – rászédés, becsapás, rábeszélés, szédítés, élcélődés, tréfálgozás stb. – a „kamuzás” hullámain szédítő magasságokba tört, és ezzel egy időben a svihákságra, svindlire és heccelődésre való hajlam is felerősödött. Más, eredetileg negatív kifejezések pedig a „kamuzás” égisze alatt semleges jelentésűvé váltak.

Zhao Benshan hatására a kínai férfiak és nők, idősek és fiatalok szóhasználatában egyaránt megjelent a *hūyōu*, a „kamuzás”. Olyan természetesen volt jelen a szájukban, és olyan könnyedén szakadt fel belőle, mint köpéskor a nyál. A politika, a történelem, a gazdaság, a társadalom, a kultúra, az emlékek és az érzések mind-mind bőséges táptalajt szolgáltatottak a „kamuzás” ingadozó táncának. A „kamuzás” lexikális mesterkulcs a szavak palotájában, amely minden ajtót képes kinyitni.

Természetesen a „kamuzás” nem mindig negatív – néha pozitív értelemben is megjelenhet. Például amikor valaki visszagondol a régmúltra, egy kis kamuzással ki tudja egyenesíteni a múltbéli szégyenteljes hazugságokat. Ez a saját anyámmal is megesett.

Hogy felszámolja a vérmételyt, 1950 végén Mao Zedong városi és kisvárosi orvosokból és nővérekből egészségügyi csoportokat szervezett, amelyeket „járványmegelőzési brigádoknak” neveztek el, és az volt a feladatuk, hogy azokon az elmaradott vidéki területeken, ahol nem volt se kórház, se gyógyszer, ingyenesen kezeljék a betegségben szenvedő parasztokat.

Apám akkoriban a festői szépségű Hangzhouban élt, és a zhejiangi járvány megelőzési állomáson dolgozott. Egész életében mindössze hat évet ült iskolapadban – három évet egy hagyományos magániskolában tanult, és hármát járt egyetemi képzésre –, többi tudására a kommunista párt hadseregében, egészségügyi katonaként, autodidakta módon tett szert. A polgárháború idején hozzájutott valahogy egy értelmező szótárhoz, és attól kezdve menetelés közben állandóan új szavakat memorizált. A csapata egészen a dél-kínai Fujian tartományig jutott a harcokban, majd később apám visszatért Zhejiang tartományba, Hangzhouba, ahol a helyi kórházba helyezték, ápoló lett belőle. Ott ismerkedett meg egy ápolónővel, ő lett az anyám. Anyám unszolására apám matematikát, biológiát és kémiát kezdett tanulni, és hála töretlen szorgalmának, felvételt nyert a zhejiangi orvosi egyetem normál hároméves képzésére. Miután kezébe kapta a diplomáját, a járvány megelőzési állomásra helyezték, noha leghőbb vágya volt, hogy sebészként dolgozhasson. De nem volt abban a helyzetben, hogy maga válasszon munkahelyet, és mivel az előjárói a járvány megelőzési állomást jelölték ki számára, mi mást is tehetett volna, ott végezte becsülettel a feladatát.

Ilyen előzmények után csatlakozott végül a járvány megelőzési brigádhoz, amelyről úgy vélte, hogy az első lépést jelentheti a sebészet felé vezető úton. Annyira eltökélt volt, hogy még a hangzhoui életét is feladta, csak hogy az álmát valóra váltsa. A járvány megelőzési brigád vezetőjeként érkezett meg Jiaxingbe, és nagyon bízott benne, hogy áthelyezik majd az ottani kórházba. Csakhogy a jiaxingi vezetésnek más tervei voltak vele, a helyi egészségügyi főiskola igazgatójával szánták, de apám ezt visszautasította, hogy aztán egy még kisebb település felé vegye az irányt – így került el Haiyan járásba. Haiyanben éppen ekkor adtak át egy kórházat, de nem volt sebészük, így apám álma végre valóra válhatott.

A haiyani kórházban apám tehetsége előtt szabad volt a pálya, mert rengeteg vérméttel fertőzött betegen kellett lépműtétet végeznie. A lép kioperálása nagy műtétnek számít, amit a nagyvárosi kórházakban kizárólag hasműtétekre specializálódott főorvosokra bízunk, és rendszerint hét-nyolc órát is elbajlódunk egy-

egy ilyen fárasztó beavatkozással. Apámnak azonban ott, a haiyani kórházban egy nap akár négy-öt páciens lépét is ki kellett operálnia, ezáltal akkora gyakorlatra tett szert, hogy végül már három-négy óra alatt is elvégzett egy-egy ilyen műtétet.

Anyám mindeközben Hangzhouban élt velünk, kellemes körülmények között dolgozott a zhejiangi kórházban, ráadásul odavolt Hangzhouért, imádta a csodaszép Nyugati-tavat – esze ágában nem volt elköltözni onnét.

Apám azonban mindennap, miután kivett néhány lépét, betelepedett a műtő melletti kis irodába, hogy receptekre levelet írjon anyámnak, amelyekben úgy festette le Haiyant, mintha az maga volna a paradicsom. Ezeket a leveleket én nem olvastam, de amikor Haiyanból Pekingbe költöztem, és nekem is írt már apám leveleket, felfigyeltem rá, hogy milyen jó érzéke van a szavakhoz. Semmi kétség, apám minden stiláris készségét latba vetve jellemezte anyámnak Haiyan igencsak lekoszlott és kicsinyke városát – valószínűleg olyan szavakkal festhette le, amilyenekkel Hangzhou szépségét szokás zengeni. A legékesebb virágnyelven megírt leveleivel addig ostromolta megállás nélkül anyámat, míg végül sikerült meggyőznie, hogy Haiyan Hangzhou kicsinyített mása, és anyám egyszer csak elhatározta: feladja a hangzhoui életet, hogy a bátyámmal és velem együtt Haiyanbe költözzön. Nagy bátorságra vallott ez a döntése. A kínai társadalomban alkalmazott kíméletlen *hukou*-, azaz lakóhely-nyilvántartási rendszer azokban az időkben egy ember számára csak egyetlen tartózkodási helyet engedélyezett, ahol élt és dolgozott, és ezen rendszerint csak a halál változtatott; mint a falba vert szög, ami csak akkor esik ki, ha elrozsdásodik. Anyám lemondott a hangzhoui bejelentett lakhelyéről, és lemondott a mi hangzhoui bejelentett lakhelyünkről is, ami akkoriban annyit jelentett, hogy örökre búcsút inthettünk Hangzhounak. Ezt követően pedig a két fiával, velem és a bátyámmal felszállt a Haiyanbe tartó távolsági buszra – ez az út azonban csak egy irányba vitt.

Én még csak hároméves voltam, de biztos vagyok benne, hogy amikor anyám a kezünket fogva kilépett a haiyani buszpályaudvarról, szavakkal leírhatatlan, sokkos állapotba került. A szeme előtt feltáruuló Haiyan a legkevésbé sem hasonlított ahhoz a Haiyanhez,

amit apám festett le neki. Később gyakran összegezte így az első benyomását, egyetlen mondatban: – Még egy biciklit sem lehetett látni sehol.

Anyám történeteiből fel-felillantak hangzhoui életünk emlékdarabkái, nosztalgikus hangulatban beszélt a lakásról és a környezetről, arca ilyenkor mindig felderült. Én pedig vég nélküli ábrándozásba merültem, mert bár rövidke hangzhoui életünk emlékei már rég kitörlődtek az emlékezetemből, de anyám elbeszélései alapján újból felépíthettem magamnak – Hangzhou lett gyerek- és serdülőkori álmodozásaim legcsodálatosabb helyszíne.

Anyám pedig, valahányszor befejezte a mesélést, képtelen volt megállni, hogy apámra mutatva vádlón meg ne jegyezze: – Te csaltál el minket Haiyanbe!

Manapság, ha újra felhozza ezt a témát, már nem használja az „elcsalás” szót, mert talált rá egy megfelelőbbet. – Addig kamuztál, amíg utánad nem költöztünk Haiyanbe – szokta mondogatni.

A „kamuzás” kifejezés hihetetlen gyorsasággal ivódott be a kínai emberek tudatába. És akár a *shānzhài*, az „utánzat”, amely teljesen új tartalommal ruházta fel a másolást és a kalózkodást, a *hūyōu*, a „kamuzás” a csalást és a kitalációt öltöztette elfogadható köntösbe.

Tavaly, valamivel több mint tíz nappal a pekingi olimpiai játékok megnyitója előtt, az egyik újságban megjelent egy bombasztikus hír: „Augusztusban Peking lesz a legizgalmasabb hely az egész világon, és nem csupán a legjobb sportolók gyűlnek össze ott, hanem, ahogy a divat diktálja, számos gazdag és befolyásos személyiség is eljön megnézni az olimpiát, akik már meg is rendelték a belépőjegyeiket – közöttük van az Egyesült Államok leggazdagabb embere, Bill Gates is. Ez a jótékonyági célokra dollármilliókat áldozó szoftvermágnás nem szállodában fog lakni Pekingben, hanem kiválasztott magának egy, a Vízkockától kevesebb mint száznyolcvan méterre lévő »penthouse«-t, pontosabban egy toronyépület tetején lévő hagyományos kínai »udvarházat«, amelynek ablakából tökéletes panoráma tárul elé: a kristálykék vizű Vízkockára (hivatalos nevén: Nemzeti Vízi Sportok Központja) és a káprázatos Madárfészekre (Nemzeti Stadion) lát rá.”

A világ leggazdagabb embere, Bill Gates csak azért, hogy megnézze az olimpiát, százmillió *yuan*ért bérelt luxuslakást. És a cikk folytatta tovább a kamuzást: „A luxuslakás kétszintes, körülbelül hétszáz négyzetméter. De még ha olyan gazdag volna is, mint Bill Gates, akkor sem tudná megvenni, mert ezeket a luxuslakásokat csak kibérelni lehet, megvenni nem, Bill Gates egy évre vette ki, nem kevesebb, mint százmillió *yuan*ért. Mi nem foglalkozunk rövid távú bérlettel, a legrövidebb idő egy év, és a bérleti díj százmillió *yuan* – magyarázta Yi asszony az értékesítési részlegről.”

A cikk tulajdonképpen egy riport volt, amelyben ennek az új épületkomplexumnak az ingatlanértékesítőjét szólaltatták meg. Miután boldogan elújságolta Bill Gates nagyvonalú ajánlatát, még lelkesebben kezdett áradozni az épületkomplexum eleganciájáról és nagystíliú kiviteléről: „Az épület egy felemelt fejű, kitért szárnyú sárkányra emlékeztet, tökéletes harmónia és élénk varázs jellemzi, amely csodálatos összhangban van a *feng shui* alapelveivel.” A híradás még egy kis misztikus színezetet is adott a dolognak: „A nagymester irányításával megvalósult tervezés a legmagasabb szférákba repíti az épületet, amit rejtett szimbolikája csak még nagyobb magasságokba emel.”

A kamuzás azonban még itt sem ért véget: „Információim szerint már több vagyonos ember leadta megrendelését, Bill Gates pedig már ki is fizette a bérleti díjat, és olyanok is vannak, a nevüket természetesen nem fedhetem fel, akik már be is költöztek.” És ekkor a korábban még oly diszkrét Yi asszony végül csak elárulta, hogy nincs még kiadva az „egész” komplexum. „Néhány luxusapartman még gazdára vár, így ha szeretne bérelni egyet, még van rá lehetőség.” Az újságíró kérdésére, hogy kibérelhetné-e a Bill Gates melletti lakást, Yi kisasszony így válaszolt: „Elképzelhető. Amennyiben lakást szeretne bérelni, legelőször is át kell faxolnia az adatait, ezeket leellenőrizzük, és csak ezt követően kerül sor a helyszíni látogatásra, és hogy Bill Gates lesz-e a szomszédja, arról csak az első konkrét lépések megtétele után tudunk egyeztetni.”

A hírt felkapta a média, a vezető és a kisebb sajtóorgánumokban egyaránt keringeni kezdett, s ezáltal, úgy saccolom, legkevesebb százmillió ember ismerte meg egy csapásra ennek az új pekingi épületkomplexumnak a nevét. Amikor a hír

eljutott Amerikába, a Bill & Melinda Gates Foundation hivatalos levélben cáfolta a hír hitelességét. Néhány nappal később a Microsoft China igazgatótanácsának elnöke, Zhang Yaqin sajtótájékoztatóján elmondta: álhírről van szó, pusztán kitalációról, amelyben az ingatlanfejlesztő értékesítője az olimpiát és Bill Gates nevét kihasználva csapott hírverést az ingatlanja körül.

Amikor a média utána akart járni a dolognak, az ingatlanfejlesztő hátrított minden felelősséget, mondván, hogy a cikk megjelentetője agyalta ki az egészet, ugyanakkor az újság, ahol a híryanag elsőként felbukkant, kitartott amellett, hogy igenis meginterjúválták az ingatlanértékesítő hölgyet, és a beszélgetésből készült a cikk. Miközben az ingatlanfejlesztő és a média egymásra mutogatott, már senkit nem érdekelt valójában a híresztelés forrása. Bár a média kitartóan bizonygatta, hogy a cikk állításai igazak, valójában az egész nem volt más, mint egy hatalmas blöff, hiszen elég csak utánaszámolni: ha Bill Gates százmillió *yuant* fizetett a szóban forgó luxusapartmanért, akkor egyetlen négyzetméter bérleti díja ötszázezer *yuant*ba került volna. Ez az abszurd összeg egy ehhez hasonló ingatlan megvásárlására is elég lett volna. Miután az emberek utánaszámoltak, a média gyorsan változtatott a sztorin, és ettől kezdve a „2008-as év legnagyobb kamujának” minősítette az esetet.

Manapság Kínában sorra jelennek meg az ehhez hasonló álhírek, mivel csak a legkritikább esetben vonnak maguk után jogi következményeket. Az ilyesfajta álhírek megjelentetése csalás bűntettének minősül, de Kínában az emberek csak legyintenek, mondván, hogy kamu az egész. Ezekben az esetekben a „kamuzás” csalást és spekulációt is magában foglal, ugyanakkor vannak szórakoztató elemei is, talán ezért nem foglalkoznak vele elég komolyan.

Egyvalamit viszont biztosan megtanultunk ebből az esetből, hogy a „kamuzás”-nak hihetetlen „emelőereje” lehet, hiszen ebben az esetben a pekingi olimpiát és Bill Gateset kihasználva, egy kamu segítségével ismertették meg az egész országgal ezt a korábban teljesen névtelen épületkomplexumot.

Ha a közgazdaságtan felől közelítünk, ez az emelőerő kihathat a monetáris politikára és a nyereség–veszteség közötti

rizikófaktorra. Ha pedig a pénzpiac felől közelítjük meg a dolgot, kevés befektetéssel hatalmas összegű tranzakciók bonyolódhatnak le. A kínaiak szavajárásával: „négy *lianggal* ezer *jint* emelhetsz”, vagy az ókori görög tudós, Arkhimédész szavaival élve: „Adjatok egy fix pontot, és én kifordítom sarkaiból a világot.”

A találékony kínaiak pedig ki is használják a kamuban rejlő emelőerőt a mindennapjaikban, nincs élethelyzet, amelyben ne jelenne meg, és ne játszana szerepet.

Vegyük példának a kínai kiadókat és szerzőket, ők Hollywooddal szeretik elkápráztatni a médiát és az olvasókat. Néhány évvel ezelőtt egy frissen megjelent kínai regényt – amelynek az angol fordítását még ki sem adták – a kínai média azzal a kamuval harangozott be a nagyközönségnek, hogy Hollywoodban háromszázmillió dolláros filmet forgatnak belőle. Miközben én azon morfondíroztam, hogy még sosem hallottam róla, hogy egy hollywoodi film háromszázmillió dollárba kerülne, a média máris belicitált egy még magasabb, nyolcszázmillió dolláros kamuösszeget. Néhány évvel ezelőtt az a regény, amelyről azt kamuzták, hogy nyolcszázmillió dollárból forgatnak belőle filmet, valóban bestseller lett, míg a másik, a háromszázmillió dolláros, lényegesen rosszabbul fogyott. Talán azért, mert nem tudták olyan jól kihasználni a kamuzásban rejlő lehetőségeket, azaz nem sikerült négy *lianggal* ezer *jint* emelniük, csak négyszázat. Ha már egyszer kamuzol, kamuzz minél nagyobbat! A kínai ember gyakran mondja, hogy a nagyotmondásért nem szednek adót. Akkor meg miért ne lódítsunk minél nagyobbat?

1958-ban, a nagy ugrás idején volt népszerű egy jelmondat, amelyben már tökéletesen megmutatkozik a „kamuzás” alapvető természete: „Minél bátrabb az ember, annál többet terem a földje.”

És hogy miben rejlik a „kamuzás” emelőereje? Erre meg egy kínai szólással válaszolnék: „A bátor túleszi magát, a gyáva éhen vész.”

Most egy másik CCTV-s történetet fogok elmondani, amelyben egy egyszerű ember vált vagyonossá kamuzással. Egy magánvállalkozó sikersztóriájáról van szó. Húsz évvel ezelőtt történt, amikor Kína még nem lépett be az internet korába, de már az egész országot elborították a reklámok. A legkülönfélébb és

legváltozatosabb reklámok jelentek meg a tévében és az újságokban, amelyek minden csoportot és igényt igyekeztek megcélózni – import- és hazai termékek reklámjai, elegáns és közönséges, agresszív és erotikus reklámok árasztották el az egész országot. A neonreklámok a városi éjszakában, az óriásplakátok az országutak mentén hirdették a legális vállalkozásokat, de ezzel egy időben az illegális ügyletek reklámjai is megjelentek különböző szórólapokon, villanyoszlopokra vagy felüljárók lépcsőire helyezett táblákon. Olyan érzése volt az embernek, mintha a reklámok beborították volna az eget és a földet, a kulturális forradalom alatti tacepaoözön még csak meg sem közelítette méretében és mennyiségében ezt a reklámőrületet.

A legrágább reklámsáv akkoriban a CCTV esti hétórás *Híradója* előtti öt másodperc volt. A CCTV nem sokkal előtte kezdte árverésen értékesíteni ezt az öt másodpercet, de a dolog akkor még csak gyerekcipőben járt, és a korai kísérleti szakaszban még egyáltalán nem ellenőrizték a licitálók anyagi hátterét, azaz akár egy koldus is licitálhatott, ha öltönyben jelent meg, és a milliomosokra jellemző, magabiztosan mosolygó arcot öltött fel. A legmagasabb ajánlatot tevő vállalkozások már „licitkirályként” jelentek meg a kisebb-nagyobb médiumokban, és ez a licitkirályreklám hatásában messze túlszárnyalta a *Híradó* előtti öt másodperces reklámot.

A vállalkozó, akiről beszélek, csupán néhány százezer *yuanos* tőkével rendelkezett, és úgy érezte, ha változatlanul ilyen lassú tempóban fejlődik az üzlet, még akkor is örökre csak kispályás marad, ha halálra dolgozza magát. Hirtelen ötlettől vezérelve jutott arra, hogy a CCTV öt másodperces „licitkirálysága” kihagyhatatlan lehetőség, és persze merészségben ő sem maradt el a többi „kisember” vállalkozó mögött – kiötlött egy terméket, majd egymaga felutazott Pekingbe.

Feltűnés nélkül bement a CCTV-reklám „licitkirályainak” küzdőterére, és a multimilliomos magáncégek és a tőkeerős állami cégek vezetőivel zsúfolt teremben szerényen helyet foglalt a leghátsó sorban. Miután elkezdődött az árverés, lehajtott fejjel és félig csukott szemmel úgy festett, mint aki alszik, de valahányszor licitált valaki, ő rögtön felemelte a jobb kezét, és bemondott egy még magasabb összeget. Egyre csak kúszott felfelé a licit, a vállalkozók

zöme pedig kezdett visszavonulót fújni, de ő kitartóan emelgette a magasba a jobb kezét. Végül csillagászati árért, nyolcvanmillió *yuan*ért sikerült elnyernie a CCTV-reklám „licitkirály” címét.

Ez a mindössze néhány százezer *yuanos* tőkével rendelkező kisvállalkozó ezek után hazatért a nyolcvanmilliós „licitkirály” címmel a kisvárosba, ahol élt. Otthon aztán teljes lelki nyugalommal felkereste a város párttitkárát és polgármesterét, és arcán diadalittas mosollyal így szólt hozzájuk: – Elhoztam a CCTV nyolcvanmilliós „licitkirály” címét, de nekem csak néhány százezer *yuanom* van, mitévők legyünk? Ha támogatnak, a városunknak lesz egy országos hírű vállalkozója; ha viszont nem, akkor a város nevéhez kötik majd az ország legnagyobb csalóját. Tegyenek, ahogy jónak látják! – vetette még oda, mielőtt elment.

Abban az időben a helyi hivatalnokok előtt más cél nem is igen lebegett, mint a GDP növelése, és semmire sem vágytak jobban, mint hogy az irányításuk alatt álló területen legyenek olyan országos hírű vállalkozások, amelyekre az előléptetésük érdekében hivatkozhatnak; de ha az ország legnagyobb csalóját kötik hozzájuk, az egyenes út a bukáshoz. Ezért a város párttitkára és polgármestere válságtanácskozást tartott, és miután alaposan meghányták-vetették a dolgot, végül úgy döntöttek, hogy a helyi kereskedelmi bank adni fog kétszázmillió *yuan* hitelt ennek a kisvállalkozó „licitkirálynak”. Sajátosan „kínai színezetű” kölcsönről volt szó, hiszen akkoriban a kereskedelmi bankok helyi bankfiókjai gyakran kaptak efféle utasításokat a kormányzattól.

Hát így történt, hogy ez a bizonyos piti kisvállalkozó kétszer is élt a kamuzás adta lehetőséggel, első alkalommal a CCTV „licitkiráltságát”, másodjára pedig a helyi vezetés hiúságát használta ki, hogy csekélyke tőkéjével kétszázmillió *yuanhoz* jusson. De ezt követően sem hagyta abba a kamuzást egészen addig, míg országos hírű vállalkozóvá nem kamuzta fel magát.

Lépten-nyomon találkozik az ember a kamuzással kapcsolatos történetekkel, ezért képtelen vagyok megállni, hogy elmeséljek még néhányat. Először arról mondok el két történetet, ahogy az emberek kamuztak a kormánynak, azután pedig még kettőt arról, ahogy a kormányzat kamuzott az embereknek.

Beszéltem már a kamuzás emelőhatásáról. Az átlag kínaiaknak nincsenek nagyra törő ambícióik, nem vágnak pozícióra és hatalomra, nem álmodoznak arról, hogy egyetlen éjszaka alatt megcsinálják a szerencsájüket, megelégszenek a hétköznapi örömeikkel. Éppen ezért, amikor a hatóságoknak kamuznak, beérik azzal, ha négy *lianggal* négy *jint* tudnak emelni, és az apróbb sikereknek is őszintén örülnek. Ők rendszerint a saját környezetükben kamuznak. Mivel nincsenek magas pozícióban lévő barátaik, és nem rendelkeznek széles kapcsolatrendszerrel, így lényegében csak a család és a házasság létezik számukra, és éppen ezért a kamuzást is leggyakrabban saját családjuk vagy házasságuk érdekében alkalmazzák. Az alábbi történetekben a nép egyszerű gyermeke kamuzik a hatóságoknak, és a kamuzás mindkét esetben a házassággal kapcsolatos.

Körülbelül három évvel ezelőtt az egyik város oktatási hivatala annak érdekében, hogy emelje a helyi oktatás színvonalát, és ezáltal a középiskolai érettségizők versenyképességét az egyetemi felvételen, új intézkedést vezetett be, miszerint a középiskolai tanároknak részt kell venniük egy oktatási kompetenciavizsgán. A sikeres vizsgázók folytathatják a tanítást, akik pedig megbuknak, azoknak megszüntetik a munkaviszonyát. Ezzel egy időben az oktatási hivatal méltányossági megfontolásból – tekintettel arra, hogy az özvegy és elvált, gyermeküket egyedül nevelő tanároknak nagy terhet ró a tanítás mellett a gyerek ellátása – kiegészítő javaslattal állt elő: az özvegyek és az elváltak, akik gyereket nevelnek, mentesülnek a vizsga alól.

Jómagam csak akkor szembesültem a kínai oktatás vizsgarendszerének kíméletlenségével, amikor a fiam megkezdte a középiskolát. Szinte mindennap részt kellett vennie valamiféle vizsgán – röpdolgozatokat és kisdolgozatokat írtak, évközi és év végi vizsgákon kellett folytonosan számot adnia a tudásáról. A kínai középiskolákban a legkülönbözőbb vizsgákat kell letenniük a diákoknak, és attól a pillanattól fogva, hogy átlépi az iskola küszöbét, arra trenírozzák őket, hogy valóságos tesztírógépekké váljanak. Csakhogy a tanárok, akik nap mint nap a diákokat vetik alá mindenféle vizsgáknak, pánikba estek, amikor megtudták, hogy most a „hóhért akasztják”, azaz ők kerülnek hasonló helyzetbe – gondolom, alaposan inukba szállt a bátorságuk.

Ezek után tehát e szerény méretű városka tanárai gigantikus kamuzásba kezdtek. A szabály, miszerint a gyereket nevelő özvegy és elvált tanárok mentesülnek a vizsga alól,

sokukat arra készítette, hogy a vizsga elmismásolása érdekében a saját házasságukkal ügyeskedjenek. Özönlöttek a válókeresetek, és a tanárok a „kamu”-válási végzések birtokában kibújhattak a kompetenciavizsga kötelezettsége alól. Amikor aztán elmúlt a veszedelem, ismét felkeresték a hivatalt, és újra egybekeltek a párjukkal.

A helyiekből elismerést váltott ki a tanárok bohózszerű válási-újraházasodási megmozdulása, amellyel sikeresen kijátszották a hatóságokat, mondogatták is egymásnak: – Hiába, így működik a népi bölcsesség!

Akkoriban, utcán és iskolában, ahányszor csak összetalálkoztak a helybeli tanárok, az első kérdésük arra vonatkozott, hogy a másik elvált-e már. Sőt, csakhamar szokásba jött, hogy így köszönték egymást: – Elváltál már?

A tanári kompetenciavizsga résztvevőinek aránya végül nem érte el a 30%-ot, és a vizsgázók zöme nőtlen, illetve hajadon volt, vagy nem volt gyereke, de természetesen azért akadtak olyanok is, akik bíztak a tudásukban. Miután lezajlott a vizsga, elképesztő méreteket öltött az újraházasodási hullám, és ekkoriban, valahányszor találkoztak a tanárok, így köszöntötték egymást: – Újraházasodtál már?

A másik történet, amely arról szól, hogyan kamuztak az emberek a házasság intézményével, és vezették meg ily módon a hatóságokat, vidéken játszódik, és az urbanizáció kezdeti szakaszában nagyon elterjedt gyakorlat volt.

Kínában régtől fogva él a szigorú lakhely-nyilvántartási rendszer, amelynek alapján vannak városi és vidéki lakosok. 1980-tól kezdve a kínai városok gyors fejlődésének következtében a városokat körülvevő földeket a helyi önkormányzat rendszerint kisajátította, és a parasztok lakhelyigazolását vidékiről „nem vidékire” változtatták, pontosabban „vidékről városba helyezett” státuszt kaptak. A parasztok elvesztették a földjeiket, és elvesztették a család generációinak otthont adó házaikat is. Kárpótlásul a házuk elvesztéséért az önkormányzat új építésű emeletes házakba költöztette őket a városban.

Bonyolult számítás alapján derült ki, hogy hány négyzetméter illeti meg a városba áttelepített parasztokat. Mindez összefüggésben volt azzal, hogy eredetileg mekkora házban éltek, hogy hány főből állt a család, és hogy házas volt-e az illető vagy sem. Így lett a kamu-házasságkötés és -válás, majd újbóli házasság sokak számára a hatóság kijátszásának eszköze.

Néhány évvel ezelőtt történt, hogy amikor Kína délnyugati részének egyik járásában a parasztok földjét kisajátították, a „vidékről városba helyezett” családok közel 95 százalékában a nagyobb méretű kiutalandó lakás és a bőségesebb kárpótlás reményében névleg elváltak az emberek, majd névleg hozzámentek valaki máshoz. A rövid idő alatt beadott nagyszámú válási és házasságkötési kérelmet az adott hivatal, ahol a pecsétet rájuk kellett volna nyomni, alig tudta feldolgozni. Néhány hónap alatt több válási és házassági ügyet intéztek a hivatali dolgozók, mint normálisan egy év alatt.

A tömeges kamuházasság különös fordulatokat is tartogatott. Egy idős asszony például, de olyan idős, hogy már járni is alig tudott, a szerelmi életében megütötte a főnyereményt, hiszen néhány hónapon belül három férfi is elcipelte a hátán a hivatalba, hogy felvetesse vele a házassági anyakönyvi kivonatot. Az idős asszony nem látta át egészen, hogy miért is történik vele mindez, de a férfiak,

akik elvették és a hátukon cipelték, mindhárman egész jóképűek voltak.

Volt egy férfi, aki az álválása után nem akarta újból elvenni a korábbi feleségét. Kezdetben próbált kifogásokat keresni, például hogy nem meri elintézni az újrահázasodási papírokat; aztán a halogatás stratégiáját választotta, csak hogy a korábbi felesége kintartott amellett, hogy házasodjanak össze újra. Végül aztán kibuggyant belőle az igazság: – Régóta el akartam válni tőled, és kapóra jött ez a kamuválás, hogy kijátszhasalak.

Egy idős férfinak is a kamuzás hozott szerencsét a szerelmi életében: ő egy fiatal lánnyal kötött álházasságot. Csak hogy semmi áron nem akart elválni tőle később sem. Sírhatott-ríhatott a fiatal lány, sőt még anyagi ellenszolgáltatást is felajánlott, az öreg csak nem könyörült rajta. A rokonok és a barátok, egyik a másik után próbálta jobb belátásra bírni: – De hiszen ez az egész csak kamu volt, hogy is gondolhattad igaznak?!

Az idős ember válasza szívből jött: – Első pillantásra beleszerettem!

De nemcsak a nép egyszerű gyermeke kamuzik a hatóságoknak, hanem a hatóság is kamuzik az embereknek. Az elmúlt több mint harminc év alatt a kínai tervgazdálkodás átalakult piacgazdasággá, és ennek egyik feltűnő jele, hogy a helyi önkormányzatok valósággal beleszerettek az árverésekbe. Nyilvános licitre bocsátották például az utcák, a hidak, a terek, a lakókerületek és a toronyházak elnevezését, azaz amelyik cég a legtöbbet fizette, az adhatott nevet a helynek. 2006-ban egy város elhatározta, hogy árverésre bocsátja egyik kerületének elnevezését, és az önkormányzat ki is adta a hivatalos felhívást, csak hogy nagy megdöbbenésükre az emberekből heves ellenkezést váltott ki az ötlet. Így kommentálták a dolgot: „Ha már a helyneveket is áruba bocsátják, hogyan fogják megjegyezni az emberek, hogy mi merre van?”; cinikus megjegyzésekből is akadt bőven: „A mi környékünket talán majd »Asszonyfény kerületnek« fogják elnevezni? A barátunknak írt levelet pedig az »Agyplatina utcába« kell címezni?” Az „Asszonyfény” egy antibakteriális folyadék a női vagina öblögetésére; az „Agyplatina” pedig egy szájon át alkalmazandó gyógyszer álmatlanság kezelésére. De a legabszurdabb javaslat a

nép köréből mégiscsak az volt, hogy akkor már a város nevét is árverésre kellene bocsátani, és azzal járnának legjobban, ha az amerikai Coca-Cola cég adná a legmagasabb ajánlatot, mert akkor a városukat átkeresztelhetnék „Coca-Cola-város”-ra.

A városvezetők azonnal visszakozni kezdtek: „A fizetett helynév csak egy ötlet, javaslat a hatóságok részéről, és még sehol nem került bevezetésre. Ráadásul az aggodalom teljesen alaptalan. Mert még ha alkalmaznánk is a fizetett helyneveket, be kellene tartani a vonatkozó szabályokat és törvényeket, azaz egy cég nem adhatna bármilyen elnevezést az adott helynek.”

A társadalom és a közvélemény nyomása következtében a helynevek elárverezésére végül nem került sor. Mégis, valahányszor szóba került ez a kezdeményezés hivatali körökben, a káderek lelkesen bizonygatták, hogy a jelenlegi piacgazdaság korában a piac törvényei alapján kell intézni a dolgokat, és el kell mozdulni a piac diktálta irányba. Ezekben az években a „piacorientált tevékenység” lett a hivatalnokok mantrája, és gyakran éppen e cél megvalósítása érdekében kamuzott a helyi hatóság az embereknek.

Az itt következő, hihetetlenül furcsa történetek éppen ezt példázzák.

Az első Szecsuánban esett meg, Neijiangban, ahol a városgazdálkodási hivatal, valószínűleg annak érdekében, hogy jobban szemmel tarthassa az utcai árusok tevékenységét, és ezáltal a városi önkormányzat nagyobb bevételre tehessen szert, felhívást adott ki a járdák használati jogának elárverezéséről. A járdákat ugyebár arra tervezték, hogy emberek közlekedjenek rajta, de ha eladják őket az árusoknak, akiknek a portékája elfoglalja majd az egész területet, hol fognak közlekedni a gyalogosok, talán az úttesten? Cikázzanak a sebesen száguldó autók között? Mélyen megdöbbsentem a hír hallatán, de amikor szóba hoztam egy önkormányzati hivatalnoknak, ő nem látott benne semmi kivetnivalót, sőt szerinte csak én reagáltam túl a dolgot, ő egyáltalán nem érezte abszurdnak. – Sok helyen elárverezte már a városgazdálkodási hivatal a járdákat.

A második történetem Hunan tartományban, Xiangtan városában esett meg, ahol a városi önkormányzat illetékes részlege úgy döntött, hogy pénzért áruba bocsátja a „szerencsés”

házzámokat. A meglehetősen babonás kínaiak hisznek a számok erejében, leginkább a hatoséban és a nyolcaséban, mert számukra a hatos szám a sikert, míg a nyolcas a gazdagságot testesíti meg. Éppen ezért nem sajnálták a pénzt a 6-os, a 66-os, a 666-os, a 6666-os, valamint a 8-as, a 88-as, a 888-as és a 8888-as házzámokra, aminek következtében természetesen felborult a sorrend, és összekuszálódott a mellékutcák házzámozása is. El lehet képzelni, hogy valaki sétál egy ilyen összekutyult házzámokkal teletűzdelt utcán, ahol a bal oldalon a páratlan, jobb oldalon a páros számok sorakoznak, és egyszer csak a 3-as és a 7-es között nem az 5-ös, hanem a sok számjegyű 8888-as házzám található; vagy ugyanezen logika mentén, a jobb oldalon, a 792 és 796 közé nem a 794-es, hanem például egy egyjegyű szám, a 6-os ékelődik. Ha én betévednék egy ilyen utcába, nem tudnám, sírjak, vagy nevessek.

Amikor kiderült, hogy a járdákat és a szerencsés házzámokat különféle árveréseken pénzért meg lehet venni, a szecsuanai Neijiang és a hunani Xiangtan lakosai mind zúgolódni kezdtek, de a helyi hivatalnokok – elég szegényen! – csak kamuztak a szokásos refrénnel: – Ez is piacorientált tevékenység.

Mintha egy abszurd regényt olvasnék: Coca-Cola-városban, ahol nincsenek járdák, mivel elfoglalták őket a mozgóárusok, az emberek ügyesen cikáznak a sebesen száguldó autók között, akár egy kungfu-film szereplői. Furcsa nevű utcákon, hidakon, tereken és kerületekben bolyonganak, például a „Feketenővér fogpaszta utcá”-ban, a „Hatodik érzék koton híd”-on, a „Sanlu tejpor tér”-en, vagy az „AB bugyi kerület”-ben, és még folytathatnánk a sort. E város közterületeinek nevében mindenféle márka megjelenik, legyen szó ehető, iható, viselhető termékek márkáiról, lakások és járművek márkáiról, szexkellékek és babakelengyék márkáiról, van ott minden, amit csak el lehet képzelni. A házzámok pedig teljesen össze vannak kuszálva, nem sorban követik egymást, így az utcán járkálva mintha labirintusban tévelyegnél, és könnyen megeshet, hogy soha, de soha nem fogod megtalálni, akit keresel. És ekkor ez az abszurd regény misztikus fordulatot vesz. Szerintem Kafka vagy Borges igazán otthonosan érezné magát egy ilyen helyen. Még az is lehet,

hogy egyszer megírom ezt a történetet. A címe talán ez lesz: *Kamuváros*.

Vég nélkül lehetne sorolni a kamuzással kapcsolatos történeteket, mivel a kamuzás életünk minden kis szegletébe beszivárgott. Ha például egy külföldi politikus látogat el Kínába, az emberek csak így beszélnek róla: „eljött Kínába kamuzni”; ha egy kínai állami vezető látogat külföldre, akkor meg így: „külföldre ment kamuzni”. Ha egy üzletember üzleti tárgyalást folytat, akkor is azt mondja: „megyek kamuzni”; ha egy tudós megy előadást tartani, ő is ugyanezt mondja: „megyek kamuzni”. A barátságok és a szerelmi kapcsolatok is a „kamuzás” kategóriájába esnek: „addig kamuztam, míg barátok lettünk”, vagy „addig kamuztam, míg összejöttünk”; sőt magával Zhao Benshannel, a „kamuzás atyjával” is kamuztak egy sort. Két évvel ezelőtt egy SMS több tízmillió kínai telefonján megjelent: „Van tévéje? Hát akkor gyorsan kapcsoljon a CCTV 1-re – Zhao Benshan egy robbantásban életét vesztette, a rendőrség lezárta a környéket, tizenkilenc ember meghalt, tizenegyen megsérültek, és egy ember kamuzás áldozata lett.”

Az az egy pedig, aki a „kamuzás áldozata lett”, ki más lett volna, mint az SMS-olvasó maga.

Egyszer egy barátommal utaztam egy megbeszélésre. Este, mielőtt lefeküdtünk volna, kért tőlem két szem altatót, de hozzátette, hogy nem fogja őket bevenni, csak az éjjeliszekrényére teszi, hogy pszichésen megnyugtassák. – Álomba kamuzom magam – tette hozzá nevetve.

A kamuzás az irodalmi alkotások elemzésénél is újabb definíciót szolgáltatott. A híres Tang-kori költő, Li Bai vízesést leíró jól ismert verssorát például – „Hétezer ölnyi hajam ősz szála”²³ – a kínai irodalomtörténet a képzelet szárnyalásának szép példájaként tartja számon, míg a mai ember csak annyit mond róla: Li Bai aztán igazán értett a kamuzáshoz!

A kamuzás egyfajta divatkellékké is változott. Az utóbbi néhány évben a kínai városi középiskolákban széles körben elterjedtek a kamuigazolványok, amelyek méretre ugyanakkorák, mint a jogosítványok. Az utcákon és a gyalogos-felüljáró a mozgóárusok nagy hangon kínálják a portékájukat:

– Kamuigazolványok, darabja egy *yuan!* Egyetlen kamuigazolvány a kézben, és az egész világ a lábad előtt hever!

Ha kinyitasz egy ilyen kamuigazolványt, ez van rányomtatva: „E kártya bizonyítja, hogy birtokosa, XY elvtárs különleges kamuképességekkel és bőséges kamutapasztalattal rendelkező legmagasabb szintű kamumester, és nincs ember, akit ne tudna az orránál fogva vezetni.” A kártyát kiállító szerv helyén pedig ez áll: „Országos Kamubizottsági Hivatal”. A többi valódi kínai igazolványhoz hasonlóan a kamuigazolvány is le van pecsételve egy, szintén a valódihoz hasonló, kerek pecséttel. Miután a közép- és általános iskolások szereznek maguknak egy ilyen kamuigazolványt, ha találkoznak a barátaikkal, csak előveszik a zsebükből és megvillantják, akár az FBI-ügynökök a hollywoodi filmekben – és ezt nagyon lazának és izgalmasnak tartják.

A *hūyōu*, a „kamuzás” sebes szárnyalása, akárcsak a *shānzhàié*, az „utánzat”-é a morál hanyatlását és az értékek válságát jelzi korunk Kínájában: mindkettő az elmúlt harminc év kínai társadalmában bekövetkezett részleges fejlődés következménye. Ráadásul a kamujelenség hatása még szélesebb körű, mint az utánzat-jelenségé. Ha viszont a „kamuzás” ilyen nagy népszerűsége tehet szert, az azt mutatja, hogy tisztességtelen társadalomban élünk, vagy úgy is fogalmazhatnánk, hogy elvtelen a világ, amely körülvesz minket.

Ami engem a leginkább aggaszt ebben az egészben, az az, hogy ha a „kamuzás” szégyentelenül az életünk részévé válik, akkor az mind a személyt, mind az egész nemzetet a kamuzás szenvedő alanyává teszi. Hogy mit értek ezen? Azt, hogy aki kamuzik, az sokszor a saját kamuzásának áldozatául esik.

Biztos vagyok benne, hogy mindenkinek volt része ehhez hasonló tapasztalatban: valakit át akart ejteni, de végül ő maga járt pórul. Természetesen én sem vagyok kivétel, sőt, ha számba veszem a múltbéli eseteket, rá kell döbbernem, hogy nem is csak egy vagy két alkalomról van szó.

Emlékeim között kutatva az első ilyen kamuzásomnak apám volt a célpontja. Amikor apám azt akarta, hogy csináljak meg valamit, amihez nem volt kedvem, vagy ha rossz fát tettem a tűzre, és apám meg akart büntetni érte, gyakran betegnek tettettem magam. Ezt

akkoriban hazugságnak nevezték, most már inkább „kamuzás”-nak mondanák.

Szerintem a szülők becsapása, vagyis hogy egy gyerek késztetést érez, hogy kamuzzon a szüleinek, minden gyermek természetében ott lappang. Amikor ez velem megesett, általános iskolába jártam, és az apámmal nagyon jó viszonyban voltam, jó barátok voltunk, és akkor sem számíthattam komolyabb feddésre, ha valami rossz fát tettem a tűzre. Már nem emlékszem pontosan, hogy valójában milyen elvetélt ötlettől vezérelve kezdtem el betegnek tettetni magam, csak azt tudom, hogy el akartam kerülni, hogy apám megbüntessen. Úgy tettem, mintha lázas volnék, rogyadozó léptekkel mentem oda tajtékozó apámhoz, hogy bolondot csináljak belőle.

Miután apám végighallgatta a mesémet a tüneteimről, mintha azonnal átlátott volna a szitán, kinyújtotta a kezét, és megtapogatta a homlokomat. Akkor jöttem rá, hogy végzetes hibát követtem el, hiszen nem számoltam azzal, hogy az apám orvos. Rádöbbsentem, hogy minden veszve van, mert nemcsak a büntetést nem fogom megúszni, de tovább tetézem a bajt.

Szerencsére a kamuzásomra mégsem derült fény. Amikor apám a hozzáértő kezével azonnal megérezte, hogy nincs lázam, nem arra gondolt, hogy át akarom verni, csak azzal kapcsolatban fejezte ki elégedetlenségét, hogy semmit nem mozogtam. Haragosan kioktatott, hogy egész nap otthon lógtam, üldögéltem és heverésztem ahelyett, hogy kimentem volna a levegőre rohangálni, vagy legalább napozni. Leszögezte, hogy kutya bajom, hacsak nem annyi, hogy utálok mozogni. Ezt követően pedig elhajtott hazulról, hogy csináljak valamit, akármit, de két óránál hamarabb ne jöjsek vissza.

Apám aggodalma az egészségem iránt egészen más irányba terelte a dolgok folyását, teljesen meg is feledkezett korábbi vétkeimről, és végül büntetés nélkül elengedett. Azonnal kislisszoltam a lakásból, és jó távol az otthontól, egy biztonságos helyen álltam csak meg, ahol aztán összegeztem ármánykodásom tanulságát – soha többé nem szabad lázasnak tettetnem magam, kerüljek bármilyen szorult helyzetbe.

Ettől kezdve aztán a betegséggel kapcsolatos színjátékom mindig valami „belső” problémáról szólt, és abban az egy-két évben gyakran volt szimulált hasfájásom, ami aztán be is váltotta a hozzá fűzött reményeket. Mivel kiskoromban nagyon válogatós voltam, és gyakran szenvedtem székrekedéstől, meglehetősen hihetőnek tűnt a gyakori hasfájás. Ezért aztán valahányszor rossz fát tettem a tűzre, és már láttam apám elkomoruló arcát, fájni kezdett a hasam.

Kezdetben még tudtam, hogy valójában csak szimulálok, de idővel feltételes reflexszé alakult az egész, azaz amint dühbe gurult az apám, nekem azonnal elkezdett fájni a hasam, míg végül már magam sem tudtam eldönteni, hogy színjáték-e a hasfájás vagy igazi. De mellékes kérdés volt ez számomra az apám reakciójához képest, aki ahelyett, hogy felkapta volna a vizet, minden alkalommal arról kezdett kérdezgetni, hogy mit ettem, és mindig figyelmeztetett, hogy ha ilyen válogatós maradok, és semmit nem eszem meg, akkor idővel nemcsak székrekedésem lesz, de károsan hathat a testi és szellemi fejlődésemre is. Az egészségem miatti aggodalma feledtette vele a büntetést, és bár sokszor nagyon dühösnek tűnt, jó természetének hála, könnyen tudott váltani, amit én minden alkalommal megkönnyebbülten vettem tudomásul.

De aztán fokozatosan egyre jobban elharapózott a betegségszimulálásom, és később már nemcsak azért szimuláltam, hogy megússzam az apámtól várható büntetést, hanem azért is, hogy ne kelljen összesepernem vagy felmosnom a padlót, vagy ne kelljen megcsinálnom valami más házimunkát. De elérkezett a nap, hogy beleestem a verembe, amit magam ástam magamnak, mert amikor ismét előhozakodtam a hasfájással, az apám megtapogatta a hasam jobb alsó részét, és megkérdezte, hogy ott fáj-e, mire én bólogattam, majd apám megkérdezte, hogy feljebbről indult-e a fájdalom, a gyomorszáj környékéről, mire én megint csak bólogattam, az apám pedig folytatta a kérdezősködést, hogy kiderítse, nincs-e vakbélgyulladásom, én pedig minden kérdésére bólintottam. Valójában akkor már képtelen voltam eldönteni, hogy tényleg fáj-e, vagy csak képzelem, hogy fáj egy kicsit, ahol apám keze nyomkodja a hasamat; oly természetessé vált ez a reflex, mint mikor apám szólított, és én gondolkodás nélkül rávágtam, hogy „igen”.

Aznap este apám felkapott a hátára, és elindult velem kifelé a házból. Megszeppenve kuksoltam, mert elképzelni sem tudtam, mi következik. Csak akkor kezdtem kapiskálni, hogy nem áll túl jól a szénám, amikor a műtőben kötöttünk ki. Teljesen összekuszálódtak a gondolataim, apám határozott arckifejezéséből arra következtettem, hogy valószínűleg tényleg vakbélgyulladásom van, de azért ott motoszkált a fejemben, hogy kezdetben csak szimuláltam, habár amikor apám a hasamat nyomkodta, valóban éreztem valami fájdalmat. Ide-oda cikáztak a gondolatok az agyamban, de fogalmam sem volt róla, hogy mit is kéne tennem, hogy elkerüljem az elkerülhetetlent. Amikor apám felfektetett a műtőasztalra, emlékszem, csak ennyit tudtam kinyögni erőtlenül: – Már nem is fáj.

Apám lenyomott a műtőasztalra, két nővér pedig bőrszíjjal odarögzítette a karom. Miközben kétségbeesetten igyekeztem kiszabadulni, már hangosan kiáltottam: – Most már nem fáj!

Abban bíztam, hogy megúszhatom a műtétet, de senki nem foglalkozott velem. Folytattam hát a kiabálást: – Haza akarok menni! Engedjete haza!

Abban az időben az anyám volt a főműtősnő, emlékszem, egy anyaggal leterítette az arcom, csak a szájrésznél volt rajta egy lyuk, azon keresztül ordítottam artikulálatlanul, jelezvén, hogy ellenzem a műtétet. Mivel a karom le volt szíjazva, csak a testemmel tudtam csavarodni jobbra-balra, hogy ezzel is jelét adjam kétségbeesett tiltakozásomnak. Ekkor meghallottam anyám hangját, aki arra kért, ne kiabáljak, és egyúttal figyelmeztetett, hogy ha folytatom a kiabálást, megfulladhatok. Megijedtem, bár nem igazán értettem, hogy a kiabálástól hogyan lehet megfulladni. De többet azért nem kiáltottam, és nem merenghettem túl sokáig ezen a számomra bonyolultnak tűnő kérdésen, mert keserű altatószert töltek a számba, és néhány pillanat múlva már semmiről sem tudtam.

Amikor magamhoz tértem, már otthon feküdtem az ágyamban, éreztem, hogy a bátyám bedugja a fejét a takaró alá, de rögtön ki is húzza, miközben ezt kiáltozza: – Fingott, szörnyű bűdös!

Erre a szüleim is megjelentek az ágyamnál, és összerosolyogtak a bátyám megjegyzésén. Hát így történt, kivették a vakbelemet, de mivel tudtam szellenteni, még mielőtt teljesen

magamhoz tértem volna az altatásból, azt jelentette, hogy a műtét sikeres volt, és gyorsan fel fogok épülni.

Sok-sok évvel később kérdeztem csak meg egyszer az apámat, hogy miután felnyitotta a hasamat, és meglátta a vakbelemet, mit gondolt, valóban el kellett-e távolítani.

– Igen, ki kellett vágni – vágta rá apám határozottan.

Ami igazán érdekelt, hogy valóban gyulladt volt-e a vakbelem.

Apám erre homályosan csak ennyit mondott: – Egy kicsit duzzadtnak tűnt.

Mit jelenthetett, hogy „egy kicsit duzzadtnak tűnt”? Apám elismerte, hogy egy kis duzzadtság akár kezelés nélkül, magától is rendbe jöhet, de kitartott amellett, hogy a műtét volt a lehető legjobb megoldás. Akkoriban az volt a sebészek álláspontja, hogy nemcsak a „kicsit duzzadtnak tűnő” vakbelet kell eltávolítani, de még a teljesen egészségeset sem szükséges megtartani.

Sokáig úgy gondoltam, hogy az apámnak igaza volt, bár ma már másképp vélekedem minderről: csak azt ettem meg, amit főztem. Apámnak akartam kamuzni, de annyira jól sikerült, hogy végül a műtőben kötöttem ki.

2009. november 28.

A könyvben szereplő kínai szavak átírása

*Pinyin (a Népszerű magyar Egyéb meghonosodott változat
könyvben szereplő átírás
címszavakon kívül zenei
hangsúlyok nélkül)*

Anhui (tartomány)	Anhuj	
Ba Jin	Pa Csin	
Badaling	Patalink	
Bai Juyi	Paj Csü-ji	Po Csü-ji
Beijing	Pejcsing	Peking
Beijing Ribao	Beijing Ribao	
cǎogēn	cǎogēn	
Cen Shen	Cen Sen	
chājù	csacsü	
Chang'an	Csangan	
Changsha	Csengtu	
chi	cse	
Cixi	Ce-hszi	
Cui Yingjie	Cuj Jing-csie	

Cui Yongyuan	Cuj Jung-jüan	
dazibao	tacepao	
Deng Xiaoping	Teng Hsziao-ping	
Diaoyu(-szigetek)	Tiaojü	
Ditan (park)	Titan	
fengshui	fengsuj	
Fengyang	Fengjang	
Fujian (tartomány)	Fucsien	
gémìng	koming	
Gu Yue	Ku Jüe	
Guangdong (tartomány)	Kuangtung	
Guangxi (tartomány)	Kuanghszi	
Guangzhou	Kuangcsou	Kanton
Hainan	Hajnan	
Haiyan	Hajjen	
Hangzhou	Hangcsou	
Hebei (tartomány)	Hopej	
Heilongjiang (tartomány)	Hejlungcsiang	
Henan (tartomány)	Honan	

Hong Zhigang	Hung Cse-kang
Hongnan	Hungnan
Hu Run	Hu Zsun
Hua Guofeng	Hua Kuo-feng
Huang Guangyu	Huang Kuang-jü
Huang Shuai	Huang Suaj
Huanghua	Huanghua
Huanjing	Huancsing
Hui	Huj
Hujialou	Hucsialou
hukou	hukou
Hunan (tartomány)	Hunan
Hurun	Huzsun
hūyōu	huju
Jiang Qing	Csiang Csing
Jiangsu (tartomány)	Csiangszu
Jianguomen	Csienkuomen
Jiangxi (tartomány)	Csianghszi
jiao	csiao

Jiaxing	Csiahszing	
Jiefang Ribao	Csiefang Zsipao	
jin	csin	
Jinggang(-hegység)	Csingkang	
Jinggangshan	Csingkangsan	
Jingtang	Csingtang	
junzi	csün-ce	
Kong Yiji	Kung Ji-csi	Kung Ji-ce
Lao She	Lao Sö	
Lei Feng	Lej Feng	
Li Bai/Li Taibai	Li Paj/Li Taj-paj	Li Taj-po
Liang Xiao	Liang Hsziao	
Lin Biao	Lin Piao	
lǐngxiù	linghsziu	
Liu Shaoqi	Liu Sao-csi	
Lǚ Xùn	Lǚ Xùn	(Lu Hszin)
Luzhen	Lucsen	
Ma Yingjiu	Ma Jing-csiu	
mantou	mantou	

Mao Zedong	Mao Zedong	Mao Ce-tung
Mengzi	Mengzi	Menciusz
Neijiang	Nejcsiang	
pinyin	pinjin	
Qingdao	Csingtao	
Qinghua (egyetem)	Csinghua	
Qiongzhou(-szoros)	Csiungcsou	
rénmín	zsenmin	
Renmin Ribao	Zsenmin Zsipao	
Sanlu	Szanlu	
Shanghai	Sanghaj	
shānzhài	sancsaj	
Shaoshan	Saosan	
Shaoxing	Saohszing	
Shen	Sen	
Shen Congwen	Sen Cung-ven	
Shenzhen	Sencsen	
Shenzhou	Sencsou	
Shenyang	Senjang	

Shijiazhuang	Sicsiacsuang	
Shilipu	Silipu	
Sichuan	Szecsuan	Szecsuan
Song Fanping	Szung Fan-ping	
Taihe	Tajho	
Tang Fuzhen	Tang Fu-csen	
Tiananmen	Tienanmen	
Tianjin	Tiencsin	
Wang Hongwen	Vang Hung-ven	
Wang Jie	Vang Csie	
Weng Fan	Veng Fan	
Wuhan	Vuhan	
Wuyi	Vuji	
Xi'an	Hszian	
Xiangtan	Hsziangtan	
Xiangyang	Hsziangjang	
Xiaoxihe	Hsziaohszihó	
xiězuò	hszieco	
Xinhua (Hírügynökség)	Hszinhua	

Xu Sanguan	Hszü Szan-kuan
Yan Jiaqi	Jen Csia-csi
Yan'an	Jenan
Yang Zhenning	Jang Csen-ning
Yao Wen yuan	Jao Ven-jüan
Yibin	Jipin
Yu Hua	Jü Hua
yuan	jüan
yuèdú	jüetu
Zhang Chunqiao	Csang Csun- csiao
Zhang Yaquin	Csang Ja-csin
Zhao Benshan	Csao Pen-san
Zhao Ziyang	Csao Ce-jang
Zhejiang (tartomány)	Csöcsiang
Zhejiang Ribao	Csöcsiang Zsipao
Zhou Enlai	Csou En-laj
Zhou Yanru	Csou Jen-zsu
Zhu De	Csu Tö Csu Te

Lábjegyzetek

Notes

[←1]

Homérosz: *Odüsszeia*, Devecseri Gábor fordítása.

[←2]

Tőkei Ferenc fordítása.

[←3]

Dante: *Isteni színjáték*, Babits Mihály fordítása.

[←4]

Turi Tímea fordítása.

[←5]

A szó magyar jelentése 'nagybetűs újság'.

[←6]

Mao Ce-tung: *Úszás*, Hegedűs Géza fordítása, in *Mao Ce-tung 21 verse*, Budapest, Magvető, 1959; lásd még <https://terebess.hu/keletkultinfo/maoce.html>, letöltve 2018. szeptember 24.

[←7]

Itt és a továbbiakban a szerző későbbi, 2010-es betoldásai.

[←8]

Az idézett Mao-verseskötetben lásd *A Hosszú Menetelés*, Weöres Sándor fordítása; a *Kínai verseskönyv* című antológiában (Bukarest, Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, 1959) két változatban olvasható: *A Nagy Menetelés*, Somlyó György fordítása; *A Hosszú Hadmenet*, Franyó Zoltán fordítása.

[←9]

Heinrich Heine: *A halál, az a hús éjszaka...*, Jékely Zoltán fordítása, in Heinrich Heine: *Versek és prózai művek*, Budapest, Európa, 1960.

[←10]

Oroszból fordította Makai Imre.

[←11]

Magyarul *Kung Ji-ce* címen jelent meg, oroszról fordította Gyöngyi László.

[←12]

Kínaiból fordította Mészáros Vilma.

[←13]

Oroszból fordította Makai Imre.

[\[←14\]](#)

Magyarul mind a négy novella Lu Hszin *A-Q hiteles története* című novelláskötetében jelent meg (Budapest, Új Magyar Könyvkiadó, 1956 [A világirodalom klasszikusai]).

[←15]

Oroszból fordította Makai Imre.

[←16] Uo.

[\[←17\]](#)

Lásd *Idézetek Mao Ce-tung elnöktől (Vörös Könyvecske)*, Peking, Idegen Nyelvű Könyvek Kiadója, 1972.

[←18]

Turi Tímea fordítása.

[←19]

Turi Tímea fordítása.

[←20]

Idézetek Mao Ce-tung elnöktől (Vörös Könyvecske).

[←21]

Jü Hua: *Testvérek*, angolból fordította Széky János, Budapest, Magvető, 2005.

[←22]

Marx Károly–Engels Frigyes: A Kommunista Párt kiáltványa, Rudas László fordítása, in *A Kommunista Kiáltvány*, Budapest, Szikra, 1948.

[←23]

*Tizenhét csiu-pu-i dal (szemelvények), 15, Szerdahelyi István fordítása, in
Klasszikus kínai költők, II, Budapest, Európa, 1967.*

Tartalom

Előszó a magyar kiadáshoz

ELŐSZÓ

NÉP

VEZÉR

OLVASÁS

ÍRÁS

LU XUN

KÜLÖNBSÉG

FORRADALOM

KISEMBEREK

UTÁNZAT

KAMUZÁS

A könyvben szereplő kínai szavak átírása

Lábjegyzetek